

EENIGE
MAANDEN
ONDER-DE

PAPOEA'S
- DOOR -
MR. H. A. LORENTZ

De Nieuw Guinea Expeditie van 1903.

9.
173

EENIGE MAANDEN ONDER DE PAPOEA'S

DOOR

Mr. H. A. LORENTZ.

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL. — LEIDEN.
1905.

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL. — LEIDEN.

OPGEDRAGEN AAN

Prof. Dr. C. E. A. WICHMANN

LEIDER DER NIEUW GUINEA EXPEDITIE VAN HET JAAR 1903.

INLEIDING.

De Maatschappij ter bevordering van het natuurkundig onderzoek in de Nederlandsche koloniën verzocht mij een reisverhaal samen te stellen van de Nieuw Guinea Expeditie van 1903. Met genoegen voldoe ik aan dit verzoek, maar ben bevreesd, dat mijn ongeoefende pen zeer gebrekkig heeft weergegeven; wat ik wenschte te verhalen. Ik begin mijn schets te Metu Débi, onze tijdelijke vestiging en spaar den lezer een verhaal van de reis per mailboot van Holland naar Indië, dat reeds zoo dikwijls meesterlijk door anderen is weergegeven, hoewel de verleiding bij mij groot was om zulks toch te doen, daar de indrukken aan boord van een schip naar de tropen zoo talrijk en varieerend zijn. Ik heb dit boek opgedragen aan onzen leider uit hoogachting en vriendschap en als bewijs, hoezeer ik zijnen persoon gedurende onze wederwaardigheden heb geapprecieerd en hoezeer ik zijne werkkraft heb bewonderd; eene werkkraft, die zoo'n goeden invloed moest hebben op de overige leden der expeditie.

Wanneer ik mij nu en dan een op- of aanmerking over land en volk veroorloof, dan dient dit te worden opgevat als

afkomstig van iemand, die slechts terloops heeft waargenomen, maar geen grondige studie van een en ander heeft gemaakt.

De foto's, die gereproduceerd werden, zijn afkomstig van de clichés van de H.H. J. A. VAN BALEN, J. M. DUMAS, P. E. MOOLENBURGH, J. W. VAN NOUHUYS en G. A. J. VAN DER SANDE.

HOOFDSTUK I.

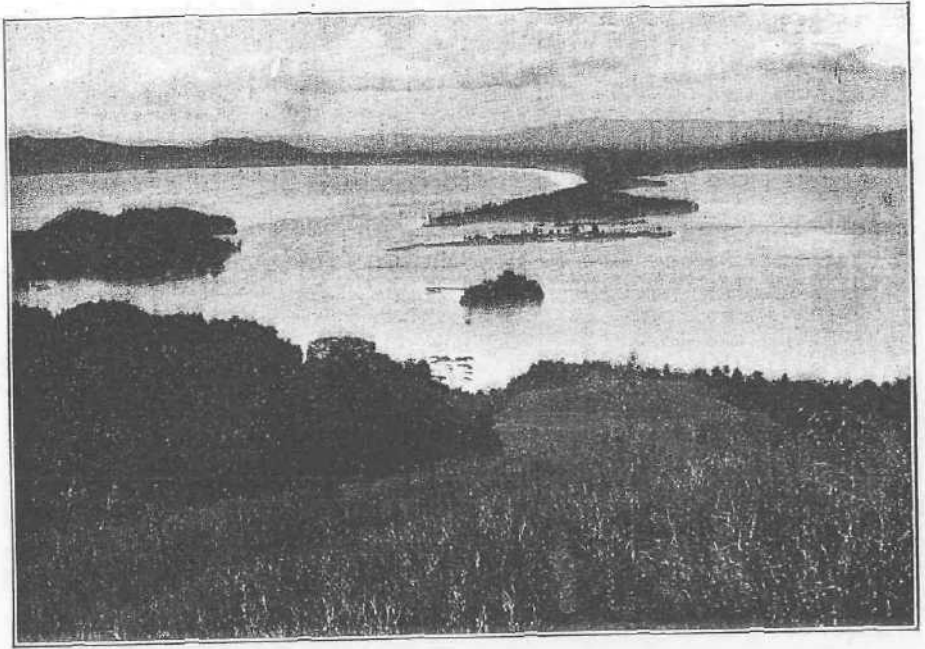
Metu Débi.

Op den 13^{den} Maart 1903 des voormiddags ten elf uur en vijftien minuten viel het anker van het G.SS. „Zeemeeuw”, in de nabijheid van kaap Pi in de Humboldtbaai, en wij zouden voor geruimen tijd dit gastvrije schip, ons welwillend door de Regeering ter beschikking gesteld, verlaten.

Het plan was om een huis met „bijgebouwen” op te richten op het eiland Metu Débi in de Jotëfa- of binnenbaai der Humboldtbaai gelegen. Vandaar uit konden wij dan tochten ondernemen naar het Sentánimeer en het binnenland, terwijl de kampongs rondom de Humboldtbaai gelegen een vruchtbaar veld voor de anthropologie en ethnographie konden opleveren. Verder zoude er veel verzameld kunnen worden op zoölogisch en botanisch gebied.

De expeditie bestond uit Prof. Dr. C. E. A. WICHMANN, die het geologisch gedeelte voor zijn rekening had genomen; G. A. J. VAN DER SANDE, Officier van gezondheid 1e klasse bij de K. N. M., die, behalve dat hij op anthropo-

logisch en ethnographisch gebied zoude werkzaam zijn, voor de gezondheid van de leden der expeditie zoude zorgen en

Gezicht op de Jotéfa- en Humboldtbaai en Metu Débi.

van allen, die hem kwamen consulteren. Voorts L. F. DE BEAUFORT, die op zoölogisch gebied zoude werken, terwijl ik hem daarmede behulpzaam zoude zijn. De expeditie had zich mede de hulp verzekerd van den heer J. M. DUMAS, die reeds vroeger op Nieuw Guinea was geweest en onder anderen van grooten dienst is geweest bij de opname van het Sentánimeer door H. M. Ceram ¹⁾. Hij was bekend met

¹⁾ Voordracht over de reis van H. M. Ceram in de wateren ter noordkust

het leven in het oerbosch en vond zijn weerga niet in het bouwen van hutten met materialen onmiddellijk uit het bosch gehaald. Voor de botanie was medegegaan de mantri van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg met name MAS DJIPJA en zijn helper ATJIP, ook wel door ons genoemd de „zure Atjip” wegens zijn onaangenaam humeur.

Verder onze jongens: ASSANG voor Professor, JOHÁRI voor den dokter, SARFO voor DE BEAUFORT, voor mij INGGU; allen door tusschenkomst van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg verkregen en MARINGI, een Ternataan, voor DUMAS.

Als jagers hadden wij van Ternate medegenomen RASSIP en MARINGI, die vroeger reeds op Nieuw Guinea waren geweest om paradijsvogels te jagen.

Daarna moet ik nog vermelden, alhoewel met een soort van wrevel, als ik nog aan hen denk, de dertig koelies of te wel de vermomde „Dajakkers.”

De keuze was gevallen op Dajakkers, omdat DUMAS op zijnen tocht op de Ambernorivier zooveel genoeg had gehad van de mannen, die hij had medegenomen van Noord-Borneo, alwaar hij eene bezitting heeft. Verscheidene zijn helaas het slachtoffer geworden van de zoo verraderlijke ziekte de beri-beri. Zij staan bekend als uitstekende roeiers en deze hadden wij juist noodig voor het oproeien van de Tami-rivier, ten einde het land zoo ver mogelijk binnen te dringen. Ons gewerden echter uit Bandjermasin een dertigtal personen, die alle mogelijke slechte eigenschappen in zich

van Nieuw Guinea in 1901, door H. E. BARON VAN ASBECK, luit. t. zee 2de klasse, in de buitengewone vergadering der Maatschappij van 22 October 1902. Maatschappij ter Bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën. Bulletin n°. 41.

vereenigden, verder waren zij van de meest verschillende oorden van Indië afkomstig; zelfs bevond zich onder hen een Arabier ABDULLAH, die hard moest werken voor zijn miniatuur harem te Bandjermasin. Als uitspanning hielden deze personen zich bezig met het spel en de gevolgen bleven dan ook niet uit; diefstal was hun ook niet vreemd. Van alcoholische dranken, die door de Mohamedanen niet gebruikt worden, waren zij ook niet afkeerig en overigens was de bandeloosheid zeer groot bij de aankomst van een boot der Pakketvaartmaatschappij, een algemeen erkende feestdag op ons anders zoo kalm eiland; maar hierover later.

Tot onze huisgenooten behoorden ook een zestal honden met de volgende namen: Tikoës, aldus gedoopt wegens zijn muiskleur, die bijzonder schuw was en daardoor zijn dood heeft gevonden. Bij een tocht in de baai is zij aan land gesprongen, wij konden haar niet meer vangen en daarna hebben wij haar nooit weer teruggezien. Wellicht leeft zij thans in een Papoesche kampong en ondervindt zij dezelfde slechte behandeling als hare rasgenooten en helpt zij mede tot verbetering van het Papoesche hondenras. Ten tweede Matjan, aldus genoemd naar de tijgerkleurige streepen; verder de Kortstaart, de trouwe volgeling van v. D. SANDE; de Langstaart; Gigi, een naam, die zij kreeg, omdat zij in den beginne zoo vlug hare tanden gebruikte en ten slotte de kleine schuwe Locomotief, die haar naam te danken had aan haren zonderlingen bouw. Deze honden werden door ons medegenomen om te dienen als waakhonden en werden door DE BEAUFORT en mij uitgezocht in het zoogenaamde kettingkwartier te Batavia, waar niet alleen gestraften werden opgeborgen, maar ook honden, die onbeheerd op straat

gevonden worden, om daarna afgemaakt te worden. Uit de ons voorgebrachte viervoeters kozen wij bovengenoemd zestal.

De directeur van het kettingkwartier was zoo vriendelijk om voor mij zes kooien te laten maken om daarin de honden aan boord mede te nemen. Nooit zal ik den dag vergeten, waarop zij in ons hotel arriveerden. Het was reeds donker, toen ik een lange rij dos à dos het voorplein van het hotel zag oprijden. Weinig vermoedde ik, dat elk dier kleine rijtuigen één groote bamboekooi met één hond bevatte. Toen zij dicht bij gekomen waren, begreep ik wat deze optocht beteekende; ik dacht met schrik aan den nacht, dien wij zouden hebben door te brengen, wanneer deze dieren in hunne taal zouden gaan vragen om uitgelaten te worden. Gelukkig liep alles goed af en overschreewden zij het gewone concert der kamponghonden niet.

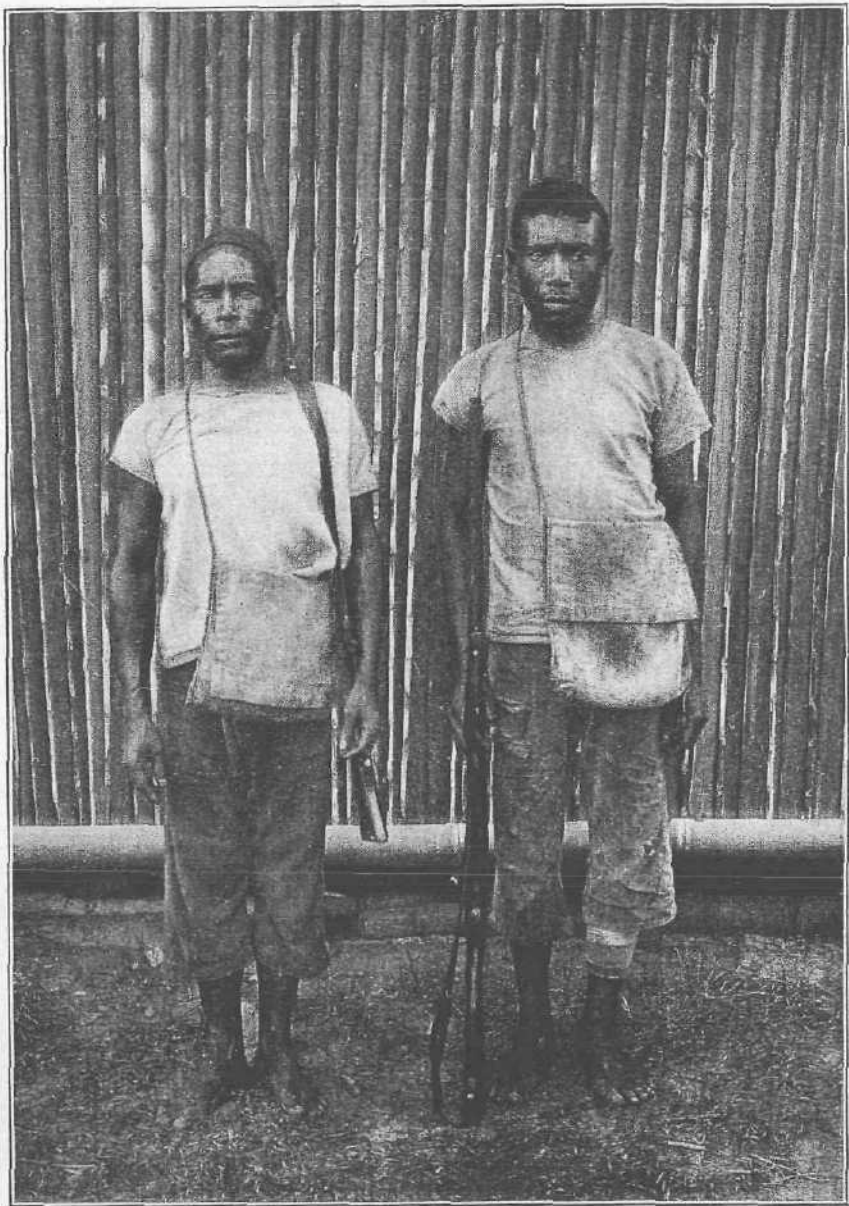
Ik zal den lezer de beschrijving van al de ellende besparen, die ik met deze honden heb doorgemaakt aan boord van de diverse booten, waarmede wij Nieuw-Guinea moesten bereiken. Ieder, die wel eens aan boord is geweest, weet hoezeer men daar aan nethed en orde gehecht is; verder dat de Mohamedaan den hond als een onrein dier beschouwt en niet ten onrechte. Ik was dan ook blij, toen zij goed en wel op Metu Débi waren aangekomen en was zoo genezen van deze hondentransporten, dat ik er niet toe heb kunnen komen om een paar Papoesche honden mede te nemen naar Holland. Nu heb ik daar natuurlijk spijt van, daar de aldaar levende dieren een zeer eigenaardig karakter vertoonen en men toch wel kan aannemen, dat er niet veel honden zijn ingevoerd, zooals wij dit hebben gedaan. Misschien is er hier wel sprake van een oorspronkelijk ras.

De Papoea gebruikt zijne honden om er mede te jagen, voornamelijk om wilde zwijnen te drijven of om de jonge varkens te vangen, die dan te huis worden opgevoed en vet gemest om later te worden geconsumeerd.

Het eiland herbergde verder den controleur van het Binnenlandsch bestuur, P. E. MOOLENBURGH. Deze had, behalve zijne bedienden, eenige oppassers, die af en toe den tijd trachtten door te brengen met exercitiën te houden. Als huisjongen van den controleur wil ik gaarne hier vermelden Mansinam, een Papoea afkomstig uit de Walckenaersbaai, die echter geheel geciviliseerd was en ons menigen goeden dienst heeft bewezen. Zijne foux rires en zijne vroolijkheid zal ik niet licht vergeten.

De gezaghebber van het G.S.S. de Zeemeeuw had ik bijna bij de expeditie genoemd, daar hij toch bijna al onze tochten heeft medegemaakt. In een afzonderlijk hoofdstuk zal ik ons leven aan boord van de Zeemeeuw behandelen.

Op het eiland waren ook een tweetal toko's, waar ruilmiddelen verkrijgbaar waren, die door de Papoea's het meest gewild waren. Ik wil hier eenige regelen wijden aan deze zoo belangrijke factor voor een verblijf op Nieuw-Guinea: In de eerste plaats tabak, die van de firma Weduwe VAN NELLE alleen is gezocht, in de bekende kleine donkerblauwe pakjes; deze zijn gemakkelijk in stukken te snijden of in plukjes te verdeelen naar mate van de waarde van het te koopen voorwerp. Bij de tabak behoort cigarettenpapier en lucifers. Sigaren worden niet gevraagd, trouwens in geheel Indië is dit een lastig artikel wegens het vochtige klimaat. Daarna komen de kralen, ook dit artikel is zeer aan mode onderhevig en tijdens ons verblijf waren de kleine kralen alleen

Onze jagers Rassip en Matingi.

gewenscht. De Papoea's weten deze tot zeer sierlijke voorwerpen te verwerken, althans in aanmerking genomen de geringe hulpmiddelen, die hun ten dienste staan. De zoogenaamde dansschortjes van de Geelvinckbaai, waarvan ik er eenige door tusschenkomst van den controleur machtig werd, zijn van zeer eigenaardige constructie.

Vervolgens komen de messen, die een zeer belangrijke rol spelen; het zijn de zoogenaamde Herdermessen, naar ik meen een Duitsch fabrikaat, die bij ons als keukenmessen te boek staan.

Weder hooger in waarde zijn de kapmessen in diverse grootten en ten slotte de bijlen, die zoo langzamerhand de typische steenen bijlen zullen verdrijven, die met de sagokloppers de laatste overblijfselen zijn van het steenen tijdperk der Papoea's.

Ook over de steenen bijlen zal ik in een

afzonderlijk hoofdstuk spreken.

Bij de Papoea's, die aan de kust wonen en die in aanraking komen met de zoogenaamde beschaving is katoen ook een gewild artikel. Gedragen kleederen zijn veel waard en

konden wij hiermede voor ons belangrijke ethnografica koopen.

De toko's op het eiland hadden door ons verblijf eene groote keus van eetwaren, die een goeden aftrek vonden bij de koelies, terwijl wij er ook inkoopen deden.

Dat de tokohouder een vreemdsoortig persoon was, bewijst het volgende:

Op een dag schreef ik een briefje aan den tokohouder of hij mij ook aan eenige scharnieren kon helpen en kreeg

Huizen der handelaren op Metu Débi.

hierop het volgende typische briefje: „Scharnieren heb ik ze niet, hangsloten wel”.

Verder bevonden zich op het eiland nog huizen van para-

dijsvogeljagers, waarin deze verblijf houden om de komst van de schepen der pakketvaart af te wachten. Wanneer mijn geheugen mij niet al te zeer bedriegt, bevond zich ook een kleermaker op het eiland; of hij geabonneerd was op een modejournaal is mij eveneens ontschoten.

Op het eiland zelf wonen geene Papoea's, maar wel op het vaste land rondom de baai en men treft daar de navolgende kampongs aan: Tobádi, Ingrás, Ingrau, Kajó Jenbi, Kajó Intsáu en het met deze in vijandschap levende Nafri of Wába.

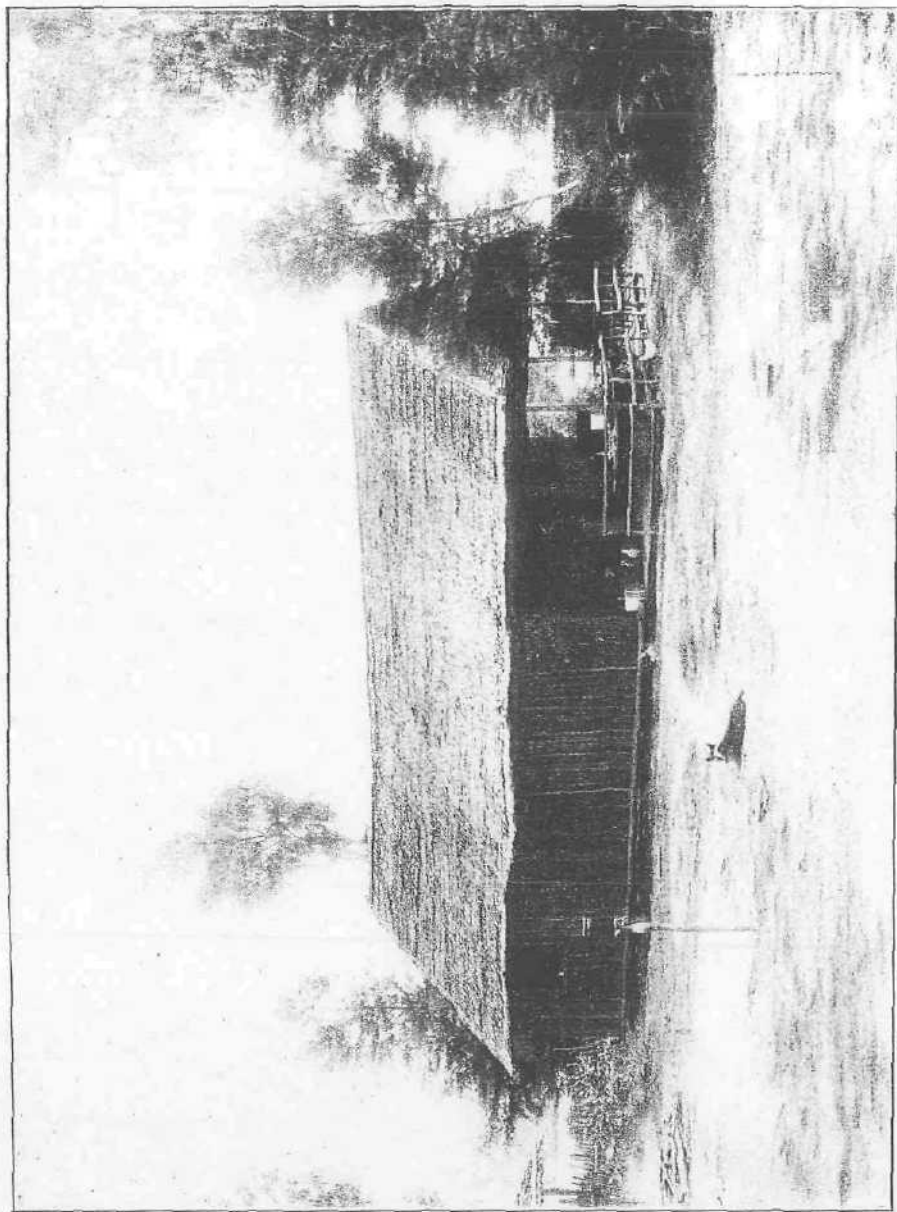
Gezicht op Ingrás.

Gaan wij thans over tot eene nadere beschrijving van onze diverse woningen. Allereerst het eigenlijke woonhuis, hetgeen natuurlijk het werk was van onzen bouwmeester Dumas, die eenen krachtigen steun daarbij vond in de beide

jagers RASSIP en MARINGI. De vloer was gemaakt van Singaporeplanken, een slecht soort hout dat wel zeer hard is, maar waar geen spijker is door te slaan, zonder dat het splijt. De wanden waren vervaardigd van zoogenaamde gabba-gabba. Dit is de bladsteel der sago-palm en is u-vormig, zoodat deze rechtopstaande in elkaar passen, terwijl zij voor de stevigheid met houten pinnen aan elkaar worden geslagen. *Onder en boven worden zij vastgehouden in een opengehakte bamboe.* Het dak was gemaakt van atap. Het huis werd in tweeën gedeeld door een breede gang, waarop vijf afgeschoten kamers uitkwamen; deze vijf kamers waren de respectievelijke slaapkamers van de leden der expeditie; achter de kamer van v. D. SANDE bevond zich zijne apotheek en in het midden daarvan zijne operatietafel.

Voor het huis was eene groote overdekte veranda, waar groote werktafels stonden, die bedekt waren met voorwerpen der zoölogie. Gewoonlijk gebruikten wij ook hier onze maaltijden, te beginnen met de geurige koffie. Hoe dikwijls heb ik de zon daar zien opkomen met Prof. W., die meende dat hem nergens ter wereld de koffie en zijne pijp zoo goed smaakten. Onze veranda hadden wij met een soort van hekwerk afgesloten om de Papoea's eenigszins op een afstand te houden. Het was dan ook een zeer groote gunst, wanneer zij onze woning mochten betreden. Een en ander deden wij aanvankelijk uit angst voor diefstal, maar wij hebben nooit iets van dien aard kunnen constateeren.

Direct achter ons huis bevond zich de badkamer, bestaande uit een groot vat, afkomstig van de Zeemeeuw met een weinig atap daarom heen, om de nieuwsgierige blikken der Papoea's af te wenden.

Ons huis op Metu Dèbi.

Evenwijdig met ons huis stond een groote loods, waarin alle levensmiddelen voor ons en de koelies waren opgeborgen, verder de ruilmiddelen, die wij van Ternate hadden medegebracht. Elken dag ging degene van ons, die met de huishouding belast was, of zooals v. D. SANDE dit gaarne noemde de „gamellechef”, met onzen kok ASSANG naar de provisiekamer om het eten uit te geven. Of dit wel ging zooals „Aaltje de zuinige keukenmeid” zulks aangeeft, betwijfel ik, maar geen van ons is naar mijn weten ooit met eene hongerige maag naar bed gegaan.

Aan de andere zijde van het huis stond de keuken met de daaraan verbonden woning voor onze bedienden. Ieder die in Indië is geweest, zal begrijpen, dat daar dan ook den geheelen dag gekookt werd of liever „gepofft”.

Daarnaast kwam het huis van den controleur en geheel zuidelijk een groote loods, waarin de koelies sliepen. Met gerustheid hadden wij dit „Klein Monte Carlo” kunnen noemen, want daar werd elken nacht gedobbeld en wanneer wij van eenen tocht uit het binnenland terugkwamen, liepen de koelies op een draf naar hun geliefkoosd huis om onmiddellijk met het dobbelspel te beginnen.

Het eten, dat de koelies kregen, was hoogst eenvoudig en bestond uit twee menu's: rijst met gedroogde visch of rijst met gedroogd hertenvleesch. Een en ander werd smakelijk gemaakt met uien of wel met een kwalijk riekende stof genaamd „trassi”. Wee den dag dat de „gamellechef” het noodig oordeelde om de gedroogde visch of het vleesch, dat eenigszins vochtig werd in het provisiehuis, te drogen. Gelukkig dat het weinig woei op het eiland, vandaar dat de lucht beperkt werd tot een klein gedeelte van het eiland,

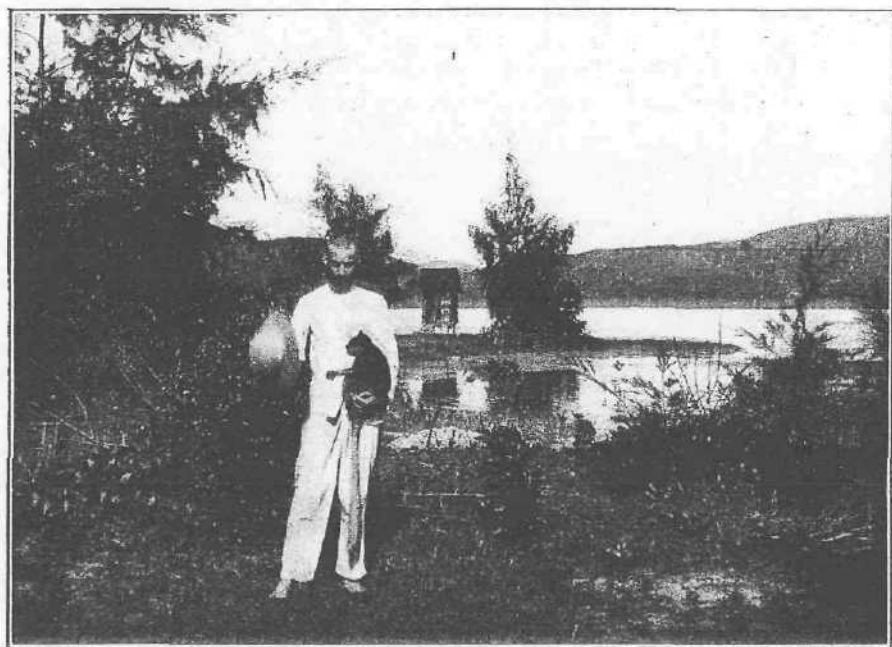
waar de geurige spijzen werden blootgesteld aan de koestrende stralen van de zon en in geur wedijverden met de „trassi”. Het toppunt werd echter bereikt, toen wij een zending gezouten eieren uit Ternate ontvingen, die een voor een moesten geprobeerd worden. Het resultaat was, dat zij allen bedorven waren.

Tegen de beri-beri ontvingen de koelies kadjang idjoe met goelah Java of Javaansche suiker. De koelies lieten de kadjang idjoe echter ontkiemen en maakten er „sajor” van, hetgeen geheel tegen de voorschriften was. De werking van dit voorbehoedmiddel heeft v. D. SANDE dus niet kunnen constateeren. Het woord „sajor” is moeilijk te verklaren, het is de eerste en voornaamste toespijs bij de rijsttafel en is zeer nat van gehalte. Waaruit de sajor bestaat is niet te zeggen, daar ik er bijna alle levensmiddelen in heb waargenomen. Het was voor DE BEAUFORT en mij een dagelijksch genot om het gezicht van Professor te bestudeeren, wanneer hem de bekende schotel werd gepresenteerd en hij met den lepel op onderzoek uitging. Gewoonlijk was het resultaat, dat hij met een diepe zucht den schotel aan zijn buurman's eetlust overliet.

Ten slotte nog eene sanitaire inrichting waar de zee zorgde voor de reiniging zonder dat er „getrokken” behoefde te worden en welk huis tevens dienst deed als vesting van de Locomotief, die steeds vervolgd werd door Gigi.

Een trouwe vriend is ons langen tijd een kangoeroe geweest, die helaas tijdens eene korte afwezigheid van ons den dood vond door onze honden, waarschijnlijk aangehitst door de koelies. „Kobus”, aldus zijn naam, hadden wij een beter lot waardig gekeurd en wij hoopten, dat hij eens bewonderd

zoude worden in de Zoölogische tuin te Amsterdam. Hij mocht zelfs niet mede naar Europa in geprepareerden

L. F. DE BEAUFORT met Kobus.

toestand, daar men hem onmiddellijk na het gebeurde begraven had.

Op het eiland liep een prachtige kalkoensche haan rond, die door de Papoea's voor een hond werd gehouden of liever zij gebruikten het woord „gónjé" voor dit voor hen vreemde wezen. Dit was een geschenk van den heer G. J. J. DE JONG, militair commandant van Ternate. Zijne prachtige vederen wekten natuurlijk hunne begeerte op, daar zij die

gaarne gehad hadden om in hun haardos te steken.

Van de planten, die op het eiland groeiden, noem ik in de eerste plaats de casuarinen ¹⁾. In voorkomen doen zij denken aan de larix. Als de wind door de takken speelde, dacht men zich een oogenblik in het vaderland, daar het geluid veel overeenkomst heeft met ruischende dennen.

De nooit ontbrekende klapperboomen, het zekerste teeken, dat hier menschen wonen, waren ook hier aanwezig, alhoewel in zeer gering aantal. Eenige papjaboomen tierden welig bij de woning der handelaren. De zuidpunt van het eiland was bedekt met rhizophoren.

Uit zaden, die ons gestuurd waren door 's Lands Plantentuin te Buitenzorg, trachtten wij nuttige groenten te telen voor de keuken, maar dit mislukte, daar wij dikwijls geruimen tijd afwezig waren en de zaadbedden door een of andere oorzaak vernield werden.

Eenige annanaskronen plantten wij in het door den mantri voor onze veranda aangelegde plantsoen en ik hoop, dat deze nu wel vrucht zullen gedragen hebben. Wanneer wij excursies maakten in de baai, brachten wij steeds planten en bloemen mede. De zoo welig bloeiende orchide, de *Dendrobium* Rosenberghi, sierde ook ons tuintje.

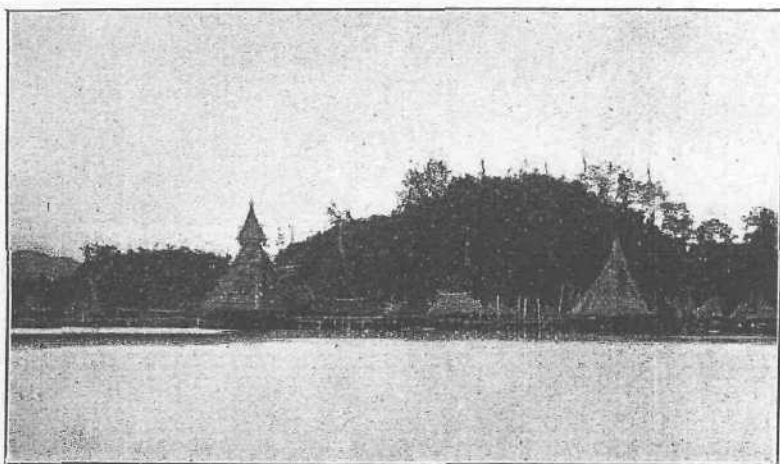
Gaan wij thans over tot eene nadere beschrijving van onze bureu, de Papoea's. Zooals ik reeds zeide, woonden zij niet op het eiland maar op het vasteland rondom de baai. Als voornaamste kampong in de Jotěfa-baai komt in aanmerking Tobádi, gelegen ten noorden van Metu Débi. Deze kampong schijnt de heerschappij te bezitten over de overige

¹⁾ *Casuarina equisetifolia*.

Utsicht von der Höhe zu Meftu Dighi.

kampongs. Nauw daarmede verbonden zijn de twee kampongs Ingrás ten zuid-oosten van Metu Débi en bij laag water met het eiland verbonden en ten oosten van Tobádi het zeer onaanzien-

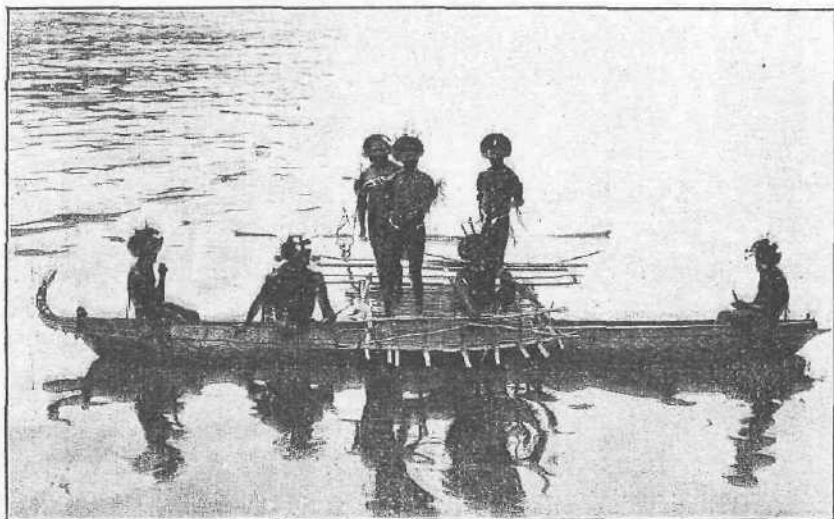

Gezicht op Tobádi met Karriwarri.

lijke Ingrau. De bewoners van deze drie nederzettingen spreken dezelfde taal en behooren tot één stam, „Jotëfa” genaamd.

Het is toch een zeer vreemd verschijnsel, dat in dit gedeelte van Nieuw-Guinea zulk eene verscheidenheid van talen heerscht. In de Humboldtbaai kwamen toch niet minder dan drie talen voor, die volgens ons gehoor weinig op elkaar geleken. Eene gemeenschappelijke taal zooals die in de Geelvinckbaai bestaat — het Numfoorsch — bestaat hier niet. Wij hebben bij ons bezoek aan het Sentáni-meer dan ook door middel van drie tolken met de inwoners moeten spreken. De juistheid van de inlichtingen, die men vraagt, lijdt hier natuurlijk zeer onder.

In het westen van de buitenbaai, de Humboldtbaai, ligt op het eiland Kajó, de kampong Kajó Intsáu; in het noorden dicht bij Kaap Caillé (Tuátja) de kampong Kajó Jembí;

Bewoners van Kajó.

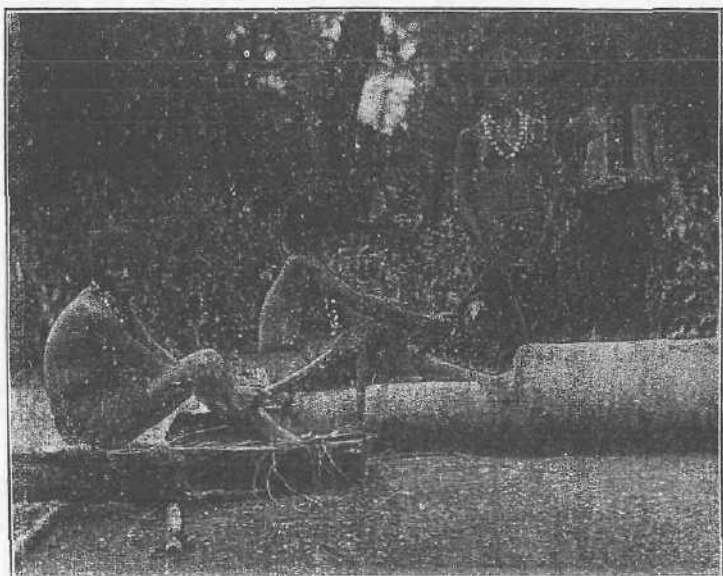
beide bezitten een eigen taal. Deze vijf kampongs leven allen in de beste harmonie met elkander. Geheel in de N.O. hoek van de binnenbaai ligt de groote kampong Nafri of Wába, die in slechte verhouding met de vijf eerstgenoemden leeft. Zij schijnt een vooruitgeschoven post te zijn van het Sentáni-meer. Ik bracht er slechts een zeer kortstondig bezoek en wij voelden ons in deze kampong niet zoo op ons gemak als bij de Tobádiërs, waar wij als het ware als kind aan huis waren. De bewoners van Nafri hadden zelfs beweerd, dat zij ons zouden „pijlen”, zooals Dumas zeide, indien wij

ons bij hen zouden vertoonen. Een dergelijk voornemen hebben zij gelukkig niet ten uitvoer gebracht, maar een en ander bracht toch eene verkoeling te weeg en de controleur was van oordeel, dat wij niet noodeloos het gevaar moesten opzoeken.

De Papoea's zijn een eigenaardig volk, dat volgens mijne meening in zijne ideeën niet laag staat. Van kannibalisme heb ik nimmer iets gemerkt, trouwens hunne voeding was zoo overvloedig en goed, dat zij een dergelijk excentriek voedsel niet noodig hadden. Veelwijverij hebben wij evenmin waargenomen, elk had zijne eigene vrouw en overspel werd geloof ik zwaar gestraft. Alcoholische dranken gebruikten zij niet en zij gingen zich hoogstens te buiten aan onmatig gebruik van tabak. Hun grootste ondeugd was wel de begeerigheid, maar zij wisten die niet zoo te maskeeren, als personen met een westersche beschaving. Zij waren vroolijk en gelukkig; maar hoe kan dit ook anders, want zij hadden volop te eten, leden geene koude, leefden in een aangenaam klimaat, gingen voor hun genoeg en op de vischvangst en op de jacht, terwijl de vrouwen voor de mannen op het land werkten. Mij dunkt, factoren zijn er in voldoende aantal aanwezig om zich gelukkig te gevoelen en een onbezorgd leven te lijden.

Hun hoofdvoedsel bestaat uit sago, die, nadat zij geklopt en gewasschen is, in manden bewaard wordt en voor de consumptie tot een soort pap wordt bereid. Zout wordt daarbij niet gebruikt. Van elken boom krijgt men ongeveer 750 pond meel; men kan zich dus voorstellen, dat, zoodra de sago in manden in huis staat, er niet veel meer gewerkt wordt „om de sago”. Visch wordt ook zeer veel door hen

gegeten, de zee levert trouwens een overvloed hiervan op. Ik zal later eene beschrijving geven van de eigenaardige wijze,

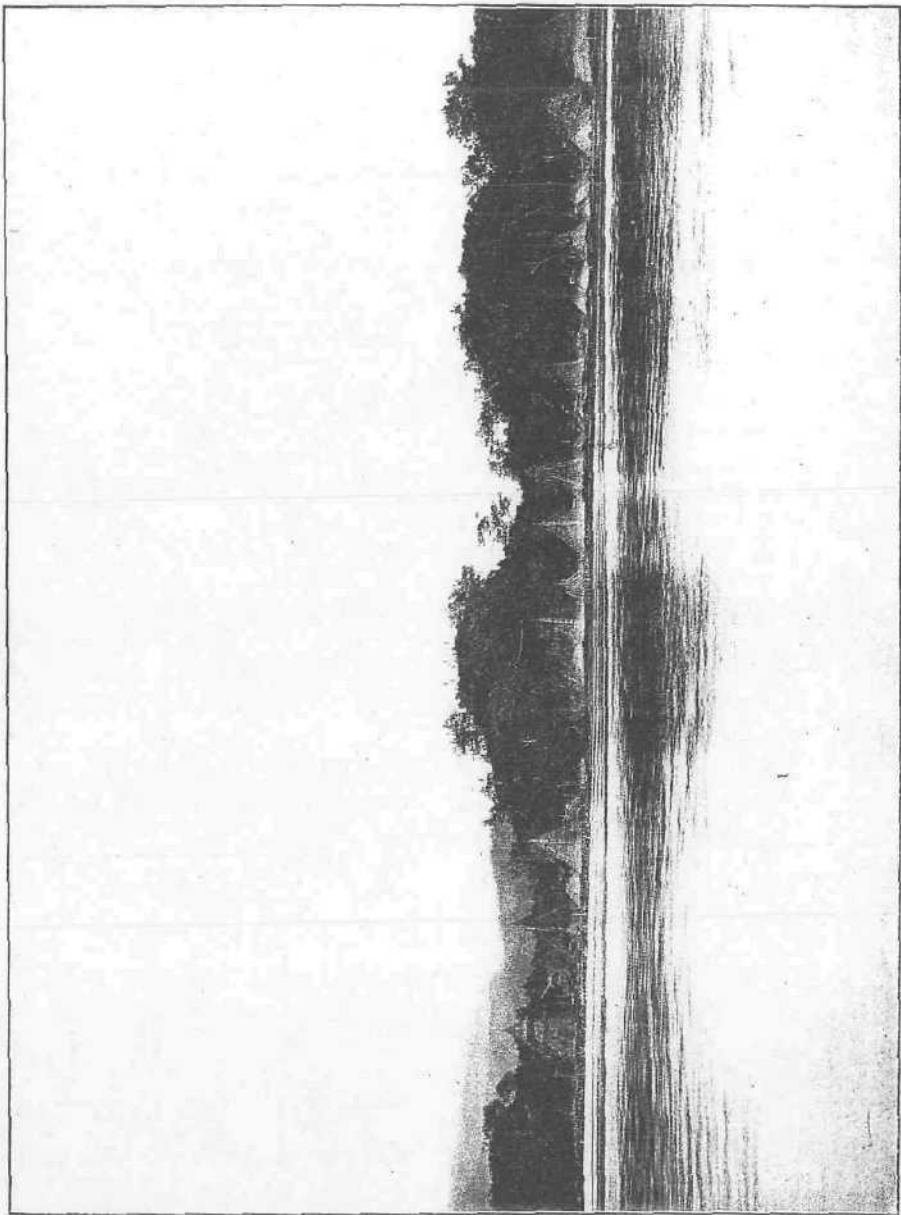

Vrouwen uit de Geelvinkbaai bezig met sagokloppen.

waarop die gevangen wordt. Het varkensvleesch is zeer gewild, maar komt alleen in aanmerking bij feestelijke gelegenheden. Wanneer er een varken per prauw uit een naburige kampong wordt aangevoerd, dan is reeds van verre zichtbaar of het groot of klein is, daar de roeier naar mate van de grootte van het dier, het water onder het roeien hoog of minder hoog met zijn pagaai opgooit. De taro ¹⁾ en o(e)bi's ²⁾ vervangen de aardappels. Verder eten zij nog klappernoten,

1) *Colocasia antiquorum*.

2) *Batata edulis*.

Gezicht op Tobadi.

pisangs en suikerriet; men ziet dus, dat hun menu niet zoo slecht is, wel niet zeer varieërend, maar toch zeer overvloedig. Sommige Papoea's laten de klappers ontkiemen door ze in lange rijen aan touwen tusschen staken op te hangen; in de kampong Kaptiau in de Walckenaersbaai zagen wij er eenige duizenden aldus opgehangen. De Tobádiërs eten echter de klappers versch, zoodra zij van de boomen geplukt zijn; in dezen ga ik geheel met hunnen smaak mede. De melk van de jonge klappernoot is een heerlijke dorstwerende drank en het jonge vleesch gegeten met een lepeltje, handig gemaakt uit de buitenste wand van de vrucht, heeft een overheerlijke smaak. Toen wij op Metu Débi arriveerden, had òf het hoofd van de kampong, de zoogenaamde korano, met name Hamadi, òf wel de raad der ouden besloten, dat er geen klappers mochten geplukt worden en dat deze moesten bewaard worden voor een te houden feest. Of zij wellicht begrepen, dat wij voor hen gevaarlijke concurrenten zouden zijn, weet ik niet, zeker is het, dat wij onze schade later op het Sentáni-meer hebben moeten inhâlen. Eenmaal echter heeft de „jente kaessori” of onder-korano Kabreeuw ons vergund om klappers van zijne boomen te plukken. Elke nuttige boom, d. w. z. een boom, die voedsel voortbrengt, heeft een eigenaar op Nieuw-Guinea. Ten bewijze worden dikwijls figuren in den bast van den boom gesneden.

Het bereiden der sago uit de *Metroxylon Rumphii* en *Sagus* geschiedt door de vrouwen; de boom, die in zeer lage moerassige streken groeit, moet geveld worden, zoodra zij gaat bloeien. Heeft zij eenmaal gebloeid, dan is zij niets meer waard voor de sagobereiding en sterft ook spoedig daarna. Het zoogenaamde sagowasschen geeft eene zeer eigen-

aardige zure lucht, die doet denken aan de run, die gebruikt wordt door de leerlooiers. Ik herinner mij bij een tocht, die wij in het binnenland maakten, dat wij de bewoners van die streek nergens konden vinden, maar de bekende lucht van het sagowasschen verried toch hunne aanwezigheid. De sago wordt tot een soort van brei gekookt, die zeer fileert, waardoor het mogelijk is deze met twee stokjes te eten.

In de Geelvinkbaai eet men de sago in koeken, die in de daarvoor bestemde vormen worden gebakken.

Kinderen heb ik de sago wel rauw zien eten, zij knabelden, evenals hier de kinderen op een boterham, eenvoudig op een stuk van een sagoboom, waaruit de sago nog niet gewasschen was.

Behalve de klappermelk drinken de Papoea's niets dan water en dat nog wel zeer spaarzaam. Wanneer de Papoea uit een beekje drinkt, buigt hij zich daarover halverwege en gooit met zijn hand het water naar boven, dat hij zeer handig met zijnen mond opvangt. Alhoewel oogenschijnlijk zeer gemakkelijk, vereischt deze wijze van drinken zeer veel vaardigheid.

Kan de Papoea niet rooken, dan houdt hij zich bezig met pruimen. Hij neemt daarvoor vijf à zes pinangnoten ¹⁾ in zijnen mond, daarna een weinig van de vrucht der betelpeper ²⁾, vervolgens snoept hij tijdens het pruimen voortdurend uit zijn kalkdoos. Dit voorwerp is altijd aanwezig in zijn soggeriedje of draagtaschje.

De kalkdoos is vervaardigd van de vrucht van de Lage-

¹⁾ *Areca catechu.*

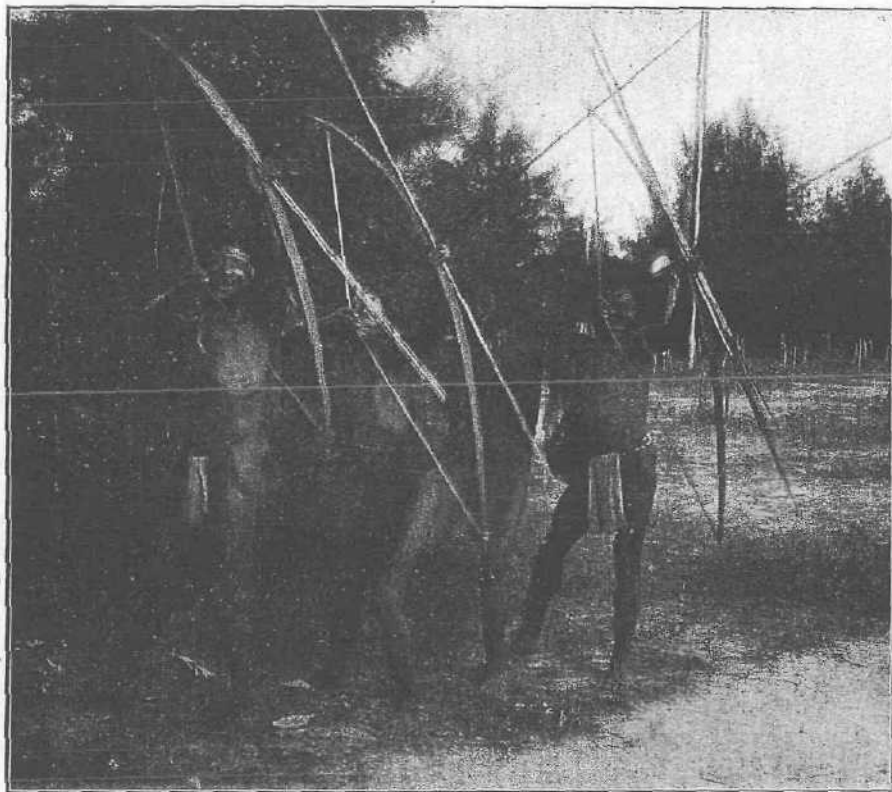
²⁾ *Piper Betle.*

naria vulgaris, die daarvoor gedroogd wordt en versierd is met daarin gebrande sierlijke krullen en lijnen, die doen denken aan hetgeen men thans nieuwe stijl noemt. In dezen koker steekt een spatel, dikwijls schroefvormig geribt. Wanneer hij nu uit zijn kalkdoos wil snoepen, schudt hij doos en spatel flink heen en weer en kleeft de zich daarin bevindende kalk aan de spatel, die nog vochtig is van de vorige snoeperij. Daarna likt hij met behagen de spatel af, terwijl hij zijn mond zoo ver mogelijk opendoet. Een vuurroode kleur is thans zichtbaar, die zijn oorzaak vindt in de vermenging der drie genoemde ingrediënten. Natuurlijk is het speeksel, dat hij overal kwistig deponeert of behendig tusschen de reten van de vloeren der huizen weet te spuwen, eveneens helder rood gekleurd. Een uitgekauwde pruim schijnt een niet te versmaden delicatessé te zijn, want tijdens een dansfeest voor de karriwarri te Tobádi, zag ik een liefhebbende vader een dusdanige pruim als bewijs zijner hoogachting geven aan zijn circa twaalf-jarig dochttertje. Deze verdeelde de bonbon zusterlijk met eenige vriendinnetjes.

Daar de Papoea meestentijds een geweldige pruim in den mond heeft, bemoeilijkt dit zeer zijn spreken en is het dan ook regel, dat men dezelfde woorden door diverse personen verschillend hoort uitspreken. De taal is niet gemakkelijk en wij leerden die zeer slecht aan, omdat een van hen Waru ¹⁾ zeer goed Maleisch sprak en wij dus niet genoodzaakt waren hun taal te spreken. Waru had voor zijn doen vrij veel van de wereld gezien, hij was toch verscheidene jaren bij den resident van Ternate tuinjongen geweest.

¹⁾ Waru beteekent touw, zijne vrouw heette idjé of te wél visch.

Van eigenlijke kleeding is geen sprake, althans niet bij de mannen; de vrouwen dragen een rokje, vervaardigd van

geklopte boombast, om het middel vastgehouden door een rood koord, somtijds versierd met witte schelpjes. De centuurs, die hier gedragen worden door cricketspelers en die van voren gesloten worden door een s-vormige slang, hadden zeer veel aftrek; vooral aan het Sentáni-meer hadden wij

Itjõi van Tobádi.

zeer veel succes met dit ruilartikel. In de ooren dragen de vrouwen talrijke schildpadden ooringen; ik heb er soms wel eens een twintigtal in één oor geteld. Dat het oorlel daardoor eenigszins verlengd was, behoeft geen betoog. Jonge meisjes dragen dikwerf aan het doorboorde neusschot een kostbare kraal, waarover ik later zal spreken.

De borst en de rug van de vrouwen zijn dikwijls versierd met dikke lidteekens in sierlijke vormen. Nevensgaande foto geeft een zuivere voorstelling, hoe een en ander er uit ziet.

Het haar dragen de vrouwen in lange krulletjes, die met de daar in de buurt voorkomende roode aarde ingesmeerd worden.

Erg aanlokkelijk ziet eene Papoesche dame er niet uit, vooral als men daarbij nog bedenkt, dat de meeste Papoea's lijden aan een huidziekte de „cascado”; in werkelijkheid een schimmelplant, die op de huid der menschen voortwoekert en die haar steeds doet schilferen. Dit is geen schurftziekte — scabies — zooals wel eens beweerd wordt. Dat zij er niet op gesteld zijn, bewijst, dat een echtpaar op een dag op consult kwam bij VAN DER SANDE om hun kindje te laten genezen van die ziekte. Er was slechts een klein plekje op een der lichaamsdeelen van het kind.

Een oudere Papoea, aan wien VAN DER SANDE zeer veel moeite had besteed om hem van deze ziekte te genezen, verklaarde op een morgen, dat hij wel verder behandeld wenschte te worden, maar dan moest VAN DER SANDE hem een jas ten geschenke geven. Hij was schijnbaar in de verbeelding, dat de geheele behandeling geschiedde ten genoegen van V. D. SANDE.

De mannen gaan bijna geheel naakt, sommigen dragen

een schaambedekking. De bewoners van de oostelijk gelegen kampongs, te zamen Sěká genaamd, dragen een penisdopje, dat gemaakt is uit de vrucht van een Lagenaria.

Om den hals hebben zij veelal een collier van groote kralen; om de bovenarmen en kuiten dragen zij gevlochten

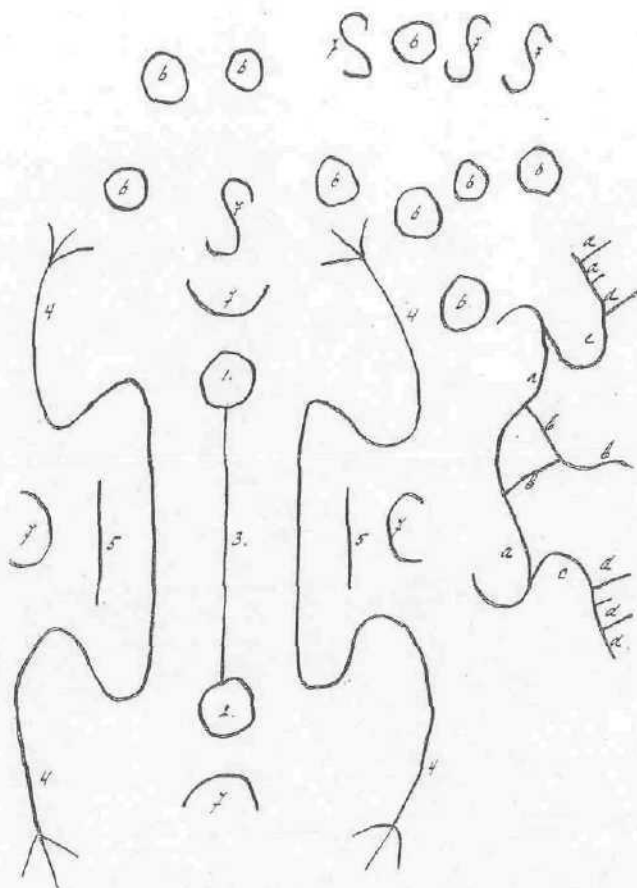
Versierde Papoea's op Metu Débi.

banden, en als versiering op het lichaam een gevlochten bandje, dat een kruis op de borst vormt.

Bij feestelijke gelegenheden stoppen zij in de halsversiering en de armbanden reukgras ¹⁾ en hel rood gekleurde crotonbladeren. Het reukgras geeft aan alle voorwerpen, die er mede in aanraking zijn geweest een zeer eigenaardigen lucht, die overal heerscht waar Pa-

poea's huizen. In het doorboorde neusschot dragen zij ter versiering twee aan elkaar verbonden varkenstanden.

¹⁾ Plectranthus- en Amomum-soorten.

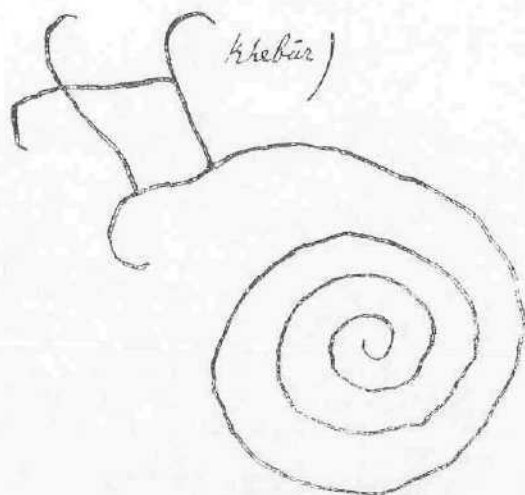

De linksche figuur stelt voor een kikvorsch (kharáú), de rechtsche een boog (pembí-téni).

1. kop (khebür).	a. boog (pembí-téni).
2. achtergedeelte (mëdiwä).	b. pijl (pembí-natu)
3. rug. (oikoiní).	c. rottanpees van den boog.
4. pooten (kháraurië).	d. versiering (âne âne).
5. jonge kikvorschen (kharáú-natu).	
6. visschenoog (idje windu).	
7. bloedzuiger (chine).	

De mannen dragen ook dezelfde schildpad-oorringen als de vrouwen.

Van de tatouage, die veelal bij de mannen op den rug

voorkomt, geef ik hiervoren en hiernevens een schets met de daarbij door hen gegeven uitlegging der figuren.

In hunnen netten haarbol ontbreekt nimmer een kam, die voor verschillende doeleinden gebruikt wordt:

Het geheel stelt voor een schelp (tabukwe) met den kop (khebur) van het daarin kruipende dier.

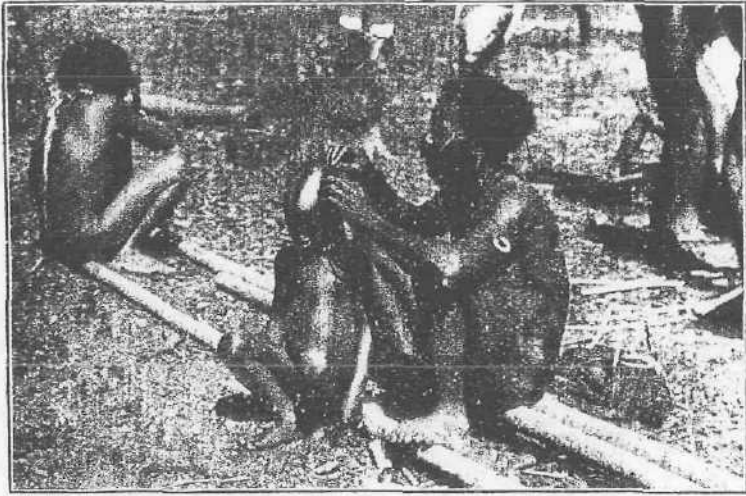
o.a. bij het krabben, opmaken van het haar of nuttigen van de sago.

Alhoewel ik bij een feest gaarne de sagopap eens had willen proeven, weerhield mij toch de zonderlinge vork, die ik daarbij moest gebruiken.

Over den haardracht nog het volgende.

De kleine jongens, die nog niet in den karrivarri zijn, dragen het haar óf kaal afgeschoren óf in een kam, die van het midden van het voorhoofd naar het achterhoofd loopt. Het scheren geschiedt aldus: men scheurt een schilfer van den bast van de bamboe, deze wordt gebogen en daarmede het haar afgeschraapt. Op de volgende foto is een en ander goed zichtbaar.

De jongens van de karriwarri en de ouderen dragen den vollen haardos en deze wordt zeer netjes onderhouden, vooral

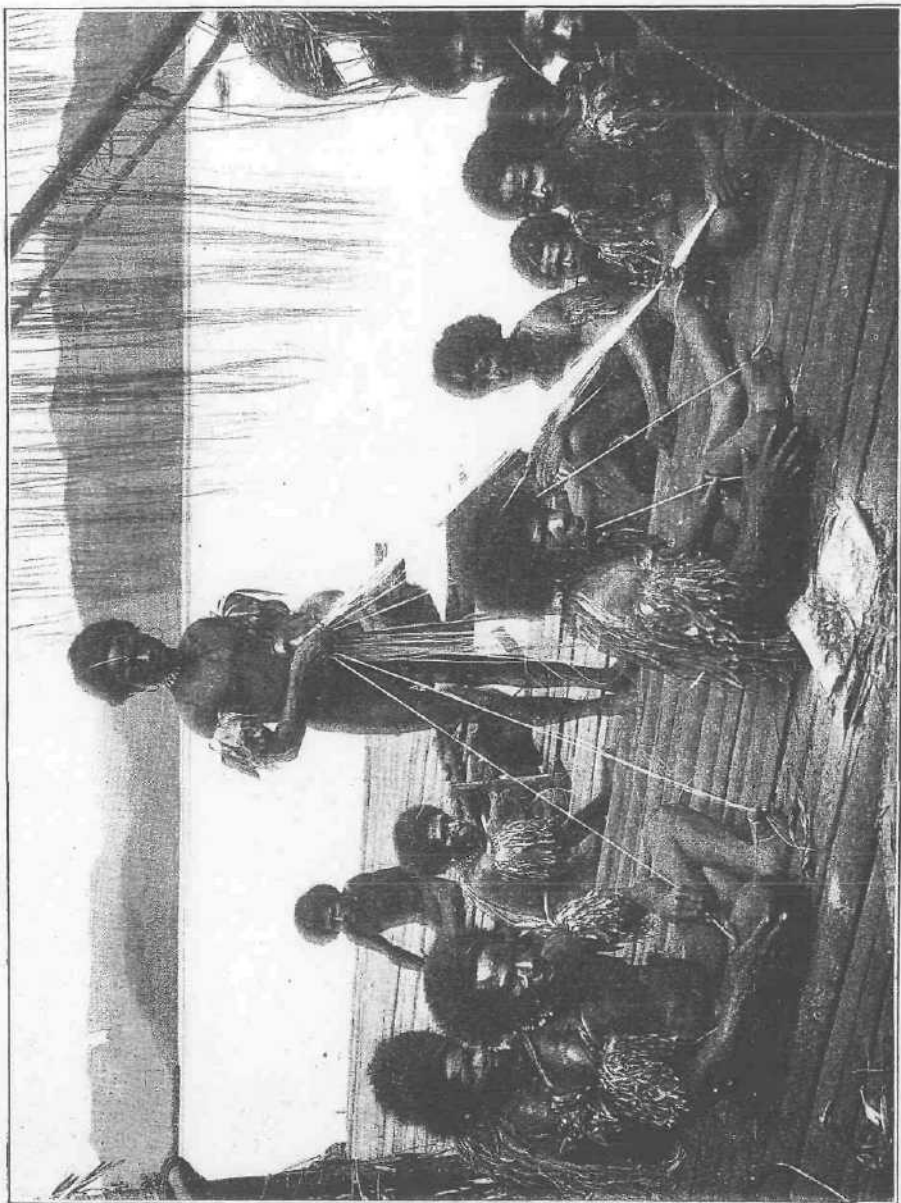
Het scheren van het haar bij eenen jeugligen Papoea.

door de Tobadiërs. De jongens van de karriwarri zijn de ouderen daarin behulpzaam en ik heb ze dikwijls in rijen achter elkaar zien zitten om elkaar het haar te helpen opmaken. Om hun haarbol des nachts niet in de war te brengen, slaan zij op de zogenoemde slaapbankjes, een hoogst eenvoudig en hard hoofdkussen bestaande uit een met snijwerk versierde lat op twee voetjes. Een zeer eigenaardige versiering bestaat hierin, dat de haarbol wordt gepromoveerd tot bloembed: daarin worden de bloemen van de hibiscus gestoken, en de Papoea verschijnt thans met een vuurroode of gele bol, die schel afteekent tegen de chocoladekleur van zijn huid.

Bij feesten worden lichaam en haarbol ook wel versierd met kunstige figuren van zwart, rood of wit. De zwarte kleur verkrijgen zij door roet, de roode van bovengenoemde aarde, de witte uit kalk.

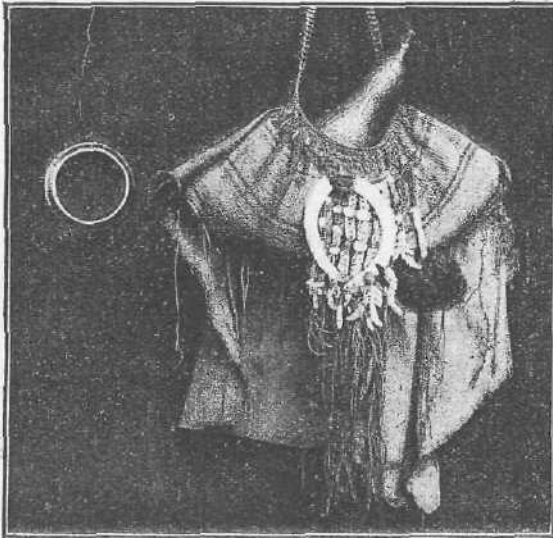
Bij onze goederen bevonden zich eenige blikjes ripolin; wij vermaakten ons op een middag een ons zeer bevriende Papoea, met name UNAI, blauw en wit te schilderen, zoodat het scheen of hij een aldus gekleurd tricot aan had. Een hoog boord maakte zijn kleeding volkomen. Het resultaat was, dat den volgenden dag een groot aantal Papoea's om verfkwamen vragen; wij maakten natuurlijk gebruik van deze gelegenheid om onze verf te ruilen tegen gewilde ethnografica. De Papoea is een volleerde handelsman en ziet niet licht af van een eenmaal bedongen prijs. Zij begrepen volkomen, dat wij hunne ethnografische voorwerpen noodig hadden en dagelijks was het voor de veranda een soort van markt van ethnografica.

Een onafscheidelijk voorwerp is het taschje, waarin de Papoea alles bewaart, wat hem heilig is. Om te beginnen hangen hieraan de kostbare kralen. Deze kralen, waarvan men tot nu toe de herkomst niet heeft kunnen bepalen, moeten van zeer hoogen ouderdom zijn en dragen den naam van sěmbóni's. Het geheele leven der Papoea's is nauw verbonden met deze kralen. Wanneer een Papoea trouwplannen heeft, is hij verplicht aan de familie van het meisje een aantal sěmbóni's ten geschenke te geven. Daar er betrekkelijk weinig sěmbóni's zijn, blijven deze hunne waarde behouden. De Ternataansche handelaars hebben getracht met nagemaakte sěmbóni's paradijsvogels te koopen, maar dit is niet gelukt; zij onderscheidden onmiddellijk de nagemaakte van de echte.

Kariwarri-jongens van Tobadi bezig met touw draaien.

DUMAS beweerde, dat deze zware bruidschat dikwijls een verhindering voor het huwelijk was en daarom zoo weinig plaats had. De pokziekte, die daar af en toe heerscht, dunt mede hunne gelederen sterk, zoodat deze twee omstandigheden de oorzakreden zoude zijn, dat de bevolking daar zoo weinig talrijk is.

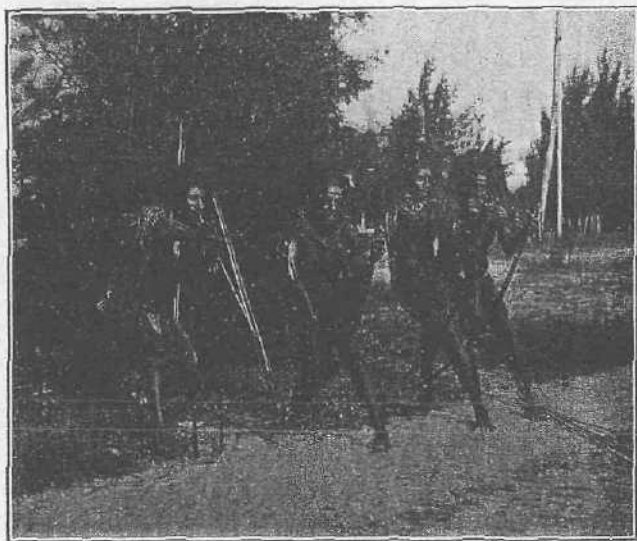
Draagtaschje met kalkikoker, links een Khās.

De sēmbónis komen in verschillende grootte, kleur en prijs ¹⁾ voor, terwijl de grootste schat de zoogenaamde „khās”

¹⁾ Sēmbóni ± f 1.— azuurblauw; Soewá ± f 2.50; Sjar ± f 5.— blauw glas; Isjar growaunori ± f 2.50; Isjar choi ± f 3.— langwerpig; Chris ± f 0.50 klein geel; Dainjansi ± f 50.— groot geel; Tranjo ± f 3.—; Pro tauri ± f 1.— groen klein.

Extract uit een verslag der Noord-Nieuw-Guinea-expeditie door P. E. Moo-

zijn; deze doen denken aan armbanden vervaardigd uit de ziel van eene oude flesch van groen glas. Zijn de sěmbónis gewoonlijk particulier eigendom, de khās' behooren tot het vermogen van de gemeenschap. Zij worden gebruikt, indien er om de een of andere reden eene schatting aan een andere kampong moet betaald worden. Dat zij ook sommige kralen op zeer hoogen prijs stellen, blijkt hieruit, dat VAN DER SANDE te vergeefs voor de sěmbóni's die aan een draagtasch hingen een dertigtal bijlen bood. In antwoord op het bod draaide de eigenaar zich lachend om en verdween.

Als wapens hebben de Tobádiërs in de eerste plaats boog en pijlen, zonder deze ziet men ze bijna nooit, maar de

LENBURGH. Tijdschrift van het Bataviaansch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, dl. XLVII, afl. 1 en 2.

boog is dan altijd ontspannen. DUMAS had de gewoonte de rottan, waarmede de boog gespannen wordt, door te snijden, wanneer een Papoea zich met gespannen boog bij hem vertoonde. Hij beschouwde dit als eene onbeleëfdheid. De pijlen komen in zeer groote verscheidenheid voor, hebben alle een afzonderlijken naam en zijn alle voor een bepaald doel; zoo heeft men vogel-, varkens- en menschenpijlen. De laatste hebben gewoonlijk een uit been vervaardigde punt. Als andere wapens gebruiken zij lansen, veelal voorzien van een bamboepunt. Een kleiner wapen is een dolk uit het dijbeen van den casuaris geslepen, dien zij door een armband van den linker bovenarm steken.

Omtrent het karakter der Tobadiërs is mijne bevinding, dat zij in menig opzicht met kinderen zijn te vergelijken. Zij zijn vroolijk van aard, bevattelijk voor een aardigheid en er is bij een vriendelijke behandeling veel van hen gedaan te krijgen. Hun hebzucht is echter zeer groot en is merkbaar uit al hunne handelingen: „niets voor niets” is hunne leus. Toch meende ik op te merken, dat zij een soort van genegenheid voor ons hadden opgevat; alhoewel ik onmiddellijk wil toegeven, dat ons verblijf in de Humboldtbaai voor hen zeer voordeelig was. Toen wij namelijk eenigen tijd afwezig waren geweest, legde UNAI eene kinderlijke vreugde aan den dag, toen hij DE BEAUFORT en mij weer terug zag. Men heeft ons wel eens verweten, dat wij veel te familiaar met hen omgingen en hen vrijheden toelieten, die feitelijk niet te pas kwamen. Ik geloof, dat deze personen zich zeer vergissen en meer het oog hebben gehad op den omgang tusschen Europeanen en Maleiers of Javanen. Men moet niet vergeten, dat de Papoea's zich geheel

vrij en onafhankelijk gevoelen en zeer goed kunnen leven zonder ons. In hun hart erkennen zij dan ook onze heerschappij over hen niet. Trouwens het eenigste, waaruit ons bestuur merkbaar is, bestaat daarin, dat aan den korano een Nederlandsche vlag en een zwart jasje met goudgalon wordt uitgereikt. Hij vat dit aldus op, dat bij aankomst van een schip de drager van het mooie jasje een dubbele portie geschenken krijgt in den vorm van tabak of kralen. Wij hebben ons steeds vrij en zonder ooit eenigen last te hebben ondervonden te midden van hen bewogen en met genoeg denk ik nog aan de tochtjes, die ik met DE BEAUFORT in de kampong Tobádi heb gemaakt. Wij namen dan een van hunne op het land getrokken prauwen en roeiden daarmede naar het huis van UNAI; bekeken zijn huis en moesten zijne schatten bewonderen. Hij was onder anderen zeer trotsch op het bezit van een groote kamferhouten kist.

Mijne vriendschap met UNAI dateerde van het oogenblik, dat ik hem een soort sirenefluit had cadeau gegeven. Wij gebruikten deze fluiten om elkaar seinen te geven in het bosch, daar het niet mogelijk was om elkaar te beroepen. Deze voorwerpen hadden wij aan een touw om den hals hangen. Daar nu elke Papoea een voorwerp, wat hem dierbaar is, om den hals draagt, waren zij van oordeel, dat deze fluiten voor ons van zeer veel waarde waren. Genoeg om zijne begeerte nog meer op te wekken, afgescheiden van het voor hem zoo aanlokkelijke geluid, dat het voorwerp voortbracht.

Elken dag kondigde UNAI zijne komst aan door op de sirenefluit te blazen, maar den dag van ons vertrek bracht hij het voorwerp wel aan zijne lippen maar met een treurig

gebaar liet hij haar vallen, om aan te toonen, in welk een diep verslagen toestand hij was.

Eens was hij wegens zijn onbehoorlijk gedrag bij den controleur geroepen en had daar zoo goed als dit ging, door middel van eenen tolk, eene berisping gekregen. Hij stond in eene deemoedige houding alles aan te hooren; toen hem gezegd werd, dat hij kon vertrekken, maakte hij rechtsomkeert, ontlokte een schrille toon aan zijn dierbaar instrument en wandelde statig weg, een diplomaat waardig. Van hem moet ik nog het volgende verhalen: Op den dag van ons vertrek van Metu-Débi verzocht Unai mij, of

Unai.

ik hem het genoeg wilde doen om in plaats van in de vlet van de Zeemeeuw in zijn vaarttuig plaats te nemen. Natuurlijk deed ik dit. Ik had in mijne hand een groot maatglas en een alcoholweger, omdat ik bang was, dat deze voorwerpen bij het overbrengen door de koelies zouden gebroken worden. Hij nam ze mij zeer gedienschtig af en deponeerde

ze zeer voorzichtig onder in zijne prauw. Door de drukte van het vertrek vergat ik deze voorwerpen en ik bemerkte mijn verlies eerst, toen wij reeds lang onder stoom waren. Natuurlijk werd ik druk geplaagd, omdat ik UNAI zoozeer vertrouwd had en ieder dacht, dat hij ze zich toege-eigend had. Hoe verheugd was ik, toen ik in Holland een kistje ontving waarin het maatglas en de alcoholmeter. Ik hoop, dat ik UNAI nog eens persoonlijk daarvoor zal kunnen bedanken.

De vrouw wordt door de Papoea's als een minderwaardig wezen beschouwd, ten minste dit leidden wij hieruit af, dat de vrouw op het land moest werken en niet mede mocht doen aan de feestmalen. Toch lieten de vrouwen zich goed hooren, toen er eens een twist ontstond onder de mannen over de verdeeling van de buitgemaakte visch. Dit duldden de mannen dan toch wel.

Het visschen geschiedt op de volgende wijze:

De banken, die zich in de Humboldtbaai bevinden, zijn de plekken, waar de vischvangst plaats grijpt. Een zoodanige plek wordt door een veertigtal prauwtjes omringd, die het geheel met een net omspannen. Deze netten zijn voorzien van keurig gesneden dobbertjes, terwijl het ondereinde ver-zwaard is door schelpen. De netten zelf zijn vervaardigd uit de vezel van den luchtwortel van de Pandanus.

Eenige prauwen gaan nu in de ingesloten ruimte, be-ginnen de zich daarin bevindende visch te jagen en trach-ten deze met speren of zoogenaamde „sédom garrim” te spietsen. De opgejaagde visch tracht nu over het net heen te springen, maar wordt in den sprong handig door hen in netjes opgevangen. Wee dengene, die een visch laat ontglijp-

pen. Hij wordt luide uitgejouwd en gehoond. Zoo gaat het van de eene bank naar de andere.

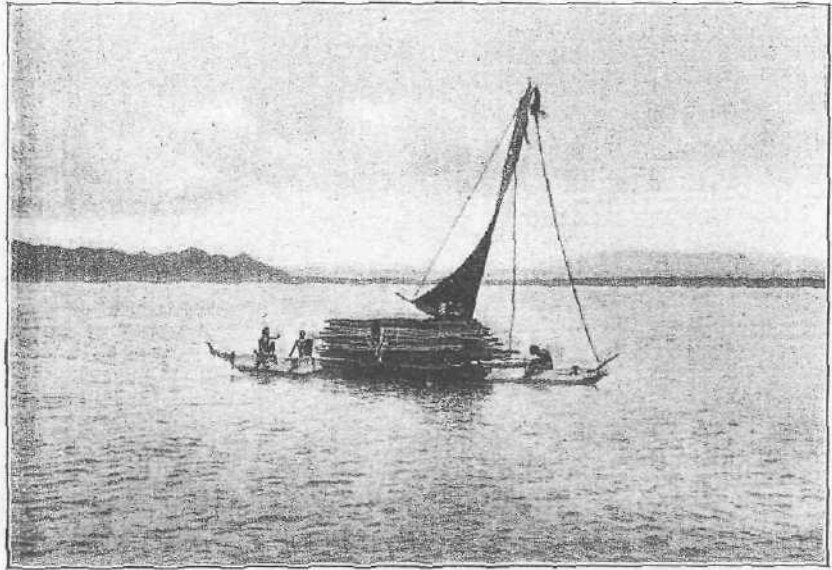
Visschende Tobádiërs.

Het vischwater in de Humboldtbaai is afgebakend door denkbeeldige grenzen en de bewoners van Nafri zouden het niet gewaagd hebben in de nabijheid van ons eiland te visschen.

Op schildpadden wordt jacht gemaakt in de open zee met lange speren; tot mijn spijt heb ik nimmer deze jacht medegemaakt.

Behalve dat de Tobádiërs goede visschers zijn, zijn zij uitstekende zeilers. Met hunne ranke prauwtjes, voorzien van één uitlegger en groote zeilen, vervaardigd van Pandanusbladeren, onderhouden zij een drukke gemeenschap met de bewoners van Sëkä en de meer oostelijk gelegen kampongs;

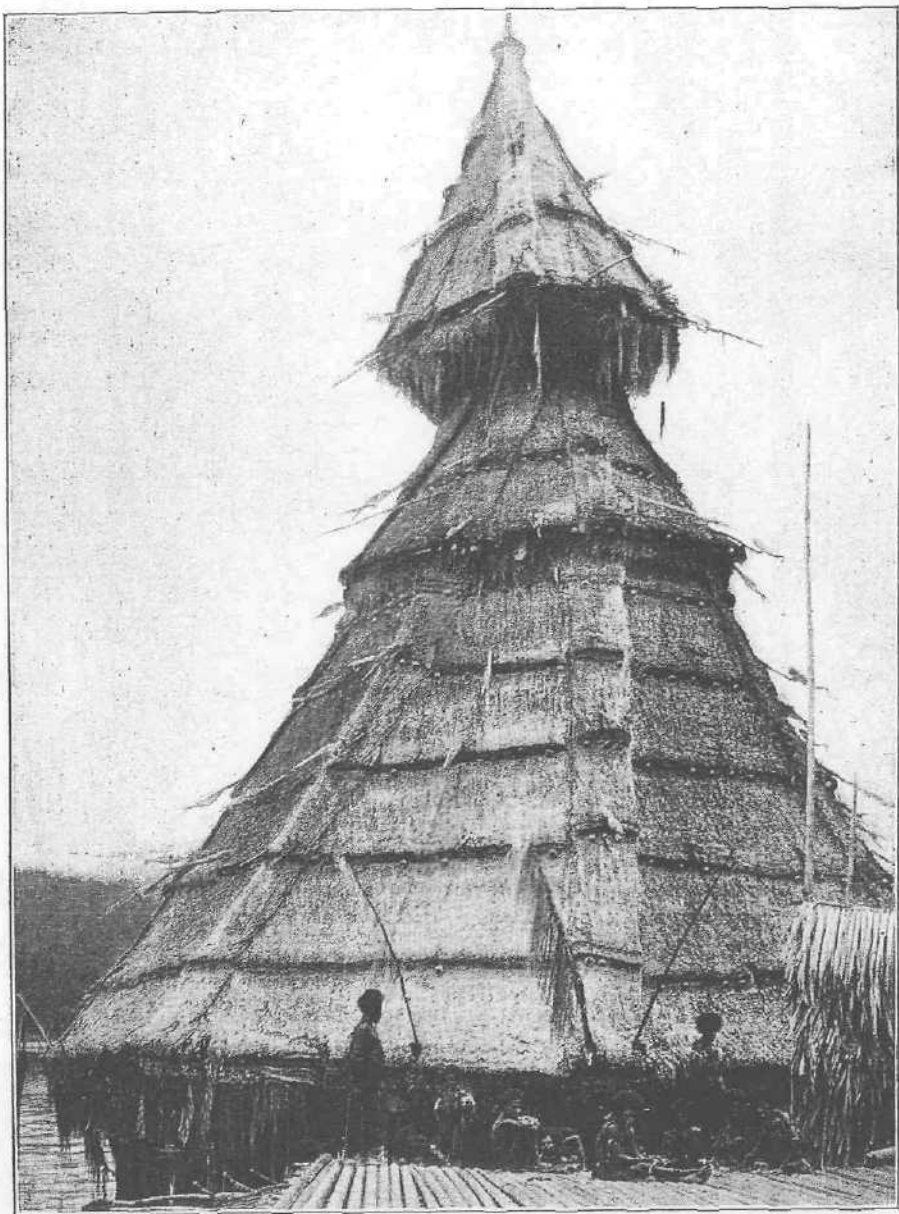
westelijk met die aan de Toraré baai en met Tarfia en Tanah Merah. Over de zeewaardigheid van deze booten spreek ik in hoofdstuk III.

Zeilende Papoen's in de Humboldtbaai.

Van de eersten koopen zij varkens, van de anderen de steenen bijlen, van de laatsten de zoo begeerde met schelpen versierde centuurs en armbanden.

Gaan wij thans over tot hunne zoogenaamde godsdienst. Ik zeg zoogenaamd, omdat wij hieromtrent ondanks al ons vragen en onderzoeken, niets definitiefs hebben te weten kunnen komen. Wellicht uit wantrouwen werd ons niets medegedeeld, maar het lijkt mij ook zeer goed mogelijk, dat zij het niet noodig oordeelden, dat wij de beteekenis van alles

Karriwarri van Tobádi.

te weten kwamen. Het kan echter ook, dat zij zelf de beteekenis van deze ceremoniën niet meer weten; er worden toch door hen ook liederen gezongen in een taal, die zij zelf niet goed meer begrijpen en niet meer spreken.

In Tobádi bevindt zich een groote tempel, die den naam van „Karriwarri” draagt. Deze naam heeft niets te maken met „Korwar”, de naam van een afgodsbeeldje in de Geelvinkbaai, welke naar ik meen daarmee wel eens in verband gebracht wordt. De Tobádiërs kennen het gebruik van afgodsbeeldjes niet; wel zag ik beeldjes in hout uitgesneden, maar die stelden geen afgoden of gestorven familieleden voor.

De dienst in de karriwarri wordt waargenomen door jongens, die voor den tijd, dat zij daaraan verbonden zijn, daarin moeten werken en slapen. Zij mogen gedurende dien tijd geen eigendom bezitten; verwerven zij dit op de een of andere wijze, dan moeten zij dit onmiddellijk aan de ouderen afgeven. Zoowel deze jongens, als de voorwerpen, die zich in de karriwarri bevinden, mogen de vrouwen niet aanschouwen, zij zouden dan onmiddellijk dood gaan ¹⁾. Vooral de aanblik van de heilige fluiten, waarop bij feestelijke gelegenheden wordt geblazen, zoude hen terstond doden. VAN DER SANDE is met zeer veel moeite eenige van deze fluiten machtig geworden; zij werden danig ingepakt naar ons huis gebracht met het verzoek ze vooral goed weg te stoppen, opdat de vrouwen ze niet zouden zien. Ik herinner mij nog zeer goed een algemeene vlucht van de jongens van de karriwarri, toen hun de komst van eenige vrouwen werd gemeld.

1) Tobádisch mábu.

De eigenlijke tempel heeft den vorm van een groot suikerbrood met een spits dak, dat ver boven de andere huizen uitsteekt, en is evenals de overige huizen op palen in zee gebouwd. De voorzijde van de tempel is door schermen en schutten gemaskeerd en zodoende van uit zee niet zichtbaar, terwijl de ingang behangen is met gras, zoodat de vrouwen van buiten niet kunnen zien, wat daarbinnen plaats grijpt. Voor de karriwarri bevindt zich een groot platform van veerkrachtige planken gemaakt, dat dienst doet als dansplaats. Op een der palen van het platform is een vrouwenfiguur in partus afgebeeld, daarboven een krokodil.

Ik zal trachten eene beschrijving te geven van een feest, dat wij bijwoonden in de karriwarri van Tobádi.

Lang te voren was het reeds merkbaar, dat er feest zoude zijn, doordat er dag en nacht op de typha's of trommen werd geslagen en op de heilige fluiten werd geblazen. Een en ander werd aangevuld met gezang. Op den duur begint dit te vervelen, alhoewel het gezang niet onwelluidend klinkt.

Het bespelen der fluiten vereischt groote vaardigheid, de oefeningen hebben plaats diep in het bosch, omdat er geen valsche en verkeerde tonen in de karriwarri gehoord mogen worden. Er bestaat eene groote verscheidenheid in deze fluiten, de bespeling hangt af van den tijd van den dag en van de omstandigheden. Bij onze komst zaten de ouderen van dagen, die geen werkzaam deel meer nemen aan de eigenlijke feestelijkheden, in een kring op het platform. In hun midden stonden twee lange rijen ieder van zestien manden sago. Van uit de karriwarri weerklonk gezang en voetgetrappel. Wij begaven ons naar het inwendige der karriwarri, die van de buitenwereld is afgesloten door een

gordijn van afhingende grashalmen. Binnen heerscht schemering, waaraan men eerst moet gewennen om iets te kunnen onderscheiden, als men uit het schelle daglicht komt.

De karriwarri heeft eenen bijna ronden vloer, waarin hier en daar eene haardstede, vervaardigd van een groot koraalblok, waarop hout ligt te smeulen. De vloer is gemaakt van dunne planken van den pinangpalm. In het midden staat een groote paal, waaraan de heilige fluiten en trommen hangen. Aan den muur hangen meerdere van dergelijke instrumenten, verder varkenskaken en schedels, schildpadschedels en schalen, pijlen, bogen en ander jachtgereedschap. Deze voorwerpen schijnen een hooge waarde te hebben, daar wij in Tobádi nimmer iets uit de karriwarri afkomstig hebben kunnen koopen. In Nafri daarentegen was men niet zoo gehecht aan deze voorwerpen. Het is de gewoonte, dat er in de karriwarri liefst fluisterend gesproken wordt.

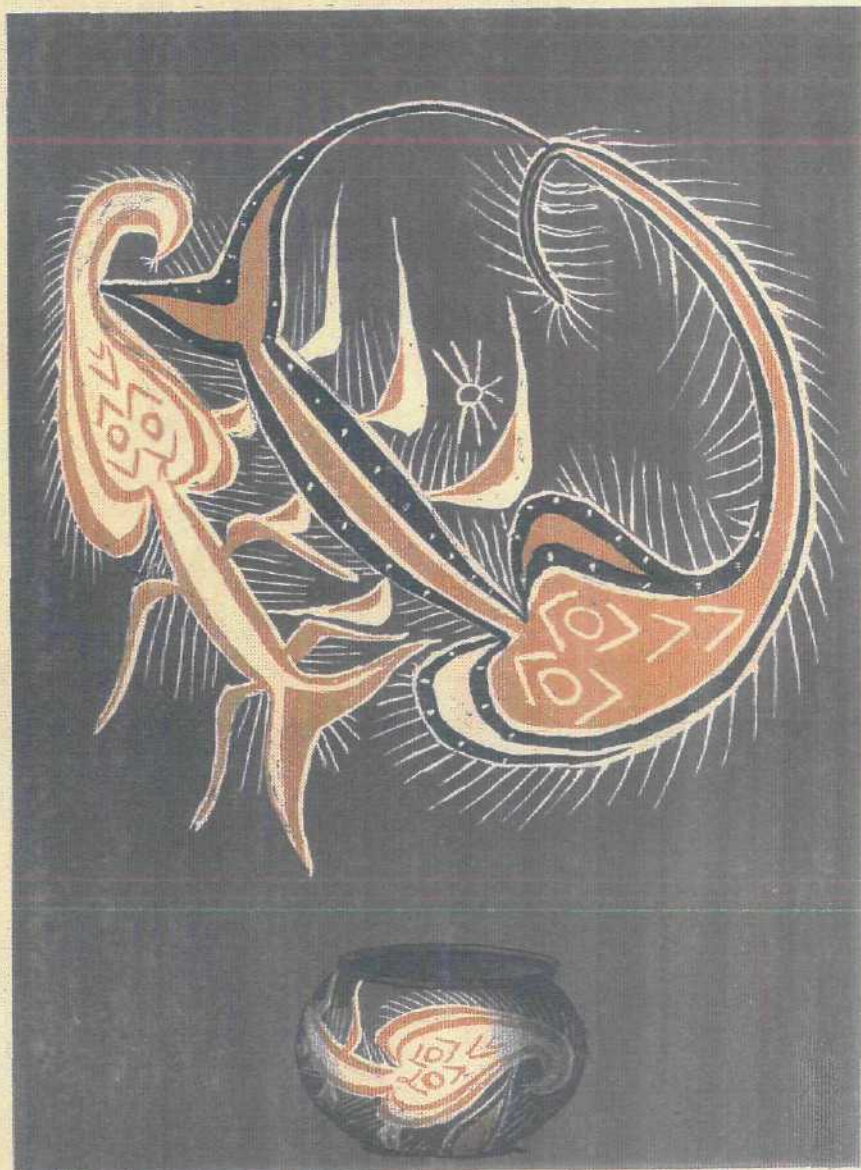
Midden in de ruimte stellen zich twee Papoea's tegenover elkaar en beginnen om beurten op een fluit te spelen, telkens maar één toon voortbrengende. De tonen volgen elkaar al vlugger en vlugger op, de overigen dansen in rijen rond, terwijl zij met de voeten in de maat op den vloer stampen, zoodat deze een gelijkmatig golvende beweging krijgt. Zij dansen een geruimen tijd onvermoeid voort, terwijl het tempo steeds sneller wordt. De ouderen van jaren zitten op den grond langs den wand en begeleiden den dans met het slaan op de trommen en met gezang. De trommen zijn uit hout gesneden en overtrokken met een leguanenvel en rijk voorzien van snijwerk. Het tempo wordt gaandeweg langzamer, totdat de tonen elkaar met lange tusschenruimte opvolgen om ten slotte geheel op te houden. Daarna komen er weder

twee nieuwe liefhebbers. Zij staan als twee kemphanen tegenover elkaar, terwijl zij tijdens het blazen het bovenlichaam heen en weer bewegen, zooals uit nevensgaande foto beter zichtbaar is.

Een der aanwezigen neemt plotseling eenige handen vol asch van een der haardsteden en werpt deze door een kleine opening in een der zijwanden. Een ander komt daarna aanloopen met een langen stok, aan welks uiteinde een groote bos casuarisveeren is bevestigd; hij maakt de beweging, alsof hij de opening zuivert van de opdwarrelende asch. Een tweede volgt zijn voorbeeld en ten slotte houden zij de twee bezems gekruist door de opening. Wellicht een symbolische voorstelling, maar de beteekenis konden wij niet te weten komen.

Het dansen vangt daarna weder aan. Op een bepaald sein stellen alle aanwezigen zich twee aan twee in lange rijen op, steeds in rythmische beweging op den vloer dansende. Plotseling klimmen er twee naar boven en slaan op een langwerpige stuk hout. Het dansen wordt daarna weder wilder. Langzaam trekken zij naar den ingang van de karriwarri. Het gezang, dat zij aanheffen wordt nu door de op het platform zittende oudjes beantwoord. Aan den ingang staat een hunner met een groot blok met twee handvatten; op een sein van den korano slaat hij hiermede op den grond. Daarna stormen allen naar buiten om de manden met sago naar binnen te brengen. Een varken, dat te voren geslacht was, wordt in stukken verdeeld, de sago wordt in de potten gekookt en het voor de Papoea's voornaamste gedeelte van het feest neemt thans een aanvang: de smulpertij.

Ieder bezoeker ontvangt eene mand met sago en een stuk

R. Baar del. et lith.

P. W. M. T. impr.

Versierde Tobádische sagopotten.

R. Raar del. et lith.

P. W. M. T. impr.

Versierde Tobádische sagopotten.

varkensvleesch. De bringer hiervan wachtte natuurlijk op een klein tegengeschenk.

Het feest duurde nog langen tijd en des nachts werden wij dikwijls wakker door het geraas der trommen en fluiten.

Komt men op gewone dagen in de karriwarri, dan zijn de jongens bezig met allerlei werkzaamheden: netten breien, leguanenvellen over de trommen spannen of het beschilderen der sagopotten met wonderlijke figuren, die veelal bestaan uit vischmotieven.

Voor afwisseling slaat een van de jongens op een trom, terwijl een der ouderen daarbij een zang aanheft, waarbij alle overigen het refrein zingen. DE BEAUFORT stelde mij zijne aantekeningen ter beschikking, waarin de volgende verzen voorkwamen:

Rarè Rajo
Mama seine api
Sambèro.

—
Ourèb rechau
gatermadiaai.

—
Jabè rotti-rotti aai
karchai saimèò
Jabè rotti.

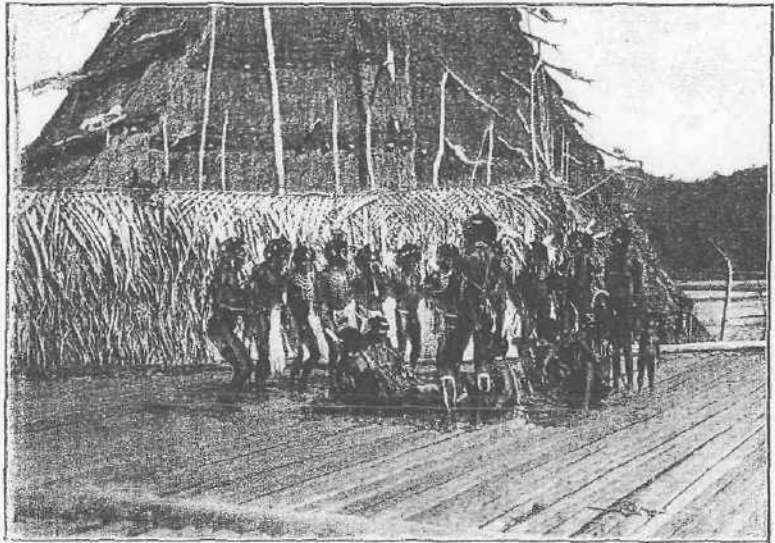
—
Tiarni-tremo, tremo
rèmahé
rèmahé.

—
Sejaroe kimbâ
Jadoeaaï
kimbâ.

Aie oei
aiena-aiena.

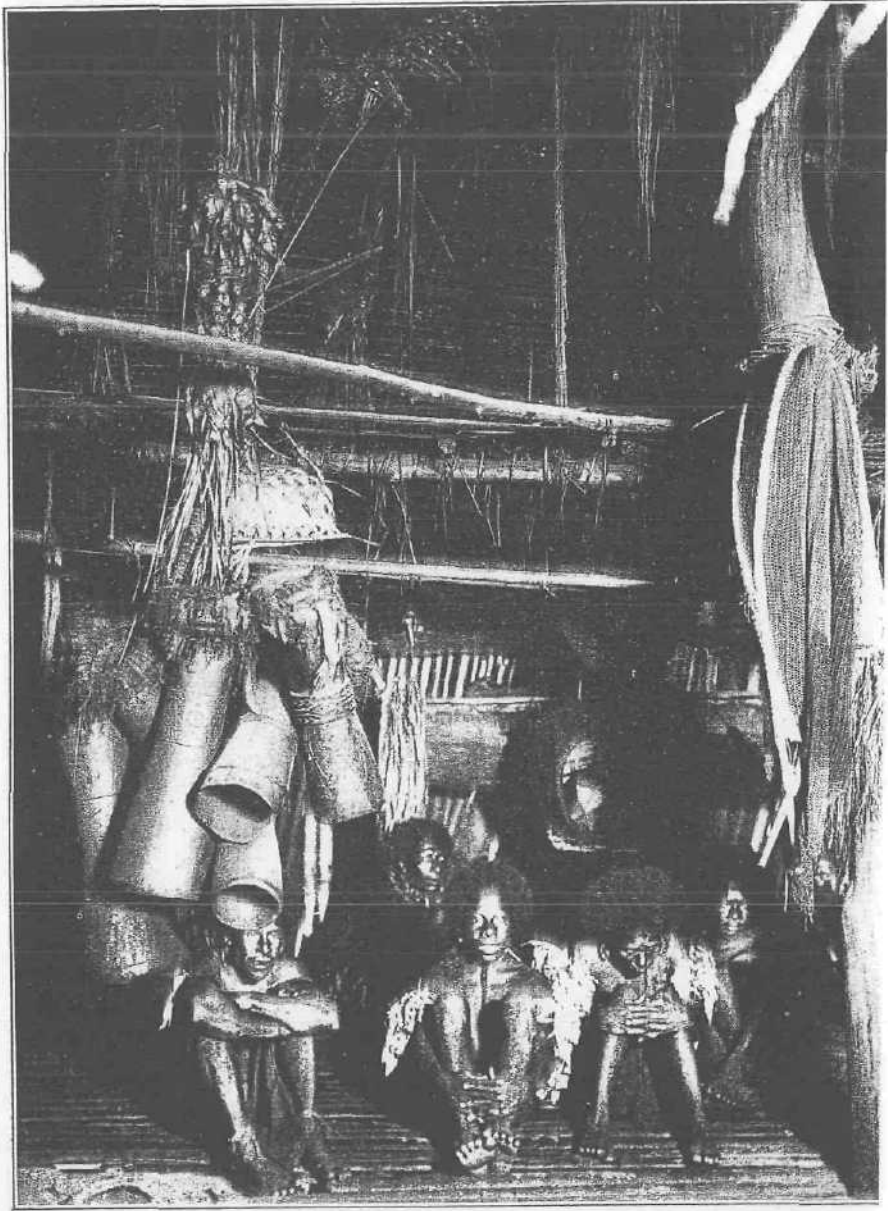
—
Manemeni aaie
matè
e aaie mè tau.

De beteekenis kon hij slechts gedeeltelijk te weten komen, daar het een oude taal scheen te zijn, die zij zelf niet goed meer kenden. Het eerste couplet gewaagt van den oostenwind (rajè, rajò), terwijl het tweede vertelt, dat de menschen naar de hel (oerèb beteekent tegenwoordig duivel) gaan.

Dausende Papoea's op het platform van de kariwarri te Tobadi.

Het vierde handelt over pijlen, het zevende over een kroon-
duif (manemenie) op een tak (aaie = hout).

Het inwendige van de Karriwarri te Tobadi.

Omtrent de dansen noteerde DE BEAUFORT het volgende:

1°. „*oetai*“: gezang met trommen uitsluitend voor mannen, zooals plaats vindt in de karriwarri.

2°. „*djau*“: een dans door mannen en vrouwen uitgevoerd in twee rijen tegenover elkaar staande; mannen en vrouwen echter afzonderlijk. Zij dansen naar elkaar toe en van elkaar af; het danstempo bij de mannen is sneller dan bij de vrouwen, iets wat ook bij de overige dansen het geval is. Bij deze dans wordt het volgende gezongen:

Simbora
oerasé, oeha
semboni.

3. *oénänoéng*. Hierbij houden de mannen, zoowel als de vrouwen, elkaar vast; zij brengen namelijk hun arm om het middel van hun buurman en dansen dan in het rond. Zij zingen hierbij:

Imbona, wawa
Sia, ho!

4. *Ibã*, door mannen en vrouwen uitgevoerd onder trombegeleiding. Gezang:

Poekoer anè
njane wajã
aiè.

5. *Ibã jondige*, een dans met gemarkeerde pas, uitgevoerd door mannen en vrouwen, waarbij het volgende gezongen wordt:

Maberewã
Simboai
Namoï (wé).

6. *Chries* (chriesate) door mannen en vrouwen onder trombegeleiding verricht, terwijl tevens op een tritonschelp geblazen wordt, Daarbij behoorend lied:

Nasī
agā
di nasè.

7. *Seremè jondige*, met de woorden:

sari maiā
pinoā, rariā, wè, wè, wā, wā, wa!

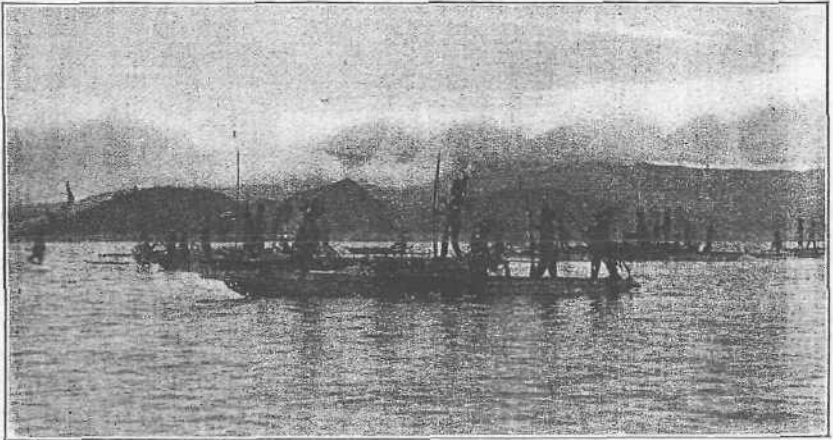
Een zeer eigenaardige vertooning bestaat hierin, dat de jeugdige dorpsbewoners bij het voor het eerst aanschouwen van de nieuwe maan, luid schreeuwen, terwijl zij daarbij met de vlakke hand op den mond slaan.

Om den tijd aan te geven wordt naar den stand van de zon gewezen, terwijl zij daarbij zeggen: „taap terontèñ”. Taap beteekent zon, het andere woord aldus.

Een geheel andere vertooning is het zoogenaamde sètan (duivel) verdrijven. Of dit door hen zelf bedacht is of door anderen is ingevoerd, wat men uit den naam „sètan” zoude kunnen afleiden, is mij niet bekend. Hoogst eigenaardig is de vertooning zeer zeker.

Tijdens een bezoek, dat wij aan de kampong Nafri brachten, had deze vertooning plaats. Deze kampong is ongeveer één uur roeiens gelegen van Metu Débi. Wij roeiden daarheen met de vlet van de Bensbach, een stoombootje, dat gestationeerd is te Manokwari en ten dienste staat van het civiel bestuur. De vlet werd geroeid of liever gepagaaid door de oppassers van den controleur. Ieder van ons was natuurlijk rijkelijk voorzien van ruilmiddelen om ethnografica te koopen.

Voordat wij aan Nafri kwamen, zagen wij de Papoea's in een binnenbaai druk bezig met manoeuvreeren in hunne prauwtjes, luid schreeuwende en het water hoog opgooiende

met hunne pagaaien. Toen wij te Nafri landden, kwam de vloot van prauwtjes binnen, wij zagen, dat de gezichten van de Papoea's zwart gemaakt waren; op hun lichaam hadden zij allerlei zonderlinge figuren in zwart en rood geschilderd. Zij waren kwistig met groen versierd. DUMAS vertelde ons, dat zij zich zoo toegetakeld hadden om niet herkend te worden door den „sëtan”. Zij bevonden zich in zeer opgewonden toestand; zij maakten zwaaiende bewegingen met armen en beenen en gooiden het water hoog op met hunne pagaaien. Toen zij dicht bij de kust waren gekomen, sprongen er verscheidenen te water en liepen al slingerende en zwaaiende naar den wal. Sommigen legden pijlen op de gespannen bogen zonder deze echter af te schieten. Aan land gekomen, liepen zij als dronken; er waren er, die zich op

den grond lieten vallen, terwijl op hun gezicht de hevigste gemoedsbeweging te lezen stond. Allen spoedden zich naar

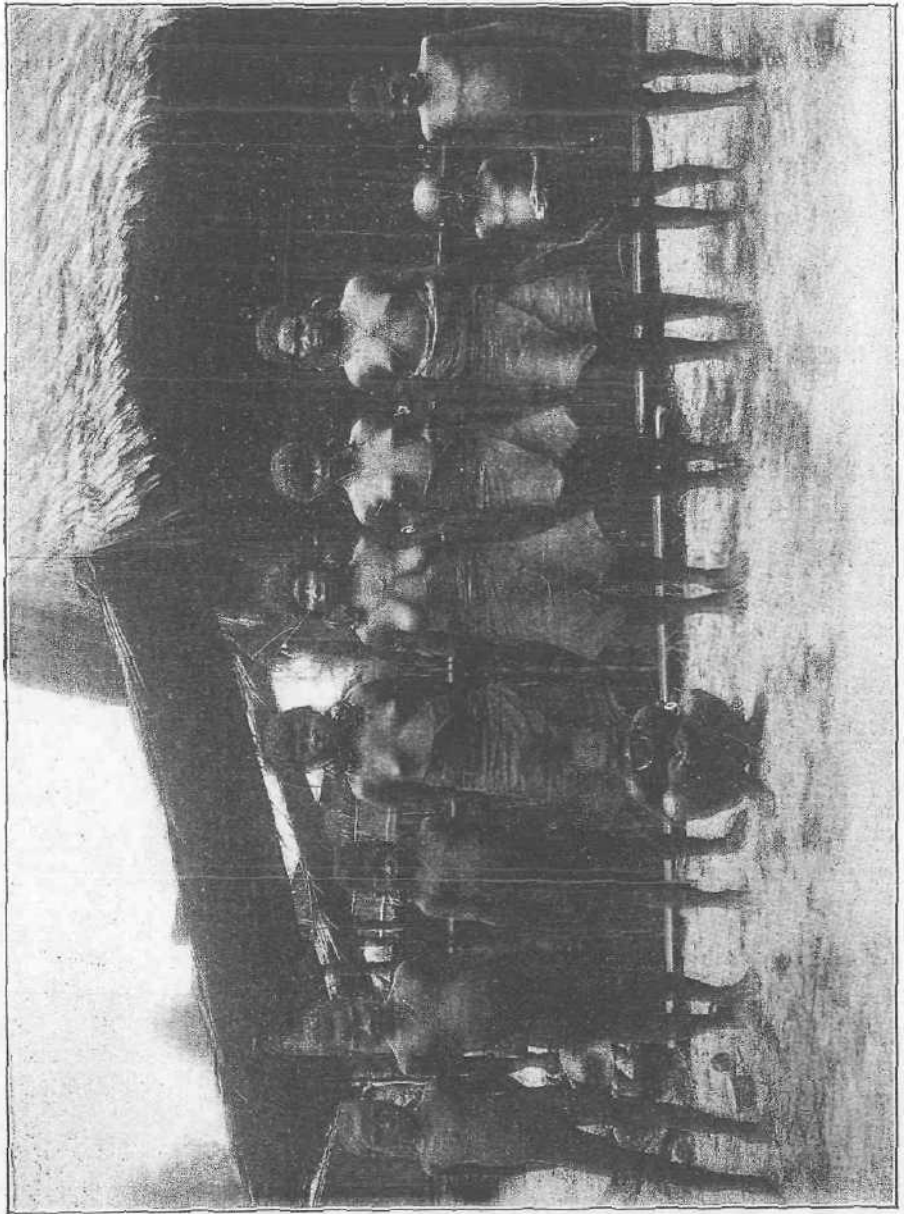

hunne huizen en kwamen een oogenblik later schoongewaschen terug en liepen alsof er een oogenblik te voren niets gebeurd was. DUMAS was van oordeel, dat men toch met hen voorzichtig moet zijn, als zij zoo opgewonden zijn.

Een dusdanige vertooning zag ik later dikwijls in Tobádi, maar op veel eenvoudiger schaal.

Nafri, dat als een vooruitgeschoven post van de bewoners van het Sentánimeer is te beschouwen, is een dicht bevolkte kampong en het zal volgens DUMAS ook wel niet lang meer duren of deze zal de heerschappij krijgen over de Humboldtbaai.

Het is een zeer loffelijke gewoonte om zooveel mogelijk

Vrouwen en kinderen van Ingrás.

de namen te behouden van bergen, rivieren of meren, die daaraan door de Papoea's zijn gegeven en niet daaraan namen te geven van personen, daar later bij navraag deze namen toch onbekend zullen zijn bij de Papoea's.

Het is zeer eigenaardig, dat de Tobádiërs den naam Humboldtbaai wel kennen; te Ternate, waarover ik in een later hoofdstuk hoop te spreken, stelden zij zich aldus aan de bevolking voor: „Saja Hummesbaai”. Dit moest natuurlijk beteekenen „ik ben afkomstig van de Humboldtbaai.”

Een ander dusdanig voorbeeld vinden wij in den naam der kampong Tanah Merah. Dit is Maleisch en beteekent roode aarde. De Papoea's weten niet goed meer, hoe de inlandsche naam is. Volgens DUMAS is de Papoesche naam: Bitiraimuái kisi.

Het is begrijpelijk, dat zij dezen naam tegen een meer eenvoudigen hebben verruild.

Alvorens mijn hoofdstuk over Metu Débi te sluiten wil ik nog een schets geven van eenen dag, waarop een boot der Pakketvaart arriveert. Voor ons was dat een zeer gewichtige dag, niet alleen, omdat wij dan brieven en berichten uit het vaderland kregen, maar ook, omdat op dien dag het verzamelde materiaal ter verzending gereed moest zijn. Hoezeer apprecieert men op zoo'n dag een brief van vrienden of familie en met hoeveel graagte worden de mailedities van de Rotterdammer verslonden.

De vorige dagen kenmerkten zich door drukte met het inpakken, vooral het zoölogisch materiaal vereischte veel zorg, omdat zich daaronder zooveel voorwerpen bevonden geconserveerd in alcohol in buizen.

Dank zij het onderricht, dat wij tevoren hadden ontvangen van Prof. M. WEBER, die door zijne ervaringen geheel op de hoogte is van het inpakken, en dank zij onze proef-expeditie die wij te Eerbeek hebben gehouden onder leiding van Prof. WEBER en zijne echtgenoot, mocht alles naar wensch afloopen. De meeste zorg en moeite hebben ons de vogels bezorgd en wij waren altijd blij, wanneer de voorwerpen droog waren en opgeborgen konden worden in de kisten. De meeste verzamelden wij toen wij in Metu Débi waren en toen wij een vast station hadden te Jogga aan het Sentáni-meer. Het verzamelen en prepareeren gedurende een tocht leidt tot de grootst mogelijke decepties en het is treurig om de vogels des avonds te beschouwen, die een dagreis hebben medegemaakt op den rug van eenen drager. Veel beter is het om de vogels in hun geheel mede te nemen op alcohol, maar daarvoor moet er weer een extra groote bus alcohol mede, wat natuurlijk niet altijd goed mogelijk is. Ik dwaal echter van mijn eigenlijk onderwerp af.

Zoodra het schip in zicht is, gaat er van de kampong, die dit het eerst heeft gezien een luid geschreeuw op, dat beantwoord wordt door de andere kampongs. Wanneer het schip ten anker ligt, — dit geschiedde gewoonlijk bij een klein eilandje, het Magdalena-eiland, in de buitenbaai, — weerklinkt een schot en wij wachtten met ongeduld op het verschijnen van de stoombarkas met de mail aan boord. De mail werd in ontvangst genomen door den controleur, die dus behalve zijne vele ambten ook postcommies was. Natuurlijk waren wij hem daarin behulpzaam, verlangend als wij waren om iets uit Holland te hooren. De boot bleef gewoonlijk slechts eenige uren. Het anders zoo rustige

eiland kreeg thans een geheel ander aanzien; bedrijvigheid heerschte alom; Chineezen en vreemde handelaren kwamen *paradijsvogels koopen en de toko van de Nieuw-Guinea Handelsmaatschappij* ontving weer nieuwe voorraad ruilmiddelen en blikjes, terwijl zij kisten met vogelhuiden daarvoor in de plaats naar Ternate zond.

Onze kisten werden door de koelies aan boord van de stoombarkas gedragen en DE BEAUFORT en ik dachten met angst, hoe alles zoude overkomen. Een der officieren van de „van Goens” aldus heette de zoogenaamde „Papoeboot” kwam op het laatste moment onze mail medenemen en de cognossementen in orde brengen. Wij vulden onze provisiekamer nog eens aan met desiderata uit de voorraden van het schip en spoedig brak het oogenblik aan, waarop het voorwerp der beschaving weder verdween. Ik breng gaarne mijn dank namens ons allen aan de Pakketvaartmaatschappij voor de welwillende wijze, waarop zij ons behandeld hebben door de dienstregeling zoodanig te wijzigen, dat wij om de zes of acht weken een boot konden verwachten en door ons toe te staan onze eetwaren aan te vullen uit de aan boord aanwezige voorraden.

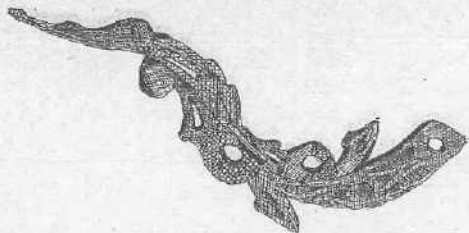
Na het vertrek van de boot, werd de tijd met lezen doorgebracht, meestal afgebroken door beroeringen in het kamp der koelies en handelaren, die zich gedrongen gevoelden om dien dag zich te buiten te gaan aan spiritualiën. De meest gewenschte drank is port, die, naar ik meen, voor *f 0.60 à f 1.—* aan de liefhebbers wordt gesleten. Eens was het zelfs noodig, dat op bevel van den controleur eenige belhamels vastgebonden werden aan een paal, ten einde vechtpartijen te voorkomen. Gelukkig kwamen dergelijke tooneelen slechts op die

dagen voor en de controleur verbood dan ook verder den verkoop van deze goedkoope wijnsoorten.

De toeloop van patienten voor den dokter werd groot en hij had dan ook zijne handen vol; of het patienten waren, zooals hij die wenschte, betwijfel ik, want de verbondenen kwamen zeer ongeregeld en veelal met vervuilde verbanden terug. De meesten leden aan groote verwaarloosde beenwonden en wij waren te kort aan één stuk op het eiland om de resultaten van eene goede verpleging waar te nemen.

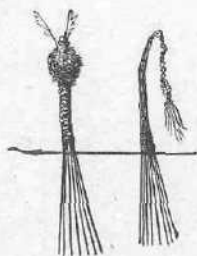
Wij hielden ons ook druk bezig met photographieeren; om te ontwikkelen werd het bed van V. D. SANDE gemetamorphoseerd in een donkere kamer. Het is toch beter de opgenomen platen onmiddellijk te ontwikkelen, dan deze naar Holland of Batavia te zenden, daar men altijd het groote gevaar loopt, dat de platen bederven, doordat er licht bij komt.

Nadat de gesteenten rondom de baai door Professor voldoende waren onderzocht; tochten, waaraan ik steeds de aangenaamste herinneringen zal blijven behouden, konden wij langzamerhand gaan denken om onze tenten op te slaan aan het Sentánimeer.

Versiering aan den voorstevan van een Tobádische prauw.

HOOFDSTUK II.

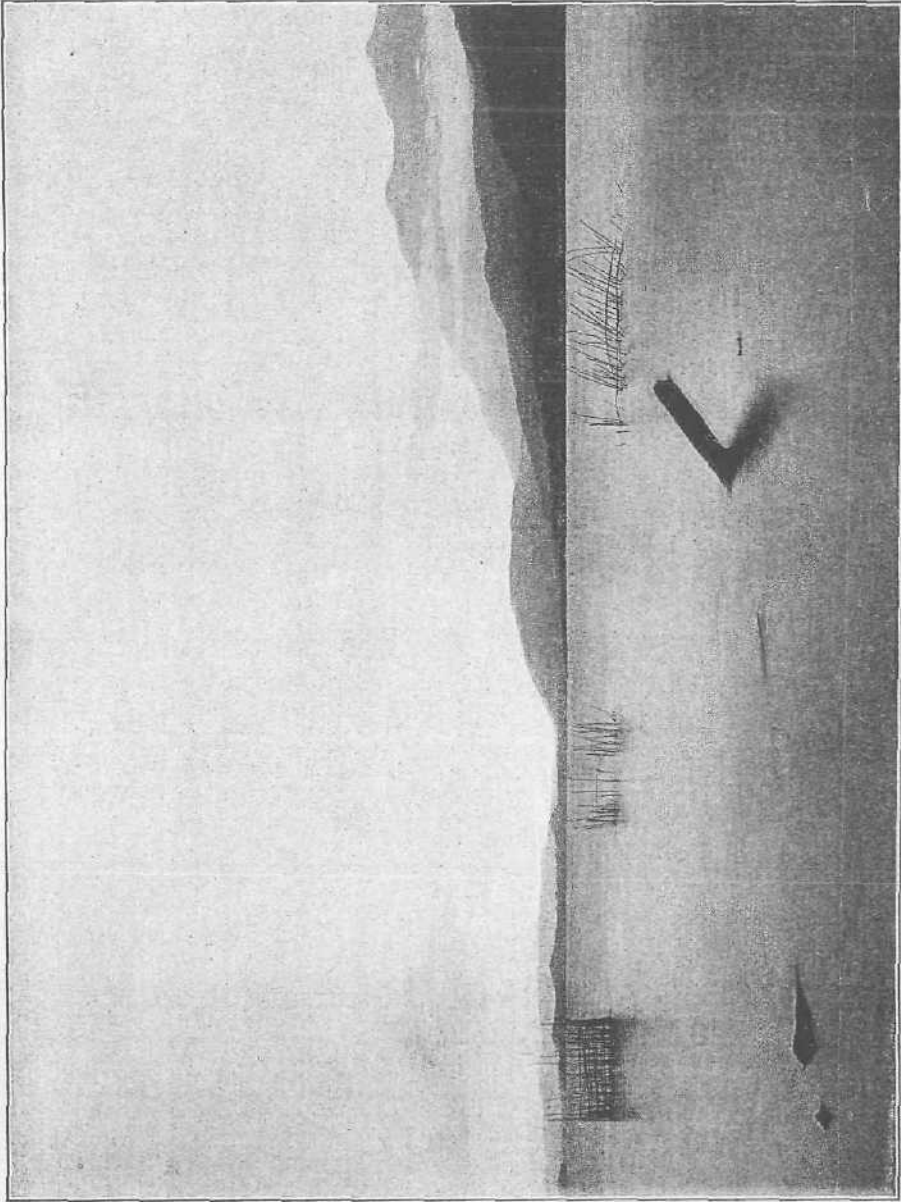
Het Sentánimeer.

et Sentánimeer is ongeveer 16 K.M. lang en strekt zich uit van het Oosten naar het Westen. Het ligt circa één uur loopens van de Humboldtbaai, de weg loopt eerst door een sagobosch, doorsneden door tal van kleine riviertjes, die op zeer primitieve wijze overbrugd zijn door middel van niet al te dikke boomstammen, terwijl er voor ons op de *critieke plaatsen leuning* van rottan waren gemaakt. Leveren deze bruggen geene moeilijkheden op voor de op bloote voeten loopende Papoeas, die met hunne teenen bijna even goed kunnen grijpen als met hunne vingers; voor ons waren zulke passages hoogst onaangenaam en wij gleden bij een misstap dikwijls tot over de knieën in de modder; het kopje ondergaan heb ik gelukkig alleen maar van een ander gezien. De sagopalmen in het moeras geven niet altijd houvast; ééne soort toch, de *Metroxylon Rumphii*, heeft zeer scherpe dorens. Gelukkig was dit gedeelte van den weg slechts zeer kort en liep de weg vervolgens afwisselend door oerbosch en alang-

alangvelden; steeds volgt men het door de Papoea's gemaakte pad, dat hier uiterst breed is, daar er langs dezen weg veel verkeer is tusschen de bewoners van het Sentánimeer, de Humboldtbaai en Nafri. Na met veel inspanning onder een brandende zon een heuvel te hebben beklommen, wordt men ten slotte beloond door een mooi vergezicht over het meer.

Het meer strekt zich blauwwazig uit, omgeven door heuvels, bezet met alang-alangvelden. Hier en daar zijn kampongs zichtbaar o. a. Ajápo, Asé en Assër, alle gebouwd op palen in het meer. De heuvel weder afdalende komt men aan het meer, na eerst zijn dorst gelescht te hebben aan een kristalhelder beekje de Otjé, dat in het Sentánimeer uitstroomt. Bij mijn eerste bezoek vielen mij eenige verschillen op omtrent de bewoners en hunne gewoonten. Over het algemeen ziet de Sentániër er niet zoo gesoigneerd uit, wat zich openbaart in zijn haartooi, die slordig is en waar lang niet zoo veel zorg aan besteed wordt als bij de Tobádiërs. De mannen waren in den beginne schuchter tengevolge van de mindere aanraking met Europeanen. Vrouwen zien er nog onsmakelijker uit en wekken zelfs de lachlust op in Tobádi, waar zij behandeld werden als provincialen. Cascade komt bijna bij allen voor.

De booten, die op het meer worden gebruikt, zijn van geheel anderen vorm en hebben geen uitlegger. Het is dan ook niet mogelijk om in deze bootjes te varen en men brengt het na langdurige oefening niet verder, dan daarin te kunnen zitten zonder om te slaan. De bootjes worden vervaardigd uit één boomstam, zoodat men begrijpt, dat ze niet breed zijn. De maten van een dusdanige boot, die ik

Het Sentáinneer van uit Jogga.

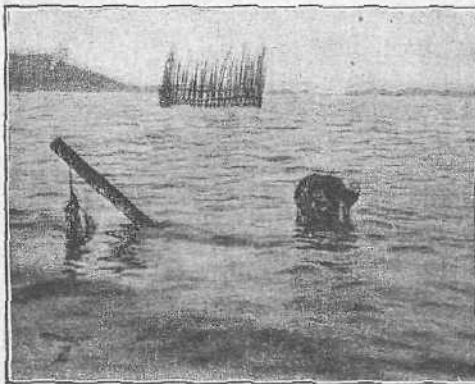
als curiositeit mede naar huis nam, zijn als volgt: lengte van den voorsteven tot den achtersteven 5.50 M., breedte

18 cM., diepte 25 cM. Zij worden voortbewogen met één pagaai, de roeier moet tegelijk sturen en roeien. Een en ander maakte, dat dit vervoermiddel voor ons onbruikbaar was. Het is overigens bewonderenswaardig, hoe de Sentániërs zich in deze bootjes op hun gemak gevoelen; ik zag er eens een midden in het meer omslaan, maar in een oogwenk was hij er weer op, want van in de boot zitten is eigenlijk geen sprake, daar hij met de beenen gekruist voor zich op den rand rust. Ligt hij stil, dan bewaart hij zijn evenwicht door aan één kant een been in het water te steken, terwijl hij aan den anderen kant de pagaai, die zeer sierlijk besne-

den is, plat op het water legt. Ook aan den voorstevén zijn versieringen. Als men dan bedenkt, dat dit kunstgewrocht gemaakt is uit één boomstam met behulp van een steenen bijl en een keukenmes, dan moet men wel bewondering hebben voor dergelijke kunstenaars.

De Sentániërs oefenen de visscherij ¹⁾ ook op eene andere

Visschende vrouw in het Sentánimeer.

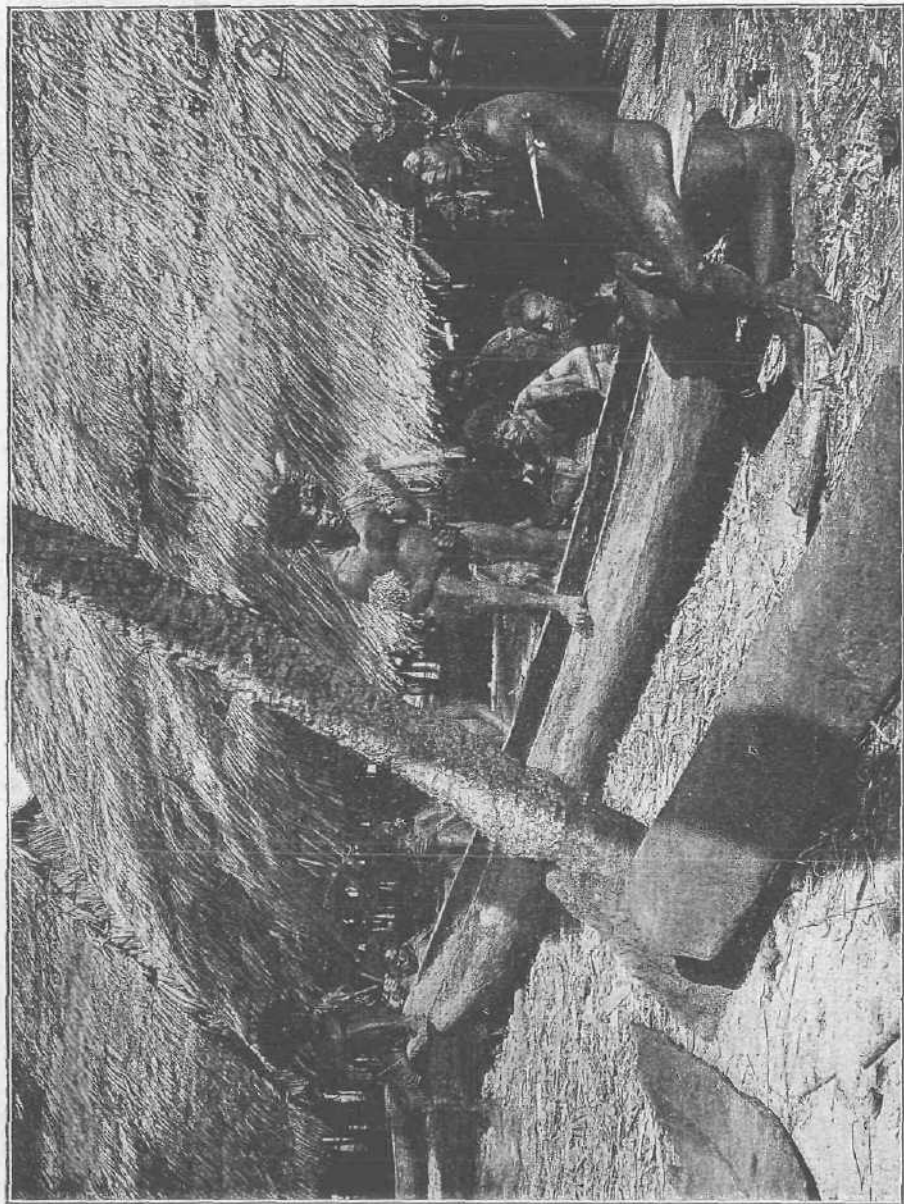
wijze uit dan de Tobádiërs. Overal langs de kust plaatsen zij in het meer staketsels, waar de visch in een zeker jaargetijde komt spelen, paren of kuit schieten. Op dit moment sluiten de

vrouwen al zwemmende de staketsels met matten af en vangen de visch in de afgesloten ruimte.

De varkens worden gejaagd met $4\frac{1}{2}$ meter lange ebbenhouten speren eveneens van kunstig snijwerk voorzien ²⁾. Op een dag op de jacht uitgegaan, beduidde mij een jonge Papoea met handgebaar, dat ik hem zoude volgen. Hij wilde

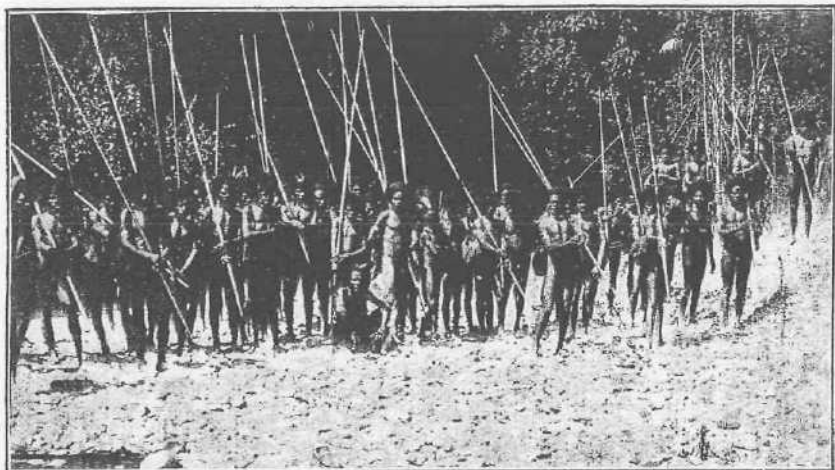
1) Volgens aantekeningen van DE BEAUFORT komen de volgende visschen in het Sentánimeer voor: 1. Seeuis; 2. Ka-nté; 3. Ka-jo; 4. Ka-hé; 5. Ka-hidó; 6. Ka-Oubú; 7. Khreu-Khreu; 8. Sinonga; 9. Simám; 10. Joé; 11. Hou-groe; 12. Djamori; 13. Eumó; 14. Ka-semódi. Ka beteekent visch.

2) Zie teekening op pag. 66.

Het maken van een prauw met een steenen bijl.

mij schijnbaar een plaats aanwijzen, waar ik vogels kon schieten. Na een tijd door het oerwoud gewandeld te hebben, kwamen wij plotseling bij de droge bedding van een rivier,

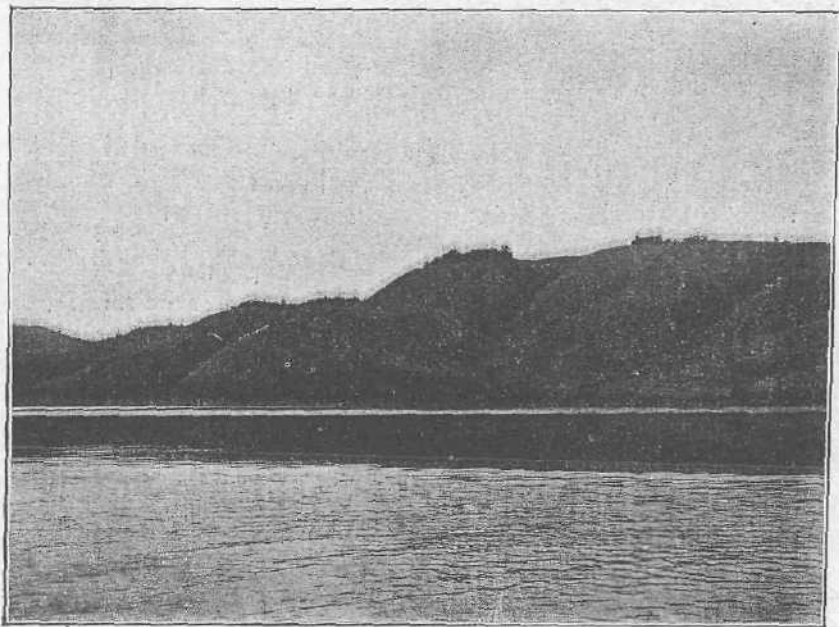

waarin een zestigtal Papoea's met lange speren gewapend, gelegerd waren. Een oogenblik dacht ik, dat ik in eene hinderlaag gevallen was, maar hunne houding was vriendschappelijk en ik begreep, dat zij zaten uit te rusten van een ondernomen varkensjacht. Daar ik nooit uitging zonder ruilmiddelen, sloten wij spoedig vriendschap tengevolge van eene uitdeeling kralen en tabak en ik had het geluk eene mooie varkensspeer machtig te worden, echter niet zonder moeite, daar zij er zeer gehecht aan schenen te zijn. De begeerte naar een cricketband deed een van de jagers zwichten, zoodat ik triomfantelijk met mijn speer huiswaarts kon keeren.

De vrouwen der Sentániërs bebouwen ook hier het land en gaan des morgens met het aanbreken van den dag in

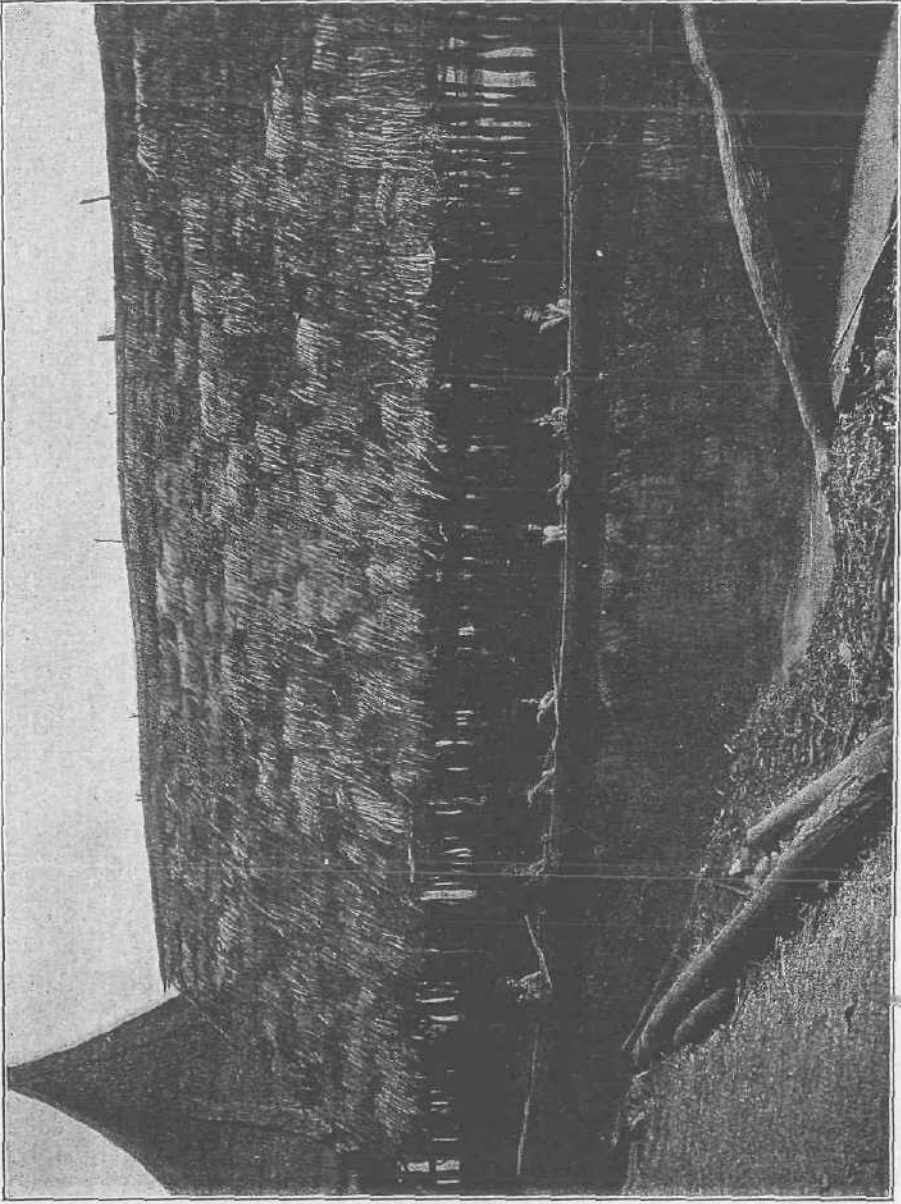
booten naar den arbeid. Deze zijn in tegenstelling met die hunner échtgenooten zeer lang en veel breeder en kunnen ongeveer 10 personen bevatten. Zij zitten niet op den rand maar op den bodem. Bij het roeien laten zij de pagaai na elken slag op het boord vallen en daar dit gelijkmatig geschiedt, kan men de boot zeer ver over het water hooren, dank zij het eigenaardige tikkende geluid.

Bij den landbouw gaat de Papoea zeer eigenwijs te werk. Van een bosch, dat hem geschikt lijkt, worden alle boomen

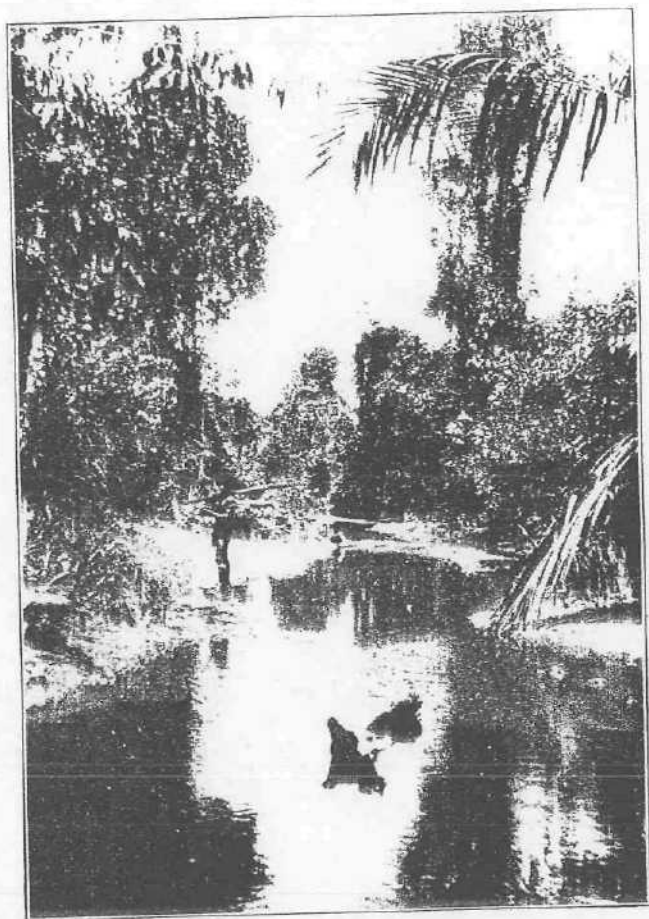
Outboschte heuvels rondom het Sentánimeer.

geringd; zijn de boomen gestorven, dan steekt hij het onderhout in brand. Wanneer hij lust heeft, velt hij de boomen

Vaarttuig met vrouwen voor Asé.

of wel hij laat ze staan, zooals zij zijn en de tuin is gereed om te worden beplant. Het volgende jaar verlaat hij den

De Kujap.

tuin weder en geeft hem prijs aan de welig voortwoekerende alang-alang. De heuvels om het Sentanim eer geven hiervan

een duidelijk beeld; waarschijnlijk vroeger tuinen, zijn zij thans bedekt met deze grassoort. Ik heb slechts tweemaal een net aangelegde tuin gezien en dat wel dicht bij de landingsplaats Ibaíso, waar ik een goed onderhouden batatentuin zag en de andere maal dicht bij Jogga in de nabijheid van het schilderachtig riviertje de Kujāp, alwaar een soort van tabaksplantage was.

De tabak weten zij natuurlijk niet te bewerken, zooals dit behoort. Zij nemen de groene bladeren, drogen die boven het vuur of leggen die op een warme steen, totdat zij een bruine kleur hebben gekregen. De bladeren, die nu in plaats van taai zeer bros zijn geworden, verfrommelt hij in de palm van zijne hand tot eene kruimelige massa, hierom heen fabricceert hij een gedroogd maïsblad en de Papoesche sigaar is gereed. Dat hier na ontsteking een groenachtige rook uit opstijgt, is begrijpelijk.

Wanneer men een half opgerookte sigaar of cigarette aan eenen Papoea aanbiedt, neemt hij deze gaarne aan en geeft zijn voldoening te kennen door een ophalend zuigend geluid. Hij is echter niet zoo egoïst, of hij laat zijne stamgenooten er ook van genieten, zoodat een endje de geheele ronde van omstanders maakt.

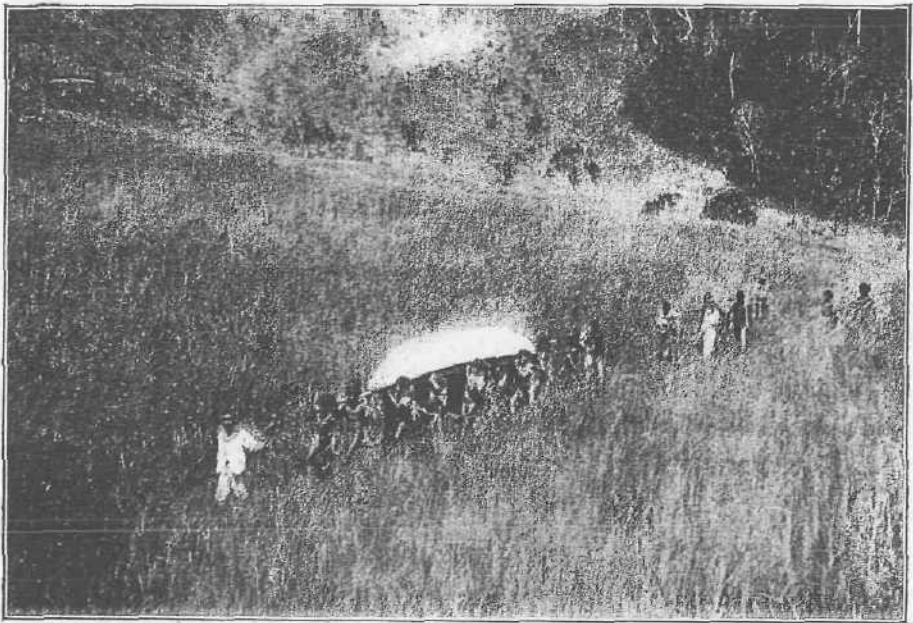
Pijpen rooken heb ik slechts gezien bij de bewoners van Nápan, vreemd genoeg bevindt zich de opening in het midden van de pijp.

Zijn de bewoners van Kajó de pottenbakkers van de Humboldtbaai, hier verrichten dit werk de vrouwen van Abār.

De steenen bijlen zijn hier beter verkrijgbaar dan aan de kust, de chloromelaniemvindplaats was volgens hun zeggen slechts een dagreize gelegen van het Sentánimeer.

Aan de noordzijde wordt het Sentánimeer begrensd door het Cycloopegebergte, waarvan de toppen meestal den geheelen dag in wolken zijn gehuld. De hoogste top, de Remâr, is 1940 Meter hoog.

Als verblijfplaats hadden wij een open gedeelte gekozen, Jogga genaamd, waar reeds vroeger de officieren en bemanning van H. M. Ceram hadden gekampeerd. In de nabijheid stroomde het heldere beekje de Otjé. Nederzettingen waren

niet in de buurt, zoodat wij niet al te veel last van de Papoea's zouden hebben. Trouwens wij wisten in het geheel niet, hoe de gezindheid van de Sentániërs jegens ons zoude zijn. Slechts éénmaal — waarover later — hebben wij eenige

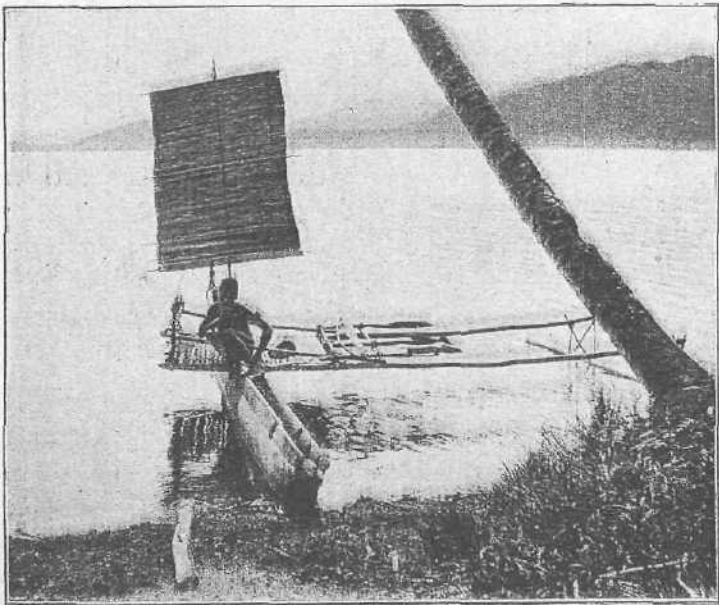
moeilijkheid met hen gehad en dit wel tengevolge van een misverstand. De vlet van het aan den assistent-resident van Manokwari toebehoorende politievaartuig „Resident Bensbach” hadden wij per Zeemeew medegenomen om dienst te doen op het Sentánimeer. Onder leiding van DUMAS geschiedde dit moeilijke werk als volgt: een groot aantal Papoea's werden voor dat doel gehuurd; de vlet werd omgekeerd, een gedeelte der dragers droeg haar bij de zitplaatsen, terwijl het overige gedeelte haar aan de boorden steunde. Het was een hoogst eigenaardig gezicht de wit geschilderde omgekeerde vlet te zien aankomen en het geleek veel op een reusachtige witte schildpad met een ontelbaar aantal bruine pootjes.

De Tobádiërs hadden ook eenige van hunne groote eenvlerkige prauwen overgebracht, verder hadden wij onze lépa-lépa's medegebracht, zoodat ons een keur van vaartuigen ten dienste stond.

Ons verblijf had onder meer tot doel: een nauwkeurige opname van het meer door het in zijn geheel rond te varen; verder de beklimming van het Cycloopgebergte en last not least het onderzoek van de fauna van het meer. Een zeer zorgvuldig ethnologisch onderzoek had later plaats, toen v. D. SANDE zich alleen gedurende een maand in Asé vestigde.

In het begin van ons verblijf maakte Professor, gewoonlijk vergezeld door MOOLENBURGH, kleine uitstapjes langs de oevers van het meer om de geologische formatie te onderzoeken. VAN DER SANDE dreef druk handel in ethnografica en bewees medische diensten, terwijl DE BEAUFORT en ik trachtten te verzamelen, wat maar leven had. Bij het prepareren der vogels hadden wij zeer veel last van kleine

mieren, die in onnoemlijk aantal daar aanwezig waren en zich bijna oogenblikkelijk meester maakten van versch geschoten exemplaren, die hun beurt moesten afwachten om te worden onthuid. Wat al listen hebben wij niet verzonnen om ons te vrijwaren van deze kwelgeesten, bakjes water, aan touw-

Tobádische prauw voor Jogga.

tjes opgehangen vogels, alles werd bedacht. Maar altijd waren zij bij onze dierbare buit of doordat een strootje in het water was gevallen en hun tot brug diende of door een grooten omweg te maken, daalden zij langs de touwtjes naar de vogels af; ook wij zelf hadden veel te lijden van de beten dezer diertjes.

DE BEAUFORT had uit Holland een klein zoölogisch werkje mede genomen ¹⁾, waarin afbeeldingen van eenige op Nieuw-Guinea voorkomende zoogdiëren stonden. Men had ons echter in Holland gezegd, dat wij hier weinig succes mede zouden hebben, daar de Papoea's geen voldoende voorstellingsvermogen zouden hebben.

Hoezeer was het tegendeel waar! Op een middag vertoonde hij de plaatjes aan een groot aantal Sentániërs, die elk nieuw plaatje met groot gejuich begroetten, daarbij luid de inlandsche naam herhalende. Den volgenden dag werd hem door middel van een van onze tolken — WARU van Tobádi en ATJÓA van Ingrás — gevraagd, of hij eens met dat boek in het dorp wilde komen, daar verschillende personen, die niet te Jogga konden komen, ook gaarne de plaatjes eens wilden zien. Door middel van dit boek hebben wij verscheidene mooie exemplaren verkregen.

DUMAS had aan Professor eens verteld, dat hij ergens in het binnenland een tridacnascHELP had gezien. Indien deze daar niet door de Papoea's was gebracht, zoude men de veronderstelling kunnen maken, dat daar vroeger zee geweest was. Professor besloot daarom er eens heen te gaan. Op den 5den April togen Professor, MOOLENBURGH, DUMAS en ik op weg om te trachten deze plaats terug te vinden. Allereerst roeiden wij in de vlet naar het zuidelijk gelegen Poë, een zeer vuil dorp, waar wij een gids vandaan zouden krijgen, die ons naar een klein riviértje de Tímená moest brengen. Tijdens den roeitocht hadden wij een prachtig uitzicht op

¹⁾ Enumerazione dei Mammiferi raccolte da O. BECCARI, L. M. D'ALBERTIS ed. A. A. BRUYN, nella nuova Guinea propriamente della per W. PETERS en G. DORIA 1881.

het Cycloop- en het Dafonsëro-gebergte. Poë ligt dicht bij de Jafúri, de uitwatering van het Sentánimeer naar zee, bekend door de tocht van Lt. t/z. SCHULTZ en DUMAS in 1901, die aangenomen had binnen 10 dagen van daar de Ceram te bereiken ¹⁾.

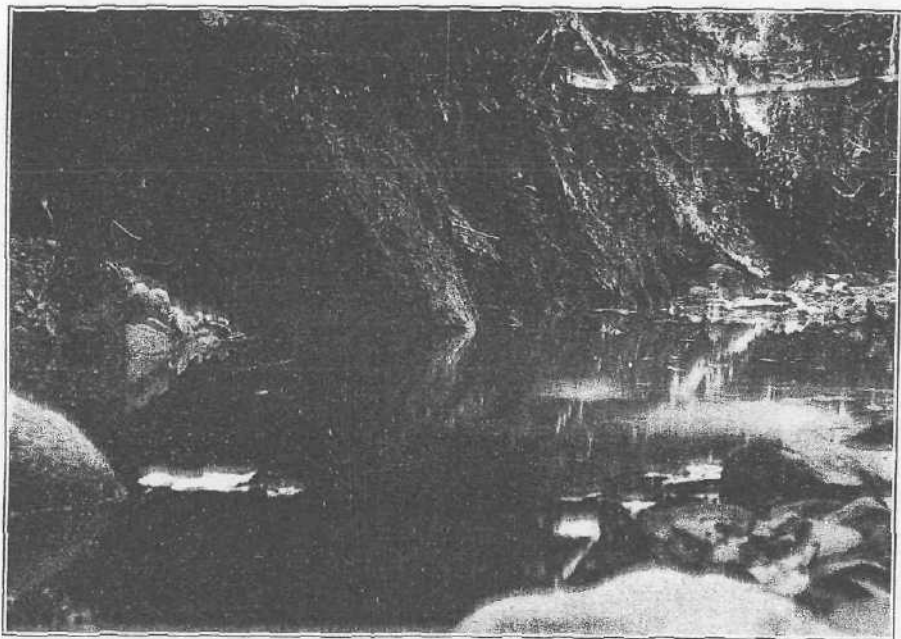
Na zeer lang onderhandelen kregen wij de verlangde gidsen, want haast hebben de Papoea's nooit. Wij daarentegen wilden gaarne voor het aanbreken van den nacht de Tímená bereiken en in de nabijheid van het riviertje kampeeren.

Twee uur lang moesten wij door een alang-alangveld loopen, de hitte was ontzettend, er was geen aasje wind en hoegenaamd geen beschutting. De Papoea's staken achter ons het gras in brand ter vergemakkelijking van den terugweg.

Eindelijk bereikten wij het oerwoud en binnen een half uur vonden wij de Tímená, die er doorheen stroomt en zich bij Abār in het Sentánimeer uitstort. Kleine vischjes zwommen er in rond en na veel moeite en tobben werd ik er één machtig. Hoe groot was echter mijne woede, toen ik een van de koelies zag, die er een twintigtal had gevangen met behulp van een speld en een korreltje rijst. Ongelukkig kon ik deze niet meer voor onze verzameling gebruiken, daar zij reeds geschraapt en schoon gemaakt waren en daardoor waardeloos waren voor de zoölogische collectie. Ik nam ze hem onmiddellijk af en legde aan elken koelie eene boete op om mij twee gave vischjes te brengen. Gelukkig werd dit aantal spoedig bereikt en een oogenblik later bewees een lucht van gebakken visch, dat de koelies minstens even zoo gelukkig waren als ik met mijn buit.

¹⁾ Voordracht H. E. Baron VAN ASBECK in de buitengewone vergadering der Maatschappij ter Bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën. Bulletin n°. 41, pag. 17 en 18.

De Timená had op het punt, waar wij ons kamp hadden opgeslagen, een dikke laag zeeklei bloot gelegd, die zeer rijk bleek te zijn aan allerlei fossielen. Professor en ik waren dan ook spoedig bezig met het verzamelen van al deze schatten.

De Timená.

De tridacna werd wel niet gevonden, maar wel eenige stukken ervan, zoodat de door DUMAS gegeven inlichtingen juist bleken te zijn.

De jagers brachten een kroonduif en twee paradijsvogels. De kroonduif, ter grootte van een kalkoen, levert een uitste-

kend voedsel op. De kolossale borst wordt er aan beide zijden afgesneden en als beefsteak gebraden. Een heerlijke afwisseling na al die blikjes. De maag van de duif is een delicatessen voor de Papoea's. Ik behoef nauwelijks te zeggen, dat de stemming na zoo'n succesvollen dag allergunstigst was en dat wij nog laat menig pijpje bij een groot kampvuur zaten te rooken.

Welk een zeldzaam genot om in een oerbosch rondom een groot houtvuur al rookende te zitten praten, over hetgeen men dien dag heeft doorgemaakt.

Den volgenden dag gingen wij nog verder stroomopwaarts en vonden nog vele interessante fossielen. MANSINAM, de jongen van den controleur, berichtte mij, dat hij kroonduiven had gehoord en onmiddellijk trokken wij er op los. Wij doorwaadden de rivier verscheidene malen, klommen over steile rotsen en moesten over boomstammen heen kruipen, maar niets weerhield ons. Eindelijk hoorden wij het zonderlinge geluid van den vogel, dat prachtig door MANSIMAN werd nagebootst. Onze buit bestond uit drie prachtige kroonduiven, die in triomf over een stok naar het kamp werden gedragen. — Des avonds was het weer groot feestmaal.

Het schieten van kroonduiven biedt echter geen waren sport aan, daar zij alleen maar stil zittend in eenen boom kunnen geschoten worden. In een zoo dicht begroeid bosch is er van in de vlucht schieten geen sprake, omdat men de vogel eenvoudig niet ziet. Men wacht dus, totdat zij door geroep of vleugelslag haar schuilplaats heeft verraden, waarna men een zoo grooten vogel moeilijk in den zit mis kan schieten.

Op dien dag hebben MANSINAM en ik eeuwige
vriendschap gesloten.

Helaas moesten wij den volgenden dag we- den
gens gebrek aan tijd weder vertrekken. Deze tocht naar het
tocht zal steeds als een van de aangenaam- Cycloopge-
ste in mijne herinnering blijven bestaan. bergte. Op on-
zen tocht over

Op den 11^{den} April werd de voor- bergte. Op on-
genomen tocht naar het Cycloop- zen tocht over
gebergte ondernomen; door den het meer werden
onwil der koelies konden wij wij vergezeld door
eerst te 8 uur vertrekken. een dertigtal kleine

De controleur, reeds den prauwtjes ieder met een
vorigen dag vertrokken, Sentániër bemand. Alhoe-
was blijven overnach- wel ons verteld was, dat zij
ten in het jonge- het voornemen hadden om ons
lingshuis te Asé. te vermoorden, bleek van deze vij-

Wij vonden hem andige stemming niets, integendeel
weder te Iba- tijdens de vaart werd er een vreedzame
iso, de lan- handel in ethnografica gedreven.

Na de landing te Ibaïso, werd alles in
dings- gereedheid gebracht voor den marsch. Dit
plaats neemt geruimen tijd in beslag wegens het ver-
voor deelen der vrachten, het draagbaar maken van

Varkensspeer der Sentániërs.

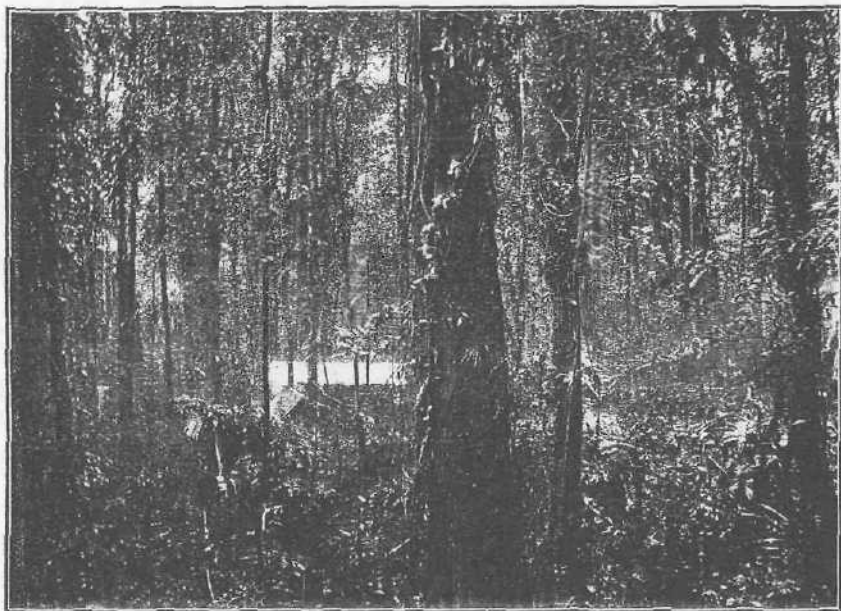
de voorwerpen en allerlei andere kleinigheden. De colonne

bestond uit de navolgende elementen: de leden der expeditie met hunne jongens, die slechts met zeer kleine vrachtjes bezwaard waren, als geologische hamers, fotografietoestellen, barometers, blikken bak gevuld met buisjes met alcohol, kapellenet en dergelijke utensiliën, die altijd bij de hand moesten zijn. Vervolgens de dragers van de veldbedden, dan eenige koelies, die groote ondoordringbare zeilen droegen om als dakbedekking te dienen van ons nachtverblijf, dat in het bosch zoude opgeslagen worden. Daarna dragers voor de zoölogica o. a. één met een zinken bus, waarin de groote zoölogische voorwerpen bewaard moesten worden; ten slotte die voor de levensmiddelen. De proviand voor de koelies en onze jongens bestond uit zakjes rijst, gedroogde visch en vleesch. Ons eten was zoo eenvoudig mogelijk, ten einde dragers uit te sparen.

Voor den aanvang van elken tocht werd eene zoo nauwkeurige mogelijke berekening gemaakt van alles, wat er mede genomen moest worden en hoeveel dragers hier voor benooidigd waren. Gemakkelijk is deze rekening niet en deze werd gemaakt naar eene formule, die door de Heeren SARASIN, de bekende Celebesreizigers, was samengesteld.

De dag was als volgt ingedeeld: des morgens vroeg tegen het opgaan van de zon werd er voor ons koffie gekookt, zooals de boeren dat hier doen; de smaak is voortreffelijk. De koelies kookten daarna hunne rijst, aten hier zooveel mogelijk van en verpakten het overige in bladeren om dit gedurende een rust op te eten. Wij gebruikten als ontbijt roggebrood uit blik met jam; warme rijst was ons gewoonlijk te zwaar zoo vroeg op den dag. Tijdens de groote rust, ongeveer tegen twaalf uur, aten wij weder roggebrood met een of andere toespijs. Wij hebben weleens de proef genomen om dan rijst te eten,

maar hier ging te veel tijd mede verloren, want is de Maleier eenmaal bezig met zijn geliefkoosde werkzaamheid, het eten bereiden, dan is het einde niet te voorzien. Tegen vier uur werd er naar een goede kampplaats uitgezien, liefst bij het water voor het wasschen van de rijst; het

Kamp op het Cycloopeberge.

eerste werk was dan om een houtvuur aan te leggen om theewater te koken. De after noon teas na eenen vermocienden marsch waren de meest aangename oogenblikken van den dag. Onderwijl waren de koelies bezig met het verzamelen van bouwmaterialen voor ons nachtverblijf en het hunne. Zij vervaardigden een houten geraamte, waarover

de bovengenoemde waterproof zeilen werden gelegd. De zijkanten bleven open, daar de regen altijd loodrecht nedervalt en men dus geen last heeft van het inregenen aan de zijkanten. Wel gebeurde het soms, dat er zich in het zeil van het dak zakken met water vormden, die wel eens hun afvoer vonden in een van onze bedden, wat natuurlijk geen aangename gewaarwording was. Na zoo'n voorval was het bed spoedig opnieuw opgemaakt en men sliep weldra weder in, vermoeid als men was na een langen dagmarsch.

Zoodra het huisje gereed was, werden daarin allereerst aan eene zijde de etenswaren opgesteld, die in zakken vervoerd werden elk van \pm 20 K.G. gewicht; daarnaast kwamen onze respectievelijke bedden te leggen, bestaande uit een eenvoudige matras, een laken, een dunne deken en een kussen. Om de bedden werd het onontbeerlijke muskietennet of klamboe gespannen; dit werd goed onder de matras ingestopt, ten einde de lastige insecten het binnendringen te beletten; daarmede was ons huis gereed. De koelies, die niet zeer eensgezind waren, bouwden niet één groote hut, maar allerlei hutjes van verschillende grootte en vorm. Als dakbedekking gebruikten zij palmladeren; mits goed gemaakt, was deze evenzoo waterdicht als de onze.

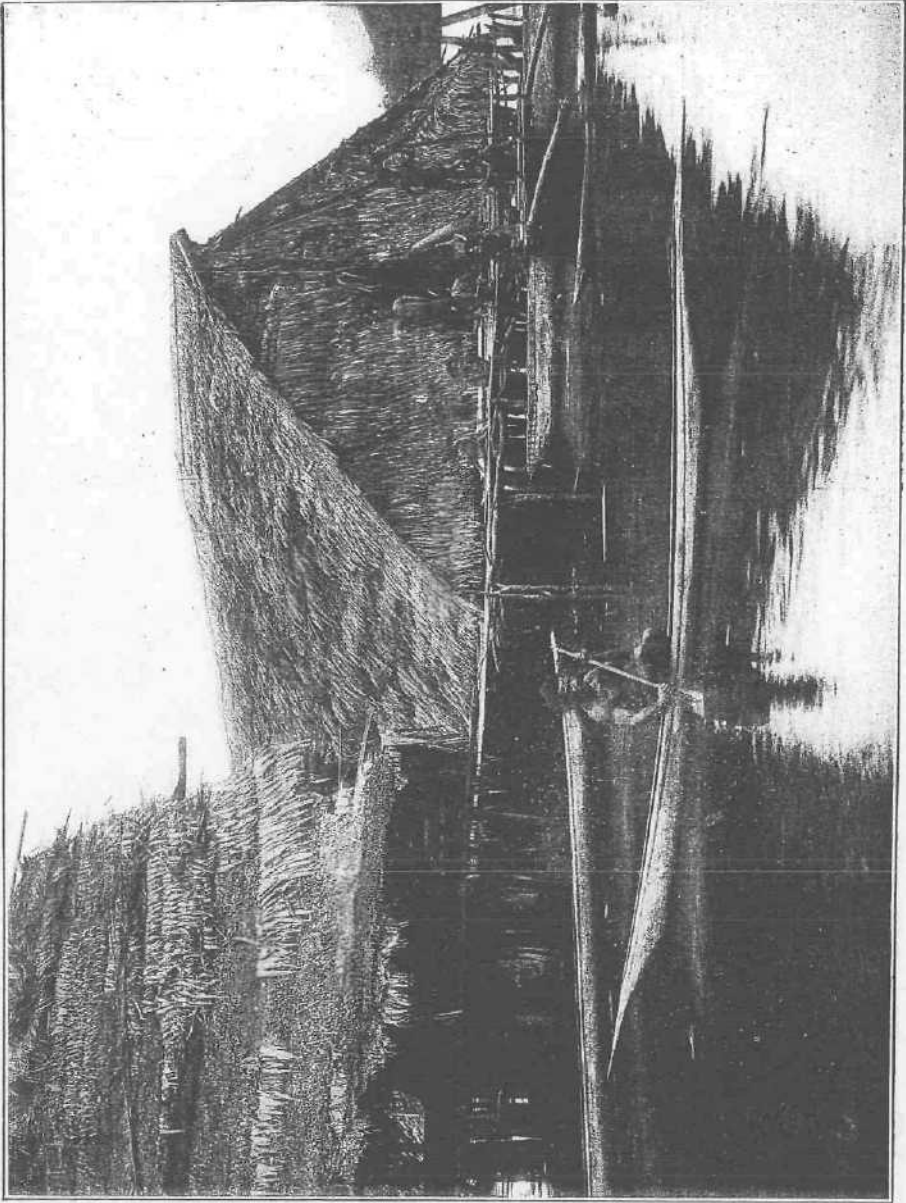
Onderwijl had ASSANG, de jongen van Professor, die als kok dienst deed, het eten gereed gemaakt, dat niet veel afwisseling aanbood. Het bestond uit rijst met ossenlappen uit blik of een groot blik runder-, kalfs- of ossengehakt. Het verschil tusschen deze drie soorten hebben wij echter nooit goed kunnen constateeren. Vleesch in blik ziet er uit als rood geplouzen touw en heeft wat taaheid betreft, hiermede ook veel overeenkomst. Toch moet ik verklaren, dat wij

na zoo'n gezonden dag altijd met zeer veel eetlust onze diners gebruikt hebben. Om den anderen dag werd een blik vruchten op water met rijst gegeten, welk gerecht bij ons den naam van Riz à la Condé genoot. Als drank gebruikten wij steeds water bij het eten, het medenemen van alcoholica beperkte zich tot een flesch cognac, die trouwens alleen maar aangesproken werd na een regenachtigen dag. Was de flesch leeg, dan namen wij onze toevlucht tot de zoogenaamde rimboegroc. Deze maakten wij van de alcohol, die wij medenamen voor het conserveeren der zoölogische voorwerpen. Natuurlijk moest deze zeer verdund worden, daar wij alcohol van 90°/_o hadden. Deze werd met suiker en citroen op het vuur gehangen en met graagte gedronken na een dag van regen, modder en vochtigheid.

Gewoonlijk hadden wij spoedig slaap en trokken wij ons vroegtijdig terug achter onze mousseline gordijnen. Een eigenaardig geluid des nachts was de roep van een vogel, die steeds zeven malen zijn melancholiek „toengoe” liet hooren. Natuurlijk telde ieder bij het geroep, of het getal zeven uitkwam. Wanneer er Papoea's mede waren als dragers, konden den slaap wel eens niet vatten door hun gezang of gepraat. Het is toch hunne gewoonte om niet allen tegelijk te slapen, wanneer zij in een vreemd land zijn; twee of drie blijven dan een gedeelte van den nacht pratende of zingende doorbrengen en worden dan weder afgewisseld door anderen, totdat de morgen aanbreekt.

Maar ik ben eenigzins afgedwaald en moet weder terugkeeren tot het opstellen van den stoet.

Voorop ging de gids of gidsen, daarna Professor gewapend met kompas en aanteekenboekje om de richting op te tee-

Mannenprauw voor Ase.

kenen, meestal vergezeld door VAN NOUHUYS; daarachter ASSANG. Daarna kwam een gedeelte van de dragers, hierna de BEAUFORT of ik; dan het overige gedeelte der dragers, terwijl de trein gesloten werd door VAN DER SANDE. Het pad, dat men moet volgen, is zeer smal en kan slechts éénen man bevatten; de geheele trein heeft dus zulk eene groote lengte, dat men elkaar niet beroepen kan, wij gebruikten daarom fluitsignalen om voeling met elkaar te houden.

De trein is nog niet lang in beweging, of er komt reeds stagnatie door een koelie, die stil staat om zijn vracht op zijne schouders van houding te doen veranderen of voor het vernieuwen van zijne draagbanden; kortom een geregelde tocht is niet denkbaar. Het gebeurt ook wel, dat een van de dragers ziek wordt of dat zijn last te zwaar is; er moeten dan alle mogelijke listen te baat genomen worden om weder vooruitgang in den trein te krijgen. Op den terugweg gaat natuurlijk alles veel beter, daar dan de lasten veel lichter zijn, doordat de levensmiddelen grootendeels verbruikt zijn en de dragers evenals de paarden den stal schijnen te ruiken.

De dragers, die onder weg beschikbaar werden, gebruikten wij voor de verzamelde steenen, ethnografica of zoölogica; de zieken, meestal malarialijders, werden geheel ontheven. Gelukkig hebben wij nooit iemand zoo zwaar ziek of verwond gehad, dat hij gedragen moest worden. Wel heb ik eens een Papoea door zijne stamgenooten op eene van takken gemaakte draagbaar zien vervoeren, maar hierover later in mijn hoofdstuk over de Tawárintoht.

De weg naar het Cycloopebergte liep eerst langs uitstekend onderhouden batatentuihen; de planten stonden netjes

op rijen en de grond was van onkruid gezuiverd. Wij passeerden daarna een graf van eenen vermoorden Papoea, wat op te maken was uit het feit, dat boven het graf pijlen en bogen in de aarde waren gestoken.

Daarna volgden alang-alangvelden met de daarin heerschende benauwende hitte. Vanaf een hoog gelegen punt zag ik voor mij de trein zich als een reusachtige slang door de grasvlakte kronkelen. De stoet werd gesloten door een honderdtal met pijlen en bogen gewapende Papoea's, die aan het geheel een zeer schilderachtig voorkomen gaven. Zij deden ons slechts uitgeleide en beloofden ons den volgenden dag jonge klappers te zullen brengen. Die belofte hebben zij ook gestand gedaan. Alvorens in het met oerbosch bedekte gedeelte te verdwijnen, hadden wij een prachtig gezicht over het Sentánimeer. Wij gebruikten ons dejeuner bij een helder stroomend riviertje bezaaid met groote rotsblokken, die overal kleine watervalletjes vormden. Daarna begon de tocht in het oerwoud. Vroeger dacht ik steeds, dat zoo'n oerwoud zoo indrukwekkend mooi was, maar er is niets, wat mij zoozeer is tegengevallen. Het is toch altijd somber, lauwwarm en vochtig in zoo'n bosch. De boomen gaan alle kaarsrecht de hoogte in, groen ziet men betrekkelijk weinig, evenmin bloemen. Vlinders en vogels, die liever in het zonlicht leven, ziet men in gering aantal. Geheel anders is de stemming, indien men bij eene rivier komt, waar de zon vroolijk schijnt en waar tal van vogels, vlinders en bloemen leven.

Daarbij komt nog, dat het bijna elken nacht regent, zoodat alles van water is doortrokken en men meestentijds door de modder loopt, daar van verdamping in een zoodanige atmosfeer geen sprake is. Het voetpad, dat wij volgden, werd

nog meer onbegaanbaar gemaakt door een groot aantal wortels en boomstronken, zoodat men den geheelen weg voor zijne voeten moest kijken om niet te struikelen of te vallen. De weg liep door kleine riviertjes en beekjes, zonder dat daarover bruggen gemaakt waren; op zoo'n tocht heeft men dan ook altijd natte voeten, daar het te veel tijd zoude nemen om bij elk riviertje kousen en schoenen uit te trekken. Op den terugtocht van de Wasíáni naar de Geelvinkbaai moesten wij bij voorbeeld vóór twaalf uur achttien maal de Troi doorwaden. De aldaar dicht aan den oever staande kalkwanden dwingen den reiziger van zijn pad af te gaan en de overzijde te kiezen.

Naarmate wij hooger kwamen, werd de temperatuur kouder, zoo zelfs, dat wij des nachts gebruik moesten maken van de medegebrachte dekens. Een gedeelte der Sentániërs vond het te koud en daar hunne kleerenkast zoomin winter- als zomergarderobe bevat, vonden zij het maar beter om te verdwijnen, later zagen wij hen weder terug aan den voet van den berg. De koelies, mede niet gewend aan deze koude, kwamen den volgenden morgen klagen en beweerden, dat zij koorts hadden. Daar VAN DER SANDE er niet bij was, moesten wij als dokter fungeeren en wij gaven hun als geneesmiddel een theelepeltje cognac, wat hun wel niet veel goed of kwaad zal gedaan hebben. Al hooger stijgende werd het pad niet gemakkelijker, somtijds moest men over rotsblokken klauteren, die nat en glibberig waren door de mist, die hier meestal heerscht. Langzamerhand naderden wij den top, die van Jogga gezien, steeds in wolken was gehuld.

De plantengroei is mede veranderd. Wij passeerden een

groot veld bloeiende Begonia's met eigenaardigen bladvorm. De boomen waren dicht bezet met mossen en Lycopodiaceën, die als lange baarden van de bovenste takken afhingen. Ook traden hier Araucaria's en Podocarpacee op. De vogels, die wij bemachtigden, waren verschillend van die, welke wij op Metu Débi of Jogga van onze jagers gekregen hadden en wij koesterden de hoop iets nieuws voor de avifauna van Nieuw-Guinea te hebben bemachtigd. Het onderzoek zal dit later moeten uitmaken. Onze jager RASSIP bezorgde ons een tweetal exemplaren van de mooie paradijsvogel „Diphylodes magnificus”. Deze vogel heeft evenals bij ons de koroenders een zoogenaamde baltzplek. DE BEAUFORT, die een dusdanige baltzplek met DUMAS bezocht, verhaalt hiervan, dat op een cirkelvormige uitgestrektheid met een straal van ± 2 M., de grond schoon is gekrabbt. Van de meeste struiken in de omgeving en op de plaats zelf zijn de bladeren weggerukt of afgevallen. Het geheel is een zonnig plekje. Deze vogel wordt door de Maleiers genoemd „blarottan”, hetgeen gespleten rottan beteekent. De reden van deze benaming is, dat de huiden vervoerd worden tusschen latjes van gespleten bamboe. De algemeen bekende gele paradijsvogels, bestempelt hij met den naam van „boeroeng koening” gele vogel of wel „boeroeng mati” doode vogel, daar hij hem nog nooit levend heeft gezien. De vroegere latijnsche naam was Paradisea apoda. Apoda beteekent zonder pooten. De verklaring hiervan is, dat de Papoea's bij het bereiden der huiden voor het gemak de pooten er afsneden. Vandaar, dat men vroeger meende, dat deze vogels geen pooten hadden. De meest zonderlinge verhalen gingen vroeger rond omtrent deze vogels en ik wil hieromtrent eenigs-

zins breedvoerig zijn, omdat de paradijvogel de kenmerkende vogel van Nieuw-Guinea is en zoo nauw met haar wezen is verbonden.

BUFFON ¹⁾ zegt: „Cette espèce est plus célèbre par les qualités fausses et imaginaires qui lui ont été attribuées, que par ses propriétés réelles et vraiment remarquables.” Hij vertelt dan, dat men hem de volgende vreemdsortige eigenschappen toeschrijft: ²⁾ De vogel zoude altijd, zelfs slappende, vliegen, daar hij geene pooten heeft; door middel van de lange staartvederen zoude hij zich soms enkele oogenblikken aan de takken der boomen ophangen. Bij zijn dood zoude hij voor het eerst den grond bereiken. De paring zoude evenals bij sommige insecten vliegend geschieden, zeer poëtisch zouden zij zich aan elkaar vaststrikken met de staartvederen. Het leggen der eieren en het uitbroeden zoude op dezelfde wijze geschieden. Hij zoude slechts leven van den dauw; de holte van het abdomen zoude alleen met vet in plaats van ingewanden gevuld zijn, als zijnde overbodig, daar hij geen voedsel gebruikt. Nog vreemder verhaal vindt men in Museum Wormianum pag. 294, men leest daar, dat het mannelijk exemplaar op den rug eene holte heeft, waarin het vrouwtje hare eieren legt en deze uitbroedt door middel van eene andere holte in het abdomen, die hiermede correspondeert.

Anderen beweren, dat zij nestelen in het aardsche Paradijs, vandaar hun naam. De werkelijkheid is echter heel wat prozaïscher, want zij worden systematisch gerekend tot de

1) BUFFON: Histoire naturelle des Oiseaux. Tome III pag. 182.

2) ACOSTA: Histoire naturelle et morte des Indes orientales et occidentales, pag. 196.

Paradiseidae. In hun doen en laten verschillen zij niets van de gewone vogels. Naar mijn weten is het nog niemand gelukt eieren of zelfs een nest van deze vogels machtig te worden. Herhaalde malen hebben wij aan de Papoea's gevraagd, of zij wel eens een nest met eieren hadden gezien, maar altijd was hun antwoord ontkennend. Ik geloof, dat wij gerust kunnen zijn en dat wij vroeg of laat wel eens een nest met eieren in een der musea zullen aanschouwen. De paradijsvogel voedt zich niet met honigdauw, maar met vruchten. Wij hebben dikwijls groote troepen wijfjes en jonge mannetjes, die nog niet de prachtige veerdos hebben, van boom tot boom zien vliegen om zich te voeden. Zij maken dan een zeer eigenaardig geluid, dat men bijna overal in de bosschen van Nieuw-Guinea hoort. Er wordt druk op deze vogels jacht gemaakt, voornamelijk door Ternataansche jagers, die daarin bijgestaan worden door de Papoea's, die hun den weg moeten wijzen en de speelboomen toonen, waar de mannetjes met hun prachttooi pronken. Deze speelboomen worden alleen des morgens en des avonds door de mannetjes bezocht; in tegenstelling met de wijfjes en de jonge mannetjes ziet men deze bijna nooit overdag. Het is een onvergetelijk mooi gezicht deze mannetjes te zien pronken in deze speelboomen. Nu eens dansen zij bevallig op een tak, zorgdragende, dat hun staart niet wordt beschadigd, dan weder zweven zij als een bouquet van veeren door de lucht. Hij stoot bij deze bewegingen zeer schelle tonen uit om de wijfjes te lokken. Het geluid der wijfjes wordt meesterlijk door de Papoea's nagebootst en wordt dan beantwoord door de mannetjes. DUMAS vertelde, dat hij eens gezien had, dat twee mannetjes, die op zoo'n speelboom dansten, elkaar de lange veeren trachtten

Bewoners van Asc.

uit te trekken. Zij hebben een voorliefde voor bepaalde boomen en het gebeurt meermalen, dat een Ternataan een vogel uit zoo'n boom schiet; daarna kalm onder dezen boom den vogel gaat villen, totdat een tweede vogel komt, die weldra het zelfde lot ondergaat. Alhoewel klein moeten de vogels met groffen hagel geschoten worden, daar de boomen vrij hoog zijn en zij een zeer taai vel hebben. De Ternataansche — hoewel Ternaten in de wandeling geheeten, zijn het meest Tidoreezen — jager, die naar Nieuw-Guinea vertrekt om paradijsvogels te jagen, neemt een groote voorraad ruilgoederen mede, die hij op crediet ontvangt, meestal van eenen Chinees of van eene maatschappij, die in vogelhuiden handel drijft. Deze ruilgoederen heeft hij noodig om de Papoea's te betalen, die hem de speelboomen moeten wijzen. Deze tusschenpersoon is gewoonlijk de persoon, die er weinig wel bij vaart, daar hij de goederen zeer duur van zijn credietgever moet koopen en zeer veel moet betalen voor de door de Papoea's bewezen diensten. Het is ongelooflijk, voor welk een groot bedrag zulke handelaren zich soms in den schuld steken; het gevolg is dan ook, dat zij veelal blijven hangen op Nieuw-Guinea, ten einde hunne schuldeischers op Ternate te ontloopen. Of deze Ternataansche jagers als het beste opvoedende en beschavende element der Papoea's moeten beschouwd worden, betwijfel ik ten sterkste.

De prijs van eene eerste qualiteit paradijsvogel is ongeveer *f* 8.— terwijl mij bij informatie bleek, dat modisten hiervoor \pm *f* 50.— vragen. Deze prijsverhooging vindt wellicht zijn oorzaak in de lange schakel van personen, die eenen vogel moet doorloopen alvorens hij van zijn speelboom nederdaalt op de hoed van eene elegante Parisienne.

Levende exemplaren komen thans veelvuldig voor. O. a. kan men twee mooie exemplaren bewonderen in de Artis te Amsterdam. Dit zijn meestal aangeschoten exemplaren, die men in het leven heeft gehouden. Van de zoo schoone paradijsvogel de *Seleucides alba* hadden wij een mak exemplaar aan boord van de Zeemeeuw, dat bestemd was voor den Zoölogischen tuin te Rotterdam. Hij at de lekkernijen uit onze hand en bij het eigenaardig geluid, dat hij voortbracht, kon men de prachtig smaragdkleurige binnenzijde van zijn bek bewonderen. Helaas heeft dit exemplaar zijne bestemming niet bereikt en is te Batavia gestorven. Het zoude het eerste exemplaar van deze soort zijn geweest, dat levend in Europa was gekomen.

Voor uitroeiing behoeft men niet bevreesd te zijn, daar alleen de oude mannetjes, die in prachtveeren zijn, geschooten worden. Op de andere exemplaren wordt niet gejaagd, daar zij waardeloos zijn.

Nu ik toch iets van de paradijsvogels verhaald heb, wil ik een enkel woord zeggen over de fauna van Nieuw-Guinea.

De grootst levende vogel op Nieuw-Guinea is de casuaris. Het mocht mij nimmer gelukken een exemplaar in het wild te zien; wel brachten wij een levend, bijna volwassen exemplaar over naar Holland, dat een geschenk was van v. NOUHUYS aan de Diergaarde te Rotterdam. Hij was zeer mak, liep los op het dek en had al aardig zeebeenen gekregen. Of de matrozen dit beest wel zoo aardig vonden als wij, betwijfel ik, daar hij op een zeer duidelijke wijze toonde, waar hij geweest was. Hij was zeer gulzig en men moest bij het klaar zetten van het eten duchtig op hem letten, daar hij op vlugge wijze alles in zijn maag liet verdwijnen. Geheele sneedjes brood, eieren en leege eierschalen, alles ver-

slond hij. Een geheele pisang slokte hij gewoon weg op en men kon deze langzaam langs zijnen hals zien verdwijnen.

Wee dengene, die dan trachtte om de pisang, waarvan de vorm nog zeer goed in den hals zichtbaar was, aan te vatten; een krachtige schop met zijn harden teen deed den kweller afdeinzen.

De Papoea's maken druk jacht op hem, niet alleen om het vleesch, maar ook om de vederen, die een geliefd sieraad voor hen zijn. Aan de Humboldtbaai dragen zij bij feestelijke gelegenheden een groote bos casuarisveeren op het hoofd. Dit versiersel heet chatuār arú. De casuaris zelf heet chatuār.

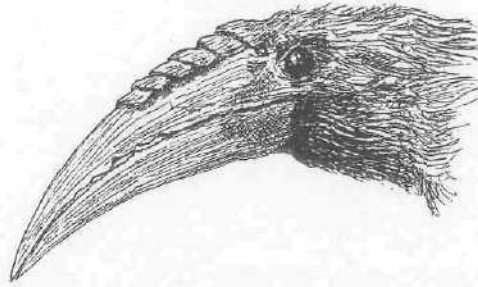
Uit het dijbeen vervaardigen zij eenen dolk, die zij in een van hunne armbanden steken. Het is een zeer scherp en gevaarlijk wapen.

De casuaris laat een vreemdsoortig geluid hooren, dat doet denken aan het slaan op een turksche trom. Zijn aanwezigheid is overigens merkbaar aan de volumineuse plakaten uitwerpselen, waarin men duidelijk de onverteerde vruchten waarneemt. Zooals bekend is, heeft de casuaris rudimentaire vleugels, waarmede hij niet kan vliegen, maar die hij bij het loopen heen en weer beweegt om zijne snelheid te vergrooten. Dit gemis aan vleugels is den Papoea's ook opgevallen en ik hoorde hier eene aardige verklaring voor.

Te Tarfia vertelde men, dat de casuaris in vroegere tijden al te nieuwsgierig was geweest en dat hij gevraagd had om de heilige fluiten van de karriwarri te mogen zien; tevens had hij het geluid nagebootst. Tot straf voor zijne indiscretie verloor hij voor altijd zijne vleugels.

Een zeer merkwaardige vogel is de Buceros plicatus door de Ternatanen „Boeroeng taun” of jaarvogel genoemd. Hij

behoort tot het geslacht der neushoornvogels; op den bovensnavel bevinden zich ringvormige uitwassen. Volgens de jagers zoude hij elk jaar één nieuwen ring krijgen, van-

Kop van den jaarvogel.

daar zijne benaming.

Het is een glanzend zwarte vogel met witte staartpennen en goudgele kop. Bij het vliegen maakt hij door zijnen vleugelslag een vreemdsoortig geluid, dat doet

denken aan eene vertrekkende locomotief.

De snavels worden als oorversiersel door de Papoea's gedragen.

Nieuw-Guinea is het land der duiven, de grootste is zeker de kroonduif, met zijn prachtige blauwe bevedering en sierlijke kroon op den kop. Dit pronkstuk is zijn verderf, daar dit een gewild modeartikel is. Daar zoowel de mannelijke als de vrouwelijke exemplaren dit versiersel hebben, gaat deze soort vrijwel haren ondergang tegemoet. Het vleesch is, zooals ik reeds zeide, een voortreffelijk gerecht.

In grooten getale komen kakatoe's en tal van lorisoorten voor. Het is een vreemde gewaarwording, indien men plotseling boven zich in de boomen het bekende Artis geluid hoort, uitgestooten door een witte kakatoe met gele kuif. Ook in het bosch klinkt het geluid niet welluidend. Er bestaat ook een zwart exemplaar met roode wangen, de *Microglossus aterrimus*; het geluid, dat hij maakt is niet zoo krassend, meer piepend. Deze zijn naar ik meen nog niet in gevangen staat voorge-

nomen; wij zagen eens een geheele koppel van deze vogels zich boven in de boomen voederen.

Op het Jamürmeer namen wij een groote verscheidenheid van watervogels waar.

De zoogdieren zijn zeer schaarsch vertegenwoordigd; op Nieuw Guinea zijn wij in het land der buidel- en nachtdieren. Eene uitzondering hierop maakt het wilde zwijn, *Sus papuensis*. Het is echter niet met zekerheid te zeggen, of dit hier niet ingevoerd is. Wij verzamelden een groot aantal schedels; wellicht kan met dit materiaal deze quaestie uitgemaakt worden.

Krokodillen — *crocodillus parosus* — maken het Sentánimeer onveilig, er werd er slechts eenmaal een door den controleur gezien, maar het groote aantal schedels, dat wij van de Sentániërs kochten, is een bewijs, dat zij hier vrij veel voorkomen.

Het Sentánimeer is zeer vischrijk en de bewerking van het materiaal, toevertrouwd aan de kundigheden van Prof. M. WEBER, zal leeren, welke conclusies er op dit gebied zijn te trekken.

Een ontzaglijk aantal *lepidoptera* en andere insecten, veelal op alcohol bewaard, werden door ons verzameld; dit materiaal is thans ter bewerking over Europa verspreid en het zal nog wel menig jaar duren, voordat de resultaten van de eerste wetenschappelijke expeditie naar Nieuw-Guinea in druk zijn verschenen.

Ook Prof. WICHMANN behoeft zich, geloof ik, niet te beklagen over de hoeveelheid van het medegebrachte materiaal; bij zijn terugkeer wachten niet minder dan 45 kisten gevuld met steenen op den bekwamen geoloog.

Laten wij na deze lange afdwaling weder terugkeeren tot het Cycloopgebergte.

Naarmate wij hooger stegen werd het weder steeds slechter en omringde ons een dichte nevel. Uitzicht konden wij niet krijgen; eene poging om eenige boomen op de helling weg te kappen om zoodoende eenige bekende punten aan te peilen, gaf ook niet het gewenschte resultaat. Daar het gesteente weinig verscheidenheid aanbood, besloot Professor dan ook niet verder dan de waterscheiding te gaan en na dit punt te hebben bereikt, gingen wij weder bergafwaarts en overnachtten weder in de kampplaats van den vorigen dag. Den volgenden morgen scheen de zon prachtig; wij daalden verheugd weder af naar Ibaïso, na nogmaals genoten te hebben van het heerlijke vergezicht over het Sentánimeer.

De overtollige koelies werden naar Jogga gestuurd en tevens bericht gezonden aan VAN DER SANDE om den volgenden morgen vroeg te Ibaïso met de noodige levensmiddelen te komen, daar wij besloten hadden om den volgenden dag de tocht rondom het meer aan te vangen.

Tegen den avond dwarrelde een heirleger van kleine insecten om onze lampen, die dusdanig verstopt raken, dat zij uitgingen. Gelukkig duurde deze plaag niet lang, faute de combattants, die hunnen dood in de vlammen vonden. Een dergelijke plaag had reeds vroeger plaats gehad te Jogga.

Reeds des morgens te 7 ure arriveerde VAN DER SANDE met de hem toegezonden vlet; onmiddelijk werd toen de tocht rondom het meer ondernomen. Het was zeker een ongewoon gezicht voor de Sentániërs, toen deze kleine vloot, die uit de vlet, de lépa-lépa's en twee Tobádische prauwen bestond, gevolgd door een groot aantal Sentániërs in hunne kleine vaartuigen, zich voortbewoog.

Wij bezochten verschillende dorpen en steeds werd onze komst aangekondigd door het geroep van den controleur MOOLENBURGH; „Kå mëreu mötti mötti” of wel, dat wij jonge (mëreu) klappers (kå) wenschten te ruilen tegen kralen (mötti mötti). Het geroep was nog niet gehoord, of spoedig zagen wij eenige donkerbruine gedaanten in de klapperboomen klimmen en met hunne voeten de jonge vruchten van

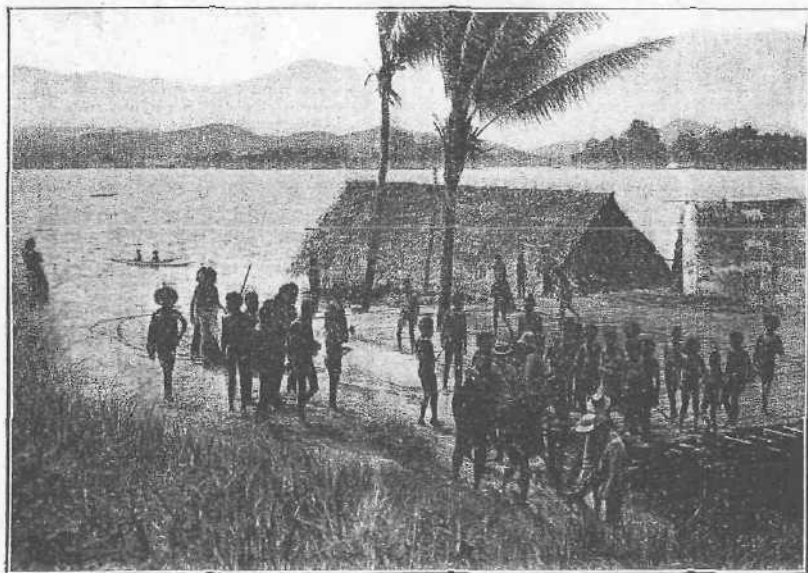

den steel aftrappen, die met een doffen slag op den grond vielen. De hitte in de booten op het water zonder tent was ondragelijk en het aantal verorberde klappers is dan ook groot geweest.

Overall werden wij vrij goed behandeld, wel niet zooals wij dat te Tobádi gewend waren, maar toch was van eenige vijandelijke gezindheid niets te merken. Alleen in het dorp

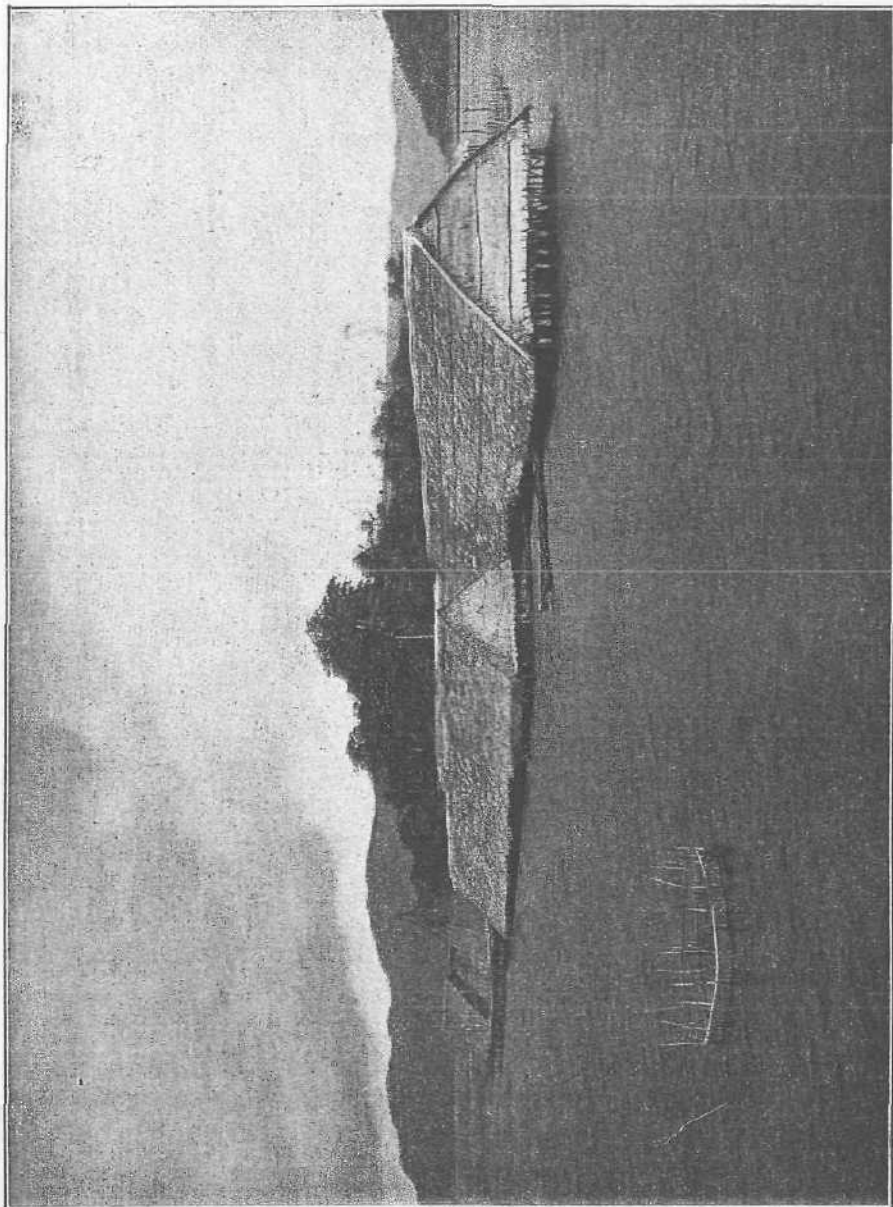
Seisârâ was de ontvangst eenigszins koel, trouwens de officieren van de Ceram hadden ook reeds over de ontvangst in dit dorp geklaagd. Wij gingen echter ook hier aan wal en trachtten het vertrouwen te winnen door aan kinderen en vrouwen kralen uit te deelen.

De vrouwen waren eerst vreesachtig, maar langzamerhand

Seisârâ.

kregen zij meer vertrouwen en kwamen zij om kralen vragen. Volgens DUMAS was het een goed teeken, dat de vrouwen zich vertoonden, want hebben de Papoea's iets in den zin, dan brengen zij eerst hunne vrouwen en kinderen in veiligheid. Toch haperde er iets aan, onzen omgang en wij waren blij, toen wij weer goed en wel onze booten hadden bereikt.

Onze nadere kennismaking is minder vriendschappelijk geweest, alhoewel alles zonder vijandelijkheden is afgelopen.

Op onze rondvaart bezochten wij de meeste van de aan het Sentánimeer liggende nederzettingen: Poë, Ajápo, Asé, Abār, Simbārā, Seisārā, Kaiwāre, Sisirí, Awauwi, Dójo, Ifār, Pujā, Jobe, Asēr, Nètar.

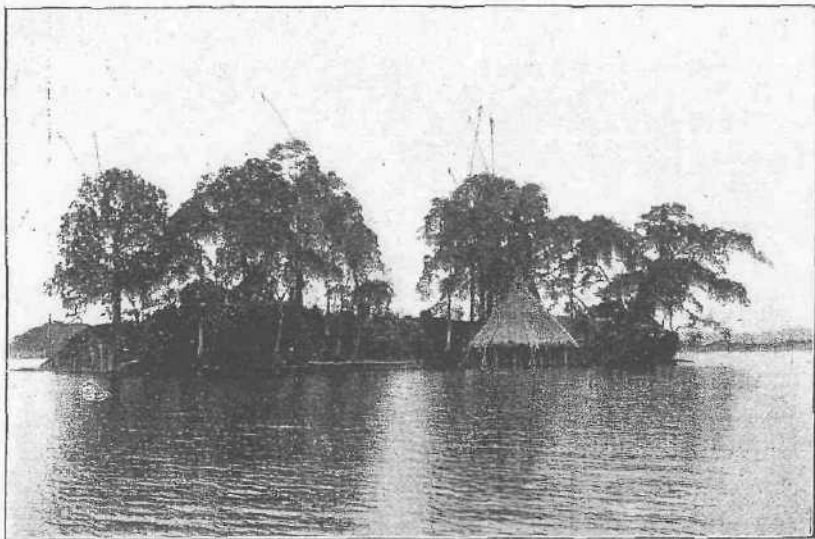

Gezicht op Ajápo en Asé.

Overall werden zooveel mogelijk ethnografica ingekocht; onze tolken WARU en PÓRREO dreyen druk handel in sembónis. Wij hadden ditmaal twee tolken daar WARU, zelf Tobádiër, Maleisch sprak, maar geen Sentánisch, PÓRREO daarentegen, ook een Tobádiër, sprak geen Maleisch, maar wel Sentánisch. Het is opvallend, dat twee volkstammen als de

Tobádiërs en de Sentániërs, die op zoo'n korten afstand van elkaar wonen, zoo weinig gemeenschap met elkaar hebben, dat er niet meer huwelijken of andere banden worden aangeknoopt, zoodat zij elkaars taal spreken. De betrouwbaarheid der inlichtingen, die men door middel van twee tolken verkrijgt en die toch altijd onder eene groote reserve moeten aangenomen worden, lijdt hier natuurlijk zeer onder.

Den eersten nacht kampeerden wij op een klein eilandje

midden in het meer Scrèbé Sigi genaamd. Het daarop bevindende struikgewas werd grootendeels weggekapt voor de nachtverblijven. Des avonds genoten wij tot laat in den nacht van een fonkelenden tropischen sterrenhemel, die zich in het vlakke meer weerspiegelde. Onze vreedzame stemming werd door niets verstoord, alhoewel wij later vernamen,

dat de bewoners van Seisârâ ons hier hadden willen vermoorden.

Den volgenden morgen vroeg werd de tocht weder hervat naar de meer oostelijk gelegen dorpen. Te Kaiwâre zagen wij aan den oever twee krokodillenschedels liggen, die wij voor een spiegeltje kochten. Nauwelijks was dit bekend geworden, of wij werden op het meer achtervolgd door talrijke bootjes ieder met een dergelijken schedel op den voorsteven. Het behoeft geen betoog, dat al deze exemplaren thans bewaard worden te Amsterdam. De bevolking toonde zich overal vrij welwillend, maar zij waren toch, geloof ik, blij, wanneer wij weer vertrokken. Dien nacht kampeerden wij weder op het eilandje Serébé Sigi.

Op den 18^{den} April werd de terugtocht ondernomen. Telkens wanneer wij een dorp naderden, werden wij tegemoet geroeid door de bewoners en deze deden ons een eindweegs uitgeleide, maar bleven gewoonlijk op betrekkelijk grooten afstand van de volgende nederzetting, daar zij in den regel met deze in vijandschap leven. Zoo waren wij ook weder het beruchte Seisârâ genaderd; de vaartuigjes omringden onze vloot en een drietal waren in de onmiddellijke nabijheid ten einde de namen op te geven van bergen, nederzettingen of riviertjes, die hun door middel van de tolken werden gevraagd. Uit de vroolijkheid, die er heerschte bij het noemen der namen, geloof ik, dat ook hier de betrouwbaarheid zeer te wenschen overliet en zij gaven waarschijnlijk maar fictieve grappige namen. Daar dit op het laatst begon te vervelen en hun optreden indringerig begon te worden, werd hun dit op een wellicht te kordate wijze duidelijk gemaakt. Het gevolg was, dat zij ons onmiddellijk in hunne

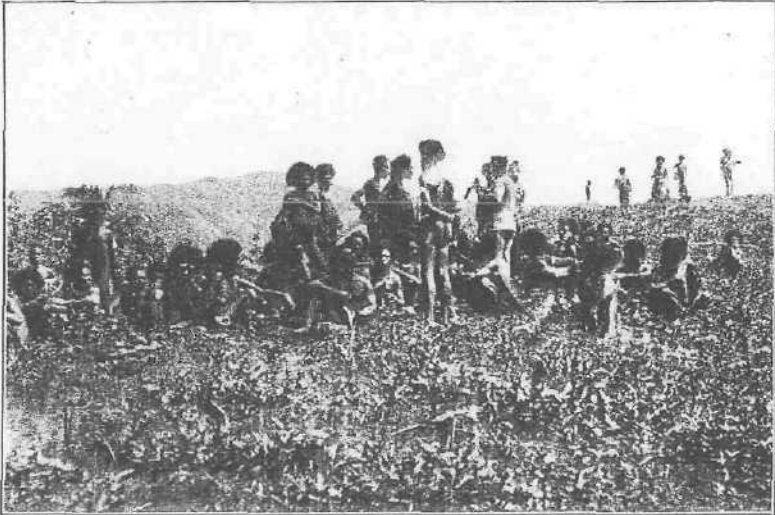
prauwtjes verlieten, druk gesticuleerende en luid schreeuwende. Waarheen zij zich begaven, begrepen wij toen nog niet, maar weldra werd ons de zaak duidelijk. In het meer bevond zich namelijk een vrij groote steenklomp en hier hadden zij zich opgesteld, luid roepende en met pijl en boog dreigend. Zij

hadden toch zeer goed begrepen, dat Professor voor het geologisch onderzoek hier naar toe zoude gaan om de steensoort te onderzoeken. Een en ander pleit mijns inziens wel voor hun vernuft en inzicht.

Er werd gestopt en overlegd, hoe hier gehandeld moest worden. Met eenige schoten uit onze geweren en die der oppassers van den controleur, die tot dekking

waren medegegaan, zouden wij ontegenzeggelijk ons doel hebben bereikt. Maar welk een ongelijke strijd tegen deze slecht bewapende menschen en welke ver strekkende gevolgen zoude dit niet gehad hebben; want indien wij een of meerdere van hen gedood of gewond zouden hebben, dan zouden zij dit later verhaald hebben op vreemde-

Bewoners van Seisurá.

lingen, die daar na ons kwamen. In de eerste plaats zouden daarvoor de Ternataansche handelaars in aanmerking gekomen zijn.

Gelukkig besloot Professor hunne uitdaging niet aan te nemen, daar hij met zekerheid kon weten, waaruit de steenklomp bestond. Wij roeiden dus verder, luid nagejouwd door de Papoea's, die van vreugde op den steen stonden te dansen.

Wel hebben wij hier niet gezorgd, dat ons zoogenaamd prestige bewaard is gebleven, maar dit weegt dunkt mij ruimschoots op tegen de voldoening, die wij nu nog kunnen smaken, dat deze expeditie niet gekenmerkt is door eene onnoodige, meedoogenlooze behandeling dier onwetende Papoea's.

Beschouwt men de omstandigheden nauwkeurig dan zouden wij toch ook niet vriendschappelijk gestemd zijn, indien naar Nederland eens een Chineesche expeditie werd gestuurd, alles verzamelende, alles medenemende uit de huizen, wat maar te koop was en iedereen lastig vallende met de meest verschillende indiscrete vragen.

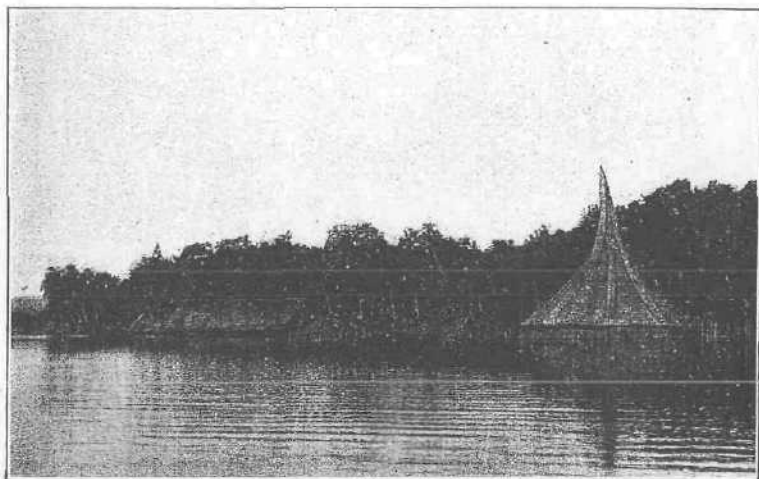
Voor onze tolken liep dit incident ook naar wensch af, want zij zouden de door hen gekochte sembónis niet mogen behouden, indien zij die verkregen hadden van eenen stam, waarmede zij vijandelijkheden hadden gewisseld.

Wij brachten hierna een bezoek aan Abār, waar wij zeer veel steenen bijlen kochten, want de begeerte naar de bekende cricketbanden bleek bij het vrouwelijk geslacht te groot te zijn, dan dat zij er weerstand aan konden bieden en alles wat zij maar konden missen werd uit de huizen gehaald en ons te koop aangeboden om in het bezit van het zoo begeerde voorwerp te komen. Verscheidene dozijnen van deze banden zijn dan ook in hun bezit gebleven. Voor VAN DER SANDE was deze plaats een eldorado om ethnografica te verkrijgen. Hij was tevens in de gelegenheid waar te nemen, hoe zij de aarden potten vervaardigen.

Op het eilandje Pujã of liever in onze booten onder de beschermende takken van de daar groeiende boomen besloten wij te dejeuneeren.

Op nevenstaande foto ziet men de daar voorkomende

lijkenhuisjes. Daar het reeds laat begon te worden, besloten wij door te roeien naar Jogga om daar te overnachten. VAN DER SANDE ging echter eerst naar Ifâr, kenbaar aan

zijn eigenaardige scheeve karriwarri, alwaar hij ontboden was voor een zieke.

Gewoonlijk stak er tegen den middag een westelijke wind op en wij hoopten met behulp hiervan naar huis te kunnen zeilen, maar dien dag was de wind oost, zoodat wij bedrogen uitkwamen en in plaats van vroeg zeer laat arriveerden.

Tijdens ons verblijf te Jogga had nog een zeer eigenaardig voorval plaats. Terwijl DUMAS, die reeds vroeger aan het Sentánimeer was geweest met eenige officieren van de Ceram, te midden van een troepje Sentániërs stond te bieden op een voorwerp, zagen wij opeens een oud vrouwtje uit een boot stappen, de hem omringende personen op zij duwen en naar DUMAS toegaan. Zij toonde groote vreugde hem weder

terug te zien en bewees dit door hem een prachtige tros Spaansche Peper aan te bieden. DUMAS vertelde ons later, dat de officieren van de Ceram haar „Tante van DUMAS” gedoopt hadden. Zij scheen eene groote vriendschap voor hem te hebben opgevat, om welke redenen is mij onbekend. Van deze genegenheid hebben wij veel genoeg onderzonden, daar zij een zeer invloedrijke vrouw op het Sentánimeer bleek te zijn. Zij hielp ons bij het verkrijgen van gidsen o. a. naar de Timenárivier, verschaftte ons de noodige inlichtingen en waarschuwde ons voor dorpen, die ons minder vriendschappelijk gezind waren. Natuurlijk werd zij rijk met geschenken overladen. Volgens DUMAS stond zij bekend als zeer rijk te zijn. Haar rijkdom zal wel bestaan hebben uit een groot aantal kralen en steenen bijlen.

De kliniek van v. D. SANDE werd hier druk bezocht en het verwonderde mij, dat zij zoo kalm bleven, toen een van hen chloroform was toegediend. Zij hadden toch zeer goed kunnen denken, dat die persoon gedood was, daar zij waarschijnlijk nimmer te voren de werking van deze stof hadden *bijgewoond*.

Kort na den tocht over het meer vertrokken wij weder naar de Humboldtbaai om al het materiaal, dat verzonden kon worden, in te pakken. De buizen met materiaal op alcohol werden in zinken bussen gepakt, flink aangestampt met werk. Hierop werd oude alcohol gegoten om te verhinderen, dat de voorwerpen zouden uitdrogen voor het geval, dat een buisje mocht breken.

Daarna moest deze bus worden dicht gesoldeerd, maar dit was wel een van de onaangenaamste en moeilijkste bezig-

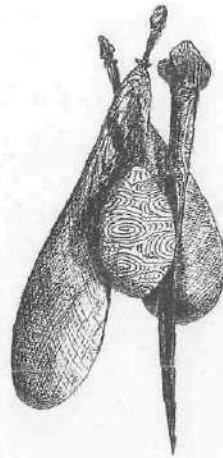
heden; DE BEAUFORT en ik hadden hier wel onderricht in gehad, maar de praktijk bleek moeilijker te zijn dan de theorie. Gelukkig was DUMAS weder de reddende engel en men kon hem dagen voor de aankomst van een boot druk bezig

Het spreekuur van den dokter.

zien met het soldeeren. Later verrichtte een van de matrozen van de Zeemeeuw dit werk, zoodat wij verder gespaard bleven van deze ellende. Met deze boot vertrok ook de plantenzieker MAS DJIPJA en zijn helper ATJIP, die beiden zulk een hevig verlangen koesterden naar hun geliefkoosd Java, dat geen overreding hen van dit besluit kon afbrengen.

Het is zeer jammer, want ik geloof, dat MAS DJIPJA zeer goed voor zijn taak berekend was. DUMAS stelde zich echter beschikbaar om zoo goed als dit zou gaan, het herbarium verder aan te vullen.

Castarisdolk en Kalkkokers.

HOOFDSTUK III.

De mislukte tocht op de Tamirivier.

e Tamirivier was het voorwerp van ons volgend onderzoek.

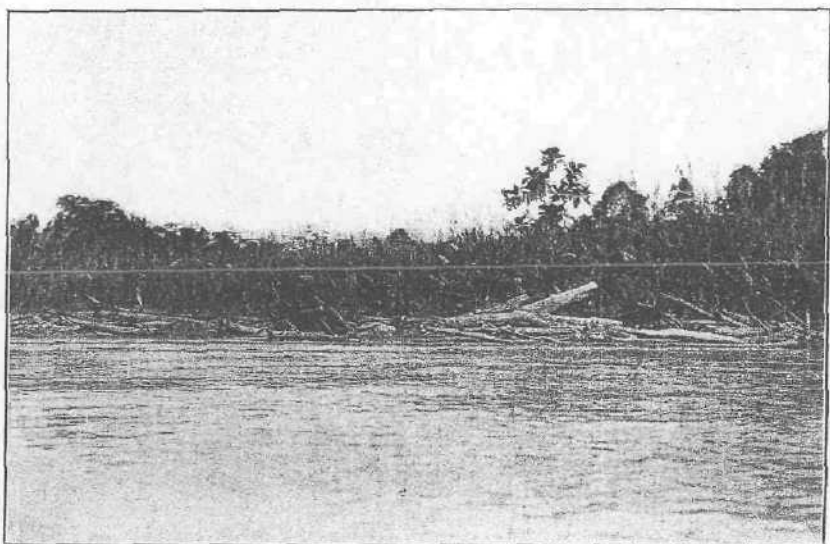
Waar deze rivier ontspringt, is nog niet bekend; voor zoover onderzocht — o. a. voer DUMAS haar een groot aantal dagen op met zijne Borneo-jagers — stroomt zij in Noordelijke richting en neemt de Jafúri, de uitwatering van het Sentánimeer, op. Zij ligt dicht bij de 141° N.B., die de grens vormt tusschen Nederlandsch, Duitsch en Engelsch Nieuw-Guinea. Het plan was de rivier zoo ver mogelijk op te roeien, des noods verder dan DUMAS haar was opgekomen. Hoe bedrogen zouden wij hierin uitkomen! Wij hadden besloten de goederen per boot over zee vooruit te sturen, terwijl wij zelf over land naar de monding van de Tamirivier zouden gaan. Des nachts om twaalf uur vertrokken al de koelies met de lépa-lépa's en een rórégè, voor dat doel door DUMAS van een Ternataanschen jager gehuurd. Daar wij over land geen goed wilden laten mededragen,

moesten wij dus des nachts onze veldbedden missen en trachtten wij te slapen op onze stoelen of op den grond. Des morgens vroeg lagen vijf Tobádische prauwen gereed om ons over de binnenbaai naar de oostelijke oever van de buitenbaai te brengen, dicht bij Kaap Djúar.

Na geland te zijn, volgden wij den weg, die eerst door een sagobosch liep, wat hetzelfde beteekent als door de modder. Gelukkig duurde dit niet lang en kwamen wij spoedig in het eigenlijke oerbosch, waar wij weder de schelle toon der paradijsvogels en het trommende geluid der kroonduiven hoorden. Wij passeerden een klein meertje, waarin tal van kwakende kikkers. WARU, die ons weder als gids vergezelde, zeide, dat hier de Sétan huisde en de Tobádiërs dorsten het meer niet zoo dicht naderen als wij. Het pad beschreef een boog om Kaap Djúar; wij bereikten vervolgens de dicht aan zee liggende tuinen van de dorpen, die gezamenlijk den naam van Sèkâ dragen. Het grootte verschil met de overige Papoea's, die wij tot nog toe zagen, is, dat zij en ook de meer oostelijke bewoners een penisdop dragen, vervaardigd van de gedroogde vrucht van een Lagenaria soort. De ontvangst was zeer vriendschappelijk, trouwens zij hebben veel omgang met de Tobádiërs en wij hadden reeds velen van hen op het eiland gezien en handel met hen gedreven.

Eenige jeugdige klappers waren ons zeer welkom na deze vrij vermoeiende tocht langs het zonnige strand. Wij moesten nog geruimen tijd het strand volgen alvorens de Tamimonding te bereiken. Het strand lag als bezaaid met groote ontwortelde boomen en het geleek wel één lange stapelplaats van hout. Wanneer het water door een hevige regenbui in de Tamirivier stijgt, voert hij tal van boomstammen mede

naar zee, die door de branding op het strand worden geworpen. Het was een heele waarde aan hout, die daar opgestapeld lag, waarom niemand zich bekommerde en die bestemd was langzamerhand door verrotting te niet te gaan, doch onafgebroken weder door nieuw materiaal werd aangevuld. Deze boomstammen worden soms tot de Hum-

boldtbaai gedreven en een van deze boomstammen heeft mij eens een leelijke poets gebakken.

Op een middag werd mij door een bewoner van Ingrâs gemeld, dat er in de baai een krokodil rondzwom. Ik sprong onmiddellijk in zijn bootje, gewapend met mijn Mauser geweer. Weldra zag ik ook de begeerde buit boven komen, schijnbaar om lucht te scheppen. Een dum dum kogel op hem afgevuurd, scheen doel te treffen, want onmiddellijk na

het schot verdween hij. Dit herhaalde zich nog eenige malen, totdat ik bij een goed gericht schot een groote splinter hout van het monster zag afvliegen; ik begreep toen, dat de gewaande krokodil een boomstam was, waarschijnlijk afkomstig van de Tamirivier.

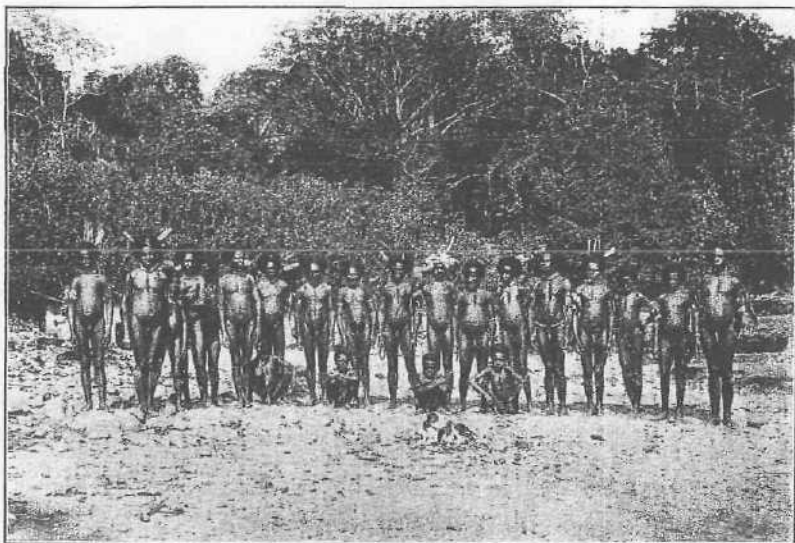
Dien dag was ik natuurlijk het mikpunt van allerlei plagerijen.

De weg langs het strand was op het laatst dermate versperd, dat wij het laatste gedeelte al klauterende over de boomstammen moesten afleggen.

Aan de monding vonden wij DUMAS, die per boot vooruit was gegaan en ons kamp had opgeslagen onder een Pandanusbosch.

Het aan land brengen der goederen had met zeer veel moeite plaats gehad wegens de hevige branding. Verder deelde DUMAS ons mede, dat wegens den hoogen waterstand de stroom te snel was en wij met de zwakke hulp van de slechte koelies hier niet tegenop zouden komen. Tot overmaat van ramp hadden meerdere koelies te lijden van de malaria en bovendien waren er geen booten genoeg. Er werd langen tijd beraadslaagd met het resultaat, dat DUMAS weder naar de Humboldtbaai zou terugkeeren, terwijl wij een tocht zouden maken naar de op Duitsch grondgebied gelegen landstreek Oinâke. Het is toevallig, dat wij ook hier Duitschland in het oosten tot buur hebben. Terwijl wij des middags lagen uit te rusten van den vermoeienden tocht, kwam MANSINAM mij wakken en vertelde mij op opgewonden toon, dat er een „bocaja” (krokodil) op den anderen oever lag. Onmiddellijk maakte ik de anderen wakker, na eerst gekeken te hebben, of het niet weer een boomstam was. Ditmaal was het een werkelijke krokodil; er werd een salvo op hem afgegeven,

waardoor hij wel verwond, maar niet gedood werd. Hij had nog kracht genoeg om in het water te komen en alhoewel hij later nog eens beschoten werd, toen hij een oogenblik zijn kop boven water stak, hebben wij hem helaas niet kunnen bemachtigen. De tocht naar Oinâke, die wij in open booten maakten, was warm, daar de lepa-lepa's een zeker mikpunt waren voor de brandende zonnestralen; wij dachten met ver-

Bewoners van Oinâke.

langen aan de verkwikkende koele klappermelk, die wij hoopten te krijgen. Te Oinâke hadden wij niet te klagen over de wijze waarop wij ontvangen werden en zagen hier verscheidene Papea's, die zich den haarbol versierd hadden met hibiscusbloemen, zooals ik dit reeds vroeger beschreven heb. Het strand lag als bezaaid met resten, beenderen en stukken geraamten

van schildpadden, maar, daar zij in verregaanden staat van ontbinding verkeerden, was er van medenemen geen sprake, daar de niet zoölogen zich er wel tegen verzet zouden hebben.

De huizenbouw is verschillend van die der Tobadiërs, doordat zij niet op palen in zee, maar op het land gebouwd zijn. Bij een van deze huisjes zag ik een welvoorzienige opslagplaats van brandhout. De controleur trachtte door middel van stokjes de sterkte der bevolking te weten te komen.

Wij bezochten de karriwarri, waar vreemdsoortige hoofdsieraden, die gebruikt worden bij het dansen, door VAN DER SANDE werden opgekocht. Ook met deze voorwerpen moest de bekende geheimzinnigheid in acht genomen worden.

Deze kolonie, die thans onder direct beheer staat van het Ministerie van Koloniën, werd vroeger beheerd door de Neu Guinea Kompagnie, die in het jaar 1880 werd opgericht, en op 17 Mei 1885 den „Kaiserlichen Schutzbrief" kreeg. Op 12 Mei 1886 verkreeg zij op hare statuten rechtspersoonlijkheid. Een voorstel tot overname van de Landeshoheit werd door den Rijksdag in 1896 verworpen. Een hernieuwd voorstel in 1898 werd eindelijk aangenomen en de overname door het Rijk had op 1 April 1899 plaats. De Neu Guinea Kompagnie bleef bestaan, doch slechts in den vorm eener particuliere maatschappij.

Bij onze terugkomst vonden wij DUMAS met de benoedigde booten. Ook de stroom in de Tamirivier was niet meer zoo sterk, zoodat er besloten werd den volgenden dag den voorgenomen tocht te ondernemen.

Onder zeer slechte omstandigheden werd de tocht begonnen, want er waren toch niet minder dan acht koelies ziek. De lepa-lepa's waren voor deze gelegenheid van een dakje

voorzien om ons te beschermen tegen de verzengende zonne-stralen. Wij hadden ons aldus over de booten verdeeld: In een van de lepa-lepa's, die er nu als Venetiaansche gondels uitzagen, zat Professor en VAN DER SANDE; DE BEAUFORT en ik in de twee andere; DUMAS zat in de rórëgë; terwijl MOOLENBURGH zich statig door zijne oppassers liet voortroeien in een Tobádische prauw.

De Tamirivier heeft een vrij sterken stroom; het water is vuil gekleurd door het medegevoerde slib; de oevers zijn veelal met riet begroeid. Er moest met zeer veel omzichtigheid geroeid worden, daar boomstammen, door den stroom medegevoerd, bij aanraking onze ranke vaartuijjes zouden doen omslaan. Deze lagen zeer diep, daar alle zwaar beladen waren met proviand voor eenige weken. De geïmproviseerde dakbedekking maakte, dat zij bij elke ruwe beweging dreigden om te slaan. Voegt men hier nu nog bij een stel uiterst slechte roeiers, dan kan men begrijpen, dat onze positie niet zeer benijdenswaardig was. Kortom tijd ging alles vrij goed, alleen vorderden wij zeer langzaam door den snellen stroom. Plotseling stuitte het vaartuig van Professor op een onder water liggende bank, schepte vrij veel water en dreigde geheel vol te loopen. VAN DER SANDE sprong te water gevolgd door eenige roeiers, waardoor de boot weder lichter werd. Het water werd uitgehoosd met allerlei voorwerpen: leege blikken, emmers, strooien hoeden, kortom met alles, wat maar voor de hand kwam. De waterschade bleek vrij belangrijk te zijn, want een gedeelte van de rijst was nat geworden; ook het aanteeckenboekje van Professor had van het water geleden. Toen alles zoo goed mogelijk weder in orde was gebracht, werd de vaart hervat, nog omzichtiger

dan te voren, maar het noodlot bleef ons vervolgen, want de boot van Professor schepte ten tweede male water. De schade was ditmaal ernstiger en na eene gehouden bespreking besloten wij door te varen tot het vereenigingspunt van de Mōso en de Tami, alwaar de stroom niet zoo snel was.

Daar werd op een open plek aan den oever de rijst uit de zakken over den grond uitgespreid om ze door de zon te laten drogen. Helaas was het reeds te laat op den dag; de rijst werd niet meer droog, maar begon daarentegen te broeien. Den volgenden dag zag zij er oranjegeel uit, had een mufte lucht en was onbruikbaar voor de consumptie. De inhoud van negen zakken kostbare rijst lag daar waardeloos over den grond uitgespreid. Dat wilde zeggen, dat de tocht mislukt was wegens gebrek aan voldoende voedsel om het voorgenomen punt te bereiken. Ook DUMAS vond het niet geraden om verder te gaan met deze onervaren roeiers. Dezelfde gevaren in de rivieren zouden zich voordoen en wij hadden elken dag kans weder hetzelfde ongeluk te zullen ondergaan. Er heerschte een zeer verslagen stemming wegens het mislukken van den tocht, waarvan wij ons zooveel hadden voorgesteld en waar reeds zoo dikwijls over gesproken was. Nieuwe plannen werden gemaakt om ons verblijf hier zoo nuttig mogelijk te maken; VAN DER SANDE zou in het kamp achter blijven voor de aan malaria lijdende koelies; wij zouden zoover mogelijk de Mōso opvaren.

Het was een heerlijke tocht; hoe schilderachtig was hier de natuur in tegenstelling met het eentonige der oerwouden. De te volgen weg bood veel afwisseling aan en men kon vrij rustig in de wankelende bootjes zitten, die nu niet zoo zwaar geladen waren, daar de bagage in het kamp onder de

hoede van VAN DER SANDE was achtergelaten. Dikwijls moesten wij uit de booten, omdat de rivier af en toe geen

diepgang genoeg had, maar tijdens zoo'n oponthoud kon er veel materiaal door ons verzameld worden. Toen wij door te groote hinderpalen niet meer verder konden, werd er een kamp opgeslagen; een tropische regenbui herschiep ons bivak in een modderpoel. MACHMUDU, een Ternataan, die ons vergezelde wist nog een kroonduif te bemachtigen; het vleesch lieten wij ons weder goed smaken. Des nachts ontlastte zich een geweldige regenbui boven ons huisje; de op de zeilen nederslaande regen had volgens VAN NOUHUYS het geluid van spek, dat in een pan wordt uitgebraden.

Den volgenden morgen keerden wij weer terug en hadden

tegen elf uur het bivak van den vorigen dag weder bereikt krachtig geholpen door de vrij snellen stroom. Teruggekeerd

Möso's.

ging ik met DUMAS op de jacht en vonden wij een groote Palaqium; uit deze boomsoort wordt de gutta percha bereid. Wij namen ons voor dit den volgenden dag te gaan probeeren.

Professor ging 's morgens vroeg met MOOLENBURGH en VAN DER SANDE er op uit om een warme bron te onderzoeken, die MACHMUDU ergens in de buurt op zijne jachttochten had gezien. Zij namen proviand en bagage mede om een nacht uit te blijven,

maar keerden reeds voor donker terug, daar MACHMUDU zich in den afstand vergist had.

DUMAS had mij verteld, dat hij bij zijn vorig bezoek aan de Tamirivier hier aangekomen was zonder vaartuig en dat zijne Borneojongens in een tiental dagen uit een zeer zware boom een prauw hadden gehakt.

Terwijl DE BEAUFORT alleen op de jacht ging, roeiden DUMAS en ik naar de plek, waar deze boom gestaan had, om kevers te vangen in het afval van het hout, dat nu wel vermolmd zou zijn. Na eenig zoeken vonden wij de plek en ik stond verwonderd, hoe die menschen in zoo'n korten tijd uit zoo'n woudreus een vaartuig hadden gemaakt, dat bestand bleek tegen zulk een bezwaarlijken tocht. De oogst van insecten, voornamelijk kevers, was zeer bevredigend, maar in de nabijheid van het water in dit duistere bosch werden wij duchtig geplaagd door het steken der muskieten. Wij vertrokken dan ook zoo spoedig mogelijk naar de Palaquium-boom om de gutta percha daaruit te bereiden. DUMAS, volleerd in al deze werkzaamheden, nam natuurlijk de leiding op zich. De boom werd eerst geveld, daarna werden er op een afstand van een halve meter ringen in den bast gesneden; hieronder werden geïmproviseerde bakjes van bladeren gezet om het uit den bast druppelende, melkachtige sap op te vangen. Daarna werden deze in een leeg petroleumblik uitgegoten. Het lijkt eenigszins vreemd, dat wij hiervoor een oud petroleumblik gebruikten, maar ieder die in Indië is geweest, weet, welk een tal van voorwerpen er gefabriceerd werden uit oude petroleumblikken, waarin deze brandstof in Indië wordt verhandeld. Bloempotten, gieters, waschbakjes, waterscheppers, alles draagt den stempel van de een of andere petroleumsoort. De gutta wordt daarna met water opgekookt; ze begint langzamerhand eene stijve, kleverige massa te worden en moet vervolgens gekneet worden om de onreinheden er uit te verwijderen. Er werd een monster ter onderzoek opgestuurd naar Buitenzorg; helaas bleek het een minder goede kwaliteit te zijn. DUMAS had,

geloof ik, reeds gedroomd van een concessie en gedacht, dat hij een goudmijn ontdekt had. Ware het de bekende Palaqium oblongifolium geweest, dan zou zijne berekening wel eens goed hebben kunnen zijn. De beste soort van de gutta percha wordt gebruikt voor de bekleeding der onderzeesche telegraafkabels en heeft een waarde van $\pm f$ 500 per pikol (62 K.G.).

Den volgenden dag moest helaas de terugtocht ondernomen worden en wij moesten voorloopig afscheid nemen van de Tamirivier, die ons met zijn gevaarlijke stroom zulke parten had gespeeld. Door de stroom geholpen, bereikten wij maar al te spoedig naar onzen zin het kamp onder de Pandanusboomen.

Professor, MOOLENBURGH en ik besloten terug te keeren in een Tobádische prauw; met de drie lepa-lepa's zou een gedeelte der goederen vervoerd worden. De overige leden der expeditie zouden achter blijven ter bewaking van de rest der bagage.

Een Tobádische prauw ziet er als volgt uit: het vaartuig is gehakt uit één boom, de twee boorden zijn verhoogd met planken, die daaraan bevestigd zijn door middel van lianen en *ander dergelijk bindwerk*. Aan stuurboord bevindt zich een uitlegger, aan de boot verbonden door drie dunne boompjes. Op het midden rust een platform, waarop drie menschen gemakkelijk kunnen plaats nemen. Een oude potscherf is er steeds op aanwezig, waarin smeulend hout. Aan het platform bevinden zich ter versiering drie staken, waarvan het uiteinde een gekleurde visch of vogel is en die halverwege den uitlegger reiken. Voor en achter het platform kunnen drie roeiers zitten, in kritieke oogenblikken staan zij echter. De voorsteven is kunstig uitgesneden, meestal bestaande uit een com-

binatie van een vogel en eenige visschen, somtijds ook van een hond. De punt wordt gevormd door de sneb van een vogel, die aan een aalscholver doet denken. ¹⁾ De zijwanden zijn uitgesneden met allerlei vogel- en vischmotieven. Het zeil, dat op zoo'n vaartuig gebruikt wordt, is van pandanusbladeren gemaakt; aan den top van den mast prijkt als versiering een bos casuarisveeren. Uit het aantal bossen is af te leiden, waar het scheepje thuis hoort.

Met het vaartuig, dat wij voor den overtocht zouden gebruiken, konden wij niet zeilen, daar de controleur er een dakbedekking op had laten maken als bescherming tegen de zonnestralen tijdens den tocht op de Tamirivier.

De bemanning bestond in volgorde te beginnen bij den voorsteven uit de navolgende personen: de Ternataansche jager MACHMUDU; JANGROI, de korano van Tanah merah; de meer genoemde MANSINAM; JACOB en KANKONG, oppassers van den controleur en ten slotte TROI van Tarfia.

De tocht werd met prachtig weder ondernomen; in het Bougainville gebergte regende het echter. Allereerst moesten wij door de branding, maar onder leiding van den vaardigen MACHMUDU liep dit moeilijke werk vlot van stapel. Volgens DUMAS hebben de plaatsen aan de kust, een bepaald aantal groote rollers, gevolgd door eenige minder groote. Of dit waar is, kan ik niet beoordeelen, wel weet ik, dat bij onzen tocht naar Orúm dit verschijnsel zich in de baai wel degelijk voordeed en dat de roeiers het moment afwachten, totdat het bepaald aantal groote rollers op het strand was gebroken, om daarna onder de uiterste krachts-

¹⁾ Zie teekening op pag. 50.

inspanning met behulp van een kalmen roller te landen.

Er stak een briesje op, dat door de bemanning der lépa-lépa's gebruikt werd om met geïmproviseerde zeilen van dekens en sarongs harder vooruit te komen, en zij dan niet meer behoefden te roeien. Wij konden het zeil niet hijschen, daar de dakbedekking in den weg stond; toch ving deze genoeg wind om den roeiers het werk lichter te maken. De bries werd allengs harder en groeide aan tot een stevigen wind. De koelies begonnen hunne zeilen te minderen of geheel in te halen en gingen verder zee in om de golven, die bij het strand hooger waren, te ontwijken. Ons vaartuig begon vreeselijk te kraken en te steunen, wanneer een golf de uitlegger opnam. Toen wij dicht bij kaap Djūar waren gekomen, zagen wij over zee een geweldige bui opkomen, die voortgestuwd door den hevigen wind, ons spoedig bereikte. De regen begon in stroomen neder te dalen; kaap Djūar konden wij niet meer onderscheiden, alhoewel wij er vrij dicht bij moesten zijn. De golven werden steeds hooger en onze toestand begon hachelijk te worden. De boot werd met den uitlegger naar de opkomende golven gekeerd; van roeien en vooruitkomen was geen sprake meer. Het eenigste, waarop gelet moest worden, was te verhinderen, dat de uitlegger opgenomen werd door een aanrollende golf en het vaartuig zou doen omdraaien. Het commando werd gevoerd door MACHMUDU, die gedurende de kritieke oogenblikken altijd zijn kalmte heeft bewaard. Eenmaal maar, toen een van de roeiers een bevolen manoeuvre verkeerd uitvoerde, hoorde ik hem: „binatang, boddok”¹⁾ roepen. Geen van ons drieën zal, ge-

¹⁾ Aap stommerd.

loof ik, ooit de bevelen van hem vergeten, die luid geschreeuwd werden om door de roeiers in het achterge-deelte gehoord te kunnen worden. „Djaga sema-sema” ¹⁾ klonk het steeds, wanneer een roller de buigzame uitlegger opnam. De bemanning deed feitelijk niets dan de prauw in evenwicht houden door het voorover buigen van hunne lichamen of door met hunne pagaaïen in het water te steken. „Tahan prahoe, sedikit kiri, sedikit kanan” ²⁾ riep onze kapitein onophoudelijk. Het evenwicht was een voortdurend punt van bezorgdheid voor hem. Professor en de controleur lagen dwarsscheeps op het platform, terwijl ik daarop langscheeps uitgestrekt lag, maar dat maakte ook, dat ik bij de minste beweging het verstorende element voor het in balans houden van de prauw was. MANSIMAN hoosde met een groot blad het regenwater uit de boot. Een leeg petroleumblik, dat vol geregend was, moest leeggegooid worden, daar het de boot te veel naar eene zijde deed overhellen, zoozeer moest er op het evenwicht gelet worden. Tot overmaat van ramp kreeg de controleur een aanval van malaria en hij nam van tijd tot tijd met een koortsthermometer de temperatuur op.

In Indië, vooral in de buitenbezittingen, waar geen aesculaap is, doktert ieder zoo'n beetje voor zich zelf. Een van de meest gebruikte formules is k, koorts, kinine.

Wij maakten zodoende een angstigen tijd door en snakten naar het moment, dat de wind minder hevig zou worden, zoodat het mogelijk zoude zijn om, rond kaap Djuár varende, op het strand in de buitenbaai te landen. Kaap Djuár bestaat

¹⁾ Pas op den uitlegger.

²⁾ Houdt de prauw tegen, een beetje rechts, een beetje links.

uit steil in zee afdalende rotsen; wij moesten dus ook zorgen, dat wij ver genoeg van de kaap bleven om niet tegen de steenen te pletter geslagen te worden. MANSINAM legde een buitengewone kalmte aan den dag, ik zag hem van tijd tot tijd zijn pakje tabak verleggen, om het voor nat worden te behoeden tegenn den neerslaande regen.

Bonplan (Djūár), dat als een enkele kaap op de kaart staat, bestaat in werkelijkheid uit eene serie van kleine inhammen, die als coulissen achter elkaar geplaatst zijn; aan het getal scheen geen einde te zullen komen. Ik geloof, dat ons allerlei vreemde gedachten door het hoofd speelden; er werd weinig gesproken; na elke opname van de temperatuur van den controleur werd door ons met onnatuurlijke interesse gevraagd, hoe het er mede stond, blij als wij waren, om iets te hebben, dat onze gedachten afleiding bezorgde.

Eindelijk kon ik hun het heerlijke bericht toeroepen, dat de laatste uitstekende punt in zicht was. Stuk voor stuk zag ik de buitenbaai verschijnen en ten slotte het zilverwitte strand, waar wij straks zouden landen en de daar langs staande klapperboomen. De regen had intusschen opgehouden en vergunde ons weder te zien, waar wij waren. De wind bleef echter nog flink blazen en de golven verminderden evenmin.

Nog eenige krachtige slagen met de pagaai en de boot schoof krassend over het strand. Met een verlucht hart verlieten wij het vaartuig en met voldoening stapte ieder van ons op den vasten wal. Onze roeiers draaiden kalm een cigarette en rustten, uit van den ingespannen arbeid. Met schrik dachten wij aan de drie lépa-lépa's, die zonder uitlegger een heel wat gevaarlijker tocht dan wij moesten hebben gehad en wij vreesden, dat wij hen wel niet allen behouden op Metu Débi

terug zouden zien. Na een flinken rust moesten wij de buitenbaai nog oversteken, waar de golven vrij hoog stonden. MACHMUDU vond het gevaar niet groot genoeg om de opperste leiding te nemen en droeg die over aan de oppassers JACOB en KANKONG, die zich uitstekend van hun taak kweten. Ten slotte draaiden wij om Kaap Tjewëri en roeiden zij ons door het kalme water van de binnenbaai naar de aanlegplaats op Metu Débi. De weinige bagage, die wij in onze boot hadden, was doornat van het regen- en zeewater. Vooral het laatste is zeer onaangenaam, daar dit niet geheel opdroogt tengevolge van het zoutgehalte en alles moest dus eerst uitgewasschen worden met zoet water om daarna definitief te drogen. Één voor één met zeer lange tusschenpoozen kwamen de lepa-lepa's binnen; de koelies waren doornat en ik geloof, dat dit de eerste maal was dat zij zich werkelijk goed hadden ingespannen. De bagage, waaronder onze drie bedden, was doornat en wij vreesden, dat er voor de tweede maal groote schade aan de levensmiddelen toegebracht was door het water. Van drogen op dien dag was geen sprake meer, de zon was reeds aan het ondergaan, trouwens de koelies waren te uitgeput om mij met dit werk te helpen. Den volgenden dag werd de rijst op zeilen uitgespreid; het verlies bepaalde zich gelukkig tot een enkele zak rijst, die aan de op het eiland rondlopende kippen opgevoerd werd. Het doorstane gevaar, wellicht minder erg dan in onze verbeelding, zal ik niet licht vergeten. Van de zeewaardigheid van de Tobádische prauwen, de zeemanskunst van MACHMUDU¹⁾ en de kalmte der overige roeiers hebben wij

¹⁾ MACHMUDU had vroeger met KÜKENTHAL en DE MARQUISA gereisd en

een hoogen dunk gekregen. Tot belooning ontvingen zij den volgenden dag pakjes tabak, een groot kapmes en een zak rijst om zich hieraan te goed te doen.

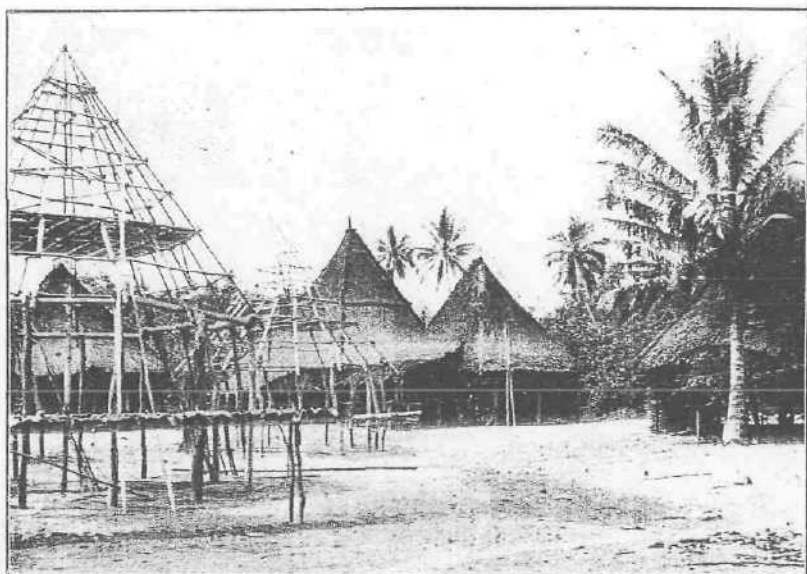
De zee was den volgenden dag nog te hoog om de koelies weder met de lepa-lepa's terug te sturen om het overschot van de bagage af te halen; trouwens de lust om te gaan was bij hen niet bijster groot.

De overige leden der expeditie kwamen den dag daarop terug; zij hadden de tocht gedeeltelijk over zee en gedeeltelijk over land gemaakt. DUMAS had een kleine krokodil gevangen, die op het strand lag. Hij meende, dat hij dood was en pakte hem bij zijn staart, maar een vinnige beet in zijn hand bewees hem het tegendeel, maar die beet kostte hem ook het leven. DE BEAUFORT bracht voor de verzameling een groote, wit met oranje gevlekte, cuscus mede. Deze dieren kenmerken zich door een stevigen grijpstaart. Hij was geschoten in een van de Pandanusboomen boven het kamp aan de monding van de Tami.

Ook voor VAN DER SANDE was deze tocht uiterst vruchtbaar, daar hij in Jabé, een dorp van de landstreek Sëkä, een bruiloftspartij had bijgewoond. Onder de verzamelde ethnografica waren ook eenige mooi uitgesneden schilden, die de bewoners van Sëkä in een gevecht veroverd hadden op hunne oostelijke naburen. Vele Tobádiërs en bewoners van Kajó waren hier als gasten, ook de Tante van DUMAS was van het Sentánimeer gekomen om hier feest te vieren. De begroeting moet weder zeer aandoenlijk geweest zijn.

had DE CLERCQ gered bij het omslaan van zijn bootje in September 1887 bij de Witrivai. De Noord- en Westkust van Nieuw-Guinea. Tijdschrift v. h. *Nederlandsch Genootschap van Wetenschappen*, deel V, pag. 208, noot 1.

Volgens hun verhaal lagen er zeer vele prauwen op het strand, de mannen lagen of zaten langs en in de karriwarri.

Kampong Mabo (Sëkâ).

Op een met wit zand bestrooide plek stond de bruid, zwaar behangen met kraalsnoeren en oorbellen en ondersteund door eenige vrouwen, die boven haar hoofd een tak hielden. Op een huis waren in het dak twee paradijsvogels gestoken, terwijl aan de karriwarri een groote rog hing. Beide versieringen stonden zeker in verband met de festiviteiten.

Des avonds werd hun onze tocht om Kaap Dj'ar in kleuren en geuren verteld en werd er „festessen” gehouden om onze behouden overkomst te vieren. MOOLENBURGH, gelukkig hersteld van zijn malariaaanval, was natuurlijk onze gast.

Na dezen emotievollen dag volgden er eenige kalmere dagen, waarin wij allen druk bezig waren met het inpakken. Wij verwachtten binnenkort de Zeemeeuw, maar wilden eerst nog eenige tochten maken en daarvoor moest alles in gereedheid gebracht worden. Na aankomst van de Zeemeeuw, werd de expeditie gesplitst; professor, DUMAS en ik zouden op onderzoek uitgaan naar de steenkolenvelden, terwijl de controleur ons zou brengen naar het punt, waar wij het binnenland in zouden trekken en zich daarna met DE BEAUFORT naar het Sentánimeer begeven om de zoölogische verzameling van het interessante meer te vergrooten.

V. D. SANDE zou alleen naar Asé op het Sentánimeer gaan, daar hij van oordeel was, dat hij, alleen vergezeld van de oude JOHARI, vruchtbaarder zoude kunnen werken op anthropologisch gebied. De door hem verrichtte metingen bepaalden zich in hoofdzaak tot mannelijke Papoea's en hij meende, dat hij bij de dames meer succes zoude hebben, indien hij daar alleen was, daar de vrouwen thans schuw gemaakt werden door de indringerige koelies.

Wij maakten eerst een tocht naar de chloromelaniet vindplaats, waaraan ik mijn volgend hoofdstuk zal wijden. DUMAS ging den 26sten Mei naar de Jafúri, waarheen wij den 1sten Juni vertrokken om eenige meren te vinden, die daar in de nabijheid zouden moeten liggen. Den 30sten Mei kwam DUMAS terug, RASSIP had van uit den top van eenen boom een meer gezien, maar wist niet zeker, of dit niet het Sentánimeer was.

De rust op het kalme eiland werd nog verstoord door de aankomst van den korano van Tarfia. Hij deed vreeselijke verhalen van een gevecht, dat zij gehad hadden met de

bewoners van Muris. Volgens zijn zeggen lag de schuld van het voorval bij hunne antagonist en waren zij aan het conflict doodonschuldig. Hij zelf was aan het hoofd en aan den arm door een pijlschot gewond. Hij kwam onmiddellijk onder behandeling van V. D. SANDÉ, die nog een stuk van een pijlpunt uit zijn hoofd verwijderde.

Drie dagen later dan ons voornemen was, gingen wij op onderzoek uit naar de meren. Wij volgden een gedeelte van den weg, die naar het Sentánimeer leidt om daarna oostelijk af te buigen. Onderweg ontmoetten wij den korano van Sëkã, die een oranje jas aanhad; wij leerden hem „oranje boven” roepen. Daar de Papoea's zeer vlug zijn in het naspreken van vreemde woorden, had ons pogen goed succes. Na afscheid genomen te hebben van deze oranjeklant, leidde onze weg langs een vrij steile glooiing over eenen bergbrug; halverwege stond een heerlijk riekende citroenboom. Na de afdaling bereikten wij de bronnen van een riviertje, waarvan wij den loop verder volgden. Daar wij den naam niet te weten konden komen, doopten wij het de Sekánto-rivier naar de Sekánto's, een volkstam, die hier een nomadenleven leidt. Volgens verhalen is dit vroeger een zeer machtige stam geweest, die gewoond heeft aan de Humboldtbaai, waar zij eene nederzetting zouden gehad hebben met zeven karriwarri's. DUMAS had vroeger aanraking met hen gehad, maar op dezen tocht gelukte het ons niet hen te zien. Zij overnachten gewoonlijk niet vaker dan eenmaal in dezelfde hutten, daar zij steeds vervolgd worden door de machtige stammen aan de Humboldtbaai. DE BEACFORT en MOOLENBURGH hebben eenigen van dezen stam in de nabijheid van het Sentánimeer ontmoet.

De Sekántorivier werd steeds breeder en bood een schilderachtigen aanblik door de plateaux, die in de bedding gevormd

worden door de afzetting van het kalkhoudende water.

Sekánto's.

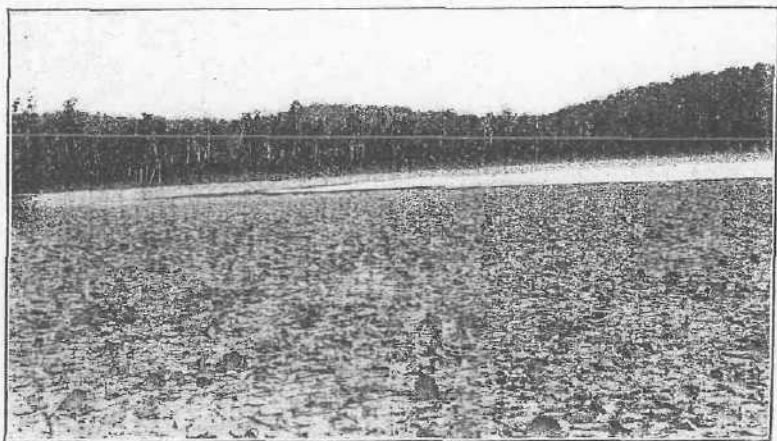
van vogels; o. a. schoot DE BEAUFORT een mooie paradijsvogel (*Ptiloris magnifica* ♂). INGGU had het geluk om in de bedding een fossiele tand te vinden.

Des avonds zagen wij eenige honden om het kamp dwalen, waarschijnlijk toebehoorende aan de Sekánto's. Zij waren zeer schuw en wij konden ze dan ook niet in handen krijgen.

Daar een van ons slecht ter been was door voetwonden tengevolge der boschmijten, werd de expeditie in tweeën gesplitst; Professor, DEBEAUFORT en ik bleven achter, terwijl VAN DER SANDE, MOOLLENBURGH en DUMAS verder trokken op onderzoek naar de meren.

Wij verrijkten ons materiaal met eenige exemplaren

Den volgenden dag kwamen de anderen weder terug, zij hadden na zeer veel moeite het meer gevonden. Het was omgeven door een groot moeras, zoodat zij het niet dicht hadden kunnen naderen. De geheele oppervlakte was met waterplanten bedekt. Sekáto's hadden zij niet gezien, maar wel een verlaten woning en eenige megapadiuseieren aan een rottandraad geregen, die opgehangen waren aan eenen boom. Volgens DUMAS doen deze dienst als wegwijzers. Zij

hadden eenige vruchten van daar groeiende klapperboomen geplukt en om de eigenaars schadeloos te stellen, hadden zij aan een der boomen een doosje met mooie kraaltjes gehangen. De nacht van 5 op 6 Juni was een zeer onaangename voor hen geweest, want zij waren gedwongen te overnachten in een moerassig sagobosch, waarin het niet aan de noodige muskieten had ontbroken. Verder was er geen riviertje in de nabijheid voor het benoodigde water

dat zij hadden verkregen door kuilen te graven en het zwarte modderwater door verbanddoeken te filtereeren.

De terugtocht had zonder bijzondere voorvallen plaats; alleen hadden wij veel last van een klein soort bij, wier steek een kortstondige hevige pijn veroorzaakte. De nesten

Verlaten woning der Sekánto's.

hingen onder aan de bladeren van de struiken, bij aanraking vlogen zij verwoed op hunne verstoorders aan.

Op den 9^{den} Juni kwam er om kaap Pi een sloep met de Nederlandsche vlag op den achterstevan, die VAN NOU-HUYS en VAN WEEL, respectievelijk gezaghebber en eerste stuurman van de Zeemeeuw bevatte. Wij hoorden van

hen allerlei nieuws uit Europa en tot onze groote vreugde brachten zij een gedeelte van de mail mede; de rest zouden wij later krijgen van de „van Goens”. In Ternate heerschte onder de inlanders een groote paniek, daar twee vrouwen vermoord waren gevonden. Dit werd in verband gebracht met de sage, die er loopt, dat, wanneer er een nieuwe sultan op den troon is gestegen, deze een rondvaart om het eiland maakt. Er moeten dan twee vrouwenhoofden in den krater geworpen worden. Dit verhaal verspreidde zich op Metu Débi en bracht groote ontsteltenis te weeg onder de Ternaten. Het treurige gevolg daarvan was, dat onze jagers RASSIP en MARINGI en de gelijknamige jongen van DUMAS besloten met de eerstvolgende boot van de Pakketvaart naar Ternate te vertrekken, ter beveiliging van hunne vrouwen en kinderen. Voor ons was dit een groote slag, daar RASSIP en MARINGI niet alleen zeer goede jagers waren, uitstekend vogels prepareerden, maar ook, omdat zij ons, in tegenstelling met de koelies, van onschatbaren dienst waren geweest in het oerbosch. Wij zagen hen dan ook met leede oogen vertrekken. Ook het aantal koelies verminderde bij elke boot door ontslag, wegens ziekte of verregaande ongeschiktheid of wel, omdat sommigen zulke goede zaken met het spel gemaakt hadden, dat zij een voldoende som bij elkaar hadden gebracht om naar huis terug te keeren en daar een lui leven te lijden.

Pagaai van het Sentánimeer.

HOOFDSTUK IV.

De tocht naar de Chloromelaniet vindplaats.

Hoofdsieraad Sentánimeer.

it verschillende berichten hadden wij begrepen, dat het chloromelaniet, het materiaal waaruit de steenen bijlen der Papoea's vervaardigd worden, gezocht moest worden in de landstreek Orúm, ten westen van de Humboldtbaai gelegen. Wij besloten daarom een tocht naar Orúm te maken in de hoop, dat de bewoners van deze landstreek ons naar deze vindplaats zouden brengen.

Met het oog op den vloed en de mogelijke hooge deining, die er zou kunnen staan op het strand, waar wij moesten landen, vertrokken wij des avonds half tien in eenige Tobádische vaartuigen. Om beter te kunnen zien hadden de Papoea's een groot houtvuur op het strand aangelegd. Het vuur verspreidde een rosse gloed op de bruine gestalten der Papoea's, die er grooter uitzagen dan zij werkelijk waren. UNAI had het schijnbaar zeer druk en ontlokte een serie

schrille tonen aan zijne sirenefluit, maar in werkelijkheid voerde hij niets uit en speelde meer voor clown en verkondigde grappen, die helaas door ons niet begrepen werden. Als roeiers deden de jongens van de karriwarri dienst; als belooning zouden zij ieder een kapmes en een pakje tabak ontvangen. Het kapmes mochten zij zelf niet behouden volgens het gebruik, dat ik hierboven uiteengezet heb.

Zij waren voor deze gelegenheid met frisch groen getooid. Het geheel, hel verlicht door den gloed van het vuur bood een hoogst fantastische aanblik aan. Onder luid gezang werden de prauwen te water gelaten en de tocht ving in den donkeren nacht aan. Onze koelies zouden helpen roeien, maar een voor een verdwenen zij onder het platform van de prauw, door zeeziekte ongeschikt geworden. Professor, DE BEAUFORT en ik bezetten één prauw, v. D. SANDE en de controleur ieder een andere, terwijl DUMAS met de jagers in de *rorégé* zat.

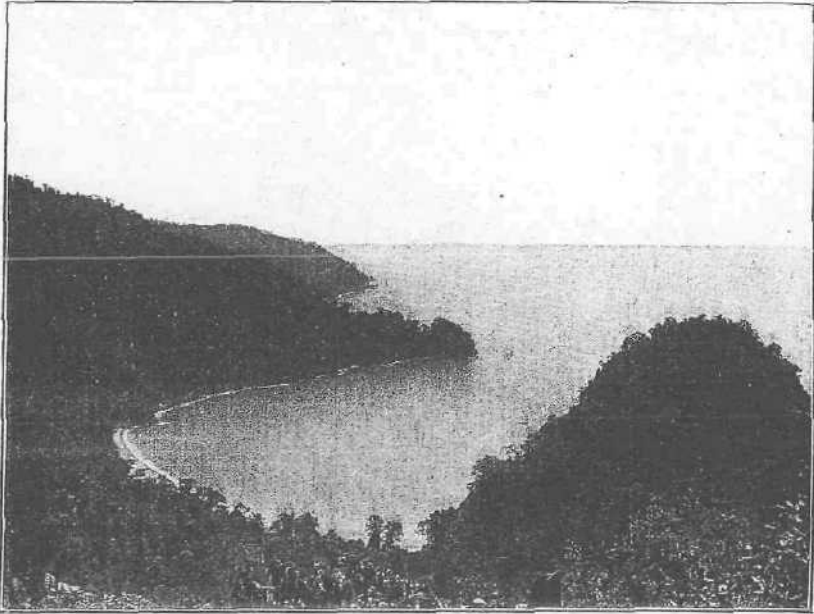
Hoewel er vrij veel deining stond, werd er voortreffelijk geroeid; wij waren draaiende om kaap Pidéi dan ook spoedig in de buitenbaai. Wij gingen voorloopig slechts tot Kajó Jenbí om daar eenige uren in de karriwarri te slapen, want er stond nog te veel deining in de open zee om verder te gaan. Het was zeker het eigenaardigste slaapvertrek, dat wij tot nog toe bewoond hadden. Door de ongewoonte konden wij den slaap niet zoo spoedig vatten als anders, maar tegen half twee moest toch een ieder wakker gemaakt worden. Door het flauwe licht van een kleine lantaren beschenen, zag men hier en daar de Papoea's op den grond liggen met het bekende rustbankje onder hun hoofd. Het geleken even zoo-veel reusachtige ragebollen.

In de prauwen trachtte ieder zoo goed mogelijk zijn nachtrust voort te zetten, gewiegd door de golven, die nu gelukkig minder hoog waren. Tegen half zeven bereikten wij de baai van Orúm; de roeiers hadden echter niets geen haast om te landen en begonnen kalm hun medegenomen ontbijt te gebruiken, bestaande uit sagopap, gebakken visch en jonge klappers, alles netjes verpakt in mandjes van gevlochten bladeren. Alles zag er heerlijk en smakelijk uit, zoodat wij er ook honger door kregen, maar wij moesten met ons eten wachten, totdat het den heeren behaagde ons naar het strand te brengen. Gelukkig duurde het dejeuner niet te lang en begon het gevaarlijke werk: het landen. De prauw werd eerst gewend, zoodat de achtersteven naar voren gericht was.

Zij wachtten geduldig tot het bepaald aantal hooge golven gepasseerd was en gingen met behulp van eene kleine golf hard roeiende vooruit. Wee den ongelukkige, die door eene hooge golf ingehaald werd; niet alleen zou hij kletsnat door het opspattende water worden, maar hij liep ook nog de kans, dat het vaarttuig omsloeg. Met deze kundige zeelui hadden wij zoo iets niet te duchten en de prauwen kwamen alle behouden aan wal. Op het strand stond de bevolking gereed om de behulpzame hand te bieden door de prauwen bij de landing hooger op het strand te trekken. Geen stuk van de bagage had dan ook iets geleden door waterschade. Het dorp aan deze baai gelegen heet Nacheibe en is van uit zee niet zichtbaar, daar het bijna geheel in het groen verscholen ligt; ook hier verraadt de klapperboom de aanwezigheid van menschen.

Boven de toppen van de achtergelegen heuvels ziet men

de spits van een hooge karriwarri uitsteken. Deze nederzetting heet Sageisârâ. De bewoners van dit dorp weten, waar de begeerde steensoort moet gehaald worden. Wij talmde niet lang op het strand en beklommen een steil bergpad. Het is een vruchtbare streek; de tuinen, die wij

passeerden, zagen er weelderig en vruchtbaar uit. Grootte boomvarens teekenden zich met hun fijn groen scherp af tegen de helder blauwe hemel. Professor, die nog aan voetwonden leed, volbracht deze tocht op één schoen en één pantoffel. Wij moesten dan ook zijn ijzeren wilskracht en volharding bewonderen, waarmede hij deze bezwaarlijke tocht volbracht heeft. De weg, die wij volgden, bood mooie ver-

gezichten aan over de onder ons liggende blauwe zee, waarvan het strand omzoomd was door een rand van zilverwit schuim. In schoonheid doet het landschap mijns inziens niet onder voor de zoo dikwerf geroemde Cote d'Azur. Mijlen ver strekt het gezicht zich uit over de oneindige water-vlakte der zee, maar geen rookwolkje verraadt de aanwezigheid van een schip.

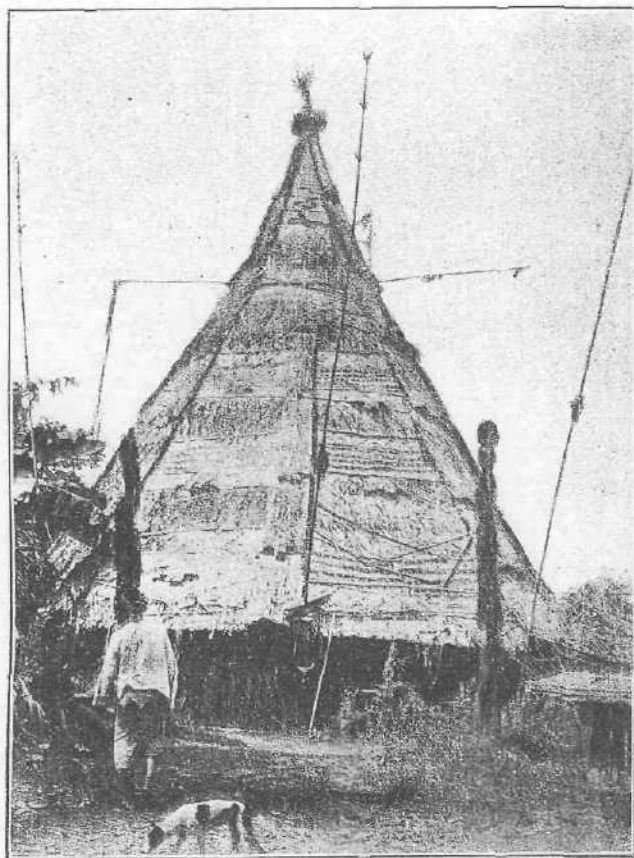

Tegen half drie hadden wij Sageisârâ bereikt, dat op een heuvelrug gelegen is en van waar men de baai van Orúm en de Torárebaai kan overzien. Als logement werd ons de ruime karriwarri aangewezen; de bedden werden voor de zindelijkheid op een groot zeil gespreid. ASSANG verhuisde wegens brandgevaar met zijne keuken naar de open lucht.

In tegenstelling met de andere dorpen, die wij tot nog toe zagen, is Sageisârâ vrij regelmatig gebouwd met een klein pleintje in het midden, zooals men dat bij ons in een Geldersch dorp ziet. Om de illusie nog meer te vergrooten, stond er midden op het pleintje een voorwerp, dat wel iets van een pomp had. Bij nader onderzoek bleek dit een doodenhuisje te zijn van een klein kind. Een dergelijk huisje hebben wij nergens meer aangetroffen en wij zijn ook niet te weten gekomen, waarom dit zoo'n bijzonderen vorm had. Iets verder stond een meer voorkomend doodenhuisje, versierd met visschen afkomstig van prauwversieringen. Het dorp kenmerkte zich voor de zoölogie door eenen grooten rijkdom aan spinnen.

De onderhandelingen werden geopend en aan de Papoea's moest worden medegedeeld, dat wij de vindplaats van het chloromelaniet slechts wenschten te zien, om eenige stukken van het onbewerkte ruwe materiaal mede te nemen en dat wij volstrekt geen plan hadden hun concurrentie aan te doen. Voorwaar geen gemakkelijke taak; zij dachten dan ook geheel anders over de zaak en beweerden, dat de vindplaats wel vijf dagreizen afgelegen en de weg zeer moeilijk begaanbaar was. Kortom zij trachtten ons alles zoo moeilijk mogelijk voor te stellen. Dat zij daar gelijk in hadden, is zeer goed te begrijpen, als men bedenkt, dat zij de eenigen waren, die in het bezit waren van deze steensoort en dus alle Papoea's van het Sentánimeer en van de Humboldtbaai bij hen moesten komen om die te koopen. Bij een huwelijk is het gewoonte, dat men o. m. een mooie groote steenen bijl cadeau geeft. Zij komen dus wederkeerig vrij gemakkelijk door ruil in het bezit van voorwerpen, waar zij zeer op

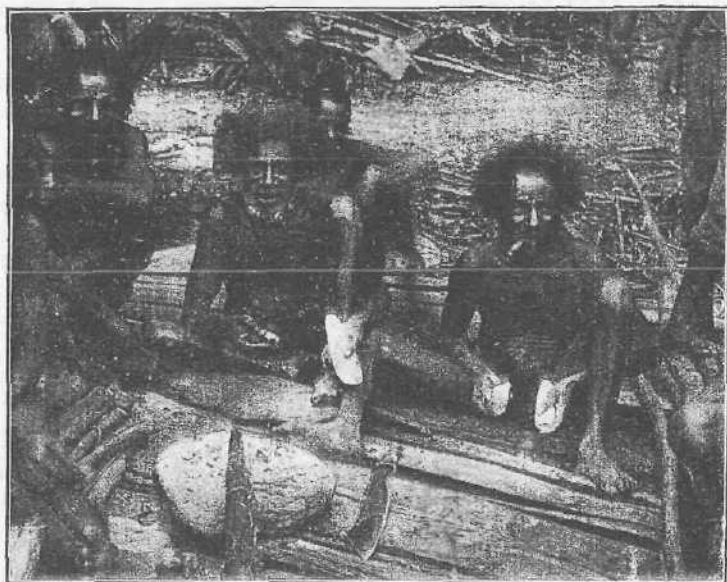
gesteld zijn. Ik zeg vrij gemakkelijk, want de vervaardiging van een steenen bijl neemt ongeveer drie maanden. Wan-

Kariwari te Sageisárfi.

neer zij er den geheelen dag aan zouden werken, zou dit wel vlugger gaan, maar hunne gemakzucht en de eentoonigheid van het werk zullen wel invloed hebben op de vlugge

afwerking. De ruwe steen wordt met een ander stuk beklopt, totdat men in het ruwe den vorm van de bijl heeft verkregen. Men zag dan ook overal op den grond kleine stukjes van deze steensoort liggen, waarschijnlijk afval van de bijlen. Daarna wordt het voorwerp gelijk en glad gemaakt

Vervaardigen van steenen bijlen en sagokloppers.

door het op een grooten steen van dezelfde soort zoolang te slijpen, dat de oppervlakte er uit ziet, alsof ze gepolijst is. Wanneer een dergelijk voorwerp ten verkoop wordt aangeboden, wrijft de verkooper de bijl over zijn vettigen neus, om de schoonheid van den steen nog duidelijker te doen uitkomen. Wij konden vrij veel bijlen koopen; ook ruwe onafgewerkte exemplaren werden door ons gekocht, maar

de vindplaats van het chloromelaniet scheen een geheim voor ons te moeten blijven. DUMAS was in dezen natuurlijk onze politieke agent, allerlei wonderlijke en begeerige voorwerpen werden door hem uitgelooft aan dengene, die ons de plaats zou willen aanwijzen.

Hij was zelfs genegen om afstand te doen van een hemelsblauwe pyjama, maar niets hielp. Zij hadden waarschijnlijk afgesproken om dit geheim goed te bewaren. DUMAS had om tot het doel te geraken vriendschap gesloten met een eenoogige Papoea, die wij „jokkebrok” noemden wegens de verscheidenheid van fabels, die hij ons wist te vertellen. Dit

Jokkebrok.

woord was verstaan door de inwoners, zoodat hij algemeen met dezen naam werd aangeroeven. Van hem was ook het verhaal van de vijfdaagse reis afkomstig. Zijne kleeding bestond uit een soort van klein borstrokje, dat hem veel te kort was, maar hij scheen dit toch niet te willen

verwisselen tegen het hemelsblauwe complet van DUMAS in ruil voor zijn geheim.

De toestand was voor ons niet zeer aangenaam, daar wij wanhoopten aan het slagen van onzen tocht. Wij hadden het ons zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt in de karriwarri en

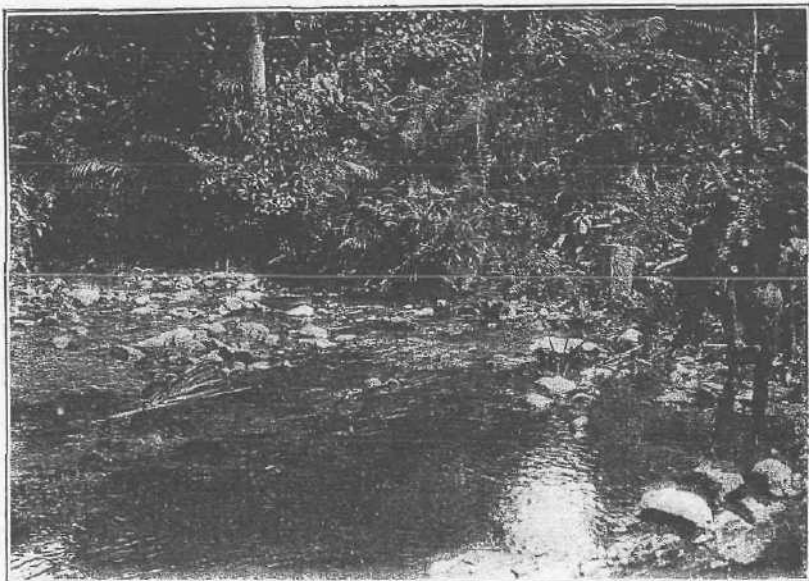
brachten den tijd zoek met handel in ethnografica. Het duurde tot laat in den nacht, voordat de laatste bezoeker vertrokken was en het ons vergund werd door eene flinke nachtrust de schade van den vorigen nacht weder in te halen. Den volgenden morgen hervatte DUMAS de onderhandelingen en af en toe zag men hem in druk gesprek en handgebaar met den sluwen „jokkebrok”. Het werd ons langzamerhand duidelijk, dat een Papoea, die zeer veel invloed scheen te hebben, de persoon was, die alles tegen hield. DUMAS trachtte hem te vermurwen door hem eene prachtige collectie messen, hakmessen en bijlen aan te bieden, maar ook dit had niet de gewenschte uitwerking. Het eenigste, wat hij bereikte, was, dat ons het vervaardigen der steenen bijlen werd getoond. Ten einde raad maakten wij een wandeling door het dorp over den heuvelrug en genoten ten minste van het schoone uitzicht.

Na het dejeuner besloten DE BEAUFORT en ik in de tuinen op jacht te gaan, om zoodoende nog iets nuttigs te verrichten, daar ons het onderhandelen danig begon te vervelen. VAN DER SANDE hield zich bezig met fotografeeren, terwijl DUMAS zijne kleedingstukken als een volleerd handelman aanpreef.

Wij namen eenige Papoesche jongens mede om ons den weg te wijzen en ons behulpzaam te zijn in het vangen van hagedissen en insecten. Zij zijn daarin zeer vlug en loopen als jonge honden luid schreeuwende achter het wild aan, om dit met een vluggen greep te bemachtigen. Voor het vangen van vlinders zijn zij niet erg geschikt, daar zij niet voorzichtig genoeg zijn en de voorwerpen beschadigen. Er kwam eens een jongen aanloopen met een stokje, waaraan eenige schit-

terend gekleurde Ornithoptera's met een boomvezel om het lijf gebonden waren. Natuurlijk waren die exemplaren, die zeer moeilijk te vangen zijn door hun snelle vlucht, te zeer beschadigd om te bewaren. Toen wij meenden, dat wij genoeg materiaal verzameld hadden om des middags te prepareren, keerden wij langs een steil voetpad terug. Op eens zagen wij drie Papoea's, die beneden uit een dal kwamen; zij hadden groote brokken steen op hunne schouders. Toen zij ons zagen, gooiden zij de steenen van hunne schouders en trachtten ze weg te stoppen. Maar het was reeds te laat, want wij hadden de manoeuvre gezien en begrepen, dat dit groote stukken chloromelaniemet waren, die zij van de vindplaats hadden gehaald, waarschijnlijk om ons te verkoopen. De begeerte naar de uitgestalde voorwerpen was hun zeker te machtig geworden. Het was duidelijk, dat de vindplaats in de onmiddellijke nabijheid was, want wij hadden dezelfde personen des morgens nog gezien. Wij hielden ons, of wij niets bemerkte hadden en spoedden ons naar het dorp om het heugelijke nieuws aan de achtergebleven leden der expeditie mede te deelen. De mannen met de groote blokken chloromelaniemet kwamen ook aan en nu ontstond er een zeer geanimeerd gesprek onder de Papoea's; DUMAS deed nog eens zijn uiterste best; ook de controleur liet zich niet onbetuigd, met het gelukkige gevolg, dat zij beloofden ons den volgenden dag naar de vindplaats van het chloromelaniemet te zullen brengen tegen betaling van eenige kapmessen en bijlen en het blauwe pakje voor „jokkebrok". Den avond brachten wij weder gezellig in de karriwarri door, verheugd, dat wij ons doel waarschijnlijk zouden bereiken. De handel in ethnografica was weder zeer levendig.

Den volgenden dag gingen wij vroeg op weg, vergezeld door zoo weinig mogelijk dragers om ons niet te belemmeren in een snellen tocht. De Papoea's, die hier niet thuis hoorden, mochten natuurlijk niet mede, daar zij de geheime vindplaats niet mochten weten. Een gedeelte van de Tobádische karri-

Vindplaats van het chloromelaniet.

warri-jongens hadden wij voor het gemak en om vertrouwen in te boezemen in Nacheibe achtergelaten. Wij volgden het pad, waar DE BEAUFORT en ik gisteren de mannen met de blokken chloromelaniet vandaan hadden zien komen. De weg was zeer mooi, boomvarens sierden hier de bosschen en de grond was hier en daar bedekt met een mooi soort bego-

nia's. Na een paar uur loopen bereikten wij de bedding van een klein riviertje, de Torára. Het duurde niet lang, of Professor ontdekte in het kalme stroompje verscheidene groote stukken van de gewenschte steensoort. De Papoea's, die zich geheel in hun lot hadden geschikt, hielpen ons zooveel zij maar konden. Zij verzamelden groote brokken, fabriceerden hier mandjes om heen, haalden rottan uit het bosch, dat als draagmateriaal moest dienen; kortom een rijke oogst was het resultaat van dezen tocht. Onder de verzamelde stukken was er een van 20 K.G. gewicht. Ieder zocht zich een stukje als souvenir uit deze rijke voorraad van materiaal en verheugd en wel werd de terugtocht naar Sageisará ondernomen. Wij troffen daar de Tobádische jongens aan, die volgens hun bewerpen uit honger naar ons toegedreven waren. Bij deze bewering trokken zij de buik in, om ons te toonen dat deze door leegte geheel was ingevallen. Zij noemden dat: „Sésörē Machaai". Zij zetten groote oogen op bij het zien van de groote blokken steen, die zij dadelijk herkenden als het geschikte materiaal voor hunne bijlen. Hun aandacht werd echter zooveel mogelijk afgeleid om niet de ergernis van de bewoners van Sageisará op te wekken. Deze ontvingen het beloofde loon, en alhoewel aan „Jökkebrok" gezegd was, dat hij net zoo lang op zijn lichtblauw pakje moest wachten, als hij beweerd had, dat de weg lang was naar de vindplaats, had DUMAS toch medelijden met hem en wij zagen hem dan ook weldra trotsch naast DUMAS staan in zijn galapakje.

De terugtocht naar Nacheibe was zwaar, daar de kleiachtige modder het afdalen van de heuvel bemoeilijkte; tengevolge van de verwonde voeten van Professor konden wij

slechts langzaam en met groote omzichtigheid vooruitkomen. Beneden gekomen verzamelden DE BEAUFORT en ik zoölogica, daarin bijgestaan door een meute van kleine jongetjes. Wij volgden een mooi riviertje met groote steenblokken, die nu eens kleine meertjes en kommetjes, dan weder bruischende en hoogopspattende watervalletjes vormden.

Het vervolgen van vlinders en insecten over de rotsblokken had ons dermate verhit, dat wij niet lang weerstand konden bieden en ons verfrischten met een heerlijk bad. Tevens werd de gelegenheid te baat' genomen om onze klederen met zeep uit te wasschen; of dit volgens de regels der kunst geschiedde, geloof ik niet; na uitwassching werden zij op de door de zon heet gestoofde rotsblokken gelegd en waren droog, toen wij voldoende genoten hadden van het heldere water.

Dien dag konden wij niet weggaan, daar de branding te hevig was en werd het vertrek vastgesteld op den volgenden ochtend vroeg. Wij namen de karriwarri maar weder in bezit, maar deze was klein en wel voorzien van muizen, die elkaar den geheelen nacht luid piepend over de talrijke balken naholden.

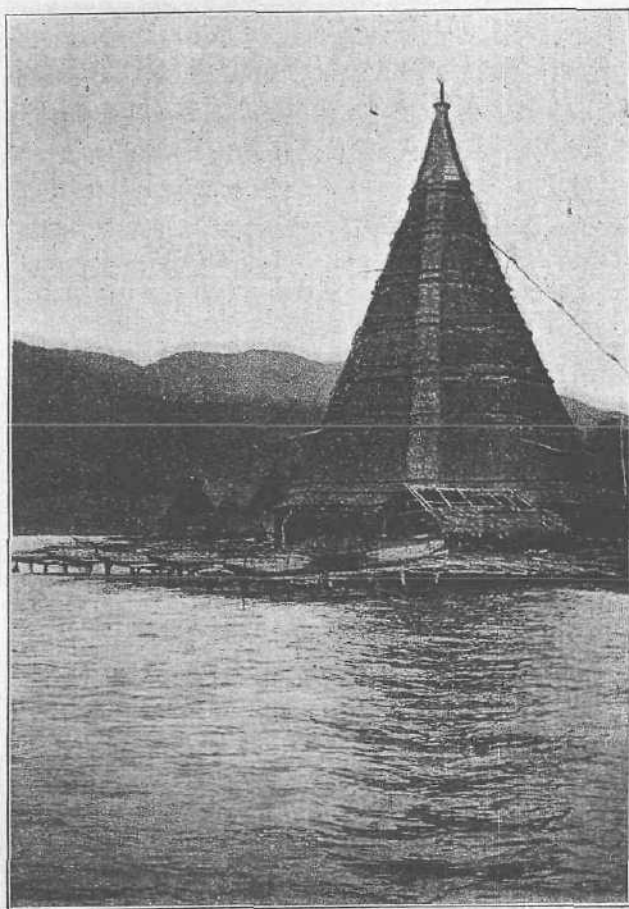
De bewoners van Nacheibe, die in de karriwarri schenen te slapen, lieten wij niet in het vertrek toe en een lastige nachtelijke bezoeker, die binnen trachtte te sluipen werd met geschreeuw en gehoon ontvangen, met het gevolg, dat hij spoedig afdeinsde en een beter logement opzocht. Reeds des morgens vroeg om vijf uur kwam ASSANG ons wekken met de nooit volprezen koffie en een ieder haastte zich om zijn eigen bagage in orde te brengen, om gereed te zijn, voordat de deining hooger werd. Dank zij de handigheid

der Papoea's geschiedde alles vlot en wel; alleen gebeurde er iets met de rorëgë van DUMAS, tot groote vreugde en hilariteit van de bewoners van de baai van Orúm. MARRINGGI, de jongen van DUMAS, wilde iets in orde brengen in de mast, en klom daartoe fluks naar boven, maar hij hield geen rekening met de wetten van de zwaartekracht, zoodat het bootje „kapseisde”, zooals v. D. SANDE zeide.

Gelukkig kon de geheele bemanning zwemmen en was de boot nog niet volgeladen, alleen dreven er eenige vogelhuiden eenzaam op de golven rond. Zij werden zoo spoedig mogelijk door ons opgevischt en later op Metu Débi weder netjes in orde gebracht.

Wij volgden thans steeds oostwaarts de kust en tijdens den tocht werden de namen van bergen, kapen en rivieren door Professor genoteerd, die ingelicht werd door de Tobádiërs, die in deze streken vrij veel komen. Zij waren verheugd, dat zij spoedig thuis zouden zijn om een einde te maken aan het: „sësōrë machaai”. De zon klom langzamerhand en begon flink te branden, wat invloed had op de roeilust van de Papoea's. De moed kwam er weer een beetje in, toen Kaap Tuátja in zicht kwam, waarop zij weer met den ouden veerkrachtigen slag doorroeiden en een schilpad trachtten te vangen, die op zee gesignaleerd was. Helaas mocht het hun niet gelukken deze te bemachtigen. Voor dat doel gebruiken zij een lange lans met een ijzeren punt van een weerhaak voorzien. Hunne neerslachtige stemming maakte plaats voor een uitbundige vroolijkheid, die zich openbaarde in een spelletje om zoo dicht mogelijk langs de uit zee opstekende rotsblokken te varen. Groot gejuich, indien de opspattende zee ons nat maakte. Zij bootsten het roeien

van de Sentániërs na en deden, alsof deze zwaarmoedig en

Kariwarri van Kajó Entsóu.

langzaam hunne pagaaien gebruiken. Daarna eene voorstelling, hoe de Tobádiërs roeien. Dan schoot de prauw als een

visch door het water, krachtig voortgestuwd door de gelijkmatig op en neder gaande pagaaien. Om Kaap Tuátja varende werd er halt gehouden bij Kajo Entsáu, waar wij de karriwarri bezochten. Daarna staken wij over naar de monding van het kristalheldere riviertje de Nbai. De Papoea's hielpen ons hier in het verzamelen van mollusken en schoten handig eenige visschen met hunne pijlen. Het is bewonderenswaardig, hoe juist zij met een pijl een in het water zwemmende visch weten te raken. Ieder, die wel eens getracht heeft een staande snoek met een slobertbuis te schieten, kan begrijpen, hoe moeilijk het moet zijn deze zwemmende vischjes in een hard stroomend riviertje te raken. Zij zullen dan ook wel door langdurige oefening dit succes hebben bereikt.

Alvorens naar Metu Débi terug te keeren, landden wij nog even op het eiland Misötti voor geologisch onderzoek. Het is een van de kleine eilandjes, die druk bezocht worden door een witte duif met zwarte vleugelpennen. (*Myristicivora spilorrhoea*). Na het bezoek aan het eiland werd het pandanuszeil met de wapperende casuarisbos geschen en met groot gejuich van onze roeiers kwam Tobádi in zicht. Des avonds ontvingen de roeiers hun loon en een ieder was tevreden en verheugd over het succes van den afgeloopen tocht.

Alvorens dit hoofdstuk te eindigen, wil ik nog een voorval vertellen, dat van het goede geheugen der Papoea's getuigt. Wij hielden ons een namiddag bezig met het schieten met onze kogelgeweren op een in zee geplaatste schijf. Het viel ons op, dat zij zich niet meer verwonderden over de werking van deze moderne geweren, maar langzamerhand werd ons de zaak duidelijk; zij vertelden ons, dat er langen tijd

geleden tegen den middag een groot zwart schip was gearriveerd met drie masten en één stoompijp. Daar de Papoea's toen nog geen geweren kenden, dachten zij, dat de bemanning niet gewapend was, omdat zij geen pijlen en bogen zagen. Zij besloten het schip te gaan plunderen, aangelokt door de vele ruilmiddelen, die zij aan boord zagen. Maar eenige welgerichte salvo's deed hen afdeinzen en volgens hunne opgave sneuvelden er twee Tobádiërs; één was in den hals getroffen, terwijl de ander een schot door beide dijen had gekregen. Vier andere Papoea's werden gewond, twee mannen uit Kajo, sinds overleden, en twee uit Tobádi, die nu nog leefden met name DEIMI en AIBITJAAR. DEIMI was bij het schijfschieten tegenwoordig en toonde ons een lidteeken op zijn rechter schouder. Een oude pagaai werd daarop voor den dag gehaald, waarin nog een kogel zat; naar ik meen bevindt deze zich in de door V. D. SANDE verzamelde ethnographische verzameling. Het schip zou den nacht nog zijn overgebleven en den volgenden dag weder vertrokken zijn, na nog even op een rots te hebben gestooten.

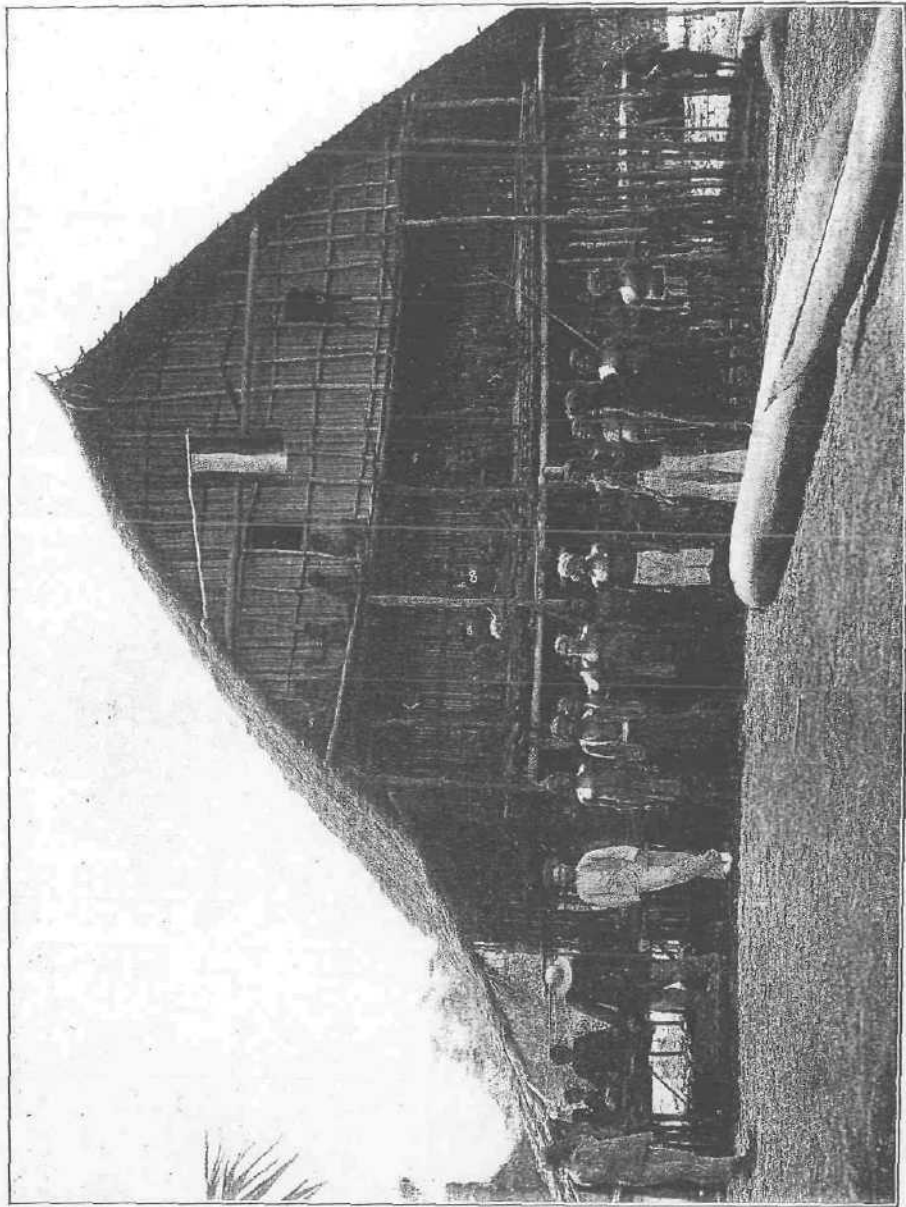
Mogelijk heeft dit verhaal betrekking op de Challenger, het schip van de Engelsche diepzee expeditie, die in 1874 de Humboldtbaai bezocht, maar spoedig weder vertrok wegens de weinig vriendschappelijke houding van de bevolking. Tengevolge van dit gesprek gaven zij nog meerdere inlichtingen van schepen, die volgens hunne heugenis de Humboldtbaai hadden bezocht. Zij wisten steeds met vrij groote nauwkeurigheid den aard van het schip te beschrijven en het was grappig met welke gebaren zij aanduiden, dat het een raderboot was geweest.

HOOFDSTUK V.

De tocht naar de steenkolenvelden.

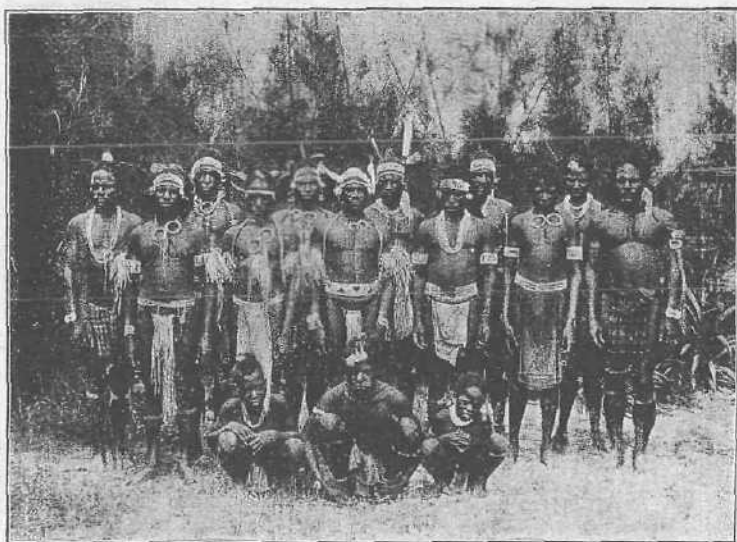

angzamerhand moest er aan vertrekken gedacht worden, want op den 9den Juni was de Zeemeeuw reeds teruggekeerd in de Humboldtbaai om een gedeelte der expeditie naar de steenkolenvelden te brengen. Professor zoude zijn regeeringsopdracht gaan volbrengen en onderzoeken in hoeverre deze steenkolenvelden voor exploitatie vatbaar zouden zijn. Den volgenden dag zou de boot van de Pakketvaart arriveeren. Er was dus zeer veel in orde te brengen; ten eerste alle kisten, die met de van Goens naar Holland zouden vertrekken, ten tweede het gereed maken van de levensmiddelen voor de drie gedeelten, waarin de expeditie zich zou splitsen en ten slotte moest alles ingepakt worden, wat de moeite waard was om mede te nemen, daar wij na het volbrengen van onzen tocht de andere leden der expeditie af zouden halen, om daarna definitief Metu Débi vaarwel te zeggen. De controleur zou ons vergezellen om een onderzoek in te stellen naar het voorgevallene tusschen TAFIA

Woning te Kaptian.

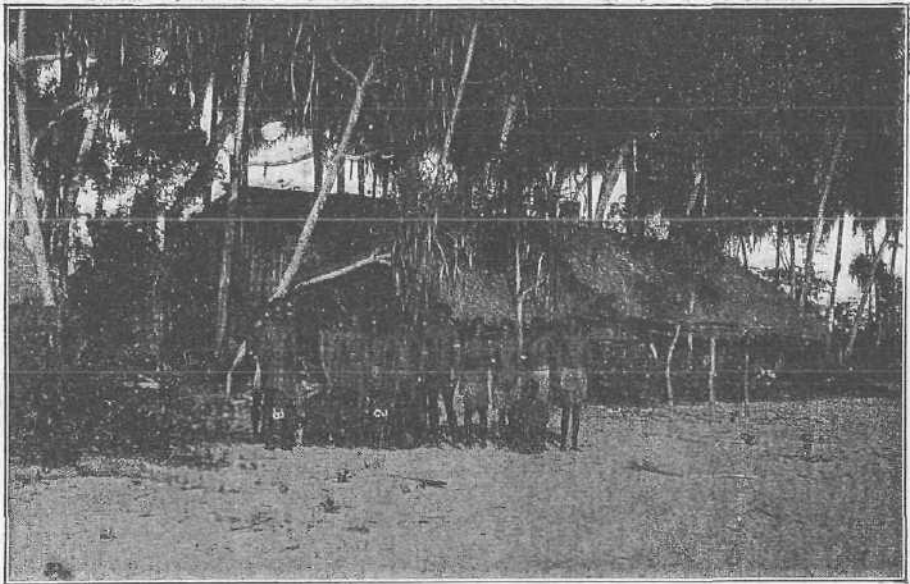
en MURIS. De 10^e Juni was voor ons een zeer aangename dag door het ontvangen van de mail uit Holland. De mail-edities werden zoo eerlijk mogelijk onder ons drieën verdeeld. Op 11 Juni des middags 12 uur werd het anker van de Zeemeeuw gelicht en zetten wij onder de hoede van den bekwamen gezaghebber westwaarts koers. Reeds den volgenden morgen vroeg lagen wij geankerd voor de monding van de Bórowai. Daarachter was de kampong Kaptíau ge-

Bewoners van Mawes en Kaptíau.

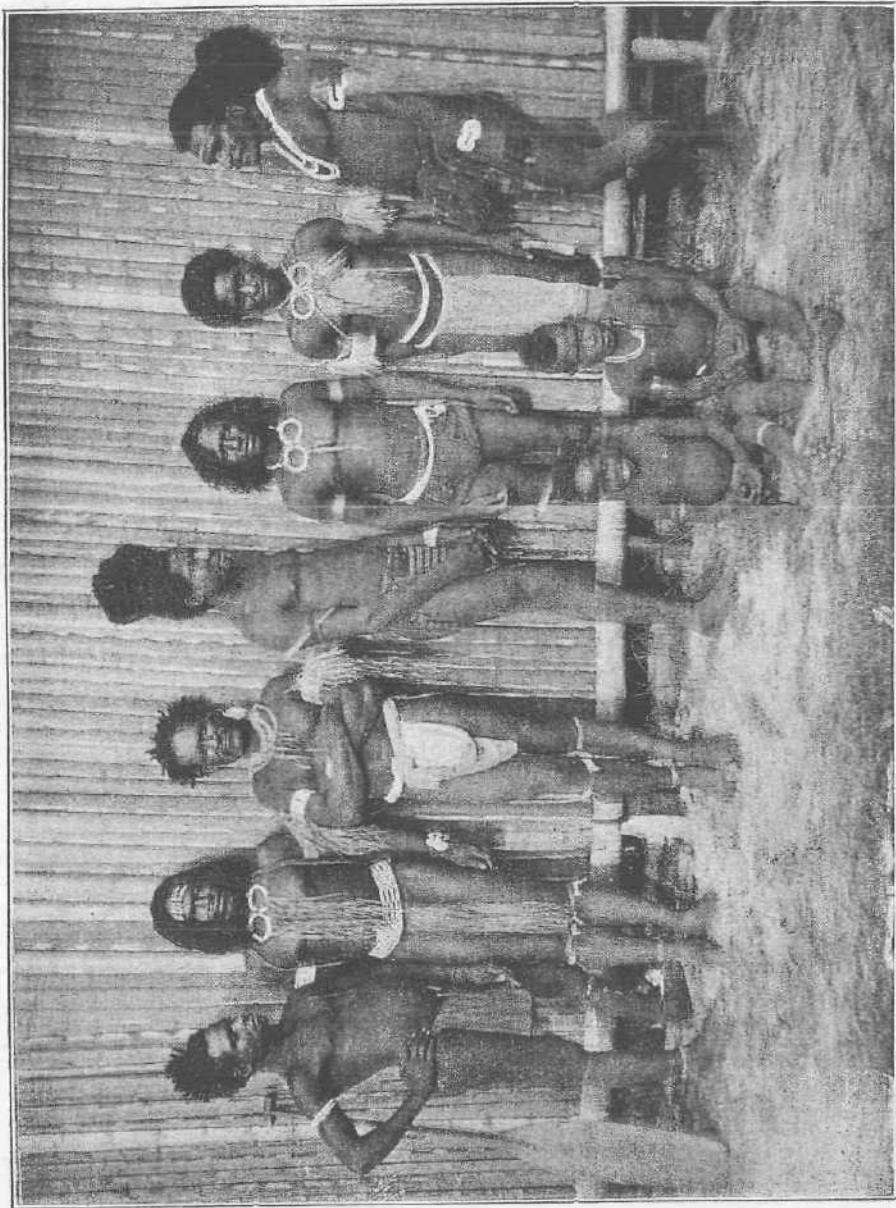
legen, maar deze was door een bosch aan het oog onttrokken. Tal van prauwtjes bemand met Papoea's en Ternataansche jagers kwamen langs zij van het schip en weldra was het dek gevuld met vreemdsoortig gekapte en getooide Papoea's. De prauw van den korona had een mooie neder-

landsche vlag, hij zelf droeg het bekende zwarte jasje met goud veterband afgezet en met gouden knopen. De onderhandelingen werden onder leiding van den controleur aangevangen. Wij moesten roeiers en gidsen hebben, die ons naar de steenkolenvindplaats moesten brengen. Koras, een Ternataán, had vroeger op een van zijne tochten deze steen-

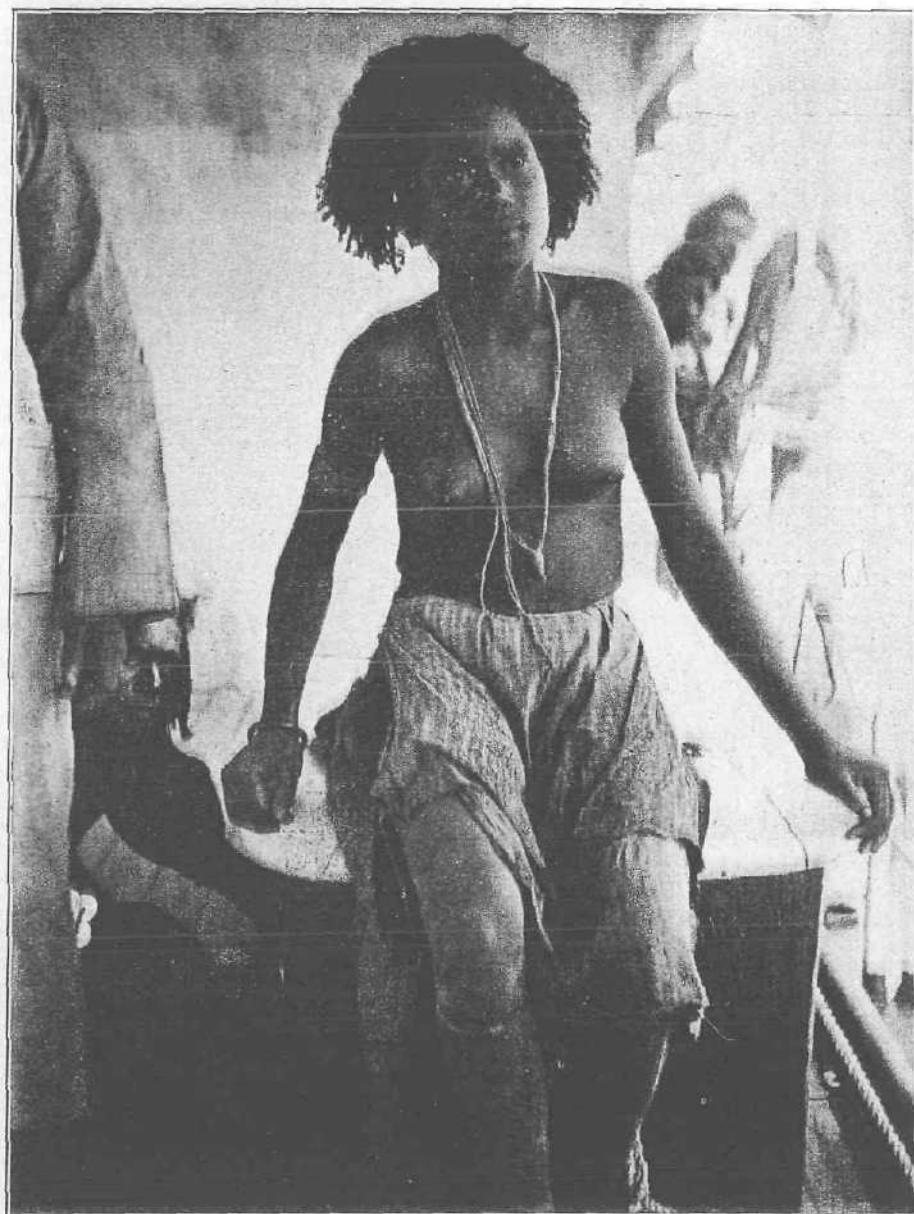

Mawes.

kolenlaag gezien en werd daarom als gids aangenomen. Wij besloten wegens de heerschende onlusten alleen maar roeiers en dragers van één nederzetting mede te nemen en kozen daarvoor Kaptíau uit. Wij verstoonden naar de mond van de Tawárin, welke rivier wij zoover mogelijk zouden trachten op te varen met de kleine vaartuigen. De bagage werd in

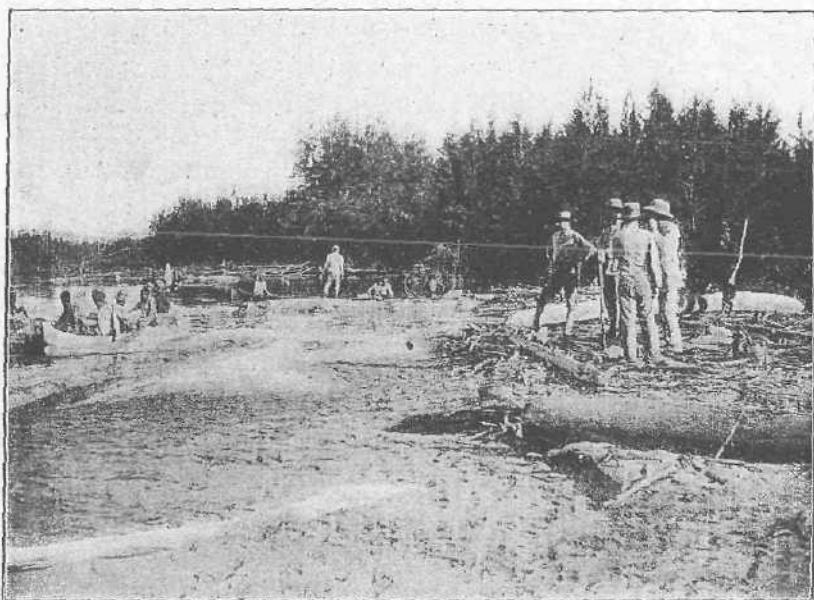

Groep mannen van Turfia.

Jonge vrouw van Tarfia.

de lépa-lépa's naar het strand geroeid om den volgenden dag zeer vroeg op weg te kunnen gaan. Dank zij de handigheid van onze koelies sloeg een der bootjes in de branding om, maar gelukkig was zij niet volgeladen en bleek de waterschade niet groot te zijn. Wij gingen in de vlet naar het

De monding van de Tawárin.

strand en kwamen heelhuids over. Bij de monding van een rivier vereischt de landing door de branding groote geoefendheid van de roeiers en bekwaamheid van den commandant van de vlet. De lépa-lépa's waren onder leiding van DUMAS op Metu Débi eenigszins getransformeerd; zij waren breeder gemaakt, doordat hij ze had laten uithakken, tevens had hij

er boorden op laten zetten. Een en ander maakte, dat de bootjes nu lang niet zoo wankelig meer waren en meer konden laden. Met een luid hoera werd ons een afscheid toegevoepen door den controleur en den 1^{en} stuurman van de Zeemeeuw, den heer VAN WEEL.

De stroom in de Tawárin was vrij sterk en de kronkelingen, die de rivier maakte waren talrijk, zoodat wij den eersten dag slechts zeer weinig vorderden. De oevers waren meestal aan de eene zijde laag en met hoog riet begroeid, terwijl aan de overzijde het oerbosch vlak tot aan het water reikte. Hier kon men duidelijk zien, waar de vele boomen van daan kwamen, die bij hoog water tengevolge van hevigen regenval door de rivier werden afgevoerd. Het water ondermijnt den oever en zodoende komen de wortels van de groote boomen bloot te leggen; verscheidene hingen reeds half over het water en zouden bij een eerstvolgende regenval hun evenwicht verliezen en in de rivier storten.

Talrijke vogels hoorden en zagen wij, het krijschende geschreeuw van de kakatoes; het meer melodieuze geluid der loris en het hoogst eigenaardige gefluit van de Philemon Nova-Guineae. Prachtig gekleurde vlinders zweefden over de rivier, die van uit de boot niet gevangen konden worden. Natuurlijk verbeeldt men zich dan, dat het bijzonder mooie soorten zijn, die men nog niet onder de gevangen exemplaren heeft.

Laten wij hopen dat dit niet zoo is.

In de rivier bevonden zich tal van banken, die dicht bij de monding met slib bedekt waren, maar hoe hooger wij kwamen, des te meer waren zij bedekt met rolsteenen. Tot groote vreugde van Professor werd er door een van ons een frag-

ment van een amoniet ontdekt. Onmiddellijk gingen wij allen aan het zoeken op de banken en luide weerklonk het getik der geologische hamers. Wat een satisfactie is het, wanneer men een schijnbaar doodgewone blauwachtige steen door midden slaat, om daaruit een prachtige amoniet bloot te leggen. Ik geloof, dat Professor ten zeerste tevreden was over de gedane vondst.

Het onderzoek der op Nieuw-Guinea gevonden amonieten is opgedragen aan Prof. BOEHM te Freiburg, die reeds in 1900 op Misool met v. NOUHUYS mooie vondsten heeft gedaan.

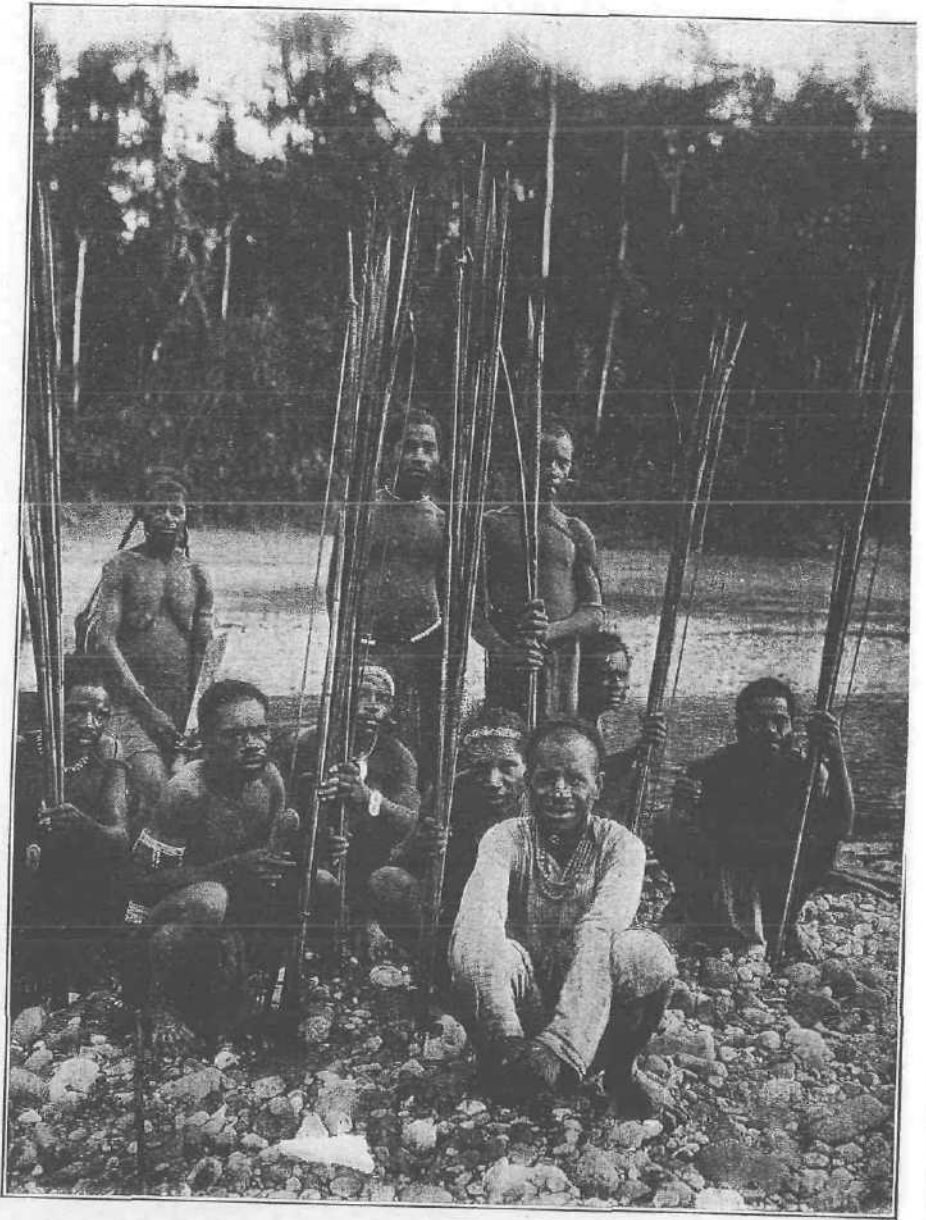
Wij overnachtten in een oud huis van KORAS, die hier vroeger gewoond had om paradijsvogels te jagen. Deze oude nederzettingen kenmerken zich, doordat er steeds in de omgeving een groote struik spaansche peper staat. De Papoea's gebruiken deze toespis niet bij hun eten. Het is de kleine soort, berucht door zijn geweldig sterke, brandende smaak en die den naam draagt van „lombok sètan”. Wanneer wij langen tijd in het bosch vertoefden, gebruikten wij dit ook wel eens, om een andere smaak te geven aan het vrij een-tonige eten, maar teruggekeerd in de eenigszins beschaafde wereld, dacht niemand van ons behalve DUMAS er aan, om dit te gebruiken. DUMAS had steeds een groote bus met „petis” bij zich; dit is een soort van zwarte zalf gemaakt van gedroogde garnalen. Deze petis, aangemengd met de sterke spaansche peper, geeft er een veel mildere smaak aan en ik moet bekennen, dat ik dikwijls genoten heb van het door hem gereed gemaakte mengsel.

Wij ontmoetten hier ook eenige mannen van den stam der Sáweh's, die in het binnenland wonen. De conversatie

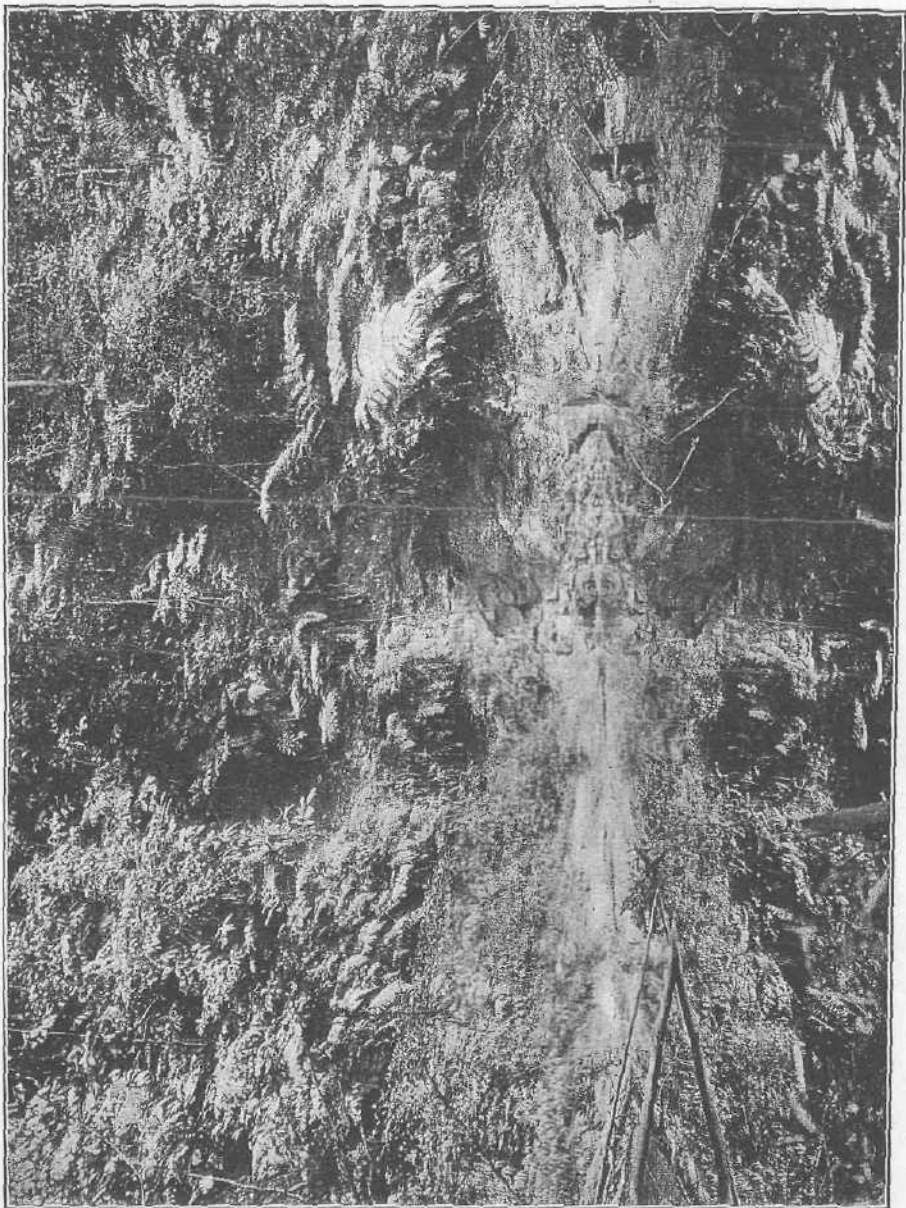
met deze lieden ging natuurlijk zeer moeilijk, daar KORAS hun taal ook niet goed machtig bleek te zijn. Zij gebruikten zeer dikwijls hetzelfde woord nml. „fapnë”. Bij onderzoek scheen dit „vreemdeling” te moeten beteekenen. Het gesprek werd door middel van gebaren gevoerd, maar men moet echter zeer voorzichtig zijn met gebarentaal, want ik herinner mij, dat V. D. SANDE eens den naam van een Papoea had genoteerd voor den naam van een pijl. Zij hadden zeker gemeend, dat V. D. SANDE wilde weten, wie de eigenaar van deze pijl was. Trouwens het verhaal van een zekeren botanicus, die het Maleisch niet erg goed meester was, is bij enkelen zeker bekend. Hij vroeg aan zijnen jongen vlak na elkaar den inlandschen naam van een bloem. Deze antwoordde daarop, zeker om er maar af te zijn: „sama joega”. Deze inlandsche benaming werd door hem genoteerd, maar later zal hij wel gelachen hebben, toen hij beter op de hoogte was van het Maleisch. De uitdrukking *toch beteekent vrij vertaald: deze bloem heeft denzelfden naam als de vorige.*

Als eigenaardigheden vielen mij bij de Sáweh's op, dat zij den neus op drie verschillende plaatsen doorboord hebben; de gaatjes zijn met een draad aan elkaar verbonden, terwijl drie daaraan geregen kleine witte kraaltjes plat op den neus komen te liggen. Hun haartooi is lang niet zóo weelderig als die der Papoeas, die wij tot nog toe zagen. Het haar is kort weggeknipt in een rand langs het hoofd, zoodat het den schijn heeft alsof zij een mutsje van langer haar dragen; op het voorhoofd dragen sommigen valsche ponny. Volgens KORAS is dit het haar van overleden bloedverwanten en wordt dit uit piëteit gedragen.

Den volgenden morgen staken wij over naar den linkeroever

Groep Sáweh's.

De. P. P. P. P. P.

van de rivier en volgden een zijrivier van de Tawárin, de Bakaruái genaamd.

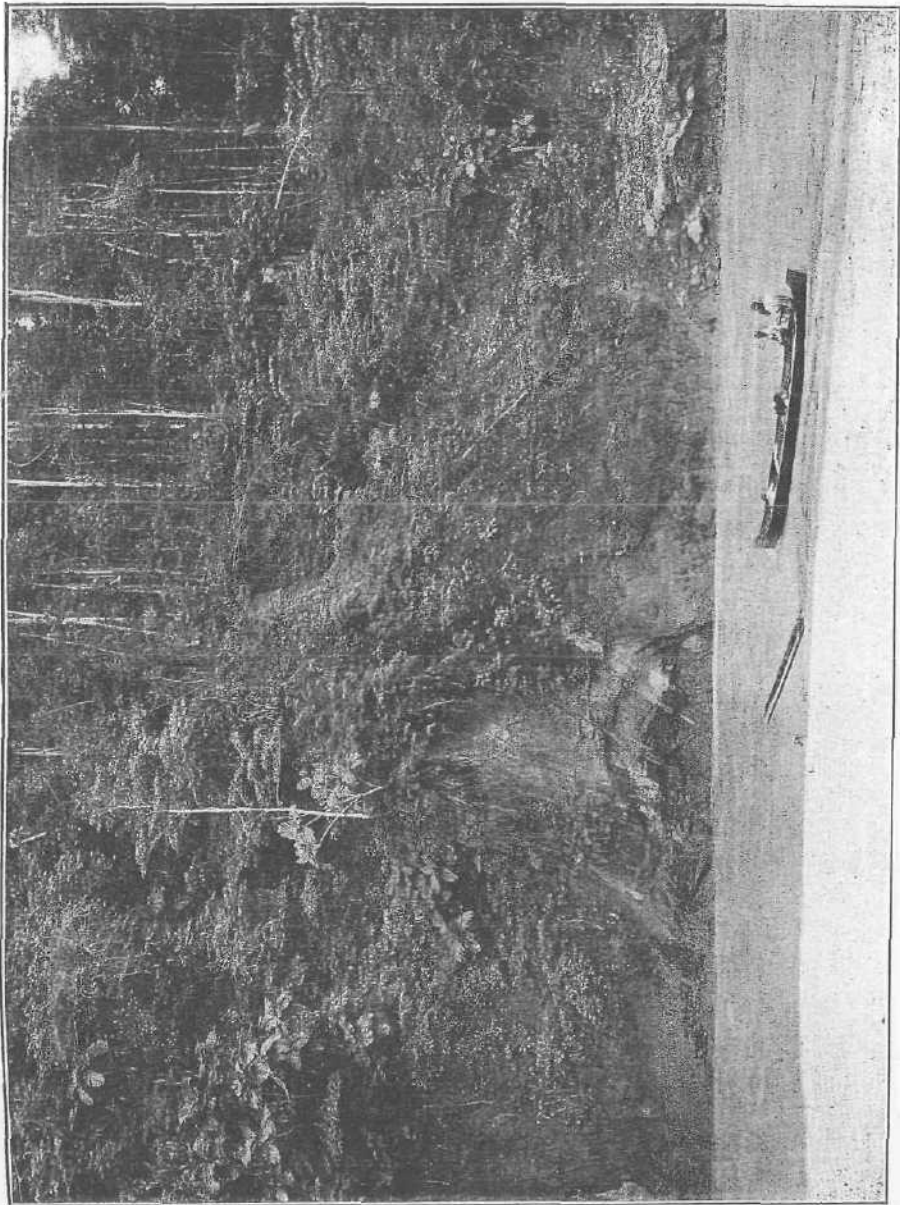
Feitelijk bestaat dit volgen van zoo'n rivier in het doorwaden en het vastraken in de langs de oevers opgeworpen modder. Wij beklommen vervolgens een zeer steile helling, de Aiserin, totdat wij op een smalle bergrug kwamen. Hierover loopt een Papoesch boschpad, dat het oorlogspad der Sáweh's zou zijn. Gelukkig was dit ook de waterscheiding en daarmede het hoogste punt bereikt. Wij daalden af langs een steil voetpad om ten slotte weder aan een klein stroompje, de Erisángra, te komen. Professor bleef hier achter om toezicht te houden op het in orde maken van de kampplaats, terwijl VAN NOUHUYS en ik, vergezeld van KORAS en den korano der Sawéh's, een onderzoek zouden instellen naar een kolenlaag, die in de buurt moest zijn. Deze werd spoedig gevonden en het heugelijke bericht aan Professor gebracht. Er werd besloten, dat ik bij Professor zou blijven, die de kolenlaag aan een nauwkeurig onderzoek zou onderwerpen, terwijl VAN NOUHUYS en DUMAS de rivier verderop zouden exploreeren.

Gewapend met pikhouweelen, schoppen en eenige zakken om de steenkolen in te bewaren, begaven wij ons naar de door ons bezochte plaats. De kolenlaag is hier voor een gedeelte bloot gelegd door het riviertje de Erisángra. Er werden met de pikhouweelen groote stukken steenkool uit de laag gehakt en in de zon te drogen gelegd, terwijl Professor de noodige opnamen deed. Een van de matrozen van de Zeemeeuw, vroeger jager, bemachtigde een mooi mannelijk exemplaar van de *Paradisea papuaná*; DUMAS en KORAS kwamen ieder terug met een kroonduif, terwijl VAN NOUHUYS

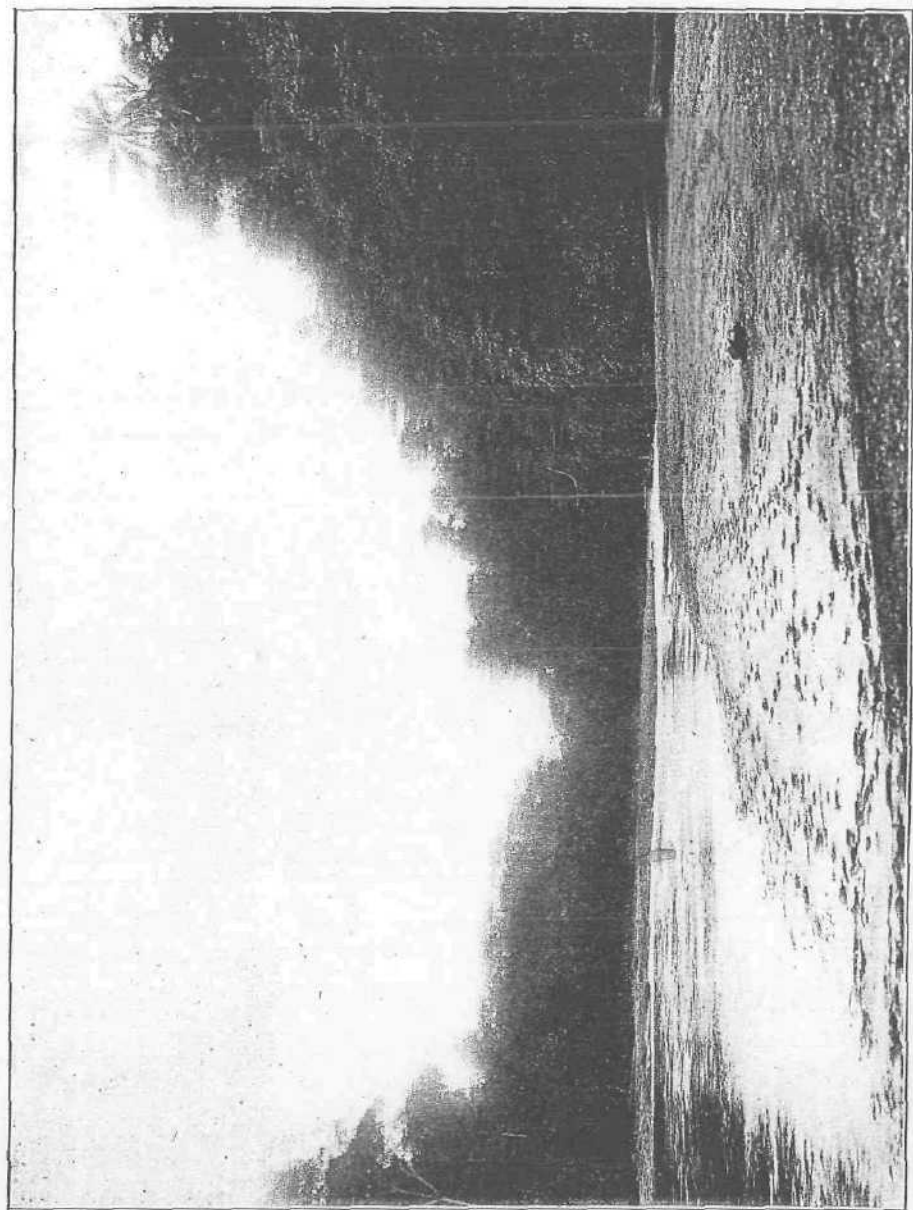
terugkeerde en niets bijzonders rapporteeren kon; alleen had hij het riviertje verder in kaart gebracht en maakte nevenstaande foto, die een goed beeld geeft van een oerbosch. 's Avonds zongen de Papoea's van Kaptíau liederen, die sober en mooi klonken in de stille natuur.

Den volgenden morgen om half negen werd de terugtocht weder langs het steile bergpad ondernomen. Op den bergrug ontmoetten wij een groote troep mannen van Sawéh. Velen droegen op het voorhoofd een kransje haar van overleden bloedverwanten. Alvorens het kamp aan de Tawárin of wel het oude huis van KORAS te bereiken, werden wij nog vergast op een tropische bui. VAN NOUHUYS en ik gingen, *voordat het donker werd uit op fossielen. Er ontstond een vriendschappelijke naijver tusschen ons, die Professor zeker ten goede is gekomen. Groot was het gejubel van den een, als hij een mooie amoniet had gevonden, maar dat spoorde den ander aan om moeite te doen een nog mooiere te vinden. Het is vreemd, hoe geoefend men in het zoeken raakt, de kleinste oneffenheid, ronding of rimpeling in een steen, die een winding van een amoniet zoude kunnen zijn, wordt terstond opgemerkt en onmiddellijk onderzocht.*

Wij besloten de rivier zoo ver mogelijk op te gaan d. w. z. zoo ver, als wij de prauwen naar boven konden laten roeien, om te trachten het vast gesteente te vinden, waaruit de fossielen door het water werden afgevoerd. De vaart vorderde *slechts zeer langzaam, daar wij telkens uit de booten moesten, omdat er te weinig water stond.* VAN NOUHUYS en ik namen dan ook maar het besluit om te voet vooruit te gaan. Wij waadden door de rivier van de eene bank naar de andere, steeds fossielen zoekende. Was de stroom te snel,

De Tawárin.

De Tawárin.

dan ondersteunden wij elkaar door de handen op elkaars schouders te leggen.

Het was een hoogst interessante tocht zoo met ons beiden in een geheel vreemd land, waar waarschijnlijk nog nooit te voren een Europeaan een voet had gezet. Het leek wel een verwezenlijking van een jongensdroom. De bekoring werd nog vergroot, toen wij af en toe sporen van bloote voeten in het zand zagen afgedrukt. Wij volgden de voetstappen en hoopten een in het groen verborgen dorp te vinden, maar helaas gebeurde dit niet. Wel verried de eigenaardige lucht van het sagowasschen de nabijheid van Papoea's, maar wij hebben hen niet te zien gekregen. Voor Professor was zoo'n boottocht altijd minder aangenaam, daar hij met kompas gewapend, de richting van de kronkelende rivier moest noteeren. De tijd werd dan gelijk opgeteekend om te huis gekomen een schets te kunnen maken. Wij kwamen ten slotte aan een te diep gedeelte en moesten terugkeeren naar de bootjes, die wij langzamerhand ver vooruit waren gekomen. Mij wachtte daar een dubbele verrassing, bestaande uit drie prachtige groote atlasvlinders, die door SARIBAN, een van de koelies, aan een takje hangende gevonden waren en verder een hoofdversiering, vervaardigd van landmollusken met een eigenaardig ingeknepen mondrand. Daar ik voor v. D. SANDE op mij genomen had om ethnografica te verzamelen en tevens zoölogisch materiaal moest verzamelen, kwam ik in een dilemma, omdat ik bepalen moest tot welken „tak van dienst" dit voorwerp moest gerekend worden. De keus was voor mij niet moeilijk, ik bewaarde de schelpen voor de zoölogische collectie en vertelde later aan v. D. SANDE, dat dergelijke voorwerpen door de

Papoea's in deze streek gedragen werden. Wij kampeerden dien nacht in een oud bivak, waar doortrekkende Papoea's geslapen hadden. Uit het aantal hoofdbankjes konden wij opmaken, dat er 52 geweest waren. VAN NOUHUYS en ik beproefden den volgenden dag de rivier nog verder op te gaan, maar, daar het terrein niet veranderde, bestond er dus geen kans, dat wij het gebergte spoedig zouden bereiken. De levensmiddelen waren trouwens ook maar voor een beperkt aantal dagen medegenomen. Om visschen uit de Tawárin te bemachtigen, gingen wij met „toeba” visschen. Dit geschiedt op de volgende wijze: men neemt de wortels van de derris elliptica, deze worden tusschen twee steenen gekneusd. De rivier wordt onder en bovenstrooms op een afstand van een goede 100 M. met groote rotsblokken afgedamd, zoodat de visschen niet meer uit dit vak weg kunnen en de waterverversching verminderd wordt. De gekneusde wortels worden daarna in het water uitgeknepen; daaruit vloeit een sterk riekend witachtig sap, dat zooveel mogelijk in het water verspreid wordt. Komt er geen sap meer uit de wortels, dan worden deze weder met steenen geslagen en gekneusd, totdat het gewenschte succes wordt bereikt. Het gevolg is, dat de visschen spoedig op de zijde of op den rug zwemmende boven komen drijven en daarna gemakkelijk met een netje kunnen geschept worden om in alcohol te worden bewaard. Het groote voordeel hiervan is, dat men ook visschen verkrijgt, die op de gewone manier met netten niet te vangen zijn, doordat zij tusschen steenen of in de modder kruipen. Een groote buit was onze belooning. Wij herhaalden dit nogmaals in een klein zijriviertje van de Tawárin met hetzelfde succes. Des nachts

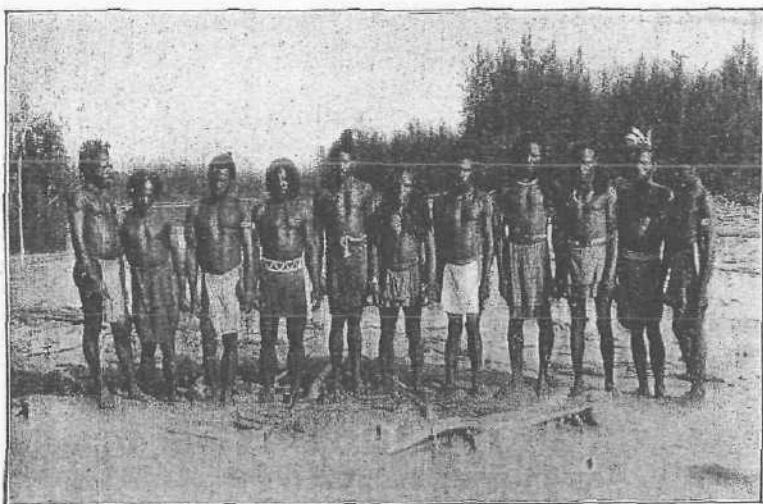
regende het veel, maar daar de tentjes van een goede constructie waren, hadden wij er weinig last van.

Op onzen terugtocht zagen wij langs een der oevers den korano der Sáweh's loopen; hij had in zijne hand een boog en een kleine bundel met pijlen, daarachter kwam zijne echtgenoot, zwaar beladen met een draagtasch gevuld met allerlei voorwerpen, die zoo zwaar waren, dat zij er geheel gebukt onder ging. Tot overmaat van ramp liep zij nog mank, maar de vracht scheen nog niet voldoende te zijn, want toen hij een broodvruchtenboom ¹⁾ met rijpe vruchten zag, klom hij fluks in den boom en gooide de rijpe vruchten naar beneden, die door zijne trouwe ega verzameld en in haar draagnetje geborgen werden. Hoogst voldaan vervolgde hij daarop glimlachende zijn weg, terwijl zijn vrouw al strompelende achter hem aanging.

Nog eenmaal overnachtten wij in het oude huis van KORAS om den volgenden dag terug te keeren naar de Zeemeeuw. Gedurende deze tochten hielden de officieren zich bezig met de opname en het in kaart brengen van de kust, een hoogst verdienstelijk werk, daar de kaarten van dit gedeelte nu niet op al te groote nauwkeurigheid kunnen bogen. Den volgenden dag werd besteed aan het uitzoeken en zooveel mogelijk verpakken van het materiaal. Professor legde dan zijne schatten op groote tafels om ze goed droog te kunnen verpakken. Toen alles in orde was, maakten wij een uitstapje met de vlet naar Mawes om ethnografica te verzamelen, maar hadden daarbij weinig succes, daar de bevolking ons niet goed gezind bleek te zijn. Waarschijnlijk was dit een gevolg van onze

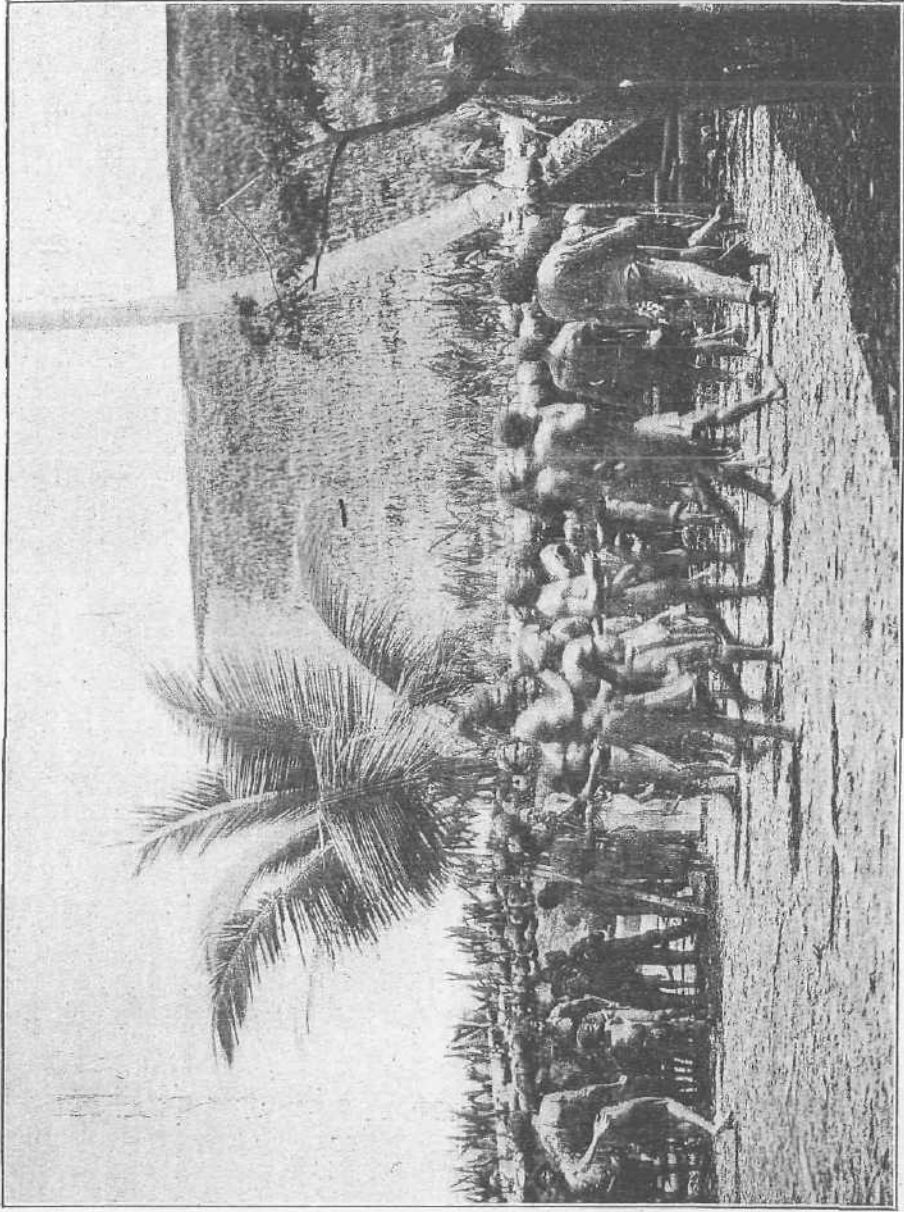
¹⁾ *Artocarpus incisa*.

vriendschappelijke verhouding met de bewoners van Kaptiau, waarmede zij op gespannen voet leefden. Op verzoek van den korano van Kaptiau verstoonden wij naar de monding van de Bórowai om vandaar uit per vlet een bezoek aan zijne gemeente te brengen. Het was een lange tocht door een zeer eentonige landstreek, veelal brakwater, dicht bezet

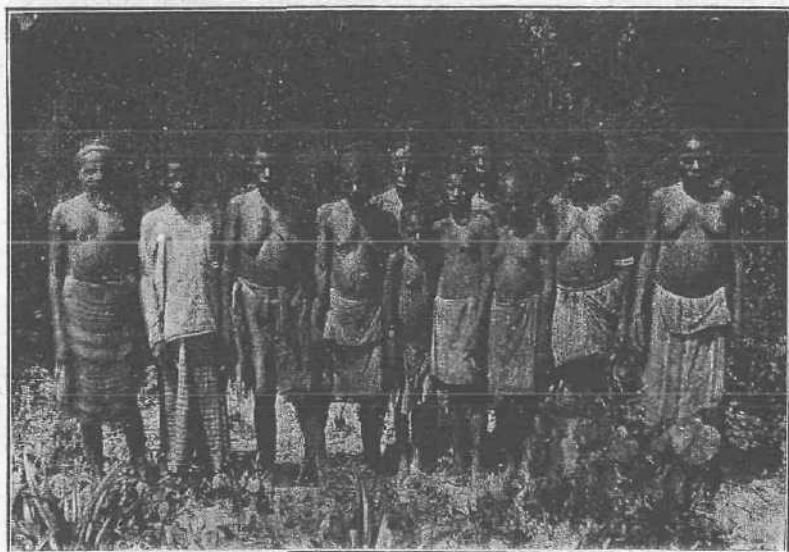
Mannelijke bewoners van Mawes.

met rizophoren. In het dorp werden wij in het huis van den korano ontvangen, dat in tegenstelling met de huizen, die wij tot nog toe gezien hadden, uit verdiepingen bestond. Uit een luikje in een bovenverdieping zagen wij plotseling den alomtegenwoordigen DUMAS verschijnen, die bezig was om photographiën te nemen. Als verwelkoming werden ons heerlijke jonge klappers aangeboden, waarbij ook onze jongens

Dans te Kaptiau.

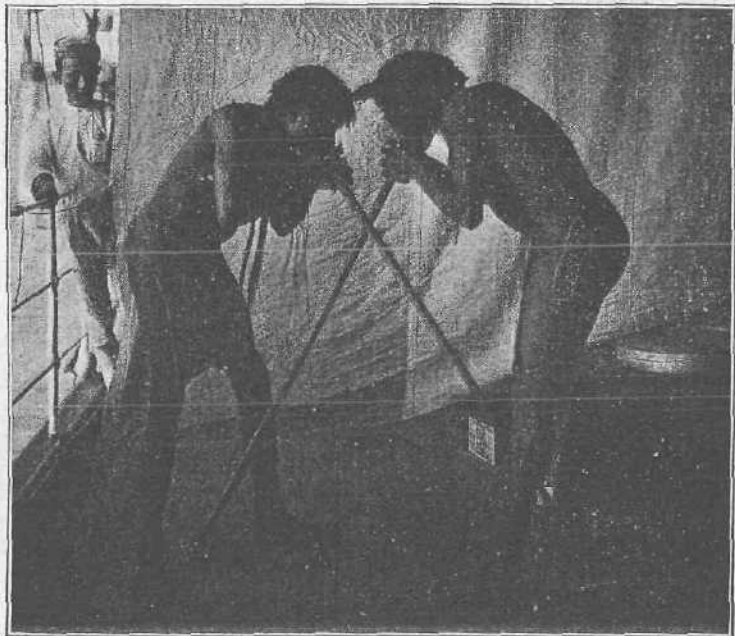
niet vergeten werden. Wij zagen hier aan lange rijen op staken ontkiemde klappers hangen, ik schatte het aantal op eenigé duizende. Wij dachten eerst, dat wij hier te doen hadden met nijvere Papoea's, die van plan waren een plantage aan te leggen, maar het bleek, dat zij moes-

Vrouwen van Mawes.

ten dienen voor een groot feest. Op verzoek werd er door de bevolking een soort van dans uitgevoerd, begeleid door een oorverdoovend geraas van typha's. Een van hen was getooid met een oude soldatenkapotjas. Hoe de man hieraan kwam, hebben wij niet te weten kunnen komen. Wel weet ik, dat hij zich erg voornaam in deze jas vond, maar ik betwijfel, of hij er wel elken dag mede uitging, de

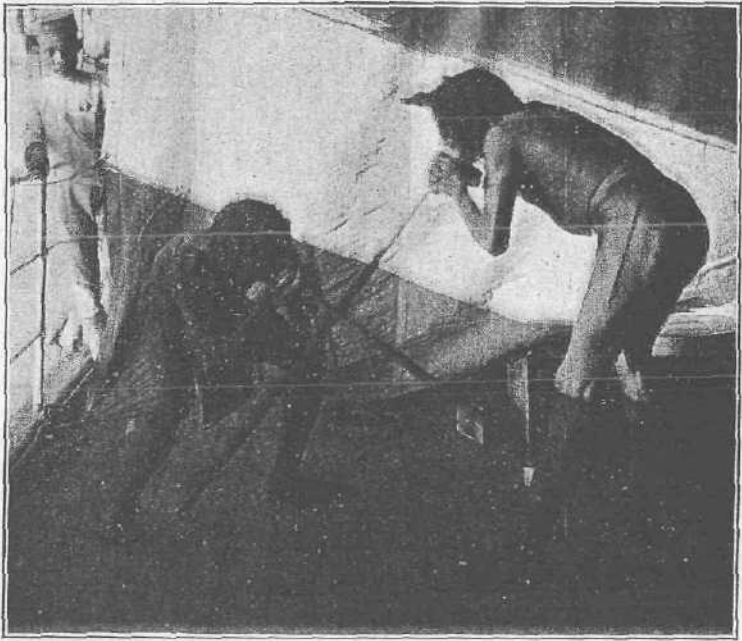
tropische hitte in aanmerking genomen. Wij kochten eenige voorwerpen, maar de korano beloofde nog aan boord te zullen komen met allerlei gewenschte zaken o. a. steenen bijlen en heilige fluiten. Hij voldeed aan zijne belofte en kwam met de meest mogelijke verscheidenheid van artikelen.

Het bleek een coulante handelaar te zijn en ik werd het spoedig met hem eens. De clou van den dag was eene voorstelling op de heilige fluiten, waarvan nevensgaande foto's een goed beeld geven. Men ziet duidelijk de lange lidteekens, die als versiering op de beenen zijn aangebracht.

Wij stoomden daarna weder oostwaarts naar de Matterer-

baai, alwaar de meergenoemde dorpen Tarfia en Demta liggen. Dieper landwaarts in ligt Muris, waarmede de twee eerstgenoemde in oorlog leefden. Gelukkig heeft men niet veel last van deze oorlogen, daar deze zich bepalen tot onderlinge gevechten en zich openbaren in het verraderlijk ver-

moorden van eenen niets vermoedenden vijand. Vrouwen en kinderen worden hierbij allerminst gespaard.

Bij onze aankomst werd het dek onmiddellijk overstroomd met handélaren, korano's, djoerabassa's (tolken), vrouwen en kinderen. De onderhandelingen werden weer geopend: het was ons plan om de rivier de Moaif, westelijk van de Matterer-

baai gelegen, op te varen en daar een plaats te bezoeken, waar volgens geruchten ook een steenkolenlaag moest zijn.

De korano's en verdere dignitarissen waren buitengewoon

Eenige mannen van Tarfia.

geschikt en genegen ons alle mogelijke hulp te verleen. Dit waren wij niet gewoon en er zou dus wel iets achter steken, hetgeen ook later bleek. Alvorens te vertrekken bracht ik met DUMAS een bezoek aan Tarfia. Van uit zee gezien,

ziet het er netjes uit, de huizen zijn klein en hebben een kleine overdekte voorgalerij, die door een vierkante opening toegang verleent tot het binnenhuis. Onnoodig om te verklaren, dat alle huizen op palen staan, daar dit dorp tot de zoogenaamde stranddorpen behoort. Deze nederzetting heeft een monopolie, dat bestaat in het fabricceeren van ceintuurs, arm- en beenbanden. Deze worden vervaardigd van kralen, gedroogde vruchtjes en kleine witte plat geslepen schelpjes, die vastgenaaid worden op een weefsel, dat kunstig op een soort weefgetouw wordt gemaakt. Het zoude tot groote verwikkelingen aanleiding geven, indien andere Papoea's in de buurt het waagden deze voorwerpen na te maken, aldus DUMAS. Ondanks alle pogingen, die ik in het werk stelde, kon ik slechts zeer enkele exemplaren machtig worden, de anders zoo begeerde cricketbanden werden zelfs versmaad. Later werd ons duidelijk, wat hiervan de reden was. De ceintuurs zien er mooi uit en komen in allerlei kleuren voor, door de groote verscheidenheid van de daarvoor gebruikte kralen. De heldere kleuren komen mooi uit op de donkere lichamen van de dragers. Het haar dragen zij in lange krullen, dat hun in manen over den rug hangt of wel zij maken er een hoog hoofdversiersel van. Op nevensstaande foto ziet men eenige haardrachten van bewoners van Tarfia. De vrouwen daarentegen dragen het haar zeer kort, bijna geschoren.

De karriwarri is hier, in tegenstelling met die aan de Humboldtbaai, klein en onaanzienlijk en het scheen, dat zij niet zoo streng vasthielden aan de beginselen van hunne godsdienst als de Tobádiërs.

De uitslag der besprekingen was: dat wij den volgenden

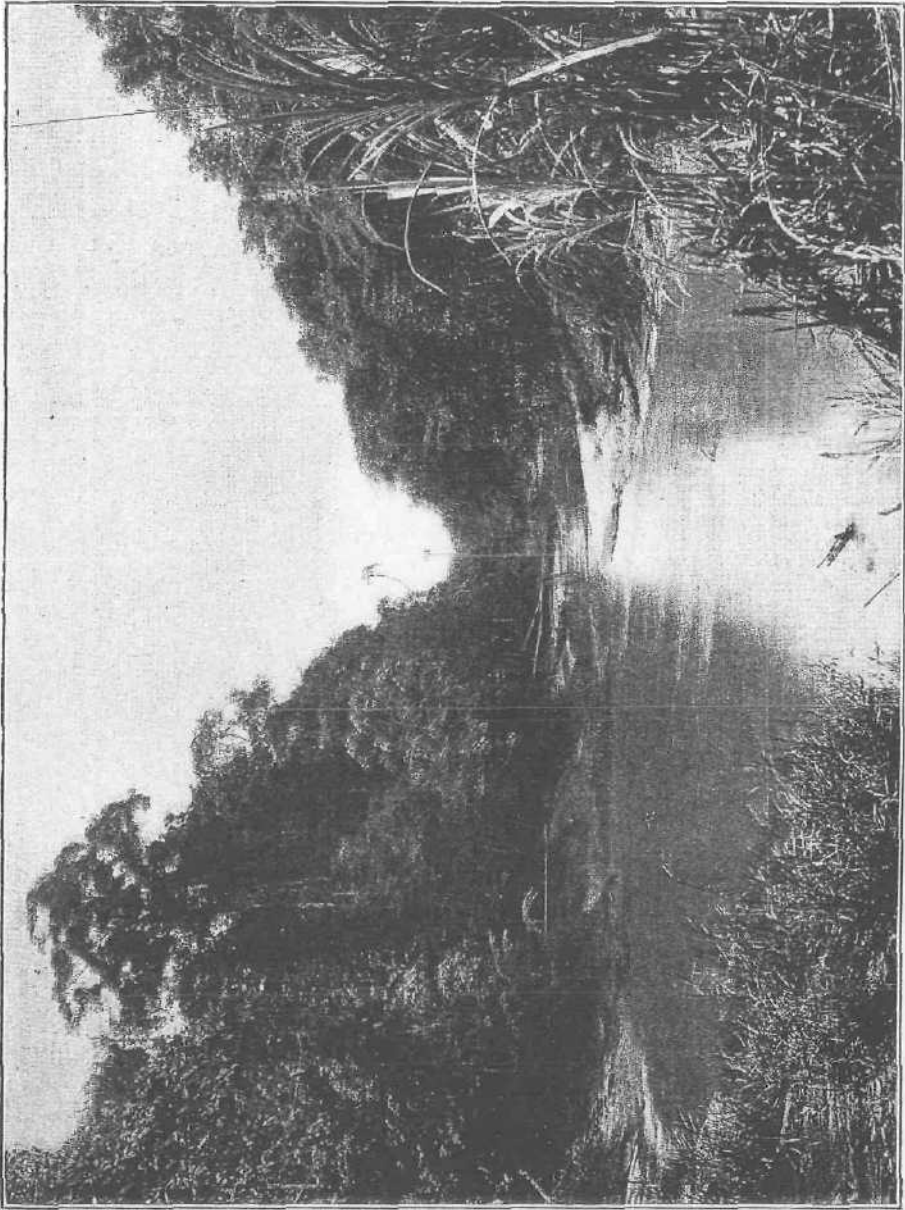
morgen vroeg naar de monding van de [westelijk gelegen rivier de Moaif zouden stoomen, deze zoover mogelijk met kleine vaartuigjes opvaren en van daar uit de kolenlaag met

Bewoner van Tarfia in feestdos.

behulp der daar wonnende Papoea's trachten te vinden. Zooals afgesproken was, vertrokken wij met de lépa-lépa's stroomopwaarts, de roeiende koelies werden daarin bijgestaan door Papoea's uit Tarfia, die het stuur van hen overnamen. Het besturen van zoo'n rank vaartuig is een van de moeilijkste dingen in een snelstroomende rivier, waarin tal van boomen liggen, gedeeltelijk onder water, zoodat er steeds goed uitgekeken moet worden. Verder zoeken zij de plekken op, waar de minste stroom staat.

Een boot met uitlegger van de bewoners van Tarfia verzegelde ons, één der roeiers had zich getooid met eene blauwe Duitsche cavaleriepet, wat hem een potsierlijk voor-

De Mouif.

komen gaf, daar de verdere kleeding geheel ontbrak. Hij werd door de andere Papoea's „paai toea" of „oude heer" genoemd, Het was een vroolijke man, die ons met zijne grappen dikwijls aan het lachen heeft gebracht.

Ook deze rivier kronkelt zich in talrijke bochten, vandaar dat wij slechts zeer langzaam vorderden. Bij de kust zijn de oevers laag, modderachtig en met hoog riet begroeid; hoe meer men in het binnenland komt, des te dichter wordt het oerbosch. De schoonheid van de rivier werd nog vermeerderd door bloeiende lianen, die helderrood in bevalige kronkelingen en windingen

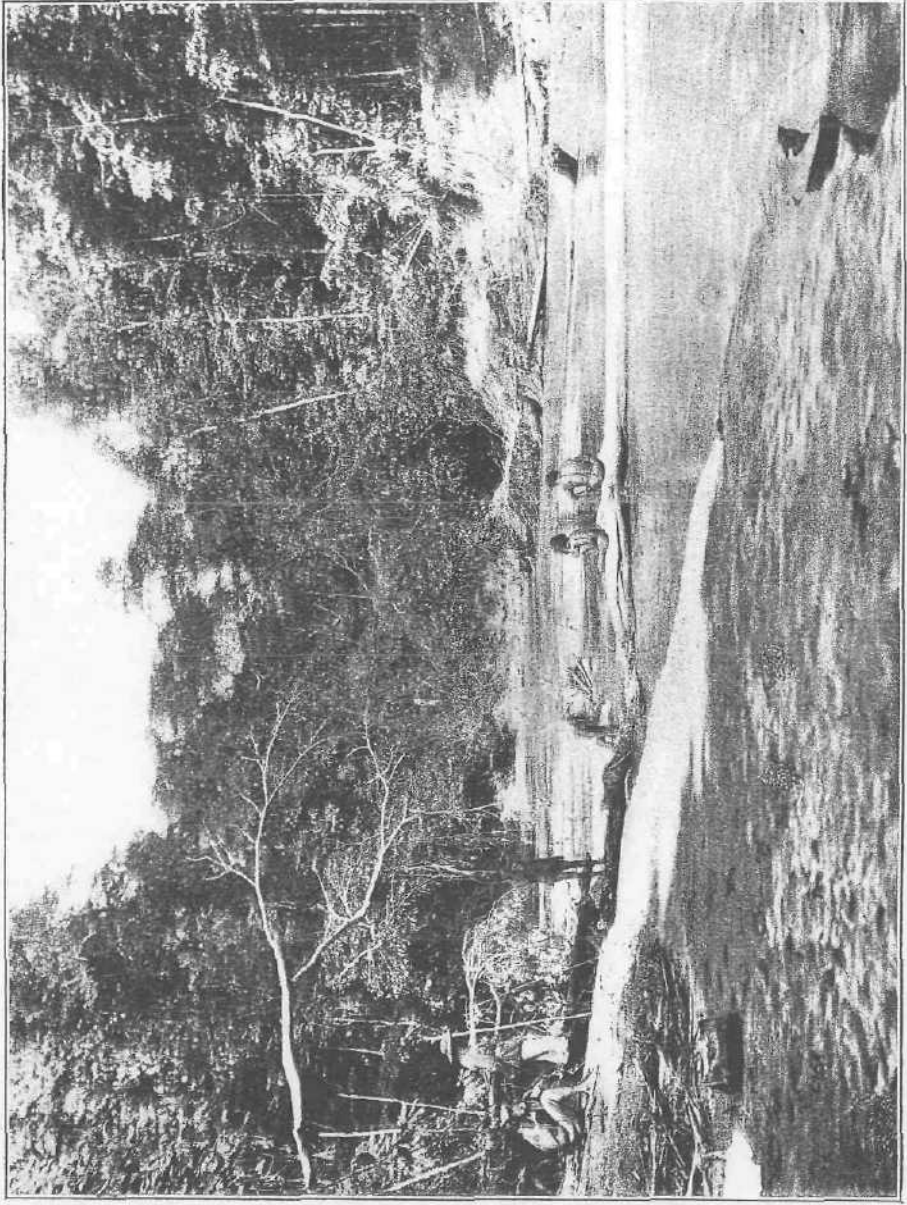

Paai toea.

van de toppen der boomen naar beneden hingen. Het was een mooie afwisseling, die scherp afstak tegen het wel wat eentonige groen van het oerwoud. Een zeer mooie boom is de pinang, die met haar glimmend groene bladerkroon reeds van verre zichtbaar is. Langs de rivier stonden vele artocarpus-boomen, rijk beladen met vruchten, maar elke boom betekende ook een gedwongen rust voor ons. Zoodra een der Papoea's een dergelijke boom zag, liet hij een goedkeurend gefluit hooren, dat op hun beurt door de anderen herhaald werd. Er werd onmiddellijk koers gezet naar den boom, de boot werd aan den oever vastgemeerd en de oogst van de vruchten nam een aanvang. Van een eigenlijk plukken is geen sprake, want hij slaat meedoogenloos alle takken af, waaraan zich vruchten bevinden. De tocht werd niet eerder

hervat, voordat de laatste vrucht in de boot lag. De vruchten gelijken eenigszins op een kleine groene ananas zonder kroon. Des avonds werd een groot vuur aangelegd, waarop de massa vruchten als kastanjes gepoft werden. De smaak is niet slecht, eenigszins flauw en doet aan noten denken. Toen deze wijze van oogsten te dikwijls naar onzen zin voorkwam, trachtten wij hiertegen te opponeeren, maar zonder het minste gevolg. Trouwens het was ons zoo dikwerf gebleken, dat, wanneer de Papoea's zich iets voorgenomen hadden, men zooveel kon redeneeren als men wilde, maar men bracht hen toch niet van hun voornemen af. Wij schikten ons dan ook maar mokkend in ons lot, ons ergerende over de ruwe wijze van oogsten. Wellicht ging het verzamelen der vruchten op deze wijze ook sneller. Op de over het water hangende takken der boomen zaten dikwijls leguanen, die bij onzen komst in het water sprongen en verdwenen, maar eenige exemplaren werden toch handig met een pijl door een der Papoea's geschoten en in de daarvoor bestemde bus met alcohol bewaard. De pijl heeft een groote weerhaak en is uit één stuk hout gesneden; het voordeel van deze weerhaak is, dat de pijl in het gewonde dier blijft steken, zoodra deze te water springt. Zonder eenige moeite kan het dier er dan uit gehaald worden, daar de pijl voor hem veel te zwaar is om mede naar beneden te trekken en hem in al zijne bewegingen hindert.

Des avonds kampeerden wij in het oerbosch langs de rivier. Plotseling scheen er een twist uitgebroken te zijn tusschen de koelies en de Papoea's; bij onderzoek bleek, dat zij niet wilden hebben, dat de koelies bij het rijstwasschen de ijzeren pot in de rivier doopten; wel mochten zij het

Het opruimen van eene versperring in de Moaif.

water met den deksel in de pot scheppen en op deze wijze de rijst wasschen. Indien de rijst schoon gemaakt werd op de wijze steeds door de koelies in praktijk gebracht, zou er regen komen. Wij maakten een einde aan den twist door de koelies te bevelen de rijst te wasschen op de wijze, zooals de Papoea's dit wenschten. Het verdient aanbeveling om de inboorlingen in deze kleinigheden gelijk te geven en hun hierin tegemoet te komen, ten einde groote verwickelingen te voorkomen. Dien nacht werden wij op een flinke regenbui getraceerd, maar daar dit bijna elken nacht gebeurde, brachten wij dit niet in verband met de rijstwasscherij.

Den volgenden morgen werd de vaart weder vroeg hervat en bewonderden wij de handige wijze van sturen, daar wij steeds op plaatsen voeren, waar bijna geen stroom was. Natuurlijk hadden wij weder gedwongen haltestations bij elken broodvruchtenboom.

Af en toe zagen wij op de oevers kleine hutjes; gewoonlijk staan daar kleine hokjes bij, van ruw door elkaar gevlochten takken vervaardigd. Men vertelde ons, dat dit nachtverblijven waren van in het bosch kampeerende Papoea's, die op de varkensjacht zijn. In de kleine hokjes worden de gevangen jonge varkentjes bewaard. Zij vangen deze met honden, en nemen ze mede naar huis om daar opgevoed en vetgemest te worden. In dit opzicht schijnen zij dus dezelfde smaak te hebben als wij.

Later zag ik in de dorpen groote vetgemeste varkens, die al brommend en knorrend onder de huizen doorliepen en zich daar te goed deden aan overblijfselen van eten, dat door de planken was gevallen en verder dienst deden als gemeentereiniging. SODEDÉ, een van de oppassers van den

controleur, die ons was afgestaan om ons te beschermen, wist dien avond met een geïmproviseerde angel en hengel eenige prachtige visschen uit de rivier op te halen. Eenige exemplaren werden gereserveerd voor de verzameling, terwijl de overige een aangename afwisseling bezorgden in ons eentonig maal.

Op nevenstaande foto kan men een eenvoudige hut zien, vervaardigd door de Tarfiërs uit eenige groote bladeren van den wokapalm. Heel veel tijd neemt het maken van zoo'n hut niet.

Hoe verder wij de rivier opkwamen, des te moeilijker werd de vaart. Dikwijls belemmerden ons de in de rivier gevallen woudreuzen; de booten moesten dan verlaten worden en over de boomen heen getrokken worden. Dit gaf vrij veel opont-houd; eenmaal moest er eene opening gehakt worden in een boom om daardoor de bootjes te laten passeeren. Het bleek een ijzerhoutboom te zijn, die ons een langdurige ongewenschte halte bezorgde. De Papoea's weten echter uitstekend met hun pèda of kapmes om te gaan en wisselden elkaar voortdurend af, zoodat het werk spoediger verricht was, dan wij gedacht hadden. PAAI TOEA hielp goed mede, maar zijn geliefkoosde pet borg hij eerst heel netjes op.

Op den 29sten Juni, drie dagen na ons vertrek gingen wij aan wal, daar de Papoea's beweerden, dat de rivier verderop niet diep genoeg was om bevaren te worden en wij beter over land zouden kunnen gaan naar de bosch-Papoea's, die wisten, waar de steenkolenlaag was. Volgens hun zeggen zoude dit de stam der Nimbúran's zijn. Maar de tocht was voor dien dag te ver en het verdiende de voorkeur om hier te overnachten en den volgende morgen vroeg op weg te

Hut vervaardigd uit drie bladeren van den wokapalm.

gaan. Daar men in deze aangelegenheden geheel aan hen is overgeleverd en men verplicht is aan te nemen, wat zij vertellen, besloten wij hier ons kamp op te slaan. Dien middag konden wij genoeg werk verrichten door het vangen van insecten, verzamelen van steenen, maken van foto's, zoodat dien dag niet verloren ging. Op de aanlegplaats troffen wij eenige personen van den stam der Nimbúran's aan, die beloofden ons als gidsen te zullen bijstaan. Er was hier een kleine nederzetting van personen, die zich bezig hielden met het onderhoud der tuinen en met de varkensjacht. Eenige Nimbúrans vertrokken naar hun nederzetting om onze komst aan te kondigen, de afstand scheen dus niet zoo groot te zijn, maar een onbelaste Papoea, die gewoon is in het oerbosch te loopen, komt veel sneller vooruit dan een troep zwaar beladen koelies of Europeanen, die over wortels moeten strompelen en door de modder waden.

Vroeg in den morgen werd de tocht begonnen door een laag, modderig terrein met vele kleine riviertjes, die doorwaad moesten worden. Wij kwamen de Nimbúrans tegen, die den vorigen dag naar hun dorp waren gegaan om onze komst te berichten.

Zij beloofden, dat zij ons naar hunne nederzetting zouden brengen, maar van steenkolen beweerden zij niets af te weten. „Steenkool trada” was hun antwoord. Het is opvallend, dat zij dit woord ook gebruiken, zij moeten het dus wel van een Ternataansche jager gehoord hebben. De bewoners van Tarfia en de Nimbúrans hielden drukke besprekingen met het resultaat, dat zij ons beduiden ons te willen medenemen naar hun dorp, maar van steenkolen was geen quaestie. Mismoedig gingen wij weer op pad, wij passeerden af en toe tuinen en sagobosschen;

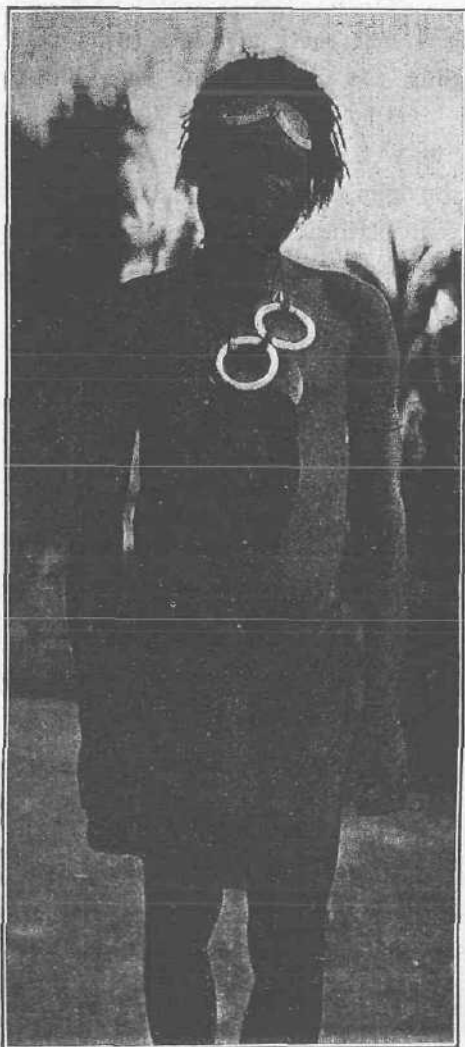
het voetpad tot nog toe nauwelijks breed genoeg voor één persoon, werd breeder en was druk beloopt; zijpaden kwamen er op uit en het duurde dan ook niet lang, of wij bereikten na eerst een steile helling beklommen te hebben, de eerste huizen. Wij werden vrij koel ontvangen en er werd weinig notitie van ons genomen. Onze gidsen voerden ons steeds verder van het eene dorp naar het andere, later is ons gebleken, dat zij ons bijkans in een cirkel hadden rondgeleid en eigenlijk niets anders gedaan hadden, dan ons overal in de dorpen laten kijken. Erg aangenaam was dit nu niet voor ons, en wij begonnen dan ook te wanhopen aan het bereiken van ons doel. Toch was het een zeer interessante tocht en wij kwamen tot de conclusie, dat het land der Nimbúran's zeer dicht bevolkt was. Bij onderzoek bleek dat er \pm 2000 weerbare Nimbúran's waren. De huizen waren gebouwd op heuvelruggen; een overval hadden zij dus niet te duchten, althans niet van de rivierzijde, daar zij een vrij uitzicht hadden over de rivier. Landwaarts zag men onmetelijk groote bosschen en volgens hun zeggen woonden daar geen menschen meer. Ten slotte kwamen wij in een dorp, waar naar alle waarschijnlijkheid een groot feest zoude gehouden worden. Op een soort van plein waren eenige mannen bezig met het verdeelen van het vleesch van twee geslachte varkens, ook stond er een draagbaar vol met ontkiemde klappers en verder groote bakken met sago.

De menschen, die bezig waren met de verdeling en het bereiden der sago, namen niet de minste notitie van ons en keken zelfs niet van hun werk op. Een foto, die wij maakten, scheen voor hen niets ongewoons te zijn. Een zeer groote Papoea, die beweerde dat hij de korano was, stapte

Tochereidselen voor het feest der Nimbütans.

trotsch naar ons toe en vroeg ons, wat wij hier zochten. Toen wij hem be-
duid hadden, dat wij voor de steen-
kolen gekomen waren, luidde zijn
antwoord tot onze groote wanhoop al-
weder: „Steenkool trada”. Er werd ons
duidelijk gemaakt, dat wij hier niet
konden blijven en dat het ons niet ge-
oorloofd was om in hun dorp te over-
nachten. In deze bewering werden
zij bijgestaan door de mannen van
Tarfia. De houding van deze menschen
was geheel anders geworden, dan toen
zij nog in hun dorp waren en hunne
diensten aanboden om ons naar de

Korano der Nimbáran's.

steenkolenvindplaats te brengen. Zij werden aanmatigend en er was niet meer met hen te handelen. Hunne veranderde houding was ons vóór het oogenblik geheel onverklaarbaar. Tot overmaat van ramp was de arme PAAI TOEA vrij ernstig ziek geworden, hij had naar alle waarschijnlijkheid een hevigen aanval van malaria, tenminste hij scheen het in deze tropische hitte koud te hebben, te oordeelen naar de situatie, waarin ik hem zag liggen. Hij lag op een soort van houten brits; onder hem brandde een zacht smeulend vuurtje, dat hem niet in het minst scheen te hinderen. Zelfs voor zijn mooie cavaleriepet had hij geen oogen meer. Een uitgebreid Papoesch maal lag binnen zijn bereik, maar ook dat bracht niet veel leven in hem en het zegt veel, indien een Papoea geen gebruik maakt van voor hem begeerlijke spijzen. Het wordt door de Nimbúrans als een zeer slecht teeken beschouwd, indien een Papoea van een naburigen stam in hun dorp komt te overlijden. Alles werd dan ook in het werk gesteld om hem op te beuren.

Ten slotte werd ons een kampplaats in de nabijheid van een riviertje, de Kebú, aangewezen, waar wij moesten overnachten. Een flinke regenbui, die ons overviel, voordat de tenten in gereedheid waren, en den grond doorweekte, waarop de veldbedden moesten gelegd worden, maakte onze toestand niet aangenamer. Onze stemming was verre van vroolijk, in plaats van rondom een steenkolenvuur te zitten, keken wij met treurige gezichten naar ASSANG, die het eten probeerde gaar te krijgen op een ellendig vuurtje van nat brandhout.

De mannen van Tarfia vroegen verlof of liever gaven hun uitdrukkelijken wensch te kennen om naar de Nimbú-

rans te gaan; zij hadden de toebereidselen voor het feest gezien, dus niets kon hen weerhouden daaraan deel te nemen. Zij beloofden den korano te zullen overhalen om ons den volgenden dag naar de steenkolenvindplaats te brengen.

Zij bleven den geheelen nacht weg en het was den volgenden dag duidelijk op hun gezicht te zien, dat zij een vroolijk feest achter den rug hadden. De korano verscheen, zooals zij beloofd hadden en de tocht door de dorpen nam weer een aanvang; het leek wel, of nog meerdere Nimbúran's hun wensch hadden te kennen gegeven deze zoo vreemdsoortige vertegenwoordigers van het blanke menschenras te zien. Wij volgden gelaten en hoopvol onzen gids. Tot mijn groote vreugde vond ik midden op het pad, waarover reeds een twintigtal menschen voor mij uit waren gegaan, een geheel onbeschadigde Atlasvlinder.

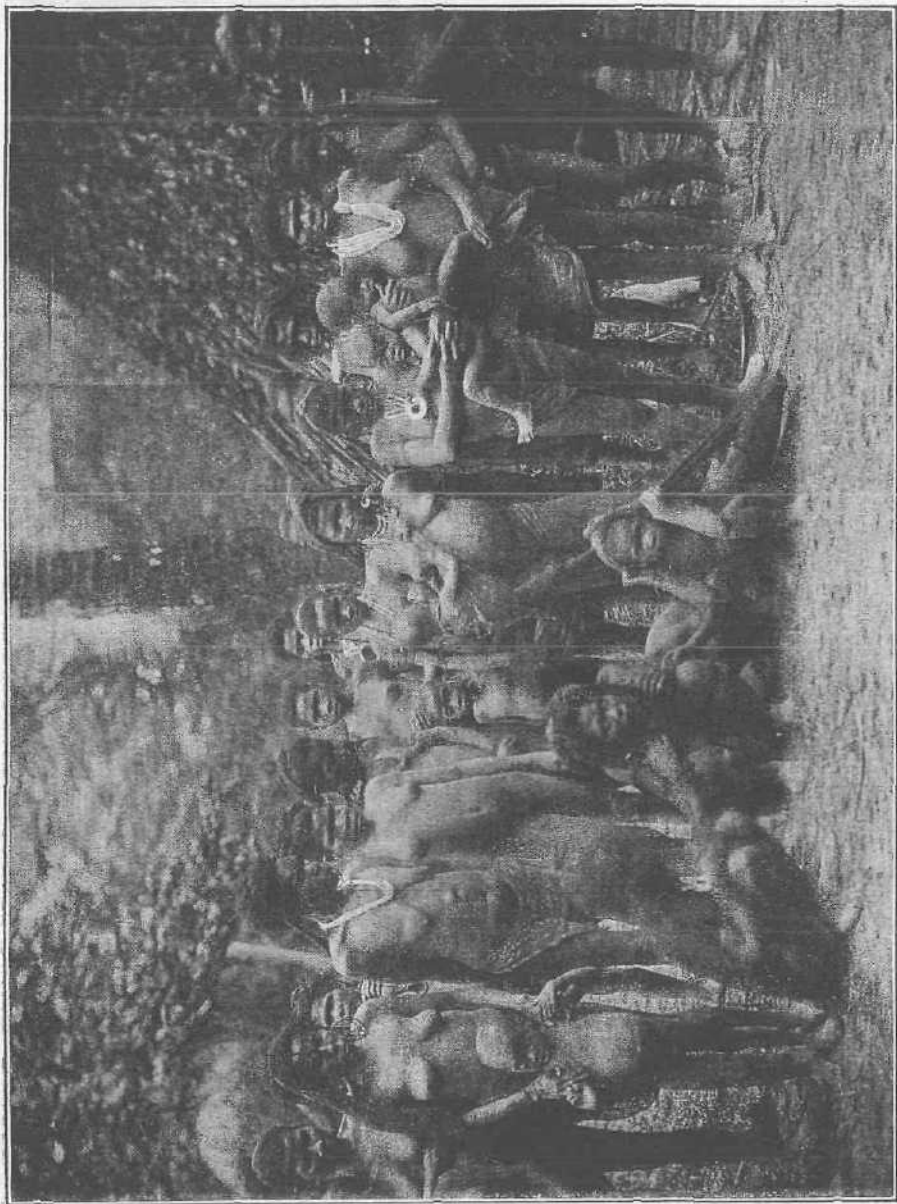
Een hevige regenbui deed ons vluchten in een klein huisje in een tuin, waar suikerriet verbouwd werd. VAN NOUHUYS trotseerde den regen en kwam een oogenblik later terug met het heugelijke bericht, dat hij de steenkolenlaag gezien had. De regenbui werd even afgewacht en met gezwinden pas ging het langs een steile helling achter VAN NOUHUYS naar de steenkolenlaag. Wij daalden af in een met zandsteenblokken bezaaid riviértje de Báb, dat hier een van de schatten van den bodem had blootgelegd. Door Professor werden de noodige waarnemingen gedaan, terwijl VAN NOUHUYS en ik ons bezig hielden met het zoeken naar marinefossielen, die hier in rijke mate in een zeekleibank voorkwamen.

Verder viel het ons op, dat er zoovele van de bekende ceintuurs van Tarfia van eigenaar veranderd waren en thans in het bezit waren der Nimbúrans. De zaak werd ons uitgelegd

door BADOUN, een der hier wonende Ternataansche jagers. Hij vertelde ons, dat de bewoners van Tarfia reeds geruimen tijd in strijd hadden geleefd met de Nimbúrans; deze twist had voor hen zeer onaangename gevolgen, daar zij in ruil voor de banden en zeevisch van de Nimbúrans de noodigé sago betrokken. Zij wonen te dicht bij zee om sago te verbouwen, terwijl de sagobosschen in de nabijheid van Tarfia in eigendom toebehooren aan de Nimbúrans. Het was dus met groote instemming, dat zij ons plan begroetten om naar de Nimbúrans te gaan, daar zij dit onder onze bescherming dorsten te doen. De beschikbare banden waren dus voor ons niet te koop, daar zij deze noodig hadden om als vriendschaps-geschenken aan te bieden.

Toen zij dan ook, dank zij onze hulp, eenmaal veilig en wel bij hunne oude vrienden waren, liet het hun absoluut koud, of wij bij de steenkolen kwamen of niet. Zij dachten er slechts aan, om weder op een goeden voet te komen met de Nimbúrans. Het feest zal ook wel ter hunner eere zijn aangericht. Toen wij hun vroegen, wat dit voor een feest was, antwoordden zij ons „taun baroe” of wel „nieuwjaarsfeest” en dit nota bene op 30 Juni. Hunne handelwijze is zeer begrijpelijk, daar zij meer hebben aan eene goede verstandhouding met een naburigen volksstam dan met ons, die zij wellicht nooit weer terug zouden zien. Hun verder onaangenaam optreden maakte toch, dat wij niet op zoo'n goeden voet met hen zijn gekomen, als wij dit waren met de Tobádiërs. Zij kregen na afloop van den tocht niets meer dan het afgesproken loon, alhoewel dit tot groote ontevredenheid aanleiding gaf.

Wij gingen na het onderzoek der steenkolen op weg en

Vrouwen en kinderen der Nimburan's.

bemerkten thans, hoezeer zij ons hadden laten dwalen. In een der dorpen had nog een zonderling voorval plaats, dat ik de moeite waard vind om hier te vermelden. Terwijl wij zaten uit te rusten en ons te goed deden aan klappermelk, kwam er een Nimbúran naar Professor toe en noodigde hem met handgebaar uit om tegen een boom plaats te nemen, waarna hij met een kapmes zijn lengte op den boom afteekende. Ditzelfde geschiedde met de overige leden der expeditie. De koelies schenen geen wezens te zijn, belangrijk genoeg om hunne lengte te weten. Wij noodigden op onze beurt een van de Nimbúrans uit om ook zijne lengte daarop aan te geven. Mij dunkt dit voorval getuigt wel van hunne opmerkingsgave. Dit anthropologisch onderzoek bewees, dat wij aanmerkelijk grooter waren dan zij.

Wij kampeerden dien nacht weder in het ons aangewezen kamp aan de Kebú. Den volgenden dag gingen wij weder vroeg op weg naar onze bootjes, die wij bij het bivak aan de Moaif hadden achtergelaten. De weg was nu ook veel korter en wij behoeften niet langs alle dorpen om bekeken te worden door de nieuwsgierige Nimbúrans. Ten slotte kwamen wij weder op de plaats, waar wij de eerste huizen van dezen stam gezien hadden. De Tarfiërs bezorgden ons hier weder eene groote teleurstelling, doordat er eenige van hen niet op het appel waren en met hen ontbraken eenige zakken rijst en het groote blik met alcohol, gevuld met zoölogische voorwerpen. Wij wilden hier niet langer op hen wachten en trokken verder naar het kamp aan de Moaif. Volgens de berichten scheen de toestand van PAAI TOEA er niet beter op geworden te zijn.

BADOUN werd door Professor aan de expeditie verbonden,

daar hij ons als gids moest dienen op den terugweg; wij waren van plan den weg gedeeltelijk per boot te maken en langs een omweg de kust te bereiken, daar er volgens zijn zeggen in de buurt een meer moest zijn, dat Professor gaarne wilde bezoeken.

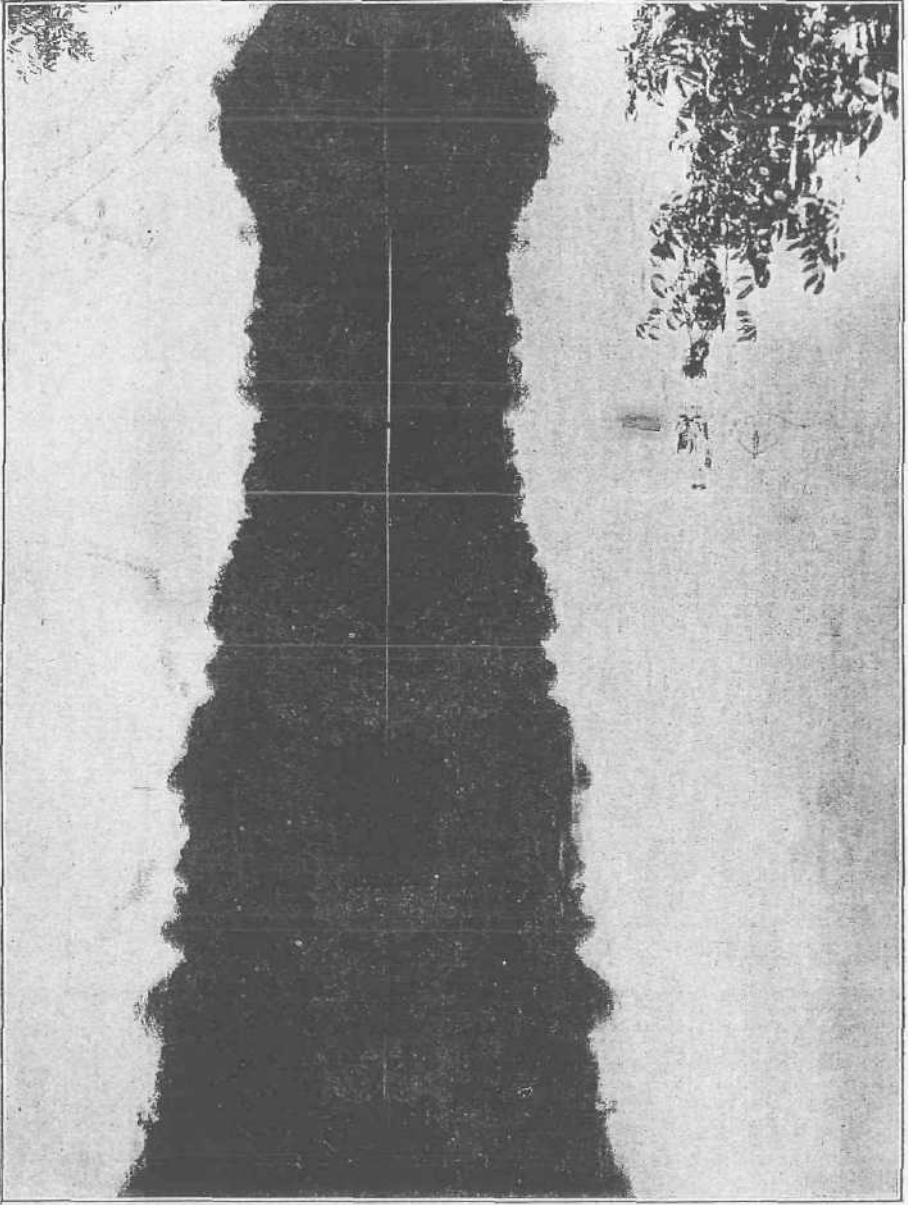
Den volgenden morgen arriveerden de Tariërs, maar voor het gemak hadden zij de zakken met rijst en de blikken bus achtergelaten. Het hielp weinig om boos op hen te zijn en wij kozen de wijste partij door eenige Papoea's over te halen, om voor een kapmes de achtergelaten voorwerpen op te halen. Wij brachten een onaangename tijd met wachten door; niemand durfde er op uit te gaan, daar de dragers elk oogenblik konden terugkomen. Eindelijk kwamen tegen twaalf uur de lang verwachten met de achtergelaten bagage. Mede arriveerde PAAI TOEA, die zwaar ziek uitgestrekt lag op een geïmproviseerde draagbaar. Een van de dragers was de korano der Nimbúrans, die, geloof ik, verheugd was, dat hij dezen onwelkomen gast spoedig kwijt zou raken. Hij moest thans in een der booten gedragen worden, waarin hij voor enkele dagen zoo triomfantelijk met zijn fraaie pet op het hoofd getroond had. Natuurlijk was dit geen gemakkelijk werk; de korano zou hem op de schouders naar het bootje dragen. Voorloopig ging alles goed, totdat deze dicht bij de rivier plotseling tot over zijne knieën in de verraderlijke modder zakte en voor noch achteruit kon. Groot was de consternatie, maar nog grooter het rumoer der schreeuwende en gillende Papoea's, waartoe de korano in zijn benardden toestand niet het minst bijdroeg. Er werden eenige zware palen en latten over de modder gelegd en zoo werd de arme PAAI TOEA uit zijne netelige

positie gered. Hij zat thans weder met nederhangend hoofd in de boot; de korano etaleerde lekkernijen binnen zijn bereik en met een verlicht hart namen wij afscheid van de Nimbúrans. Vijf van hunne stamgenooten lieten zich door DUMAS bepraten om ons als dragers te helpen, daar wij die noodig hadden, omdat de tocht gedeeltelijk over land zou moeten gaan en eenige koelies door ziekte geen dienst konden doen en met de booten terug gestuurd zouden worden. Een van hen was een aardige, vroolijke jongen, JASO genaamd, die zelfs vroeg, of hij mede met ons naar de Humboldtbaai mocht gaan. Dit werd hem natuurlijk toegestaan. De Tarfiërs deden echter alle mogelijke moeite om hen van hun voor-nemen af te brengen en wilden hen liever medenemen naar hun dorp om met hen feest té vieren en hun een contra-beleefdheid bewijzen voor het genoten feest, om zoodoende de verhouding zoo vriendschappelijk mogelijk te maken. Onze reeds geschokte vriendschap voor de Tarfiërs werd er hier-door niet beter op.

De vaart stroomafwaarts duurde niet lang en bij het zij-riviertje de Tangám werd de hoogst noodzakelijke bagage uitgeladen. De zieke koelies bleven in de lépa-lépa's en het sein tot vertrek werd gegeven. Maar de koelies weigerden te vertrekken en wenschten liever door de Tarfiërs geroeid, de Moaif af te zakken. Er werd gedreigd met boete en ontslag op staanden voet, maar niets hielp. Daarop werden de koelies één voor één gevraagd, of zij hun plicht wilden doen of niet. De eerste weigerde en werd onmiddellijk ontslagen; dit hielp gelukkig, want de anderen, beangst voor een dergelijke straf, besloten zich in hun lot te schikken en namen zwaar zuchtend hun last op. De vijf Nimbúrans bleken

handige jongens te zijn en deden alles, wat hun gevraagd werd. Het terrein was bij uitstek modderig; tot overmaat van ramp was de modder van eene taaie substantie. Tallooze kleine riviertjes moesten overgestoken worden. Des avonds vergastte JASO en zijne vrienden ons op een concert met karriwarrifluiten, die zij gemaakt hadden van bamboe, dat hier en daar aan den weg groeide. Zij wisten van geen uitscheiden en ten slotte moest hun ter wille van de nachtrust het stilzwijgen worden opgelegd.

Den volgenden morgen bereikten wij tegen half negen het meer Trámbuai, dat aan ééne zijde omgeven is door hooge kalkrotsen en aan de andere zijde door sagoboomen. Hoewel wij gaarne eenigen tijd hier hadden willen blijven om visschen uit dit meer te vangen — JASO vertelde, dat er zeer groote in waren — kon hier niets van komen, daar onze tijd te beperkt was en wij weder terug moesten naar de Zeemeeuw. Om elf uur werden wij vergast op een flinke tropische regenbui; de regen daalde in stroomen neder, het boschpad werd in een oogwenk veranderd in een beek, waar het water in bleef staan. In minder dan geen tijd waren wij druipnat, het water liep in onze schoenen en de bagage werd doornat. BADOUN vertelde, dat, indien wij nog één berg overtrokken, wij bij de Murisbaai zouden uitkomen en van daaruit het schip, dat in de Mattererbaai lag, in een half uur tijds konden bereiken. Maar dit zou alleen met de uiterste krachtsinspanning kunnen volbracht worden. Wij vroegen aan de koelies, wat zij wilden en deze verklaarden eenstemmig, dat zij door wilden loopen om het schip zoo spoedig mogelijk te bereiken. Eenigen kregen een aanval van malaria; hun last werd over de anderen verdeeld en kreu-

Het meer Trámbuai.

nend en steunend en steeds door ons aangespoord sleepten de zieken zich voort.

De beklimming van het gebergte viel niet mee, de weg was lang en dikwijls zeer steil, maar de hoop des nachts op de Zeemeeuw te zullen overnachten gaf ons allen krachten en zonder morren werd de tocht vervolgd. Het duurde zeer lang, voordat wij de waterscheiding of wel het hoogste punt bereikt hadden. Daar werd een rust gehouden en een elk rolde zich een cigarette en nam eene gemakkelijke houding op den grond aan, verheugd, dat het doel bijna was bereikt. Maar eene zeer steile afdaling wachtte ons nog en soms moesten wij ons aan de afhangende takken vasthouden om niet naar beneden te glijden. Met een verheugd hart bereikten wij de Murisbaai, namen eenige daar op het strand liggende vlerkprauwen en roeiden daarmede naar de Zeemeeuw, waar wij vriendelijk werden ontvangen. Ons eerste werk was een bad nemen en schoone kleeren aantrekken, wat na zoo'n tocht hoogst noodzakelijk is. 's Avonds genoten wij van een net gedekte tafel en schoone servetten; deze zoogenaamde weeldeartikelen gebruikten wij in het bosch natuurlijk niet.

Wij bleven nog een dag in de baai liggen om het medegebrachte materiaal in orde te brengen, daar dit in volle zee met hooge deining niet mogelijk is. Verder moest er met de bewoners van Tarfia worden afgerekend, die tot hun groote ergernis niets meer kregen, dan het hun beloofde loon. De verhouding tusschen hen en ons was na al hetgeen er gebeurd was, niet erg goed en de zoo zeer door mij begeerde ceintuurs werd ik ook nu niet meester. Zij vroegen er de onzinnigste prijzen voor, wel wetende, dat ik er niet zooveel

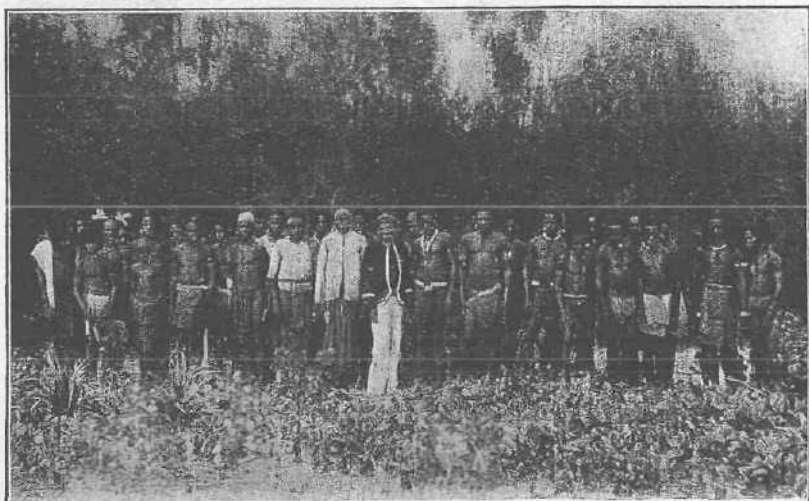
voor over zou hebben. De Nimbúrans, die ons hadden vergezeld en dienst hadden gedaan als dragers, werden daarentegen goed beloond. JASO en een andere Nimbúran, wiens naam mij ontschoten is, beloofden mede te zullen gaan naar de Humboldtbaai en wilden voor een bepaald loon als dragers op onze verdere tochten dienst doen. Het aantal onzer koelies was dermate door ziekte geslonken, dat het noodig werd ons op de een of andere wijze van personeel te voorzien.

Statig stapte JASO aan boord rond en voelde zich ver boven zijne stamgenooten verheven, nu hij met zoo'n groot schip op reis zoude gaan. Een stoomschip had hij trouwens nog nooit gezien. Den volgenden morgen werd het anker om zes uur gelicht. De schroef deed eenige slagen en er kwam beweging in het schip. JASO's voorkomen veranderde plotseling; van bleek worden is natuurlijk bij een Papoea geen sprake, maar een hevige angst was toch op zijn gezicht te lezen, zijn borst ging op en neer. Hij hield zich eenigen tijd goed, maar opeens vloog hij naar stuurboord en trachtte door de treden van de staatsietrap, die nog niet geheel was opgehaald, in zee te springen. Zijn metgezel wilde zijn voorbeeld volgen, beiden werden echter tegengehouden. Onmiddellijk werd er gestopt en men liet hen op een meer veilige manier van boord. De Tarfiërs, die ons uitgeleide hadden gedaan met hunne vaartuigen, namen hen op, verheugd, dat zij hen van ons hadden afgetroond. JASO wuifde ons thans met een rustig gelaat een laatst vaarwel toe.

Wij brachten daarna een kort bezoek aan de Isisbaai en maakten kennis met de stam der Jakari's, die ons met hunne bootjes omringden en ethnografica te koop aanboden. De

markt voor deze voorwerpen is hier zeer bedorven, doordat de Pakketvaart eenige van deze plaatsen aandoet en de passagiers en officieren veel te hooge prijzen daarvoor betalen.

Daarna werd Tanah merah (roode aarde) bezocht, de naam staat in verband met een roode berg in de nabijheid.

Bewoners van Tanah merah.

Eigenlijk heet zij Bitiraimuái kist. De hoogwaardigheidsbekleeders kwamen als gewoonlijk aan boord en er moest met hen onderhandeld worden over gidsen voor een kolenvindplaats, die hier ergens in de buurt moest zijn. Daar Professor en ik nog leden aan voetwonden, gingen VAN NOUHUYS en DUMAS alleen uit op het kolenonderzoek. Ik vischte met VAN WEEL, den 1sten stuurman van de Zee-

meeuw met toeba in een klein riviertje de Klipong, dat in de Tanah merahbaai uitstroomt. In het dorp kocht ik een klein wild varken, dat ik levend mede naar Holland hoopte te nemen, teneinde ook door levend materiaal de reeds vroeger door mij aangeroeerde quaestie te helpen uitmaken. Wij hebben getracht het met een eigen gemaakte zuig-flesch op te voeden, maar het wenschte niet te wennen aan dit moderne hulpmiddel en is kort daarop gestorven. DUMAS vertelde ons, dat de vrouwen in de Geelvinkbaai de jonge varkens aan de borst zogen om ze zoo lang in het leven te houden, totdat zij het voedsel op de gewone wijze tot zich kunnen nemen. Ik heb helaas dit interessante schouwspel nooit zelf gezien.

Terwijl VAN NOUHUYS en DUMAS op weg waren, brachten Professor en ik een bezoek aan een in de nabijheid gelegen baai, waar ik het genoeg had een zoogenaamde koraaltuin te bewonderen. Het is tooverachtig mooi; prachtig gevormde korallen van de meest groote verscheidenheid van kleuren zijn op den bodem der zee gegroeid in het blauwe kristal heldere water. Roode en blauwe zecsterren liggen er tusschen verspreid, terwijl allerlei vreemdsoortig gekleurde vischjes tusschen de koraaltakken rondzwemmen. Wij bleven langen tijd boven dit mooie schouwspel rondrijven, en konden maar niet genoeg krijgen van al het schoone, dat wij in de diepte der zee zagen. Wij lagen zoo stil mogelijk en lieten niet toe, dat de roeiers met hunne pagaaien beweging in het water brachten, daar wij door het rimpelen van het water minder goed zouden hebben kunnen zien. Ook in de nabijheid van Ternate heb ik koraaltuinen gezien, maar zij waren lang niet zoo mooi als die bij Tanah merah.

VAN NOUHUYS en DUMAS kwamen vrij onverrichter zake terug en er bleek van het verhaal over de steenkolen niet veel waar te zijn.

Op den terugweg brachten wij nog een bezoek aan een kleine baai, die Professor wilde bezoeken wegens het groot aantal rolsteen, die op het strand lagen. Een weinig landwaarts in lag de uit eenige huizen bestaande nederzetting Jonsu. Wegens de steile oever ging de landing met eenige moeilijkheid gepaard.

Wij waren juist geland, toen er een zestal Papoea's uit het bosch sprongen, die in hevige gemoedsbeweging schenen te verkeer. Zij waren met pijl en boog gewapend en liepen zenuwachtig heen en weer. Nadat zij een beetje tot kalmte waren gekomen, maakten zij ons duidelijk, dat zij in oorlog waren met in het gebergte levende Papoea's. Volgens aanduiding moesten dit onze chloromelaniet vrienden zijn. Zij zouden er drie hebben doodgeschoten, maar dergelijke grootspraak was ons bekend; de strijd zal wel niet zoo bloedig geweest zijn. Toch vonden wij het beter om zoo kort mogelijk bij hen te blijven en hunne woningen niet te bezoeken. Wij wilden hun eenige plukjes tabak geven, maar zij rukten ons bijna de tabak uit de handen. In gewone gevallen zouden wij dit niet hebben toegelaten, maar in de gegeven omstandigheden vonden wij het geraden hen maar met zachtheid te behandelen. Bij het in de vlet gaan deed zich nog een grappig tooneel voor; een van de Papoea's wilde mede in de vlet om aan boord van de Zee-meeuw te komen. Iemand van ons duwde hem op zij, terwijl een opkomende golf de boot deed schommelen, waardoor hij zijn evenwicht verloor en achterover in zee viel. Woe-

dend kwam hij boven, maar zijne woede werd getemperd door de uitbundige vreugde van zijne medemakkers. Deze vreemdsoortige ontmoeting met deze Papoea's op het oorlogspad liep dan ook zonder ernstige gevolgen voor ons af. Na nog even de bovengenoemde Torárebaai te hebben aangedaan, lagen wij den 10^{den} Juli des avonds om half zes weder voor anker in de Humboldtbaai. De andere leden der expeditie waren niet op onze komst voorbereid en wij overvielen hen, terwijl zij druk bezig waren met het inpakken der bagage. Dien avond bleven wij nog diep in den nacht praten om elkaar onze wederwaardigheden mede te deelen. VAN DER SANDE vertelde een aardig voorval, dat hij te Asé had gehad. Op een dag was de pit van een der lantaarns verkoold en moest dus vernieuwd worden. Deze bewerking geschiedde onder aanschouwing van een groote kring belangstellenden. Toen hij den volgenden dag een voorwerp wilde koopen, weigerden zij de gewone ruilmiddelen en wazen op het kistje, waarin het katoen voor de lamp was geborgen. VAN DER SANDE begreep niet, wat zij verlangden en bood hen allerlei voorwerpen aan, maar te vergeefs; ten einde raad wees hij op een kluwen lampenkatoen, waarop er een gejuich opging en hij daarmede het verlangde voorwerp kreeg. Zij waren waarschijnlijk van meening, dat deze stukjes katoen zulk prachtig licht gaven.

Ons vertrek van Metu Débi zou binnen enkele dagen plaats hebben. Ieder was de volgende dagen druk bezig met het in orde brengen van zijn bagage. DE BEAUFORT en ik woonden voor het laatst een feest bij in de karriwarri van Tobádi, dat georganiseerd was, omdat de mannen van Ingrás een groote schildpad hadden gevangen. Het dansen had plaats

buiten op het platform; door allen werd er aan deelgenomen, mannen, vrouwen en kinderen. Natuurlijk bleven de jongens van de karriwarri verborgen. UNAI vertelde ons, zoo dikwijls hij ons zag, hoe verdrietig hij was, dat wij gingen vertrekken.

De bagage kwam langzamerhand gereed en er werd een geregelde dienst van sloepen onderhouden tusschen de Zee-meeuw en Metu Débi.

Men kon aan de prijzen, die er voor ethnografica werden gevraagd, merken, dat ons vertrek bekend was. Men zou hier zeggen, dat de markt gedrukt was. Ieder^s trachtte nog van ons los te krijgen, wat hij noodig had en het leek wel of wij winkelbedienden waren, die de koopende Papoea's op hunne wenken moesten bedienen. Het resultaat was, dat VAN DER SANDE een mooie collectie van de Humboldtbaai medebracht.

DUMAS, die met een der booten van de pakketvaart een phonograaf had gekregen, hield zich bezig met het opnemen van Papoesche liederen. Het effect bij het weergeven van hunne liederen was overweldigend en bij het hooren van hunne gezangen plaatsten zij zich in de meest theatrale houdingen voor het instrument.

Wij deelden aan de Tobádiërs mede, dat wij genegen waren eenigen van hen mede naar Ternate te nemen. Volgens WARU was het een van hunne grootste wenschen om naar deze plaats te gaan. Zij zouden daarvoor een bepaald loon krijgen, maar moesten op een tocht; die wij voornemens waren te maken, als dragers fungeeren. Het aanbod was echter zoo groot, dat wij verplicht waren er enkelen uit te kiezen, daar wij er maar veertien konden gebruiken. Ten

bewijze dat zij waren aangenomen, kregen zij een briefje, waarop het verzoek stond om hun aan boord van de Zeemeeuw op te nemen. Onder hen bevond zich een Tobádiër, ATTA genaamd, die een speciale vriendschap voor mij had opgevat. Hij had dit getoond door op een dag naar mij toe te komen en beurtelings op mij en op hem wijzende sōbā¹⁾ te zeggen. Het klonk aardig, dat de veertien Papoea's, die wij medenamen, ons altijd met dit woord aanspraken. De intimus van DE BEAUFORT heette JEN. Ik geloof niet, dat de andere leden der expeditie er ook een speciale vriend op na hielden.

Naar mate de dag van het vertrek naderde, begonnen de aangenomen Papoea's stil te worden en lange gezichten te trekken; zij waren waarschijnlijk zeer onder den indruk van dit zoo gewichtige moment in hun leven. Op onze vraag, of zij niet liever in Tobádi wilden blijven, antwoordden zij ontkennend met een majestueus gebaar. Onze aspirantdragers stonden onder bevel van KRUE, die er het oudst in jaren uitzag.

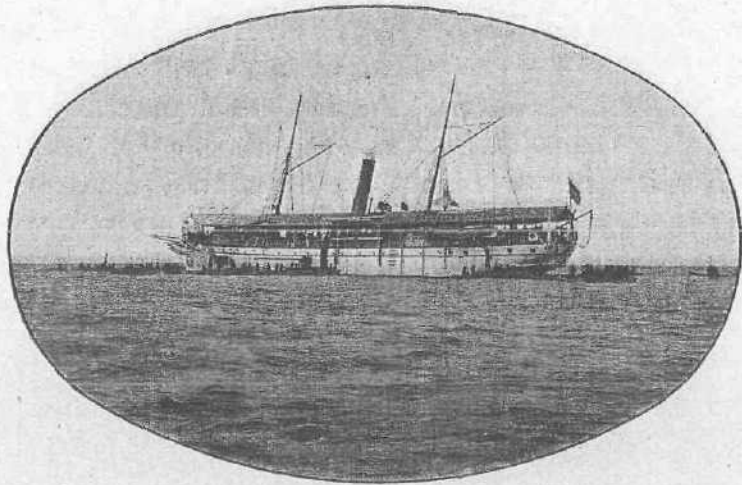
Een uur voor ons vertrek maakten wij nog gezamenlijk een wandeling rond het eiland en brachten nog eens een bezoek aan alle plekken, waar wij zoovele aangename oogenblikken hadden doorgebracht. Wij wandelden langs het huis van den controleur, waar zijne oppassers gereed stonden om met de vlet van de Bensbach naar de Zeemeeuw te roeien. Verderop de koelieloods, waar wij thans niets dan vroolijke gezichten zagen. Er was hun gezegd, dat zij nog maar één

¹⁾ Waarschijnlijk eene verbastering van het Maleische woord „sobat" dat vriend beteekent.

tocht behoeften te maken, alvorens zij voor goed naar hunne families konden terugkeeren. Wij brachten een afscheidsbezoek aan den tokohouder van de Nieuw-Guinea Handelsmaatschappij; liepen nog eens door de zoogenaamde handelaarswijk en keerden terug naar ons huis. Het huis had een koper gevonden in MUSTARI KATIDJA, een rijke Ternataansche handelaar, terwijl de koelieloods overging aan JOHANNES ROMPIES. De voorwerpen, die wij niet de moeite waard achtten om mede te nemen, werden onder de Papoea's verdeeld, die in grooten getale waren opgekomen om ons vaarwel te zeggen. Er waren er onder hen, die zich verdrietig toonden over ons vertrek; er bestond dan ook wel reden voor, want ons huis was voor hen steeds een welvoorzienere toko geweest, waar zij bijna alles konden krijgen, wat zij begeerden, in ruil voor voorwerpen, die voor hen weinig waarde hadden. UNAI had dien morgen zijn treurige stemming getoond door op de gewone plaats bij de provisieloods de sirenenfluit aan zijne lippen te brengen, maar mistroostig liet hij die weer uit zijn mond vallen zonder er een schoone toon aan te hebben ontlokt. Onze honden werden onder hen verdeeld, hoe onaangenaam het ook voor ons was om afscheid van hen te nemen. Maar gedachtig aan hetgeen er gebeurd was, konden wij er niet aan denken om deze weder mede te nemen aan boord van de Zeemeeuw.

Ten slotte werd de laatste plechtigheid onder aanvoering van Professor verricht. Ieder plantte twee ontkiemde klappers op het eiland, in de hoop, dat het eens forsche boomen mochten worden en met den innigen wensch, dat het ons nogmaals in ons leven gegeven mocht zijn deze boomen terug te zien.

Toen dit werk verricht was, werd de Nederlandsche vlag, die steeds vroolijk aan een lange paal voor het huis van den controleur had gewapperd, ingehaald. Wij vertrokken daarna allen naar de Zeemeeuw; zooals ik reeds vroeger zeide, genoot ik de groote eer om door UNAI naar boord geroeid te worden.

De Zeemeeuw lag in de buitenbaai, daar er in de binnenbaai geen veilige ankerplaats was; van uit Metu Débi was zij niet te zien. Zoodra wij om kaap Pi waren gekomen, wachtte ons daar een verrassend schouwspel. De Zeemeeuw, helderwit geschilderd, lag daar statig voor anker, met de geheele Tobádische vloot om haar heen. Alle vaartuigen, die maar zee konden bouwen, waren voor den dag gehaald. Mannen, vrouwen, kinderen, grijsaards, jeugdige en bejaarde Papoea's waren opgehoopt in de vaartuigen om een laatst vaarwel toe te roepen aan de veertien stamverwanten, die

zij aan onze hoede hadden toevertrouwd en die een reis zouden gaan maken, waar nog lang in Tobádi over gesproken zal worden.

Toevallig woonde ik hun aan boord komen bij; zij werden uitgeleide gedaan door familie en vrienden. Deze toonden hunne genegenheid door allerlei lekkernijen voor hen aan boord te brengen, bestaande uit: gebakken visch, ongekookte sago, jonge klappers, varkensvleesch, om kort te gaan, het geheele menu der Papoea's; het geheel vormde een groote stapel aan boord. Ook de sagopotten om deze spijs te kookken werden niet vergeten. Een oud vrouwtje gaf aan een der vertrekkenden, waarschijnlijk haar zoon, eenige van hare schildpadden oorringen. In de booten, die ons omringden, zagen wij verscheidene vrouwen bitter weenen, de meesten staken drie vingers op om ons te herinneren aan onze belofte, dat zij allen weder over drie maanden terug zouden zijn. Er heerschte een onbeschrijfelijke verwarring aan boord, overal trof men Papoea's aan, die afscheid namen en die voor het laatst nog een pakje tabak of een mes van ons trachtten te krijgen. UNAI stapte trotsch als een pauw over het dek; ik kon niet nalaten hem een groot kapmes als afscheidscadeau aan te bieden. Als tegengeschenk ontving ik een mooie bos pijlen en een rijk versierde boog. Maar plotseling gilte de stoomfluit, de Papoea's die niet meegingen, moesten van boord, de trap werd ingehaald en langzaam begon de schroef te werken. Er ging een luid geschreeuw op van de ons omringende bootjes, die ons te vergeefs trachtten bij te houden; overal zag men handen met drie waar-schuwendende vingers. De veertien Papoea's, die thans in onzen dienst waren, vlogen naar den achterstevan en namen

wuivend afscheid van de achtergelaten betrekkingen. Langzamerhand waren de bootjes niet meer te herkennen en geleken nog maar op kleine bruine stipjes en verdwenen ten slotte geheel uit het gezicht. Wij stoomden langs Kajó en

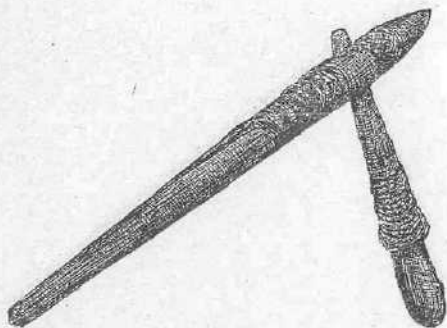

Mannen van Kajó.

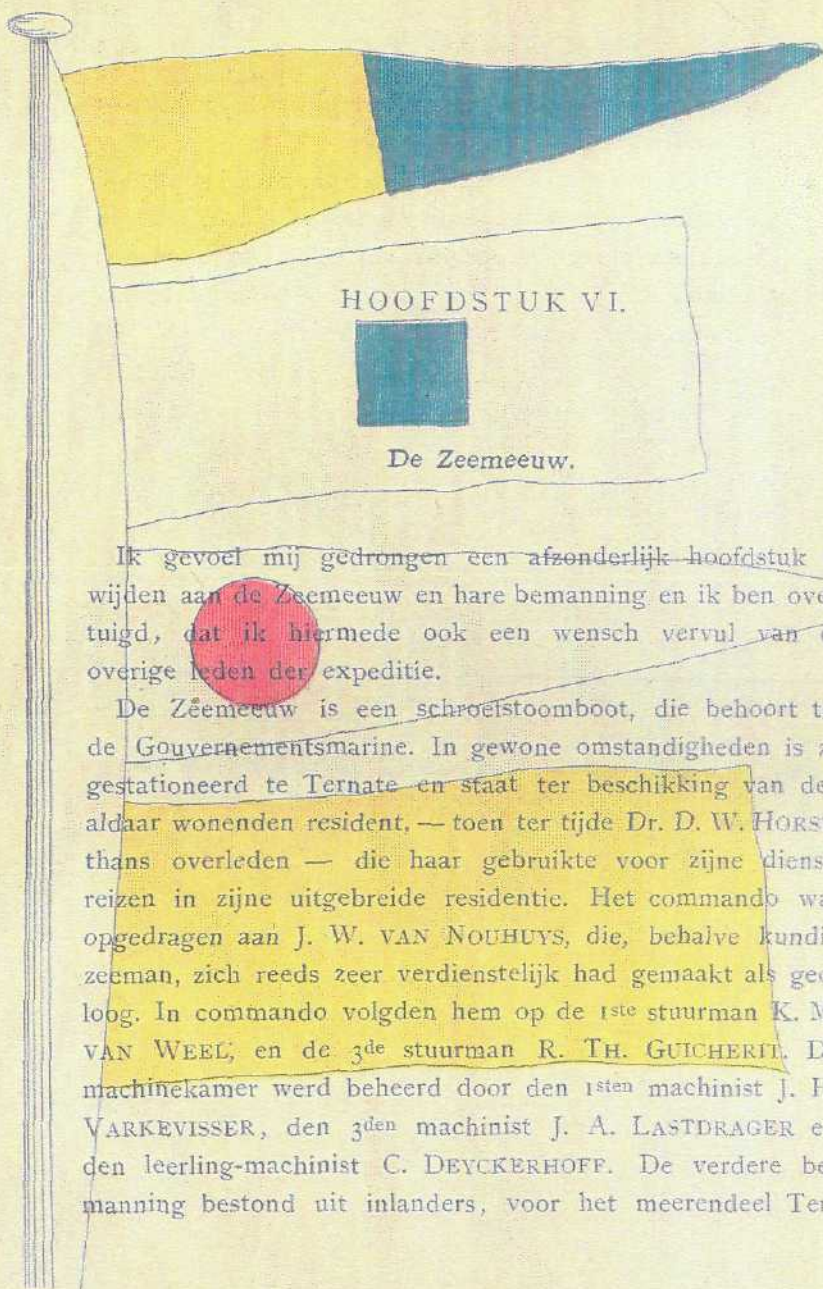
werden vaarwel gewuifd door eenige van hen in bootjes; ten slotte passeerden wij het Magdalena-eiland, de ankerplaats van de Pakketvaart; kaap Tuátja (Caillé) kwam daarna in zicht en het duurde niet lang of wij waren in volle zee en hadden voor altijd de Humboldtbaai vaarwel gezegd,

die bij ons allen wel een onuitwischbaren indruk zal hebben achtergelaten.

Ieder trachtte het zich weder zoo gemakkelijk mogelijk aan boord te maken; den Papoea's werd een bepaald gedeelte van het schip als verblijf aangewezen en wij moesten hen langzamerhand aan tucht gaan wennen, een woord dat zeker niet voorkomt op de woordenlijst der Papoea's.

Steenen bijl.

Ik gevoel mij gedrongen een afzonderlijk hoofdstuk te wijden aan de Zeemeeuw en hare bemanning en ik ben overtuigd, dat ik hiermede ook een wensch vervul van de overige leden der expeditie.

De Zeemeeuw is een schroefstoomboot, die behoort tot de Gouvernementsmarine. In gewone omstandigheden is zij gestationeerd te Ternate en staat ter beschikking van den aldaar wonenden resident, — toen ter tijde Dr. D. W. HORST, thans overleden — die haar gebruikte voor zijne dienst-reizen in zijne uitgebreide residentie. Het commando was opgedragen aan J. W. VAN NOUHUYS, die, behalve kundig zeeman, zich reeds zeer verdienstelijk had gemaakt als geoloog. In commando volgden hem op de 1ste stuurman K. M. VAN WEEL, en de 3de stuurman R. TH. GUICHERIE. De machinekamer werd beheerd door den 1sten machinist J. H. VARKEVISSER, den 3^{den} machinist J. A. LASTDRAGER en den leerling-machinist C. DEYCKERHOFF. De verdere bemanning bestond uit inlanders, voor het meerendeel Ter-

natanen. Aan hun hoofd stond de zoogenaamde „serang”, vereeuwigd in onderstaande foto. Toen wij voor het eerst

J. A. LASTDRAGER. C. DEYCKERHOFF.

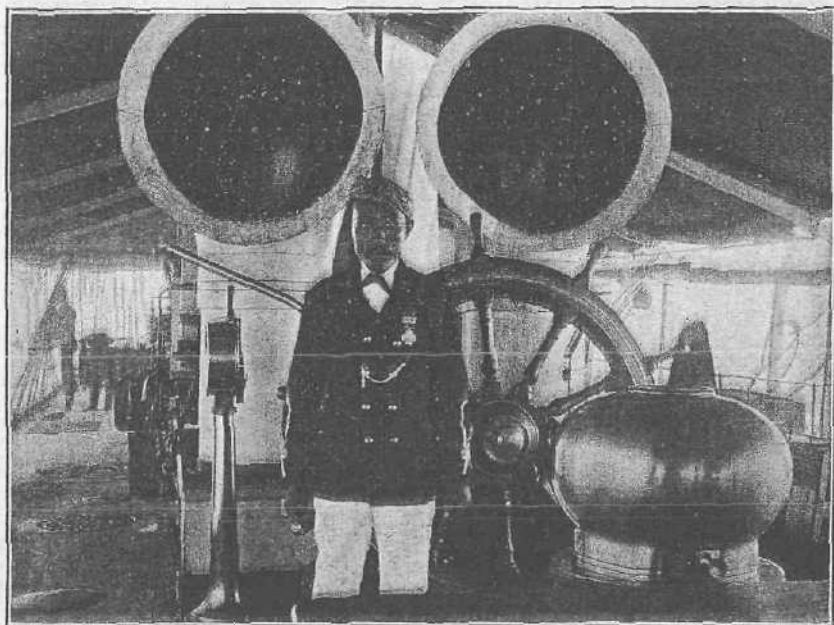

J. H. VARKEVISSER. K. M. VAN WEEL.

J. W. VAN NOUHUYS. R. TH. GUICHERIT.

te Ternate aan boord van de Zeemeeuw kwamen, zou ik, ware ik kapitein aan boord geweest, weinig ingenomen zijn geweest met de wijze, waarop van het schip gebruik was gemaakt, om niet van het woord „misbruik” te spreken. Het dek was bezaaid met allerlei voorwerpen van de expeditie. Aan stuurboordzijde stond een groote stapel gabba-gabba en atap voor ons aanstaand huis op Metu Débi. Het ruim was gevuld met zakken rijst en andere levens-

middelen, verder allerlei kisten voor de geneeskunde, zoölogie en anthropologie. Maar het ruim was nog niet voldoende en de overtollige kisten waren zoo goed mogelijk

De Serang.

aan dek vastgesjord. Wat moet dit dek voor een zeeman een treurigen aanblik hebben opgeleverd; het dek, waarop hij zoo trotsch is en dat steeds met de meest mogelijke zorg wordt onderhouden. Steeds waren alle officieren zoo welwillend mogelijk en niets was hun te veel om ons te helpen en bij te staan in het slagen der expeditie. De resultaten, die er met de expeditie bereikt zijn, hebben wij dan ook mijns inziens voor een groot deel te danken

aan de medewerking aan boord van de Zeemeeuw onder-
vonden. Het moet toch geen aangenaam gezicht zijn ge-
weest voor den gezaghebber, om het dek na afloop van
elken tocht veranderd te zien in geïmproviseerde laboratoria.
Hier lagen steenen te drogen, daar stonden flesschen en buizen
met alcohol, terwijl talrijke ethnografische voorwerpen opgesta-
peld stonden, om zoo straks in kisten te worden verpakt. In
plaats van hierover eenigszins verstoord te zijn, trachtte hij
een ieder zooveel mogelijk de behulpzame hand te bieden
bij het tijdroovende sorteeren en etiquetteeren. Na een goede
buit van de jagers geleek het dek gewoonlijk wel een slagers-
winkel; overal zaten Papoea's met handen en voeten vogels
te villen en kregen onderwijs van DE BEAUFORT en mij in
het prepareeren der vogels. Bij dit werk moest men zeer
voorzichtig zijn; wil het eenige waarde hebben, dan moe-
ten er ook nauwkeurige aanteekeningen gemaakt worden,
wat betreft het geslacht der vogels, de kleur der oogen,
pooten en snavels; deze laatste verkleuren meestal in ge-
droogden staat. Verder was er aan boord een kleine mena-
gerie, bestaande uit een casuaris, een paradijsvogel, eenige
exemplaren van *Petaurus papuanus*, een tweetal cuscussen
en een groote kooi met ornithopterapoppen, waarin dagelijks
eenige prachtige vlinders uitkwamen. Op het achterschip
hingen orchideeën en op het dek stond eene verzameling
planten van de mantri Mas Djipja. Ten slotte bracht nog
het ontwikkelen en het uitwasschen der fotografische platen
de noodige verwarring; mij dunkt een en ander is reeds
voldoende om een niet-zeeman te doen begrijpen, welk
een wanorde wij aan boord van dit schip te weeg brachten.
Maar, wanneer er bij den gezaghebber een ernstig streven

bestaat om de expeditie met al zijn macht bij te staan en als hij zelf groote interesse heeft in de schoone natuurvakken, dan is het te verklaren, dat alles afgeloopen is, zooals niemand van ons dit had durven denken.

Tot mijn grooten spijt heb ik geen foto van den hofmeester, die, hoewel niet tot de vrolijksten behoorende, — want ik heb hem gedurende den tocht nimmer zien lachen — toch door ons gewaardeerd werd, daar hij steeds met een onverstoorebare kalmte zijn plicht vervulde. Het was vermakelijk hem met een soepterrine te zien balanceeren, wanneer er wat deining stond; nooit werd er door hem een droppel gemorst.

De „mistri” of wel timmerman werd door ons allen te vriend gehouden, want wij hingen allen van hem af, indien er kisten moesten gefabriceerd worden en dat wist hij op eene meesterlijke wijze te doen.

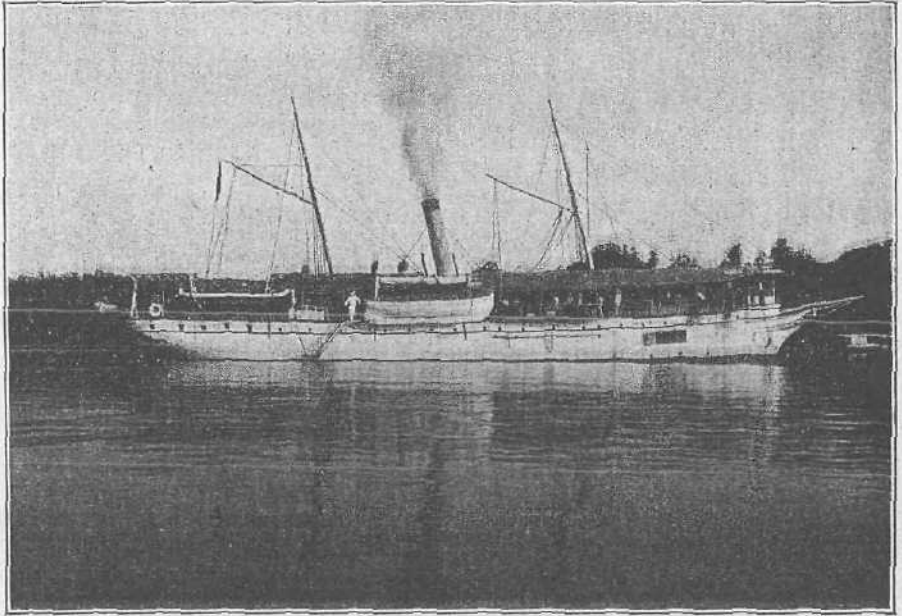
Onder opperste leiding van den heer VARKEVISSER verdwenen de groote zinken bussen met materiaal op alcohol van het achterdek en kwamen prachtig gesoldeerd weder terug, zonder dat er het kleinste lek in was te bespeuren.

Over zijne kundigheden in de machinekamer past het mij niet te oordeelen, maar wel weet ik, dat hij een meester was in het visschen en door hem de meest zonderlinge vischen uit zee werden opgehaald.

De Zeemeeuw lag gewoonlijk nauwelijks ten anker, of wij zagen den heer VARKEVISSER over boord geleund, turende naar een lijntje om een van zijne vingers gewonden, dat straks de heerlijkste vischjes voor de rijsttafel zou ophalen. Maar hij was het meest in zijn element, indien er een groote visch aan de sleeplijn zat. Wanneer wij onder stoom waren, hing er steeds een sleeplijn uit; deze was door een dun

touwtje verbonden aan een kleine paal die aan de verschan-
sing was vastgemaakt. Heeft nu een visch zich vergrepen
aan den haak door het aas te willen opslikken, dat uit eenige
roode of witte lappen flanel bestond, dan geeft hij een ruk
aan de lijn en het dunne touwtje breekt. Er is altijd wel
iemand aan boord, die naar het lijntje kijkt en nauwelijks
heeft hij het zien afknappen, of een luid geroep van „ikan”,
„ikan” (visch, visch) weerklinkt aan boord. Ieder spoedt zich
naar den achterstevan om getuige te zijn van het ophalen van
den visch. Gewoonlijk zijn het zeer groote exemplaren; een
enkele maal vingen wij wel eens een haai, maar deze genoot
nooit de eer om aan boord te komen, maar werd met een
kogel afgemaakt en daarna als prooi toegeworpen aan zijne
broeders. Na het geroep werd er halve kracht gestoomd;
de serang nam de lijn en begon deze langzaam in te
halen. Het duurde dan gewoonlijk niet lang, of men zag een
grootte visch hevig met zijn staart slaan en uit alle macht
rukken om zijn leven te redden. Het is, geloof ik, maar
éénmaal gebeurd, dat de serang zijn slachtoffer niet aan boord
bracht. Lag de visch half boven water, dan gaf hij de lijn
over aan zijnen helper en trok met een haak den visch aan
de kieuwen aan boord. Meestal vertrok hij dan triomfantelijk
met den visch in zijne armen naar het achterdek, waar zij
verdeeld werd onder de opvarenden van de Zeemeeuw. Eens
haalden wij in de nabijheid der Mapia-eilanden achtereenvolgens
zeven groote visschen op, die te zamen 70 K.G. wogen. Ik heb den heer
VARKEVISSER nog nooit zoo zenuwachtig en opgetogen gezien als op dien dag; er waren dan
ook geen handen genoeg om al deze visschen aan boord te
brengen en verder te bewerken.

Na het vertrek van de Humboldtbaai moest er voorzien worden in de slecht verzorgde garderobe der Tobádiërs, daar zij een wel wat al te luchtig kostuum hadden om

De Zeemeeuw.

daarmede op Ternate rond te wandelen. Wij hadden een groote hoeveelheid ongesteven katoen aan boord „kain bladjoë” genaamd, dat wij gebruikten om de visschen in te wikkelen alvorens ze in de bussen te verpakken. Dit geschiedde om te verhinderen, dat ze zouden beschadigen door tegen elkaar aan te schuren. Met behulp van een der matrozen werd er een patroon geknipt en dit zooveel malen uit het katoen gesneden, als er sans culotte Papoea's waren. Toen dit ge-

beurd was, werden de stukken aan elkaar genaaid. DUMAS maakte zich hiermede zeer verdienstelijk, gewapend met een groote bril, daar hij anders den draad niet in de naald kon krijgen. Toen de kleedingstukken gereed waren, werden alle Papoea's op het achterdek geroepen en kregen zij ieder één exemplaar. Het tooneel, dat toen volgde, was onbeschrijfelijk dwaas. De meesten toch hadden nooit zoo'n voorwerp aangehad en de meest mogelijke denkbare combinaties werden er gemaakt tusschen een pantalon en een paar beenen. Daar er bij het snijden niet gerekend was op diverse grootten, geloof ik, dat de schuld ook aan ons lag, dat de pantalons niet goed pasten. Maar na veel ruilen, passen en bijknippen, hadden zij toch allen het eerste voorwerp der beschaving aan. Het loopen ging hen nog niet goed af en zij wandelden met kleine pasjes over het dek rond, terwijl zij angstig keken naar de pijpen, vrezende, dat deze elk oogeblik zouden scheuren. Toen zij er twee dagen in hadden rondgelopen, vonden wij het maar beter om de pantalons weder in de kleerenkast op te bergen, daar er verscheidene reeds zeer gehavend uitzagen en zichtbare sporen vertoonden van gedragen te zijn. De stof bleek ook van een al te onsolide qualiteit. Enkelen hadden ten einde raad het kleedingstuk om hunne heupen gebonden en er weder een gewone schaamlap van gemaakt. De volgende moderniseering, die zij toepasten, was het afknippen van hun haarbol. Toen wij hun vroegen, waarom zij dit deden, beduidden zij ons, dat hun haar te dicht bevolkt was en dit hen te lastig werd. Een vermakelijk schouwspel was, toen zij naar den wal gestuurd waren om zich in een klein riviértje te baden; voor het eerst gebruikten zij daarbij zeep. Zij gedroegen zich als

kinderen en speelden met de groote vlokken schuim. Het spelletje was hun zoo goed bevallen, dat zij elken dag om zeep vroegen om weder opnieuw te beginnen. Aan boord waren zij zeer behulpzaam en hielpen de matrozen, waar zij maar konden. Hun grootste genoegen was echter de pomp, die elken morgen in beweging werd gezet om het dek schoon te krijgen. Het was maar goed, dat er over dag een ketting met slot op zat, anders zou het zoo zuinig bewaarde zoete water spoedig vermorst zijn geweest. In den beginne hadden wij nogal last met hen met het eten, daar zij alleen maar sago en sommige vischsoorten wilden gebruiken; andere spijs was in hunne oogen „oëřèp” ¹⁾. Zoolang de van de Humboldtbaai medegebrachte voorraad strekte, ging alles goed, maar toen deze op was, begonnen zij sago te vragen, die wij niet aan boord hadden. Wij beloofden hun dit te geven, zoodra wij in de Geelvinkbaai zouden zijn en voorloopig moesten zij zich behelpen met rijst en gedroogde visch. Af en toe kochten zij visch in ruil voor hunne schildpadden oorringen van Papoea's, die bij de nederzettingen, die wij aandeden, langs zij van het schip kwamen. Vooral in de Geelvinkbaai had men het zeer voorzien op deze sieraden en het was aardig om te zien, hoe hunne westelijke stamgenooten allerlei begeerlijke voorwerpen aan boord brachten om deze voorwerpen machtig te worden. Het duurde dan ook niet lang, of de meesten liepen rond, geheel ontdaan van hunne sieraden, maar daarentegen hadden velen een kapmes gekocht. Deze kapmessen, die door hen zelf gesmeed zijn, staan in hooge waarde, maar hierover later in hoofdstuk VII.

¹⁾ Dit woord werd door hen gebruikt voor alle voorwerpen, die hun onbekend waren.

Eens zag ik mijn vriend ATTA heel handig met een pijl een inktvisch boven van het dek schieten; daar er geen sloep was gestreken, was goede raad duur, maar niet voor hem. Zonder zich een oogenblik te bedenken, sprong hij van de verschansing, zwom met krachtigen slag naar zijn pijl, waaraan de inktvisch was vastgestoken en werd onder luid gejuich weder aan boord gehaald.

Elken avond om zeven uur kwamen de matrozen op het voordek te zamen voor het avondappèl, om van den serang de werkzaamheden voor den volgenden dag te vernemen. Zoodra de bevelen waren gegeven, blies de serang een schoone aria op zijn bootmansfluit; de matrozen maakten dan het militaire saluut en rukten in. Toen de Papoea's dit éénmaal gezien hadden, beviel hun deze vertooning zoo goed, dat zij zich den volgenden dag in de positie tegenover de in het gelid staande matrozen plaatsten. Na afloop van de aria sloegen ook zij deftig aan en verwijderden zij zich met een ernstig gezicht, alsof zij ook tot de bemanning behoorden. Zij hadden zich ook onmiddellijk de gewoonte eigen gemaakt om evenals de koelies „poorskot" (voorschot) te vragen in den vorm van tabak, cigarettenpapier en lucifers. DUMAS, die zich eenigszins verantwoordelijk had gesteld tegenover de Tobadiërs in de Humboldtbaai, had zich belast met deze ingewikkelde administratie.

Met al deze gebeurtenissen en onze bezigheden ging de tijd snel om op de Zeemeeuw.

Des morgens vroeg van den 17^{den} Juli bereikten wij de Kumamba-eilanden, drie in getal: Nirumoar (Armófin), Lansutu en Liki. Wij brachten een kortstondig bezoek aan Nirumoar; voor Professor leverde dit uit kalksteen

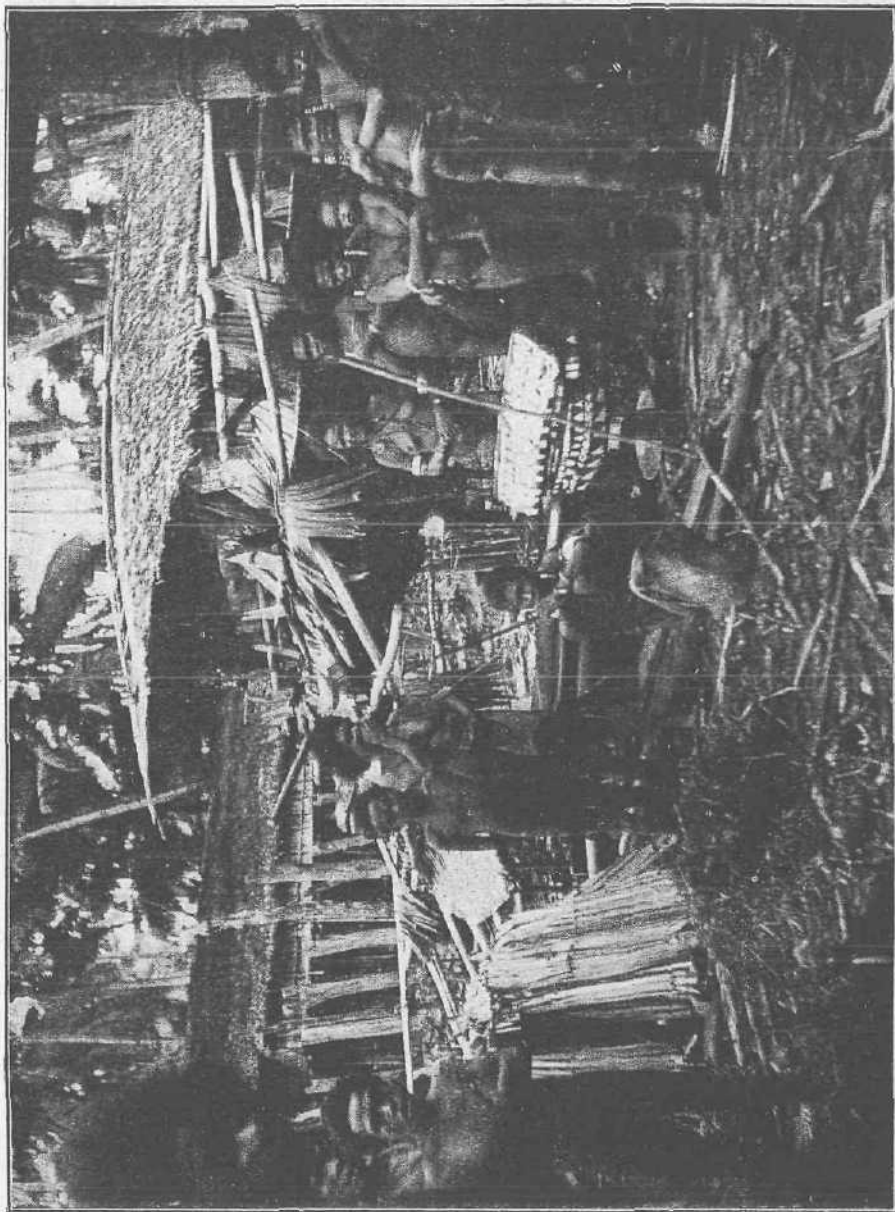
bestaande eiland weinig interessants op, terwijl wij geen tijd hadden voor een grondig zoölogisch onderzoek. Het spreekt van zelf, dat ter loops alles medegenomen werd, wat wij zagen. Lansutu werd bezocht door Professor, den controleur, VAN WEEL en DE BEAUFORT. Zij ontmoetten eenige daar wonende Papoea's, die zich zeer vriendschappelijk tegenover hen gedroegen. Liki werd door ons allen bezocht; het is het grootste der drie eilandèn, waarop wij eenige huizen zagen, maar de eigenlijke nederzetting hebben wij niet gezien. Het grootste gedeelte van het eiland is bedekt met vruchtdragende klapperboomen, maar de aanwezige voorraad scheen te groot te zijn voor de consumptie. De rijpe vruchten vielen dus van de boomen en ontkiemden weder op den grond, maar daar ze zodoende veel te dicht op elkaar stonden, groeiden zij in schuine richtingen en geleken deze boomen weinig op de anders zoo statige klapperboomen. Een klappernoot was zelfs ontkiemd op een dooden boom, die op den grond was gevallen. Het is jammer, dat de inwoners geen copra van de vruchten vervaardigen en zodoende dit eiland productief maken. Wij maakten met de vlet een mooie tocht om een gedeelte van het eiland, verzamelden daar geologisch en zoölogisch materiaal en deden ons te goed aan de klappernoten, terwijl wij de vlet zoo vol mogelijk laadden met jonge vruchten. Voor de zich aan boord bevindende klapperrotten hadden wij steeds versche vruchten noodig, daar wij hen nog niet aan ander voedsel konden gewennen. Over een schitterend gekleurd koraalrif roeiden wij langzaam terug naar boord, om zoo lang mogelijk van dit heerlijke schouwspel te genieten. Alhoewel de bewoners van Liki beloofd hadden om aan boord te ko-

men met ethnografica en om inlichtingen te geven, kwamen zij helaas hunne belofte niet na en zetten wij koers naar Biak.

Wij passeerden eerst aan bakboord de Padäaido-eilanden. Dat de scheepvaart hier niet druk is, bewijst wel de zeekaart, want te midden van de talrijk daarop aangegeven eilanden staat gedrukt: „Hier liggen waarschijnlijk nog meer eilanden.”

Eerst tegen den middag kwamen wij ten anker voor het dorp Wári op het groote eiland Biak gelegen. Alhoewel wij de bewoners, die op het strand rondliepen, wenkten, voldeden zij niet onmiddellijk aan ons verzoek en duurde het geruimen tijd, voordat de tweevlerkige vaartuigen langs zij van het schip lagen. Een van hen bood ons een brief aan, die volgens zijne bewering zijn aanstelling als hoofd bevatte. De brief had daar niets mede te maken en behelsde de meest eenvoudige zaken. Wij hebben hem echter niet uit den waan geholpen. Ik hoorde toen van één van ons een verhaal, dat een kamponghoofd, waar is mij ontschoten, als aanstellingsbrief een rekening van een fotograaf vertoonde. Het hoofd van de rekening was bedrukt met eenige medailles, die de man op eene tentoonstelling had behaald, maar juist deze eenigszins op zegels gelijkende teekeningen gaven cachet aan het stuk. De korano van een naburig dorp kwam ook aan boord, hij had een oud versleten pakje aan en was getooid met een oude, strooien dameshoed met een veer, misschien een van de insignia van den kroon. Hij bracht schildpadschaal als geschenk mede, dat echter van een zeer inferieure qualiteit was. De houding van de bevolking kwam ons een weinig vreemd voor en hun uiterlijk was geenszins gunstig. Na eenig overleg besloten wij toch naar den wal te gaan, daar het jammer zoude zijn, deze nederzetting niet te be-

zoeken. De huizen zijn gebouwd in den trant van die men bijna overal aan de kust van de Geelvinkbaai vindt en hebben den zoogenaamden schildpadvorm. Wij kochten zeer veel ethnografica o. a. zeer mooi bewerkte lanssen met ijzeren punten. Deze werden in menigte door de vrouwen aangebracht; wij dachten eerst, dat zij ons te koop werden aangeboden, maar het bleek, dat zij slechts binnen het bereik der mannen werden gezet. De goede verstandhouding werd echter door geen voorval verstoord, toen zij begrepen, dat wij met goede bedoelingen bij hen waren gekomen. DUMAS was verder in het dorp doorgedrongen en kwam weldra terug met een bamboe gevuld met sagueer. Dit is de bekende drank, die de Ternatanen weten te maken uit de bloemkolf van de Arengpalm (*Arengga sacharifera*). Voor dat doel wordt de inflorescentie, die bij de Palmen een kolf is, afgesneden en wordt er een holle bamboe onder gehangen. De dikke steel wordt daarna geslagen en bewerkt, zoodat het sap er begint uit te loopen. Dit sap laat men dan gisten, waarna men een zeer verfrisschende, maar tevens bedwelmende drank verkrijgt. Deze drank kan men elken morgen op de passar (markt) te Ternate koopen. De bewoners van Wári be-reidden hunne sagueer uit de klapperboomen, die er dan ook door deze bewerking armoedig en klein uitzagen. Bij nadere beschouwing zagen wij, dat sommige mannelijke bewoners roode neuzen hadden, waarschijnlijk een gevolg van drankmisbruik. Ook verspreidden sommigen van hen een geur, sterk overeenkomende met die van iemand, die een middel tegen koude voeten heeft genomen. Aan een van de huizen hing een blauw uithangbord, waarop met gouden letters „Léon XIII” geschilderd was: verder hadden

Doodenhuisje te Wari.

sommigen ceintuurs uit caoutchouc gesneden. Wij vroegen naar de herkomst en kregen ten antwoord, dat al deze voorwerpen waren aangespoeld. Wij maakten echter de veronderstelling, dat een en ander wel eens afkomstig kon zijn van een gestrand schip en dat zij de schipbreukelingen een vreemdsoortige hulp hadden geboden. Laten wij hopen, dat deze veronderstelling niet juist is geweest.

Dicht bij het strand stond een eigenaardig gevormd grafje, waarbij een treurende weduwe zat, die zich niet zoo schuw toonde als de andere vrouwen.

Wij deden nog moeite om dit interessante voorwerp machtig te worden, maar dit mocht ons niet gelukken.

Onder de ethnografica bevonden zich ook tal van zoogenaamde „korwars”; dit zijn kleine uit hout gesneden beeldjes, meestal met een lapje omwonden om de kleeding na te bootsen. Deze voorwerpen zijn beeltenissen van overleden familieleden en worden met een touwtje om den hals gedragen. Hunne piëteit was echter niet groot, want wij kochten deze ahnengalerie voor tabak en eenige messen. Onze Papoea's dreven ook druk handel, zij hadden het voornamelijk voorzien op armbanden uit een Tritonschelp gemaakt. VAN DER SANDE knipte van een der Papoea's, onder eenig protest van de anderen, een haarlok af, waaraan acht groote witte kralen. Later bleek het, dat bij den dood van een bloedverwant, het haar op één lok na afgeschoren wordt en dat aan die lok kralen bevestigd worden, die voor en langs het oor afhangen, zooals ook bij den persoon in quaestie het geval was. VAN DER SANDE had hem dus zijn rouwgewaad afgeknipt.

Den volgenden dag viel het anker voor het eiland Supióri en wel in de zoogenaamde Maudorbaai. Het eiland is slechts

door een kleine straat gescheiden van Biak. Omtrent de breedte van deze straat is nog niets bekend, zij staat dan ook met een stippellijn op de kaart aangegeven. Wij gingen met twee sloepen naar den wal, waarvan één bemand werd met onze Papoea's, die verheugd waren, dat zij eens van het schip mochten. Uit voorzichtigheid hadden wij hen aan boord gehouden bij de plaatsen, die wij tot nog toe hadden aangedaan. Zij hadden pijl en boog medegenomen om ons behulpzaam te zijn bij het vangen van visschen. Zij gedroegen zich als losgelaten honden en er was niet veel meer te merken van de tucht, waaraan zij zich eenige dagen hadden moeten onderwerpen.

Het riviertje, dat wij hadden uitgekozen om te onderzoeken, bleek niet geschikt om daarin met „toeba” te visschen, zoodat ieder, vergezeld van een Papoea, op de vogeljacht ging. Zij zijn uitstekend geschikt als jachtjongen, daar zij zeer scherp zien en bovendien het geluid der vogels zeer goed weten na te bootsen. Ook het oprapen der geschoten vogels, die dikwijls in het dichte struikgewas vallen, is geen aangenaam werk, en zij doen dit zonder dat er om gevraagd wordt.

Een bevredigende buit was het resultaat van dezen tocht. Een verlaten hut, hoogstwaarschijnlijk van schildpadvisschers stond aan den wal, maar van de bewoners werd niets vernomen. Onder een geweldigen slagregen keerden wij naar boord terug. DE BEAUFORT had wegens een vrij hevige aanval van malaria deze tochten niet kunnen mee maken.

Den volgenden morgen verstoonden wij naar een baai, die in de nabijheid lag. Met een vlet gingen wij naar den wal, maar kwamen terecht in een doolhof van kleine

eilandjes van koraalkalk en kreekjes door de zee gevormd. Op een van de eilandjes stonden eenige klapperboomen als bewijs dat hier menschen waren geweest; bij nader onderzoek vonden wij in de struiken een graf versierd met snoertjes kralen aan een stokje en eenige gebroken houten en ijzeren potten. Van de bevolking was niets te zien.

Bij het naar boord roeien, hoorden wij plotseling op den wal roepen; wij gingen er onmiddellijk op af en zagen een Papoea aan den rand van het bosch staan, maar hij verdween terstonc en liet niets meer van zich hooren of zien. Hij zal waarschijnlijk wel afgeschrikt zijn door onze Papoea's, die hij wellicht aanzag voor deelnemers aan een raak- of rooftocht, die zoo veelvuldig in de Geelvinkbaai gehouden worden. Ondanks ons vredegeroep kregen wij niets meer te zien van dezen mysterieusen persoon. Des middags werd er nogmaals geroepen en nu ging VAN NOUHUYS er alleen op uit, maar ondanks alle in het werk gestelde pogingen om met dezen persoon in aanraking te komen, moest hij onverrichter zake terugkeeren.

Het was ons helaas niet vergund, om iets te weten te komen van de bewoners van de noordkust van Supióri.

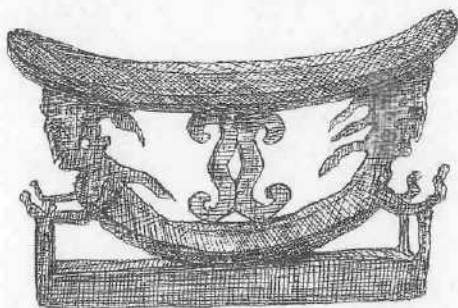
Den 18^{den} Juli des morgens om 8 uur kwamen wij ten anker in de nabijheid van het eiland Mios Kórwär (Aifondi), dat volgens de kaart met tal van riffen is omgeven. De grootste omzichtigheid moest dus in acht genomen worden. Op het eiland zagen wij van verre de Nederlandsche vlag wapperen.

De animo om naar den wal te gaan was zeer groot, zoodat behalve de vlet ook de jol werd gestreken. De eerste werd weder bemand met de Tobádiërs, die het er op zetten om harder te roeien dan de matrozen in de jol. Na een drie

uur roeien landden wij op het eiland en hadden een voor-
sprong van \pm een half uur op de tweede boot. Wij vonden
verscheidene Papoea's, die zich echter zeer vreesachtig en
terughoudend toonden. Twee zeer oude Papoea's spreidden
een matje op den grond, noodigden ons uit daarop plaats
te nemen en boden ons eenige verse klappers aan.

De huizen, die op het eiland stonden, waren eigenlijk niet
meer dan overdekte slaappleatsen en het bleek, dat zij be-
hoorden tot een ras, dat hier een schuilplaats had gezocht
tegen de vervolgingen van hunne rasgenooten. Zij waren
van hunne eigenlijke woonplaats verdreven en hadden zich
op dit eiland verscholen.

Wij zagen een veertigtal mannen en later op den middag

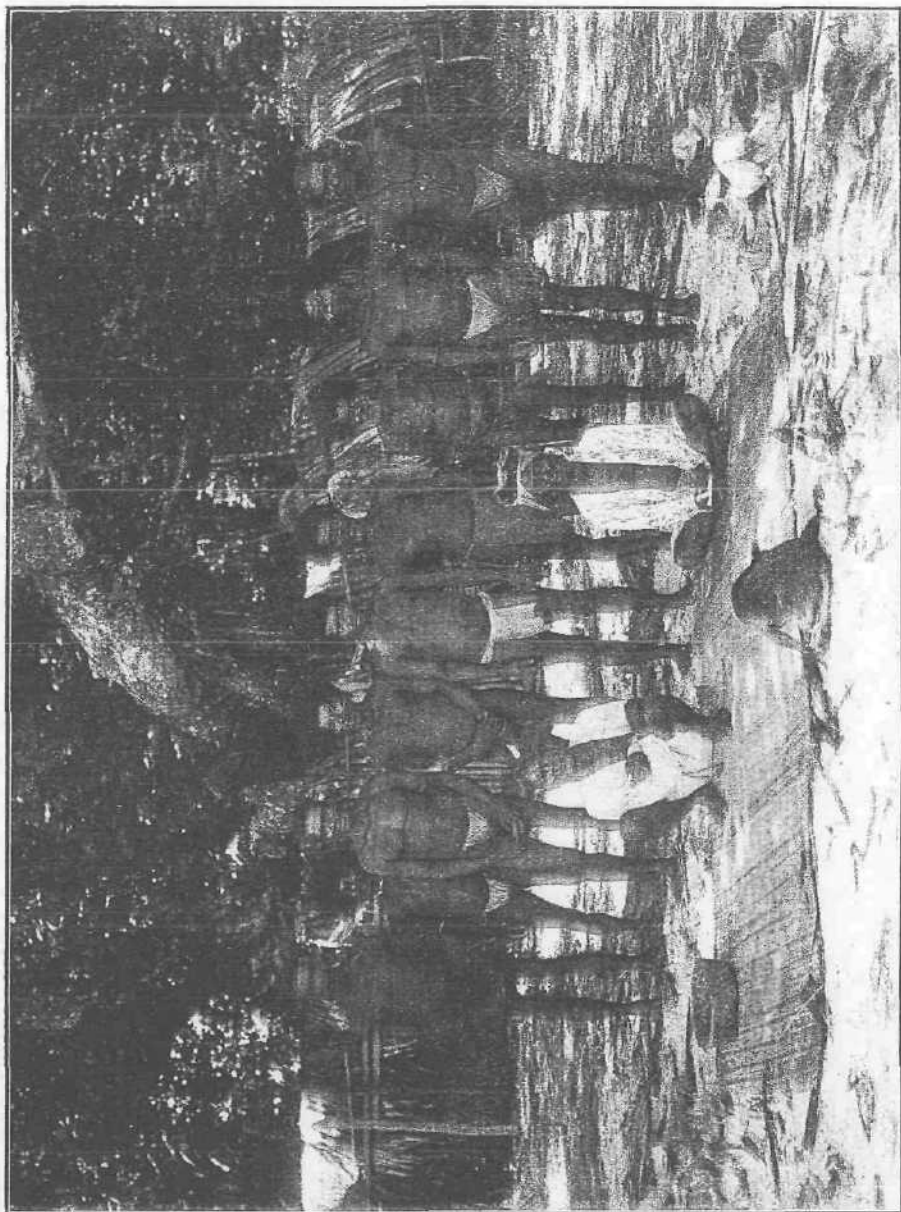
Hoofdbankje.

eenige vrouwen en kin-
deren. Alhoewel hun
inboedel zeer arm was,
kochten wij eenige eth-
nografica o. a. eenige
aardig versierde hoofd-
bankjes, die onmiddel-
lijk ter leen werden ge-
vraagd door onze To-
badiërs, die aan boord

hun geliefkoosd maar hard hoofdkussen hadden moeten missen.

Het schip was ondertusschen vlak bij het eiland gekomen,
daar het gebleken was, dat het rif zich niet zoo dicht bij
het eiland bevond, als op de kaart staat aangegeven. Ons
werd daarmede een warme tocht van drie uur in een open
vlet bespaard.

Den 19^{en} Juli des morgens zes uur viel het anker voor

Bewoners van Mios Aifondi.

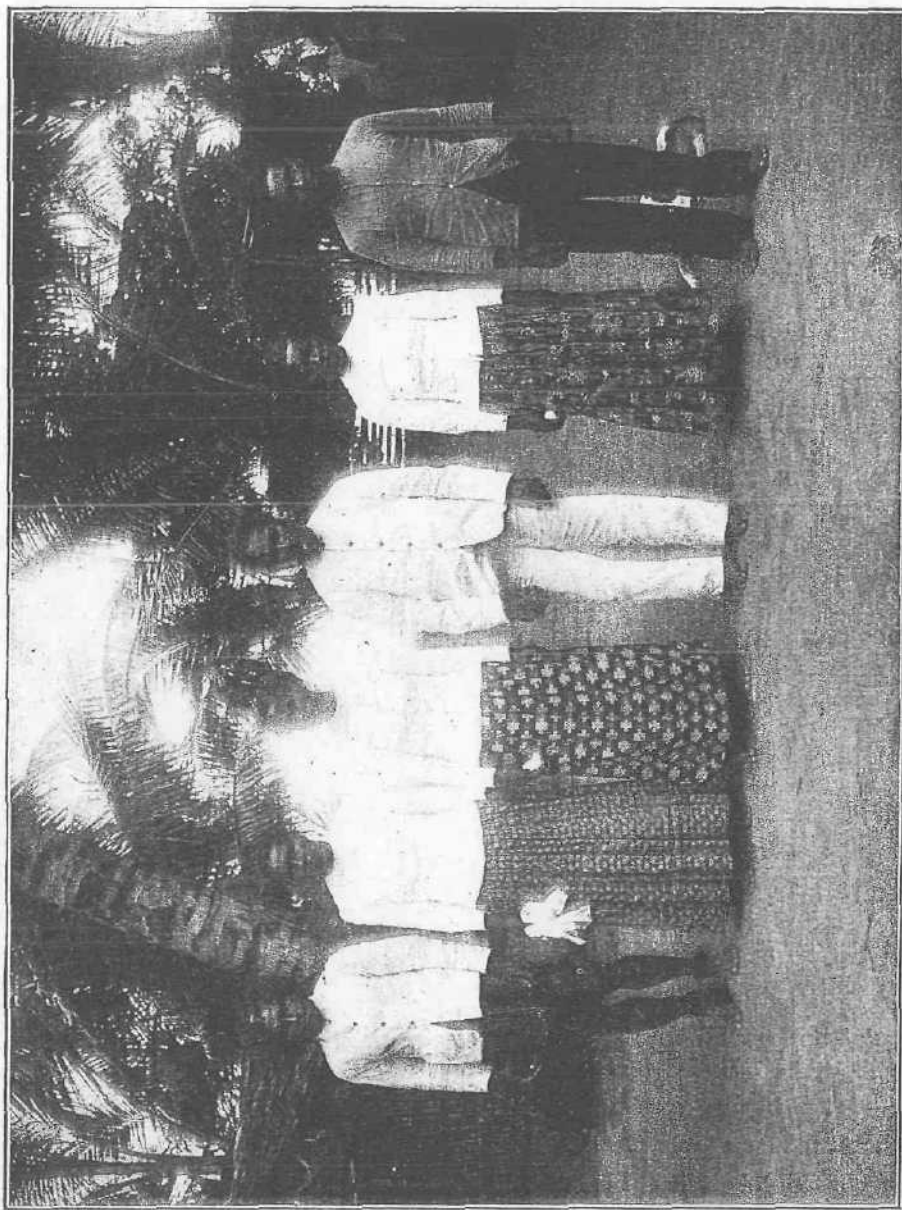
een klein eilandje Mios Ajáwi (Káiru) genaamd; van de bevolking was niets te merken. De booten werden gestreken en brachten ons naar den wal. Wij hadden nauwelijks voet aan wal gezet, of alle Tobádiërs en oppassers renden als bezetenen naar een bepaalde plek. Toen wij dichterbij gekomen waren, zagen wij hen met handen en voeten in het zand graven. Zij hadden de sporen van schildpadden gezien, die op het strand hadden rond geloopt en nu hoopten zij de eieren van deze dieren te vinden. Ondanks al hun moeite mocht het hun niet gelukken deze te vinden.

Het scheen, dat er soms menschen op het eiland kwamen, want hier en daar waren er takken met een kapmes afgeslagen. Het eilandje is voor het grootste gedeelte bedekt met Pandanus-boomen en toen wij voor het verzamelen van insecten daar onder wandelden, hoorden wij boven ons hoofd het klapperend geluid van opvliegende duiven, die zich aan de vruchten der boomen te goed hadden gedaan. Toen er op een exemplaar geschoten werd, vloog er een geheele zwerm op, die zich weder nederzette op een ander gedeelte van het eiland. Zij, die met geweren gewapend waren, verdeelden zich toen over het eiland en zochten ieder een eenigszins open plek in het bosch op, waar zij schot hadden op de duiven. Een heftige kanonnade volgde toen; de duiven vlogen van de eene open plek naar de andere, om daar op dezelfde wijze te worden ontvangen. Ik had drie Papóea's medegenomen en een steile puntige rots beklommen. Zoo dra ik een duif geschoten had, liet ik deze apporteeren door een van mijne drie volgelingen, die trouwens niets liever deden. Het was ongelooflijk hoe handig en vlug zij op de scherpe rotsblokken met hunne bloote voeten rondsprongen

en hoe spoedig de buit in veiligheid was. Te zamen schoten wij een dertigtal vogels. Deze duiven zijn de zoogenaamde goudduiven (*Caloenas nicobarica*), die druk gejaagd worden voor de mooie vederen, die gebruikt worden voor dameshoeden. De vogel is zwartgroen, lange, metaalgroene halsvederen omgeven den kop als een kraag. Het is voornamelijk om deze mooie in de zon schitterende halskraag, dat deze vogels geschoten worden. Des avonds aan boord werd iedere Papoea aan het villen der vogels gezet, terwijl het menu voor een ieder uit duif bestond. Bij het villen gebruiken de Papoea's niet alleen hunne vingers, maar ook hunne teenen en ik moet zeggen, dat het bij dit werk navolging verdient.

Professor, die zich niet bemoeid had met deze moorddadige bezigheid, had een veel vredelievender werk verricht; daar er geen klappers op dit eiland groeiden, werden er door hem twee uit onzen voorraad aan boord toevertrouwd aan den vruchtbaren bodem. Jagers op goudduiven of schildpadvisschers zullen hem, hoop ik, later dankbaar gedenken.

Wij zetten tegen den avond koers naar de zoogenaamde Mápia-eilanden, waar wij tegen den nacht aankwamen, ten minste toen wij wakker werden, lagen wij tengevolge van het gemis aan eene ankerplaats, drijvende voor deze groep eilanden. Wij besloten eerst er omheen te varen, nadat de hier wonende posthouder A. LAURENSZ bij ons aan boord was gekomen. „De gemeenschappelijke grondslag van al die eilanden is een groot langwerpig rif (lange as „23 K.M.), waarin zich in het midden eene groote lagune „bevindt. Al de eilanden Pegun, Boras, Famelten, Fánéri- „marak en verschillende kleinere stellen niets anders voor,

Oorspronkelijke bewoners der Māpia-eilanden.

„dan met ontelbare kokospalmen begroeide ophoogingen van
„het rif, die zich echter slechts weinig boven het vloed-
„niveau verheffen. Sommige feiten wijzen er op, dat het rif
„op weg is zich tot een atol te vervormen. De in vroegere
„tijden voorhandene opening aan de Westzijde is totaal dicht
„gegroeid. De eilanden Boras en Fánérimarak zijn op weg
„met elkander te vergroeien. Men kan gedurende de eb
„thans droogvoets van het eene eiland naar het andere gaan,
„terwijl een twintigtal jaren geleden dit slechts zwemmende
„mogelijk was”¹⁾.

Omtrent deze eilanden loopen zeer zonderlinge verhalen; ook wij hadden hier eene eigenaardige ontmoeting. Zooals in het aangehaalde verslag vermeld staat, zijn de eilanden dicht begroeid met klapperboomen; deze boomen leveren een groote hoeveelheid vruchten, waarvan copra wordt gemaakt en dat een groote waarde vertegenwoordigt. Copra is het gedroogde vruchtvleesch der cocospalm, waar olie uit geperst wordt en waaruit naar ik meen ook koeken voor het vee worden vervaardigd.

Waarschijnlijk heeft deze rijkdom twee zeevaarders aange trokken met name O'KEEFE, een Amerikaan en P. OLSEN, een Noor. Van deze twee interessante personen was alleen de laatste op het eiland. O'KEEFE, die gehuwd was met een mestize van Yap, was op het eiland vertegenwoordigd door zijne vrouw en zijnen zoon Mr. HENRY O'KEEFE, die eenige beschaving had genoten op Ternate. O'KEEFE Sr. was volgens hun verhaal met een schip vergaan, maar het leek ons

¹⁾ Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën, Bulletin N°. 46 (6de Bulletin van de Nieuw Guinea Expeditie) pag. 36.

waarschijnlijker, dat hij naar zijn vaderland teruggekeerd was met een rijken buidel en zich daar schuil hield. Hij was namelijk wat al te hardhandig opgetreden tegen eenige Duitsche politiedienaren op de Carolinen-eilanden en was zoodoende in conflict gekomen met de daar geldende Duitsche strafwet, die het beter vond, dat hij zich eenige maanden afzonderde

HENRY O'KEEFE en P. OLSEN.

van de buitenwereld en het copra vervaardigen. OLSEN en O'KEEFE hadden van den op de Mápia-eilanden wonenden Radjah MARAWIDI de klapperoogst gepacht voor de luttelē som van vijftig dollars, terwijl P. OLSEN zich in den echt had begeven met diens dochter om het contract nog hechter te maken. Hij vertelde aan elk van ons met een zeer ernstig gezicht: „I married the King's daughter”. DUMAS schatte

de jaarlijksche opbrengst op ongeveer 20 à 30 duizend gulden. Af en toe ging een van hen met een schip de copra naar een haven brengen.

Na de rondvaart maakte P. OLSEN zijne opwachting aan boord, hij werd aan de rijsttafel genoodigd en vertelde ons verschillende verhalen, die nu niet bepaald strookten met de bekomen inlichtingen. Na de rijsttafel gingen wij allen naar den wal om nader kennis te maken met de koninklijke familie. Wij werden ontvangen door den posthouder en den Radjah, die door zijn schoonzoon daarheen gestuurd was met een „ajo lekas” ¹⁾. Ook HENRY O'KEEFE was aldaar tegenwoordig, maar zweëg in de hem geleerde talen. Het bleek later, dat hij vrij goed Engelsch sprak, terwijl hij tevens de Maleische taal en die der inboorlingen meester was. Het werkvolk wordt voor het grootste gedeelte gerecrueteerd van de Carolinen-eilanden; van de eigenlijke bevolking zijn er slechts een zestal over. Vroeger moeten er wel een duizendtal geweest zijn, maar dit aantal is gedund door raaktochten van uit Gébé. Wij werden daarna door den posthouder voorgesteld aan Mrs. O'KEEFE en de vrouw van den Radjah. Beiden waren gekleed in prachtig gebloemde rok en jurk. Allereerst brachten wij een bezoek aan het huis van den vertegenwoordiger van het Nederlandsche gezag, den heer LAURENSZ, die ons de noodige inlichtingen omtrent bevolking en eiland gaf. Daarna gingen wij in optocht naar het huis van Mrs. O'KEEFE, die ons tracteerde op een glaasje bier, dat wellicht betere tijden had gekend. Het waren vrij armoedige huizen, waarin deze menschen woonden.

¹⁾ Voornit gauw.

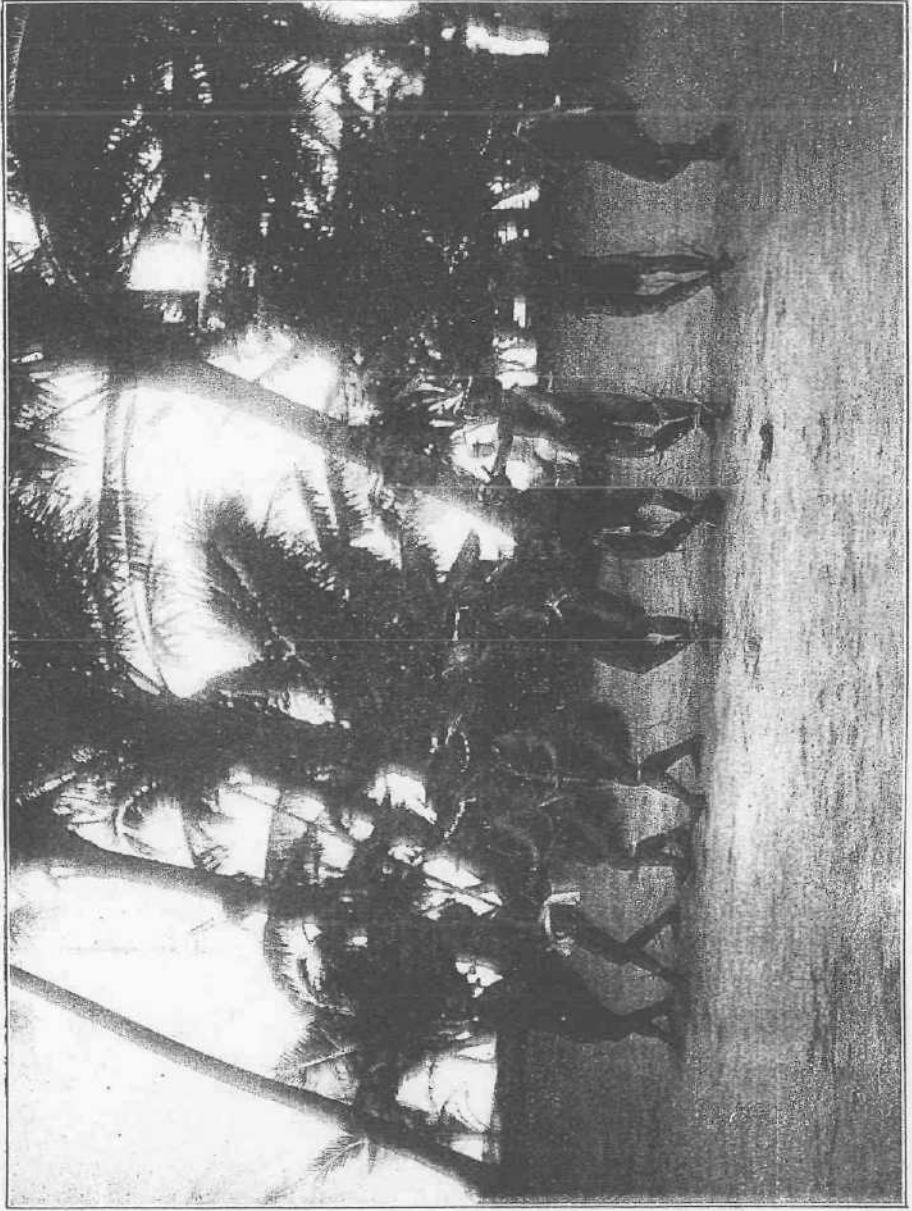
Uit de wandversiering was duidelijk op te maken, dat haar verdwenen gemaal vroeger de zee bevoer; kleine helgekleurde scheepjes met witte zeiltjes hingen in een glazen

uitstalkastje aan den muur, zooals men die wel ziet in de huizen van visschers. Verder hing er een schilderij, voorstellende O'KEEFE met zijn gezin. Ik moet zeggen, dat allen zich zeer goed gedroegen en de Amerikaan scheen hun wel eenige society manieren geleerd te hebben, maar de illusie werd mij eenigszins benomen, toen Mrs. O'KEEFE een klein papiertje met hare teenen van den grond op-raapte. Trouwens behalve P. OLSEN en HENRY had niemand schoenen aan en ik denk, dat deze ze ook wel voor deze gelegenheid hadden aangetrokken. V. D. SANDE moest nog een consult geven aan

een van de leden van dit vreemdsoortige gezin.

Buiten gekomen werden wij verrast door een dans, uitgevoerd door een achttal bewoners der Carolinen-eilanden. Deze hadden zich voor dat doel in een soort van dames-costuum gestoken, bestaande uit rokjes van donkerrood en wit stroo; op het hoofd hadden zij papieren en vederen versierselen. De dans bestond uit gelijkmatige arm- en beenbewegingen, door zang begeleid en ging gepaard met gelijk uitgevoerde handklappen op dijen en borst.

Dans uitgevoerd door bewoners van Yap.

Op het eiland had O'KEEFE varkens uit Amerika ingevoerd, die er dank zij het vette voedsel, bestaande uit copra, prachtig uitzagen. Als troggen deden reusachtige tridacnashelpen dienst. Uit dankbaarheid voor ons bezoek kregen wij twee jonge varkens, die ons later aan boord zeer goed gesmaakt hebben. Een bezoek van een schip is voor hen, die op deze verlaten eilanden wonen, dan ook eene gebeurtenis van belang. P. OLSEN en HENRY O'KEEFE vergezelden ons naar boord en wij hebben den Noor op zijn verzoek gelukkig gemaakt met een flesch jenever. Tot onzen schrik bemerkten wij den volgenden dag, toen wij reeds lang onder stoom waren, dat hij zijne parapluie aan boord had laten liggen. Dit voorwerp zal hij wel niet gemist hebben op de Mápia-eilanden. Wij waren allen overtuigd dat hij, zoodra hij geld genoeg verzameld had, naar koudere streken zou vertrekken, met achterlating van de King's daughter.

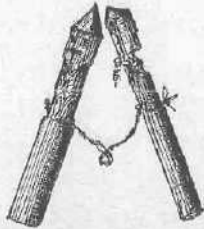
Op onze vaart ontmoetten wij des avonds een stoomschip, waarschijnlijk van de Nieuw-Guinea Handelsmaatschappij, met bestemming naar de Mápia-eilanden. Dit was voor hen dus het tweede schip in zoo'n kort tijdsverloop. Ze zullen nog wel langen tijd over die emotievolle dagen gesproken hebben. Des morgens lagen wij ten anker voor Manokwari in de mooie Dorébaai, van waaruit onze laatste tocht in het land der Papoea's zou plaats hebben.

Armband en gordel van Tarfia.

HOOFDSTUK VII.

De Geelvinkbaai.

Als onderwerp van dit hoofdstuk koos ik de Geelvinkbaai en ten einde niet in herhalingen te treden, ben ik in dit hoofdstuk afgeveken van de chronologische volgorde. Het toeval wilde, dat de eerste en ook de laatste tocht, die wij op Nieuw-Guinea maakten, van uit de Geelvinkbaai geschiedde. De eerste tocht had plaats van 14 tot 28 Februari en had het kolenonderzoek ten doel; de tweede duurde van 3 tot 15 Augustus om te trachten op dezen tocht dwars door Nieuw-Guinea te komen.

De Geelvinkbaai is de zich in het noordwesten van het eiland bevindende groote inham. De hier wonende Papoea's verschillen in velerlei opzicht van hunne oostelijke rasgenooten. Wellicht hebben zij reeds te veel in originaliteit geleden door den invloed der beschaving.

Ons verblijf aldaar is niet zoo langdurig geweest als in de Humboldtbaai, zoodat wij niet op zoo'n intiemen voet met hen zijn gekomen als met de Tobádiërs. De mannen zijn hier

niet afkeerig van het gebruik van alcoholische dranken; het gevolg is dan ook niet uitgebleven en tal van roof- en moordpartijen bezorgen het daar gevestigde bestuur veel last.

De vestiging van ons bestuur te Manokwari, dat tijdens ons bezoek bestond uit den assistent-resident L. A. VAN OOSTERZEE en den controleur P. E. MOOLENBURGH, heeft er veel toe bijgedragen, dat de streek thans niet meer in zoo'n slechten reuk staat als vroeger.

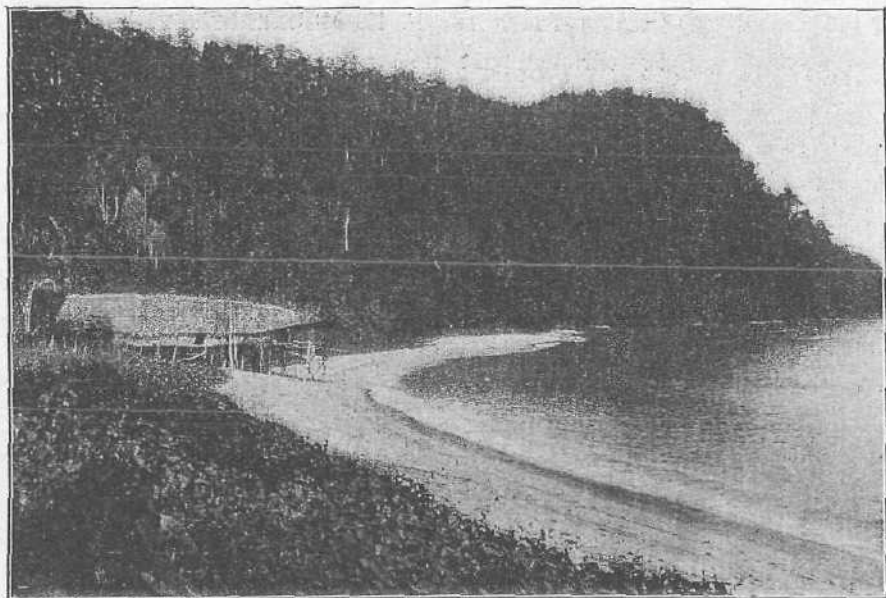
Ook de daar gevestigde zendelingen doen al het mogelijke om de bevolking zooveel mogelijk te beschaven. In de eerste plaats wil ik hier noemen den nestor der zendelingen, den heer J. L. VAN HASSELT, die reeds meer dan veertig jaar van zijn leven onafgebroken op Mansinam, gelegen op het eiland Manaswari, werkzaam is geweest en ook op taalkundig gebied zeer veel heeft gepresteerd, o. a. gaf hij een werk uit over het Noëfoorsch¹⁾. Deze taal wordt door alle bewoners van de Geelvinkbaai gesproken of althans verstaan, zoodat de omgang met hen veel gemakkelijker is dan met de meer oostelijk gelegen Papoea's, waarvan elke kampong er een eigen taal op na houdt. In de tweede plaats vermeld ik den zendeling, den heer J. A. VAN BALEN, die in het zuidelijker gelegen Wendèsi woont. Maar ik kom nog terug op deze heeren, van wie wij zooveel vriendschap hebben genoten tijdens ons bezoek op Nieuw-Guinea.

De huizenbouw in de Geelvinkbaai is geheel verschillend van die der andere Papoea's en heeft een eigenaardigen vorm,

¹⁾ J. L. VAN HASSELT, Noëfoorsch-Hollandsch Woordenboek. Tweede Verbeterde en vermeerderde uitgaaf. Utrecht, KEMINK EN ZOON, 1893.

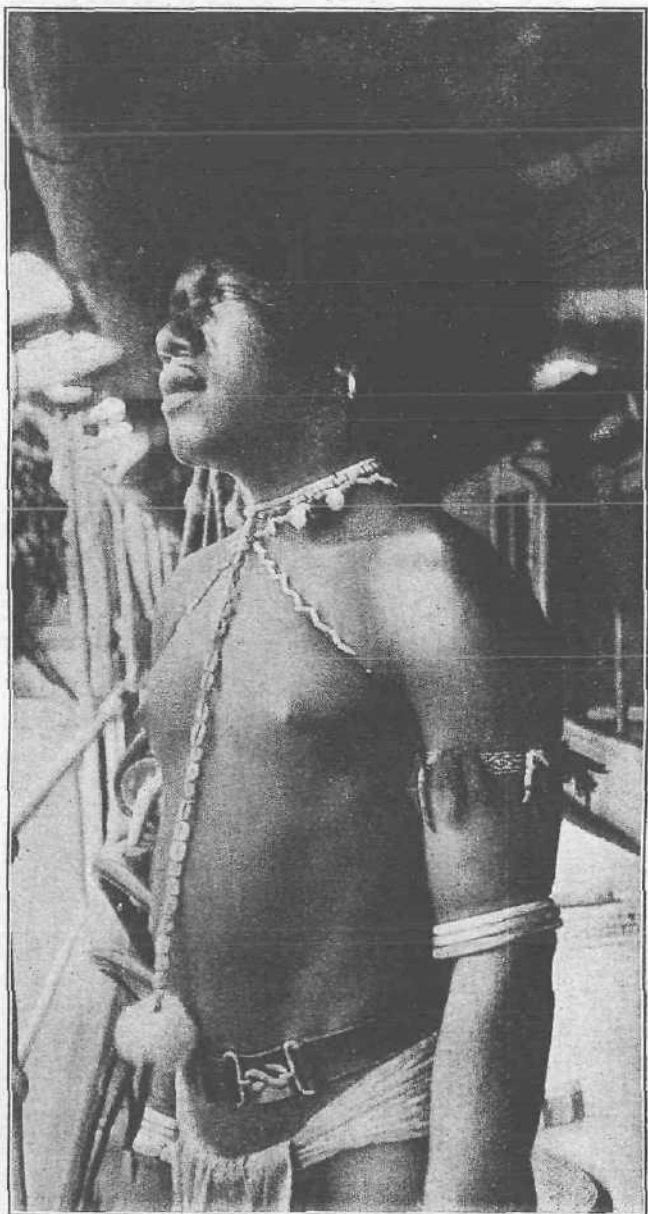
die wel eens wordt aangeduid met het woord schildpadvormig, hoewel het woord niet zeer juist is gekozen.

Het huis is op palen gebouwd en vrij lang; het midden-gedeelte wordt ingenomen door een groote ruimte, waarin in gewone gevallen een vaartuig ligt, dat een vijftigtal

personen kan bevatten. Dwars op deze ruimte komen verscheidene kamertjes uit voor de bewoners; het geheel wordt gedekt door een langwerpige puntig dak. Deze vaartuigen worden gebruikt voor hunne roof- en moordtochten, die hier den naam van raak- of hongitochten ¹⁾ dragen. Er wordt dan

¹⁾ Het woord „raak” is van Papoeschen oorsprong en beteekent „roof”, terwijl het woord „hongit” Ternataansch is. Vroeger werd dit gebied gerekend

Adonis uit de Geelvinkbaai.

onder luid geschreeuw en gezang, begeleid met trommelslag, een bezoek gebracht aan een naburige nederzetting. Gewoonlijk zijn de bewoners grootendeels gevlucht, zoodat deze tochten minder bloedig afloopen, dan men zoude denken. Meestal worden er weerlooze vrouwen of kinderen vermoord en de hoofden als trophoeën triomfantelijk mee naar huis genomen. De bloedwraak, die op Nieuw Guinea haren hoogtijd viert, is oorzaak, dat vroeg of laat een contrabezoek door de aangevallen nederzetting wordt gebracht en zoo zoude dit tot in het oneindige doorgaan, indien er geen einde aan gemaakt werd door het bestuur of doordat de zaak onderling geregeld werd door middel van ruilmiddelen, alhoewel dit zelden gebeurt. Voor elken vermoorden persoon, heeft een Papoea uit de Geelvinkbaai het recht zijn haardos te tooien met een gele kakatoeveer. Dit gebruik schijnt met het verschijnen van ons gezag wel eenigszins verminderd te zijn, want wij zagen verscheidene schijnbaar vreedzame lieden met deze versiering rondloopen.

Gewoonlijk ontstaat zoo'n moordpartij tengevolge van misbruik van alcohol; een door drank opgewonden Papoea beroemt er zich op, dat hij een moord zal gaan doen. Den volgenden dag wordt hij aan zijne belofte herinnerd en daar het voor hem een al te groote schande zoude zijn, indien hij zijn belofte niet gestand deed, volvoert hij zijn plan. De qualiteit der ingevoerde alcoholische dranken is zeer slecht;

te staan onder den sultan van Ternate, die vaartuigen uitzond om de belasting te gaan innen. Dit waren de zoogenaamde „hongitochten”. Maar daar deze tochten zich kenmerkten door roof en doodslag, heeft dit woord langzamerhand een geheel andere beteekenis gekregen.

een gemeen vocht bestempeld met den naam van „port”, wordt daar aan de bevolking gesleten.

Tijdens ons verblijf in de Geelvinkbaai zagen wij een groot vaartuig bemand met een geheele familie, dat hier niet was gekomen om te plunderen of te rooven, maar om zich te

Nuforsch vaartuig in de Geelvinkbaai.

beklagen over een hun aangedaan onrecht. Alles wordt dan voor de gelegenheid mede gevoerd; vrouwen, kinderen, honden en vogels.

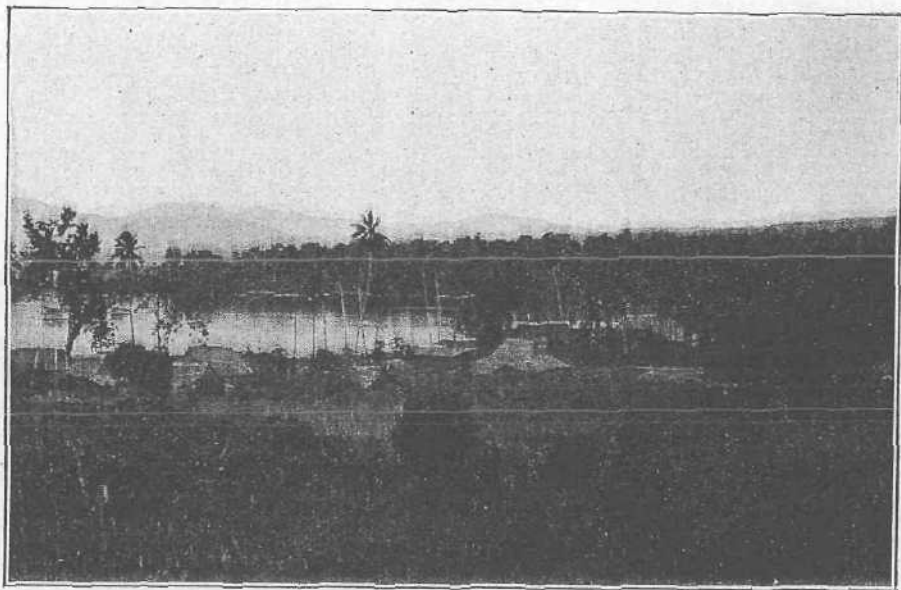
Op den 9^{den} Februari des namiddags drie uur kregen wij voor het eerst Nieuw-Guinea in zicht; ook den volgenden dag stoomden wij langs de kust, die bezet is met hooge bergen, die steil naar zee afdalen, waardoor het binnenland niet zichtbaar is. Deze streken zijn nog weinig door Euro-

péanen bezocht ¹⁾. Hier en daar ziet men een ontwoud gedeelte, een rookkolom duidt aan, dat daar Papoeas bezig zijn, met het aanleggen van tuinen. Des avonds stoomden wij de Geelvinkbaai binnen en genoten van een prachtige zonsondergang en van het schoone gezicht op het machtige Arfakgebergte, gelegen aan de westkust van de baai; wij ankerden voor Manokwari. Den volgenden morgen haastte een ieder zich om zoo snel mogelijk naar den wal te gaan om kennis te maken met dit voor ons geheel nieuwe land. Ons eerste bezoek gold den assistent-resident L. A. VAN OOSTERZEE, met wien wij in overleg moesten treden voor onze aanstaande tochten. Volgens den heer OOSTERZEE waren wij te vroeg gekomen, in verband met den heerschenden westmoesson. Het landen aan de kust is niet alleen overal moeilijk, maar in sommige jaargetijden bepaald onmogelijk door de hevige branding, die er op de kust staat.

Vervolgens werd er een bezoek gebracht aan den controleur, den heer P. E. MOOLENBURGH. Manokwari is eene nederzetting, die van het jaar 1898 dateert, de huizen van de twee bestuursambtenaren zien er eenvoudig maar netjes uit. Het huis van den heer VAN OOSTERZEE is boven op een heuvel gelegen, een flinke weg, nog gedeeltelijk in aanleg voert er van de kust heen. Van uit zijn huis heeft men een prachtig vergezicht over de baai met het statige Arfakgebergte op den achtergrond. De woning van den controleur ligt gelijk met het strand, om en bij het huis liep een kleine

¹⁾ o. a. door de zendelingen van uit de Doré-baai, verder door O. BECCARI, L. M. D'ALBERTIS, A. RAFFRAY, F. S. A. DE CLERCQ, A. G. ELLIS en J. W. VAN HILLE.

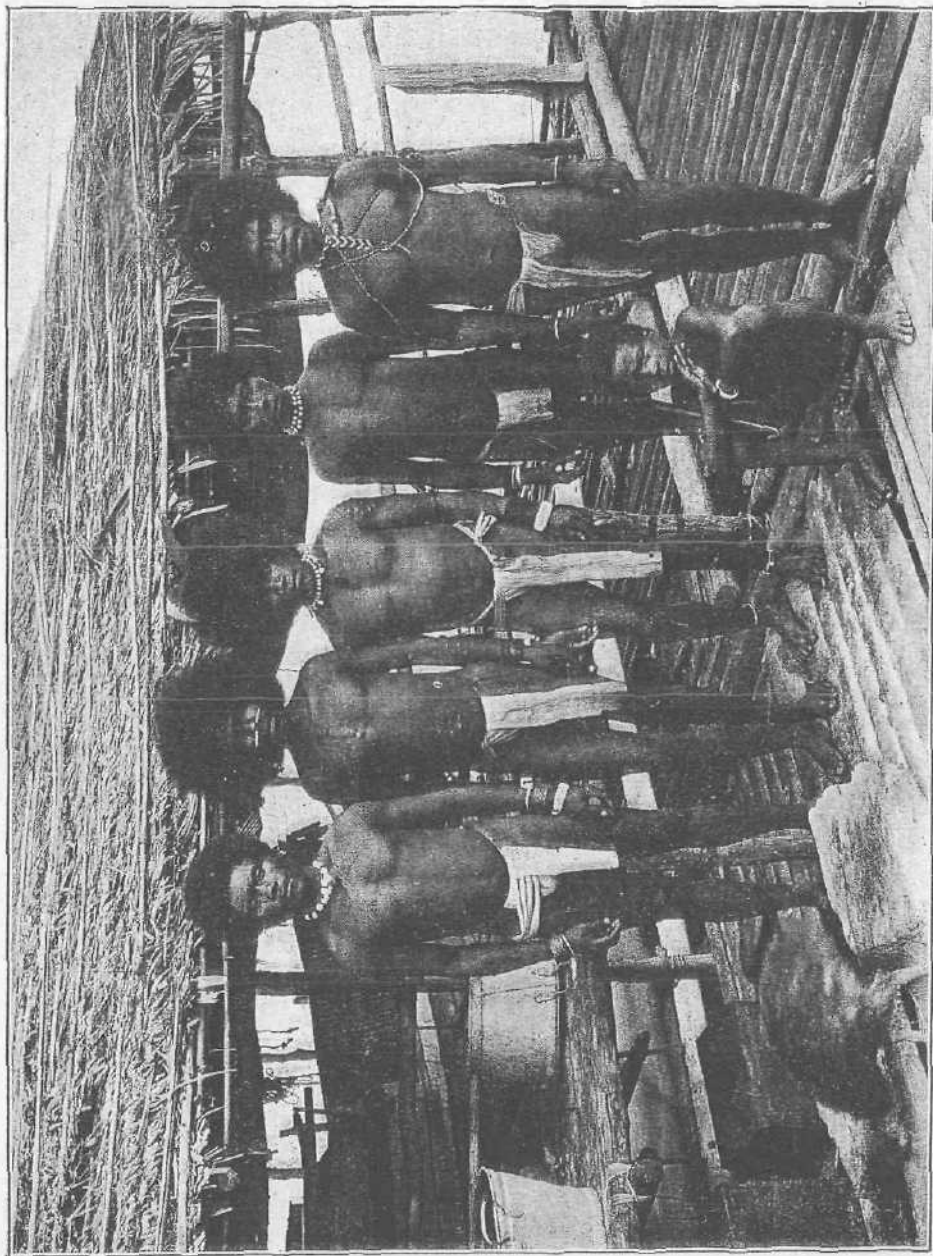
menagerie, onder meer twee herten van Halmaheira, eenige casuarissen en een kangeroe. Verder had de bewoner van het huis zich bezig gehouden met den landbouw van voor hem nuttige vruchtboomen; er stond daar een mooi bloeiende Papajaboom. Dicht bij het huis was een ruime kazerne voor

Reede van Manokwari.

de militaire bezetting, die uit een aantal inlandsche oppassers met een Europeeschen instructeur bestaat. Verder stonden in het dorp woningen van handelaren en Chineezen, verderop langs het strand op palen, woningen van Papoea's.

Na zeer veel besprekingen werd er besloten, dat DUMAS met een gedeelte der koelies en materialen voor den bouw van het huis per Pakketvaart naar de Humboldbaai zou

Bewoners van Sari.

vertrekken, terwijl wij een tocht naar het binnenland zouden maken naar een kolenvindplaats in de nabijheid van het dorp Horna. Wij stoomden eerst naar Andái, gelegen aan een riviertje van denzelfden naam. Wij begonnen onmiddellijk met het eerste zoölogische materiaal van Nieuw Guinea te verzamelen. De oogst, die zeer groot was, werd nog vermeerderd door eenige flesschen materiaal op alcohol, ons welwillend aangeboden door eenige inlanders. Vroeger was hier een Europeesche zendeling gevestigd, de heer W. L. JENS, maar thans is de geestelijke zorg voor de bewoners opgedragen aan eenen inlander. De bevolking herinnerde zich nog het bezoek van de twee onderzoekingsreizigers D'ALBERTIS en BECCARI. Na afscheid genomen te hebben van deze vriendelijke menschen werd er koers gezet naar het zuidelijk gelegen Sarí. Wij waren er reeds den volgenden morgen vroeg en zagen eene nederzetting bestaande uit een zestal huizen op palen in zee gebouwd. Bij vloed staat het water een halve meter onder de huizen, terwijl men bij laag water te voet van het eene huis naar het andere kan komen. De zee bevordert hier de zindelijkheid; of dit de reden is van het bouwen van huizen op palen, geloof ik niet, want in het binnenland bouwt men ook aldus en daar is van eb en vloed natuurlijk geen sprake.

Tusschen de huizen stond een soort van sloopstimmerwerf, waar eenige vaartuigjes in aanbouw waren. De Papoea's kwamen reeds vroeg met hunne bootjes langs zij van het schip om blijk te geven van hunne goede gezindheid.

Een Ternataansche jager met name UMĀR, die bekoord was door eene Papoesche schoone van Sarí, leefde daar te midden van hen. Hij beweerde bekend te zijn met de ko-

lenvindplaats en ook met de daar wonende inlanders, zoodat hij onmiddellijk als tolk en gids aan de expeditie verbonden werd.

DE BEAUFORT en ik gingen met eenige jongens op de jacht, vergezeld van MAS DJIPJA, die planten ging verzamelen. Ik zag toen bij de vervolging van eenige vogels voor het eerst een oerwoud en dit viel mij niet mede. Ik had geen kapmes bij mij, zoodat ik door de takken en struiken moest heensluipen en geheel verward raakte in het met doornen voorziene hout; ik was blij, dat ik weer goed en wel op het strand stond; gelukkig had ik toch nog een paar ijsvogels geschoten.

De jeugd van Sarí was bezig met een eigenaardig spelletje. Een van hen gooit met een touw een priktol op het zand, terwijl een ander met zijn tol de draaiende tol tracht uit te gooien. VAN DER SANDE, die zich als ethnograaf zeer voor dit spel interesseerde, had eenige blikken fluitjes en mondharmonica's voor de winners uitgelooft. Des avonds moesten wij deze edelmoedigheid bezuren, daar er nog tot laat in den nacht een afschuwelijk concert in Sarí gegeven werd.

Op den 13^{den} Februari arriveerde de heer VAN OOSTERZEE met het politievaartuig de Bensbach en begonnen de preparatieven voor den tocht. Het bleek al spoedig, dat wij voor den tocht, die berekend was op veertien dagen, niet genoeg dragers hadden. Gelukkig hoorden wij, dat er Papoea's uit het binnenland naar de kust waren gekomen met ruilgoederen, maar op het zien van twee stoomschepen hadden zij zich onmiddellijk weer in het bosch verstoppt. Dank zij de bemoeiingen van den heer van OOSTERZEE, bijgestaan

door UMĀR, kwamen wij met hen in contact en arriveerde de assistent-resident met een boot met vijf van deze Papoea's aan boord van de Zeemeeuw. Zij zagen er allerwonderlijkst uit, sommigen hadden het haar in bosjes samengebonden, die steil overeind op hun hoofd stonden; het neusschot was doorboord en versierd met stokjes, vischgraten en staafjes uit een schelp gemaakt. Na lang onderhandelen zouden zij ons 22 dragers leveren. Het dek van de Zeemeeuw begon er allervreemdst uit te zien; overal lagen vrachtjes voor de dragers verspreid, veldbedden, zakjes met rijst, gedroogde visch en gedroogd vleesch, stapels met blik-

jes, pannen om rijst in te koken, lantaarns, tentzeilen, fotografietoestellen, kortom alles, wat wij noodig hadden voor dezen tocht. Op de volgende tochten werd er echter achtergelaten, wat overbodig was gebleken. Wij hadden zoogenaamde menukistjes laten maken, die de levensmiddelen voor één dag bevatten. Voor de curiositeit vermeld ik hier een van de dagelijksche menu's:

$\frac{1}{2}$ blik ragoutsoep,

$\frac{1}{2}$ blik Amerikaansche zalm,

5 halve blikken snijboonen met aardappelen en rookworst,
 3 halve blikken kropsla met gehakt,
 $\frac{3}{4}$ blik gestoofde knollen,
 $\frac{1}{2}$ blik vermicellipudding, verder boter, melk, suiker, koffie,
 thee, beschuit, kaas, vet, karnemelk met gort, stroop en
 koek.

Laat ik er onmiddellijk bij zeggen, dat wij slechts op één tocht deze hoogst onpractische kistjes hebben medegenomen en ons later tevreden stelden met veel eenvoudiger menu's.

De kistjes zijn echter geenszins oorzaak geweest, dat deze tocht niet geregeld afliep, integendeel zij slaagde uitstekend en wij waren eene ondervinding rijker geworden.

Kort voor het vertrek was een ieder druk bezig met het schrijven van brieven, nu wij voor een veertien dagen in het bosch zouden verdwijnen.

Op den 14^{den} Februari stoomden wij eerst langs de kust om een goede ankerplaats te vinden, maar daar dit niet gelukte, moesten wij al drijvende debarkeeren. Wij landden met de bagage op het strand, dat den naam van Krīsnabap draagt, anderen noemen het Jārkrīsi. Daar vonden wij ook de 22 lieden van Mapār, die als dragers waren gehuurd. Het bleek al spoedig, dat het draagsters zouden zijn en dat de mannen dit werk zouden aanzien en de vrouwen vergezellen met boog en pijlen gewapend. Wij gebruikten ons middagmaal aan het strand en met goeden moed zette de stoet zich in beweging; goed succes werd ons voor het laatst toegewenscht door den assistent-resident en den heer VAN WEEL. De geheele expeditie bestond uit vijf Europeanen nam.: Prof. WICHMANN, J. W. VAN NOUHUYS, G. A. J. VAN DER SANDE, L. F. DE BEAUFORT en ik, de mantri van 's Lands

plantentuin, een korporaal met vijf padjoerits (oppassers) ter onzer bescherming, vier bedienden, zeven en twintig koelies en twee en twintig menschen van Mapār als dragers, met de hen vergezellende familieleden. Het was een groote troep, die tegen twaalf uur op weg ging en langzaam het steile, uit kalksteen bestaande kustgebergte begon te beklimmen. De koelies bleken alras van minderwaardige qualiteit te zijn, wellicht een gevolg van het voor hen ongewone werk. Een gedeelte der vrachtjes verhuisde dan ook spoedig op de ruggen der Papoesche dames, die daarvoor betaling ontvingen in den vorm van jasjes, hoofddoeken en andere kledingstukken. De vrouwen droegen de vrachten in zakken van boombast, waarvan de draagband gelegd werd op het voorhoofd.

In het bosch hoorden wij voor het eerst de scherpe loktonen van de paradijsvogels en het eigenaardige geluid der jaarvogels. Dien nacht kampeerden wij bij een klein riviertje, de Kambo Kēper.

Met het aanbreken van den dag was het reveille en genoten wij voor de eerste maal van de geurige koffie, gevolgd door een bord rijst met australisch vleesch. Dit laatste is een van de moderne uitvindingen, die weinig meer aan eten doet denken. Met een weinig spaansche peper aangemengd, zoodat men door het hevige branden niet meer weet, wat men eet, is deze spijs in de wildernis zeer goed te gebruiken.

Dien dag hadden wij een vermoeienden tocht gemaakt, de weg liep door zwaar oerbosch en was bezaaid met wortels, steenen en andere hindernissen, zoodat men ter dege moest oppassen om niet te struikelen. Tegen elf uur bereikten wij eene kleine nederzetting, Hiri genaamd, bestaande uit één

huis, vanwaar wij, ondanks het mistige weer, het eiland Amberpön konden zien. Lang bleven wij hier niet en nu liep onze weg grootendeels door de droge bedding van de Ka-

Hiri.

romoi. Uit angst, dat wij verderop geen water genoeg zouden vinden, werd er besloten te kampeeren bij een groote poel stilstaand water, die in de droge bedding gevormd was. Hadden wij toen eens geweten, wat ons nog van het water te wachten stond. De voorzichtigheid gebood ons echter daar te blijven, hoewel het nog vroeg genoeg was om verder te trekken. Wij hadden ondertusschen de waterscheiding bereikt en bevonden ons in het stroomgebied van de Jakati-

rivier, die uitmondt in de Mac Cluer Golf. De ons vergezellende Papoea's schoten dien avond een jaarvogel, maar, voordat wij het konden beletten, waren de witte staartpennen er reeds uitgetrokken en als versiering in hunne ragebollen gestoken.

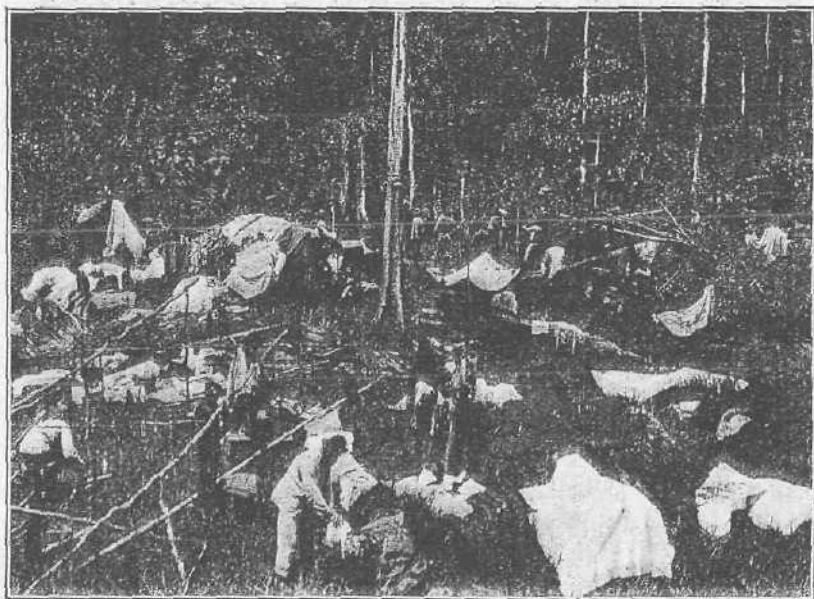
Den 16den moesten wij langs een zeer bezwaarlijke kalksteenkloof afdalen en vorderden wij dientengevolge slechts zeer langzaam. Toen deze gepasseerd was, kwamen wij in de vlakke of wel wij hadden het terrein van veel ellende en narigheid bereikt. Het geheele land was met zwaar oerbosch bedekt en verhinderde elk uitzicht. Hooge boomen omringden ons overal, dikwijls omstrengeld door lianen van een arm dik. Deze lianen leveren vrij goed water op; ik zag de koelies dikwijls een stuk van een paar voet uit een lian slaan en het daarna boven hun mond houden; het zich daarin bevindende water droppelde in hun mond. Volgens hun zeggen schijnt het een verfrisschende koele drank te zijn. Niettegenstaande een flinke regenbui werd er des middags toch doorgemarcheerd. Wij kampeerden dien nacht bij een zeer modderige rivier de Tóko.

De daarop volgende dag bood ons een voorproefje aan van hetgeen nog moest volgen en gaf voldoende bewijzen, hoe verkeerd het is om in het regenseizoen zulke tochten te maken. In den beginne was de weg vrij goed, maar langzamerhand werd zij modderiger, totdat wij ten slotte door een moeras moesten waden; somtijds reikte het water tot aan de knieën. Over kleine geulen waren boomstammetjes gelegd, die uitstekende bruggetjes vormden voor de Papoea's en de Maleiers, die blootsvoets loopen, maar voor ons, met onze schoenen, vereischte elk bruggetje een balanceerkunst,

waarin onze leider dan ook te kort schoot en met het natte element kennis maakte. Met het redden van den drenkeling liet UMAR zijn kapmes in het water vallen en ging er gegeruimen tijd met het zoeken verloren; gelukkig vond hij het in het bosch zoo onmisbare voorwerp vrij spoedig. Alles om ons heen stond onder water en wat een begaanbaar woud in den drogen tijd was, stond nu geheel blank, gevoed door de talrijke riviertjes, die ontstaan door de menigvuldige regens. Stond men een oogenblik stil, dan werd men onmiddellijk verrast door den steek van muskieten; ik kan dan ook volmondig verklaren, dat, hoewel mij de toestand in den beginne zeer interessant toescheen, de aardigheid er vrij spoedig af was. Eindelijk werd het water lager en kwamen wij weder op den drogen bodem. Wij hoopten nog dien avond Mapar te bereiken en aldaar te kunnen overnachten, maar wij kregen bericht, dat er geen nederzetting bestond of, indien deze bestond, dat zij zeer ver verwijderd lag. Wij besloten daarom maar onze tenten op te slaan in de nabijheid van de rivier de Maturj, die wij reeds overgestoken waren over een zwaren boomstam. Maar, voordat de nachtverblijven in orde waren, ontlastte zich een geweldige regenbui en zorgde, dat wij geheel doornat waren. De stemming werd er niet beter door, zooals ieder licht kan begrijpen.

Gelukkig scheen den volgenden dag de zon vroolijk en gaf ons moed en kracht en de vreugde steeg ten top, toen het bleek, dat wij maar een tien minuten gaans waren van het op een heuvel gelegen Mapar. De heuvel was door de bewoners schoon gekapt, zoodat deze plaats een uitstekende gelegenheid aanbood om al het nat geworden goed aan de warme zonnestralen bloot te stellen. Met gezwinden pas be-

reikten wij den heuvel; de grond was in een oogwenk bedekt met een chaos van kleederen en beddegoed. Een gedeelte van de bewoners van Mapār beloofde ons verder te zullen brengen op voorwaarde, dat hun een dag werd gegund om de noodige vruchten voor den tocht te verza-

melen. Volgaarne werd hun dit uitstel gegeven, verheugd als wij waren, alles te kunnen drogen in de zon.

Mapār bestaat slechts uit één op palen gebouwd huis, dat een veertigtal bewoners herbergt; de toegang geschiedt langs een langen boomstam, waarin treden zijn uitgehakt en die beter voor kippen dan voor menschen geschikt is. Wanneer men met zeer veel moeite deze trap is opgekropen, komt men allereerst op een soort van veranda,

die zich langs de geheele voorzijde van het huis uitstrekt. De wanden zijn gemaakt van plat geslagen boomschors, versierd met kleine inkervingen. Het huis zelf bestaat uit één groot vertrek, waarin men verschillende stookplaatsen aantreft; boven eenige waren slaappleatsen, wellicht om door den rook beveiligd te zijn tegen de muskieten. Het spits toeloopende dak is van bladeren vervaardigd. De vrouwen zaten in een hoek bij elkander; zij dragen een rokje van katoen, hebben het bovenlijf ontbloot; armen en enkels zijn versierd met uit rottan gevlochten banden, om den hals dragen zij colliers van mollusken en uitgeblazen eieren. De neus is doorboord, waarin allerlei voorwerpen, bij een enkele zag ik zelfs een roode lucifer door den neus gestoken. In de ooren dragen zij gaarne ijzeren blikopenmakers. Tafels en stoelen zijn een ongekennde weelde en ook eetgereedschap is hun niet bekend. Onze lepels en vorken bekeken zij met groote aandacht.

In het huis hingen aan de wand groote pakken, met matten omgeven, het bleken bij navraag lijken te zijn, die aldus in gedroogden toestand bewaard werden ¹⁾. Er werd ons toen tevens een minder smakelijk verhaal gedaan, dat ik hier toch ter wille van de eigenaardigheid wil vermelden. De lijken zijn natuurlijk niet onmiddellijk droog, maar gaan tot bederf over; de lucht, die ze dan in de huizen verspreiden, moet wel ontzettend zijn; de daaruit loopende liquide stoffen worden in een pot opgevangen en bewaard. Komt er nu een vreemdeling, waarvan men niet weet, of hij een vriend of vijand is, dan wordt er door zijn eten eene hoeveelheid

¹⁾ Papoesche naam: biátá sidugè, dood = matési.

van deze sappen gemengd. Ondervindt hij hiervan nadeelige gevolgen bijv. vomeeren, dan is dit het bewijs, dat hij een vijand is en wordt hij ter dood gebracht. Gelukkig werd dit experiment niet op ons geprobeerd en bleven wij gespaard van dezen adellijken schotel. Deze sappen zouden zij ook wel vermengen in de sagokoeken en moeten dan door de naaste familieleden van den overleden persoon geconsumeerd worden. Ik prefereer dan toch maar Australisch vleesch.

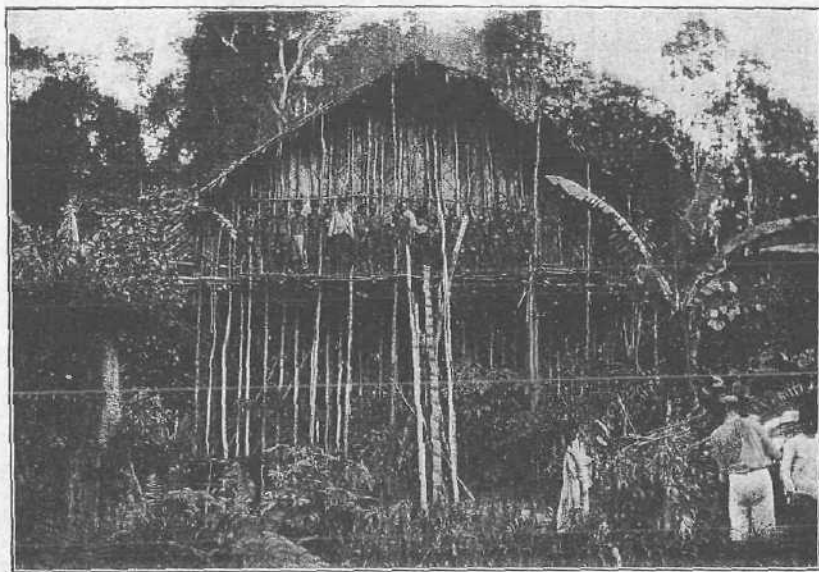
Aan het hoofd van deze bewoners stond een persoon, dien zij met den naam van „Majoor” betitelden. Dat de Majoor zeer gesteld scheen te zijn op nakomelingschap, bleek uit het feit, dat hij met zijn vierde vrouw leefde; het huwelijk met de drie voorgangsters had hij wegens kinderloosheid verbroken.

De honden der Papoea's worden meestal slecht behandeld; ik heb te Mapār gezien, dat zij van boven van de veranda naar beneden geschopt werden; eene behandeling, waarvan zij — zeker door gewoonte — geen nadeelige gevolgen ondervonden.

Wij brachten dien dag door met het verzamelen van allerlei materiaal, DE BEAUFORT teekende eenige dieren, die wij gaarne wilden hebben en dank zijne vaardigheid werden ze onmiddellijk herkend. Hij teekende een Proechidna, die zij „oefena” en een kangeroe die zij „oegôh” noemden. Onderwijl namen de koelies onder luid geschreeuw een bad in de Maturi, maar onmiddellijk verzochten de Papoea's ons, of wij hen wilden verbieden om zoo te schreeuwen, daar er anders regen zoude komen. Gedachtig aan den vorigen dag voldeden wij terstond aan hun verzoek.

Droog en uitgerust ondernamen wij den 19den Februari den tocht; een gedeelte van de rijst werd achtergelaten onder

bescherming van eenige oppassers, daar wij over Mapār zouden terugkeeren. Een der koelies, die met een kapmes zijn

Mapār.

been had verwond, werd ook achter gelaten. Onmiddellijk na het afdalen van den heuvel, waarop Mapār ligt, kregen wij een moeilijke passage over boomstammen, die over de Maturi gelegd waren; gelukkig liep alles zonder ongelukken af.

Het pad liep daarna door het bosch en was zeer goed begaanbaar; talrijke beekjes en riviertjes moesten doorwaad worden, een enkele maal passeerden wij een pisangtuin, waar wij alle mogelijke moeite hadden om de koelies van het „rampassen” of wel plunderen af te houden. Door zulke han-

delingen zou men onaangenaamheden krijgen met de bevolking en dit moest in elk geval vermeden worden.

Tegen vier uur werd het eveneens uit één huis bestaande dorp Inagói bereikt. Met het oog op het late uur en den dreigenden regen, besloten wij ongevraagd onzen intrek in dit huis te nemen. Het was eene ware invasie voor de bewoners om plotseling een vijftigtal personen meer in hun huis te moeten herbergen, maar zij maakten hiertegen geen bezwaar. Trouwens zij zullen wel begrepen hebben, dat zij den volgende dag daarvoor schadeloos gesteld zouden worden. Voor de zindelijkheid werden de tentzeilen op den grond uitgelegd en daarop onze bedden gespreid. Langs den wand hingen eenige lijken, waartegen heel vertrouwelijk de parapluie van Professor stond, een voorwerp, dat hem gedurende al die tochten nimmer verlaten heeft, alhoewel het op het laatst niet precies meer aan zijn doel beantwoorden kon. Volgens inlichtingen konden wij in één dag Horna bereiken, in welks nabijheid zich de rivier de Wasiáni bevindt, waarin de steenkolen gevonden waren. Verheugd, dat wij spoedig ons doel zouden bereiken, gingen wij vroeg op weg na onze gastheeren rijkelijk beloofd te hebben. Tegen tien uur stonden wij plotseling voor eene 30 meter breede, bruischende rivier, de Ingsím. Een zware boomstam lag er over heen, maar wilde golven maakten het onmogelijk om over dezen primitieven weg naar den overkant te komen. Ons was het misschien nog wel gelukt, maar voor de zwaar beladen koelies zou dit levensgevaarlijk geweest zijn. De rivier was in gewone gevallen gemakkelijk op deze manier over te gaan, maar door de veelvuldige regens was zij in dezen abnormalen toestand gekomen. De omliggende oevers stonden eveneens

blank; de op den grond levende insecten waren hierdoor gedrongen een hoogere schuilplaats te zoeken en vielen zoo-

De Ingsim op den heenweg.

doende meer in het oog, waardoor wij een rijken oogst konden verzamelen. Na veel beraadslagen werd er besloten, dat wij hier overnachten zouden; onder leiding van VAN NOUHUYS en v. D. SANDE werd een leuning van jonge boomen en rotan langs den boomstam gemaakt als steun bij het overloopen, indien men omver dreigde te slaan door den drang van het water. De korporaal der oppassers bleek een practisch man te zijn en wist onder meer handig boomen om te kappen en kon ze laten vallen, waar men ze wenschte-

Nadat met veel krachtsinspanning de hulpbrug tegen twee uur gereed was gekomen, gingen v. D. SANDE en v. NOUHUYS op onderzoek uit, daar er verderop nog twee rivieren moesten overgetrokken worden. Tegen half vier keerden zij terug met het bericht, dat zij over de rivieren gebrekkige bruggen hadden gevonden, maar, dat deze met een weinig arbeid spoedig bruikbaar gemaakt konden worden. Er werd nog een stok met inkervingen in de rivier geplaatst om als peilschaal te dienen.

Des nachts werden wij vergast op een hevige regenbui, ieder dacht met schrik aan de primitieve bruggen. De Ingsim liet zich intusschen flink hooren en na het geraas te oordeelen was de stroom eer verergerd dan verminderd.

Het eerste werk was den volgenden morgen om naar de geïmproviseerde brug te gaan kijken; VAN DER SANDE kwam met mismoedig gezicht het bericht brengen, dat de bouwwerken, den vorigen dag met zooveel moeite vervaardigd, door den krachtigen stroom waren weggeslagen. Dadelijk ging hij weder met VAN NOUHUYS en de koelies aan het werk; na eenige uren hard werken was de brug weder gereed. Toen wij ons gereed maakten om er over te trekken, bleek het dat de „Majoor" met al zijne volgelingen teruggekeerd was naar Mapār. Zij schenen een twist te hebben gehad met de koelies over het gebruik van een rijstpot en waren weggegaan zonder ons te waarschuwen. De eigenlijke reden zal wel geweest zijn, dat zij bang waren om over de rivier te gaan; geen van hen toch kon zwemmen. De vrachten werden zoo goed mogelijk over de aanwezige dragers verdeeld en de tocht over de Ingsim begon. Tegen half negen

waren wij allen behouden aan den overkant. Het terrein was voor het grootste gedeelte overstroomd en moerassig, na een drie kwartier loopen bereikten wij de snelstroomende Sinái, die er niet minder woest uitzag, als de Ingsfim. De brug werd gerepareerd en van een eenvoudige leuning voorzien, zoodat wij ten slotte ook hierover sukkelden. Tot onzen grooten schrik bemerkten wij, dat wij ons op een eiland bevonden en dat wij de Sinái nogmaals moesten overtrekken. Dezelfde vertooning volgde daarop en onze waterbouwkundigen brachten ook dit werk tot stand en gezond en wel stonden allen aan den overkant op een heuvel. Aldaar ontmoetten wij eenige bewoners van Horna, die ons mededeelden, dat wij nog één rivier hadden over te trekken en vlak bij Horna waren. VAN NOUHUYS verzond door middel van deze menschen, die naar de kust gingen, een brief naar de Zeemeeuw om te berichten, hoe wij het maakten. Vol moed gingen wij weer op weg, maar een flink bad doofde spoedig alle vuur, dat nog in ons was na al deze lastige en natte passages.

Het land was hier zoozeer overstroomd, dat wij nu tot over de borst door het water moesten waden; alles wat waarde had, werd om den hals gehangen of onder den hoed geborgen. De koelies moesten alle vrachten op het hoofd dragen. Plotseling kwam er stilstand; het bleek, dat er een geul in het terrein was, te diep om te doorwaden. Een brug bestond er niet, wel dreef er een groote boomstam; het besluit was spoedig genomen, want niemand dacht aan teruggaan na al die bezwaren, die wij met zooveel moeite te boven waren gekomen.

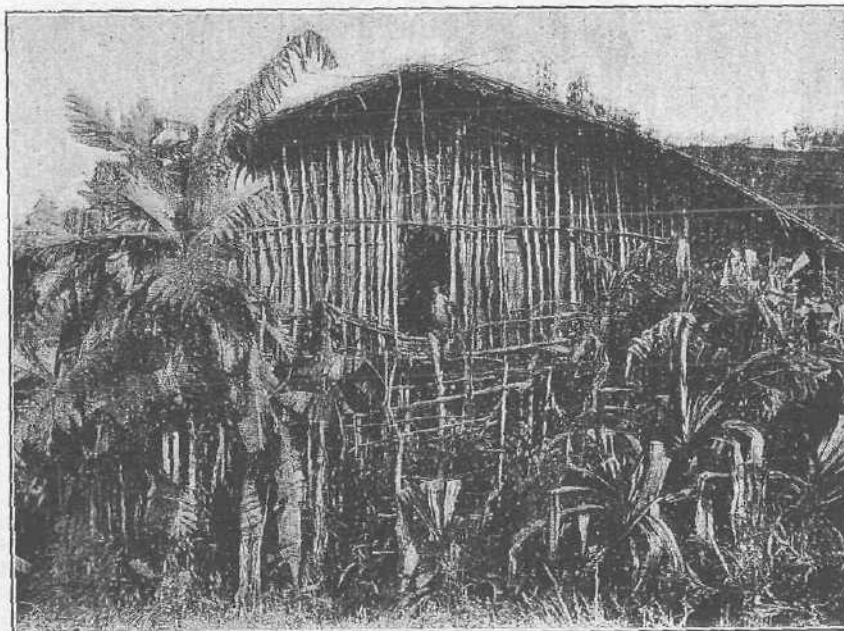
De boom werd nu als brug gebruikt; deze moest aan beide

zijden vastgehouden worden, daar zij ronddraaide, zoodra er iemand op liep. Al kruipende en schuivende kwamen wij er allen heelhuids over. De wachtenden stonden ondertusschen tot aan de schouders in het water, daar er slechts één persoon tegelijk over deze vreemdsoortige brug kon gaan. Ik kan gerust verklaren, dat ik weinig vroolijke gezichten op dat oogenblik zag; wel was het water niet koud, maar toch was de toestand zeer onbehagelijk. De geheele vertooning had wel iets van boegsprietloopen, maar zonder volksspelen. Toen wij het ondergelopen gedeelte gepasseerd waren, bereikten wij een heuvel; op een klein plekje scheen de zon en daar zaten wij allen mismoedig naast elkaar onze kleedingstukken uit te wringen. Lang duurde dit oponthoud niet, want wij moesten verder, daar wij maar een beperkte hoeveelheid rijst bij ons hadden en wij ons doel „wilden” bereiken. Na een eind geloopt te hebben, stuitten wij weder op een rivier de Sinái merah en hetzelfde spelletje moest weder beginnen: bruggen maken en leuninggen fabricceeren. Voor dien dag was het echter te laat geworden en werden de tenten opgeslagen. Door eene vergissing had men een brug op een verkeerd punt gemaakt en geschiedde de overtocht den volgenden dag op een ander punt. Om bij de brug te komen, moest men echter eerst weder een gedwongen bad nemen om dan meer kruipende dan loopende aan den overkant te komen. Nog een eind weegs hadden wij de ondergelopen oeverlanden te doortrekken, voordat wij voor goed op den drogen wal waren, echter met het aangename vooruitzicht denzelfden weg weder terug te moeten. Maar niemand dacht op dat oogenblik aan den terugweg, blij, dat wij nu eens een droge wandeling konden

maken. De Papoea's beweerden, dat Horna slechts op een geweeschot afstand verwijderd was, maar ook hierin kwamen wij bedrogen uit; de weg was overigens nog heuvelachtig en glibberig. Na eenige beekjes te hebben doorwaad, zagen wij een aantal ontwoode heuvels voor ons. UMĀR stootte allerlei wonderlijke geluiden uit om onze komst aan te kondigen en om de bewoners te doen weten, dat er geen vijanden in aantocht waren. Wij meenden, dat wij thans Horna bereikt hadden, maar ook hierin hadden wij misgerekend. Wij liepen heuvel op, heuvel af onder een brandende zon, terwijl de weg versperd was door tal van boomstammen, die over het pad waren geworpen om de bewoners te beveiligen tegen een overval. Eindelijk bereikten wij een hoogen heuvel met een huis op den top en hiermede was ons doel voor dien dag bereikt. In de nabijheid van het huis werden de tenten opgeslagen, ieder was weldra in diepen slaap na zoo'n moeitevolle dag.

De 23ste Februari was een prachtige dag, zoodat wij volop genoten van het heerlijke vergezicht, waarvan wij nu dubbel genoten na al die sombere, natte dagen in het oerbosch doorgebracht. Professor vertrok des morgens vroeg naar de kolenvindplaats, vergezeld van v. NOU-HUYS, UMĀR en eenige koelies, terwijl wij zijn terugkomst te Horna zouden afwachten. Wij hielden ons bezig met het drogen der nat geworden kleederen en het verzamelen van materiaal, terwijl v. D. SANDE op de hoogte trachtte te komen van de eigenaardigheden van het hier wonende ras. Wij hadden 's middags een grooten kring van Papoea's om ons heen, die ons onder meer het tellen in hun

taal leerden. Zoo goed mogelijk schreef ik eenige getallen op: 1. hom; 2. woi; 3. homói; 4. hokóe; 5. chírküm; 6. chírküm homí; 7. chírküm howói; 8. chírküm homói; 9. chírküm hokóe, 10. chěsjā. Ten einde vergissingen te voorkomen, wordt bij één met de rechter hand de liáker duim omvat;

Homa.

tot tien één voor één de overige vingers van dezelfde hand, daarna de vingers van de andere hand. Bij tien worden de geopende handen tegen elkaar geslagen. Boven tien komen de teenen aan de beurt, bij vijftien worden de beide handen om de linker knie geslagen; bij twintig worden de beide

handen om de twee tegen elkaar gedrukte knieën geslagen. Alhoewel eenigszins ingewikkeld, is vergissing niet mogelijk; indien het getal verkeerd verstaan wordt, strekt de bijkomende beweging tot bewijs van het uitgesproken getal. Wij kochten van de bevolking vruchten, obi en bataten en be-

Bewoners van Horna.

sloten, ter besparing van de reeds sterk aangesproken rijst, de koelies voor dien avond geen rijst, maar alleen bataten te geven. Om hun een voorbeeld te geven, aten wij dit ook. Met wat boter zijn deze gekookte vruchten een zeer goed voedsel, maar onze waarde koelies weigerden ze te eten en beweerden een contract te hebben afgesloten, waarin

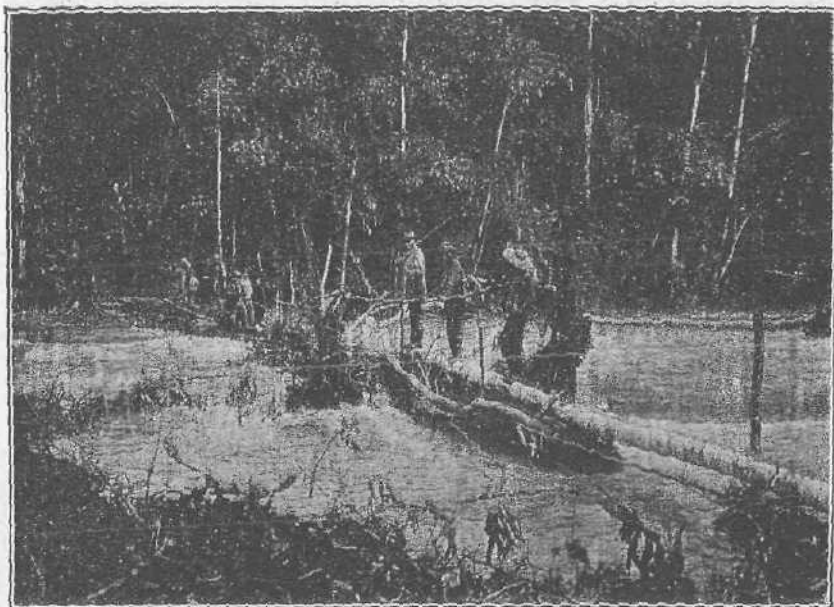
hun dagelijks rijst was beloofd. Wij hielden voet bij stuk, maar de koelies gaven evenmin toe en de groote ijzeren pot gevuld met bataten lieten zij staan. Dit spelletje duurde niet lang, want een van hen kwam schoorvoetend de vruchten halen, al mopperende, dat wij contractbreuk hadden gepleegd.

Hoewel wij Professor en de anderen eerst den volgenden dag verwacht hadden, kwamen zij reeds des avonds terug. Zij hadden succes op hun tocht gehad, want Professor had in de rivier de Wasiani stukken steenkolen gevonden en verklaarde, dat dit te beschouwen was als de eerste steenkolen in Nederlandsch-Indië, die tot de kolenformatie behoort gerekend te worden.

Zij hadden na een geforceerden marsch Horna weder heelhuids bereikt. Dien avond werden er plannen gemaakt voor den terugtocht op den volgenden dag en wij dachten met schrik, hoe onze bruggen het zouden maken.

Met een mooien zonsopgang konden wij den volgenden dag een vergezicht bewonderen, dat wij nu dubbel waardeerden, daar wij spoedig in het bosch zouden verdwijnen zonder eenig uitzicht te hebben. Wat zoude ons daar weder te wachten staan, waarschijnlijk niets dan water, al onze geïmproviseerde bruggen weggeslagen en een zware vermoeiende tocht door het modderige en moerassige terrein. Gelukkig had het deze dagen niet geregend en wij hoopten, dat zoodoende veel water zou zijn afgevoerd. Onze verwachtingen werden niet teleurgesteld, het water was grootendeels weggezakt en onze bruggen bevonden zich nog in goeden staat, zoodat onze bouwmeesters niet weder aan het werk behoefden te gaan. Wel moesten wij soms nog op enkele plaatsen tot over

het middel door het water, maar er heerschte zulk eene goede stemming, dat zelfs de koelies zoo hard liepen, dat wij dien nacht konden kampeeren aan ons oude bivak aan de Ingsim.

De Ingsim op den terugweg.

Dat had zeker niemand durven hopen en wat zouden wij hebben moeten doen, indien het water nog gestegen was door regens. Tevreden en rustig legde ieder zich dien nacht ter ruste en men droomde van de mooie witte Zeemeeuw met hare gastvrijheid en comfort.

Den volgenden dag bereikten wij Mapār na een langen zwaren tocht, die ons allen zeer tegenviel waarschijnlijk door den geforceerden dagmarsch van den vorigen dag. Wij hoopten

echter spoedig te kunnen gaan rusten, nu het geraamte van onze tent nog aanwezig was en dus de zeilen alleen maar over de palen behoeften gelegd te worden. Maar de „Majoor“ die ons reeds in den steek had gelaten bij den heenweg voor de wild bruischende Ingsim, had onze kampplaats voor een geheel ander doel voor hem en de zijnen uitgekozen. Niet alleen, dat hem zijn gedrag flink verweten werd, maar hij kreeg het bevel om alles zoo spoedig mogelijk schoon te maken. Van het verwijt trok hij zich als een echte Papoea niet veel aan en de order bracht hij onmiddellijk over aan het schoone geslacht, dat luid mopperend en protesteerend hieraan voldeed. De gewonde koelie en de onder bescherming van eenige oppassers achtergelaten levensmiddelen troffen wij weder ongedeerd aan. Wij besloten den volgenden morgen niet te vroeg op te breken. Toen wij zouden gaan slapen, begon het plotseling hard te regenen met dit gevolg, dat de door den regen zwaar geworden zeilen een verkeerden druk uitoefenden op de steunpalen en het dak bijna omgevallen was. Ondanks ons geroep kwam geen der koelies ons te hulp, zoodat wij zelf de schade, zoo goed als dit ging, herstelden. Dwaas van ons om nog te denken, dat de koelies zouden komen; waarschijnlijk waren zij druk bezig met hun geliefkoosd hazardspel.

Den 26sten Februari sloegen wij een anderen weg in en hoopten zodoende het modderige terrein te zullen vermijden. UMAR beweerde, dat de weg wel wat steiler en moeilijker was, maar ieder had dit er gaarne voor over.

De weg liep eerst door een moeras, zeker om ons deze aangename passages niet te spoedig te laten vergeten. Maar gelukkig duurde deze pijniging niet lang en wij moesten

weldra beginnen te klimmen, eerst langs een vrij gelijkmatig pad, dat echter af en toe bemoeilijkt werd door scherpe puntige kalkrotsen. De koelies, die op bloote voeten liepen, hadden veel te lijden van de puntige rotsen, waardoor onze tocht zeer vertraagd werd. |

Wij overnachtten op de helling van een berg; als bijzonderheid kan ik nog vermelden, dat een der koelies bij het water halen een mooie kreeft ving, behoorende tot de familie der Astaciden; de vangst is daarom merkwaardig, omdat zoetwaterkreeften niet in den Indischen Archipel, maar wel in Australië voorkomen.

Den volgenden dag volgden wij grootendeels een riviertje de Troi, schilderachtig door al de kalkrotsen, die in de bedding lagen. De oevers waren dikwijls steil en dwongen ons telkens de overzijde te kiezen; ik geloof, dat wij dit riviertje meer dan tienmaal zijn overgetrokken. Er werden dien dag eenige jaarvogels geschoten, die wij met zeer veel zorg prepareerden. Nu wij zoo dicht bij de kust waren, hoopten wij deze ongeschonden aan boord te zullen brengen en dit gelukte ons ook. Aldaar werden zij netjes behandeld en goed met arsenicumzeep ingesmeerd en op een tafel in de zon te drogen gelegd, maar plotseling hoorden wij een knappend geluid, teweeg gebracht door de honden, die zich van onze vogels hadden meester gemaakt en nu bezig waren dit vreemdsoortige maal op te eten. Wij dachten natuurlijk, dat wij weldra eenige hondenlijken aan de zee hadden toe te vertrouwen, maar tot onze groote vreugde ondervond geen der dieren eenige nadeelige gevolgen. De resten van onze met moeite geprepareerde vogels hebben wij echter wel over boord moeten gooien.

Hoewel wij gehoopt hadden dien dag nog dicht bij de waterscheiding te komen, die hier vlak langs de kust loopt, kwam hier niets van en bleven wij bivakkeeren onder aan den berg met den innigen wensch den volgenden dag de Zee-meeuw te zullen bereiken. Ook de koelies begrepen, dat de tocht spoedig ten einde zoude zijn en deden alle mogelijke moeite om het beoogde doel te bereiken. Aan boord hadden zij niets te doen en konden den geheelen dag uitrusten van de vermoeiende tochten en nadenken over hetgeen hun nog te wachten stond. Ik geloof niet, dat een van hen bij het in dienst treden begrepen heeft, wat voor moeilijke tochten zij hadden te maken.

Reeds vroeg waren allen den 28sten Februari in de weer om alles in orde te brengen voor den aftocht. De weg was zeer zwaar, meestal waren het steile, glibberige paden, waarlangs men naar boven moest klauteren. De Troi werd eerst nog achttienmaal doorwaad, zoodat wij ook dien dag geen droge voeten hielden. De schoenen begonnen slecht te worden; een van ons droeg een schoen, die des avonds te dicht bij het vuur had gehangen, en geheel scheef geschroeid was en voetwonden veroorzaakte; een ander had zijne beide hakken verloren en gleeed bij het afdalen telkens uit. Een en ander maakte, dat wij hard begonnen te verlangen naar het einde van den tocht.

Een algemeene kwaal, waaraan ieder leed, waren kleine diertjes, door ons boschmijten genoemd. Dit zijn zeer kleine acariden, die bij nauwkeurige beschouwing nauwelijks waarneembaar zijn. Zij schijnen te leven op grashalmen en op de bladeren van de lagere struiken. Deze hechten zich aan de kleederen vast en dringen meestal boven de schoenen

tot de huid door. Wat zij daar verder uitvoeren zal het onderzoek moeten uitmaken, maar zeker is het, dat zij een ondragelijke jeuk veroorzaakten. Het stuk krabben der huid heeft dan natuurlijk plaats en door de modder, die men steeds moet doorwaden, ontstaan er ontstekingen, die de aangetaste persoon minder geschikt maakt voor een volgende tocht.

Na het verlaten van de Troi begonnen wij den bergrug te beklimmen, wat met zeer veel moeite gepaard ging. Maar eindelijk waren wij op het hoogste punt van den ± 640 M. hoogen berg Siëp. Ieder had zich gehaast den top te bereiken om vandaar uit de zee en voornamelijk de Zeemeeuw te kunnen zien. Maar te vergeefs, want alles was zwaar begroeid en wij moesten om den berg heendraaien om een open plek te bereiken, van waar wij het gewenschte uitzicht hadden. Een gewerschot werd gelost, dat door onze vrienden van de Zeemeeuw beantwoord werd. Onmiddellijk gingen wij weer op weg en de zware nederdaling begon. Halverwege den berg ontmoetten wij een aantal Papoesche dragers met etensgistjes en zakken met rijst. Deze waren ons toegezonden door den heer VAN OOSTERZEE, die zich bangst begon te maken over ons lang uitblijven en die bericht had gekregen van den hoogen waterstand van de Papoea's, die wij hadden ontmoet aan de Sinái. Denkende, dat wij te weinig levensmiddelen hadden medegenomen, was hij zoo vriendelijk geweest ons eetwaren tegemoet te zenden. Wij deden ons te goed aan eenige lekkernijen, die wij gedurende den tocht hadden moeten missen en gingen weder spoedig op weg om maar zoo gauw mogelijk de Zeemeeuw te bereiken. Alhoewel zeer klein, konden wij toch

zeer goed twee schepen op de zee onderscheiden, dit moesten de Zeemeeuw en de Bensbach zijn. Wij liepen vervolgens over den heuvelrug, die van uit de baai goed kenbaar was door de roode kleur. De heuvelrug was bedekt met laag struikgewas en vele *Nepenthes* bloemen.

De beide schepen werden al grooter en grooter en wij meenden spoedig de Zeemeeuw te zullen bereiken, maar er wachtten ons nog onaangename oogenblikken. Aan den voet van den heuvel hadden wij nog een klein riviertje te doorwaden en wij hoopten daarna het bosch aan het strand door te kunnen wandelen. Maar het bosch bleek te bestaan uit rhizophoren, die voor het grootste gedeelte onder water stonden. Deze boomen hebben zeer eigenaardig gevormde wortels met punten, waarvan een klein gedeelte boven de modder uitsteekt. Al strompelende en struikelende gingen wij door het bosch, telkens misstappende en tot over de knieën in een zwarte papperige massa zakkende, die een ondragelijken stank verspreidde. De parapluie van Professor, die hem altijd tot steun had gediend, zag ik plotseling tot aan den knop in de modder verdwijnen; zij moest met de meest mogelijke omzichtigheid er uit getrokken worden, daar zij onder deze bewerking dreigde open te gaan.

Het scheen wel, of wij voor het laatst nog eens flink van de modder moesten profiteeren om die vooral niet te vergeten. Maar aan alles kwam een einde, want na een half uur tobben werd het bosch lichter, de bodem werd vaster en we stonden ten slotte op het witte strand, verwelkomd door de heeren VAN OOSTERZEE en VAN WEEL. De meeste van de koelies sprongen in zee om al de onreinheden van de laatste dagen weg te spoelen en schenen te genieten

van het verkwikkende water. De heer VAN WEEL vertelde ons, dat hij de vorige dagen eene opening had gevonden in het rhizophorenbosch en dat hij ons in het bosch was tegemoet gekomen, zoodat de laatste tocht door de vuile modder door een misverstand overbodig was geweest. Lang werd hier echter niet over geredeneerd, wij roeiden zoo spoedig mogelijk naar boord. Daar begon een duchtige reiniging, maar het duurde nog wel eenige dagen, voor dat de laatste sporen van de algeheele vervuiling verdwenen waren. Thans wachtte v. D. SANDE een drukke werkzaamheid; de meeste koelies kregen in meer of mindere mate een aanval van malaria, terwijl onze door de boschmijten verwonde beenen dagelijks verbonden moesten worden. Van een grooten tocht was in de eerste dagen geen sprake; een gedeelte der expeditieleden kon voorloopig geen schoenen dragen, terwijl de koelies ook niet bruikbaar waren. Den eersten tijd was elk druk bezig met het sorteeren van het verzamelde.

Den 2den Maart verlieten wij Sarí en stoomden door de straat Amberpōn met bestemming naar het eiland Mioswār. Professor bracht een bezoek aan het eiland ter onderzoek van het gesteente; de bevolking van de zich daar bevindende nederzetting vluchtte op het gezicht der twee stoomschepen, zoodat er geen aanraking met hen werd verkregen.

Tegen den middag kwamen wij ten anker voor Jendé op het eiland Rōn gelegen. Aan het strand stonden twee nette huizen, een was dat van den zendeling; het andere een kerkje. De huizen der inboorlingen zijn op palen in zee gebouwd. v. D. SANDE en ik brachten een bezoek aan eenen daar wonenden handelaar, die ons allervriendelijkst ontving en ons onthaalde op heerlijk koele klappers.

Tot zijne huisgenooten behoorden een jonge casuaris en een kleine schildpad, die het niet ontbrak aan goeden eetlust. Hij zwom in een soort van tobbe rond en verslond gretig de hem toegeworpen stukken visch.

Den 4^{den} Maart vertrokken wij naar Bawé, dat gelegen is aan het einde der baai van Umār. Het was een prachtige tocht, dikwijls stoomden wij vlak langs dicht begroeide eilandjes. De bewoners van de nederzettingen zagen wij naar de bosschen vluchten, bevreesd, dat er eene afstraffing zou volgen; hier en daar zagen wij de Nederlandsche driekleur wapperen. Bawé bestaat slechts uit één huis, bevattende de toko van de Nieuw-Guinea-Handelmaatschappij. Het strand levert een uitstekende vangplaats van vlinders op, die komen azen op het vuil door de zee aangespoeld. Des avonds zagen wij twee struiken op den wal, die met vrij regelmatige tusschenpoozen verlicht werden door een groot aantal lichtgevende kevers, vooral het tegelijk licht geven der kevers is zeer opvallend.

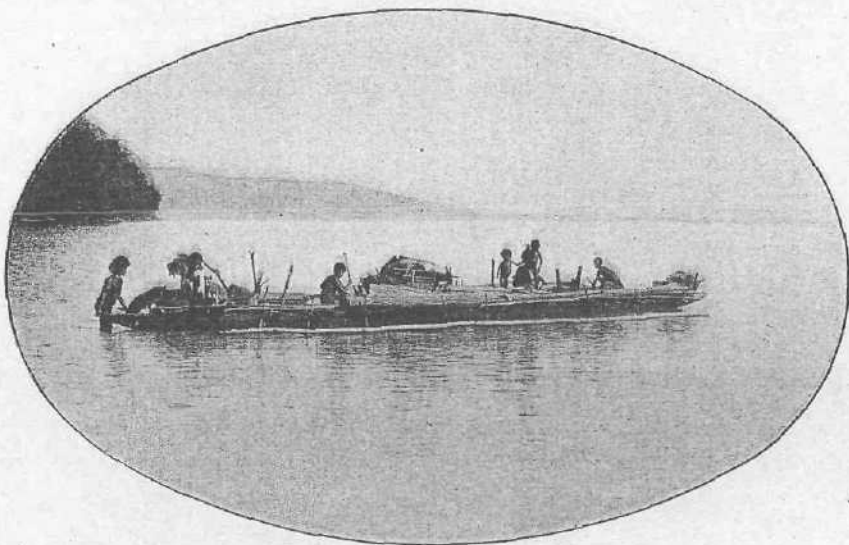
Des morgens van den 6^{den} Maart ankerden wij voor Wakóbi. Het strand leverde wederom een goede vangplaats op voor vlinders. Ik zag een groote boot met vrouwen van wal steken, waar hun geheele huishouden op geladen scheen.

Des middags stoomden wij naar het noordelijk gelegen Nápan. Een bezoek aan den wal met VAN DER SANDE had tot resultaat, dat wij eenige foto's konden maken en ethnografica machtig werden.

Volgens inlichtingen van den heer VAN OOSTERZEE moesten er op het noordelijk gelegen eiland Anggar Mios steenkolenlagen voorkomen. Den 7^{den} des morgens vroeg naderden wij het eiland en zagen reeds van verre een afstorting, pikzwart van kleur, zoodat men meende hier te doen te hebben met

steenkolen. Professor ging onmiddellijk naar den wal, maar was vrij spoedig weder aan boord terug en bracht het treurige bericht, dat het slechts kolenlei was.

Wij zetten daarna koers naar Wendési, dat wij tegen den middag bereikten. Wij kregen aan boord een bezoek van den aldaar wonenden zendeling, den heer J. A. VAN BALEN. Wij beloofden hem, dat wij hem den volgenden dag een

bezoek zouden brengen; hij was zoo welwillend ons een collectie dieren op spiritus en een groot aantal vlinders te geven. Ik breng gaarne hier openlijk mijn dank aan den heer VAN BALEN voor het ons geschonken zoölogisch materiaal, alsmede voor de vriendelijke ontvangst, die wij te zijnen huize hebben ondervonden. Ons plan om hem den volgenden dag te bezoeken, konden wij niet ten uitvoer brengen, daar de menschen, die waren uitgezonden om monsters te halen

van de zoogenaamde steenkolen, terugkeerden met stukken, die volgens Professor, evenals op het eiland Anggar Mios, uit kolenlei bestonden. Zeer vroeg in den morgen vertrokken wij naar Manokwari, na een brief te hebben achtergelaten voor den heer VAN BALEN om onze verontschuldiging en te bieden voor ons haastig vertrek.

Voor hem en zijne vrouw moet het wel een onaangenaam oogenblik zijn geweest, toen zij den volgenden morgen de Zeemeeuw en de Bensbach niet meer in de kleine baai zagen liggen. Gelukkig deden wij later nogmaals Wendèsi aan en hadden wij het genoeg met zijne vrouw kennis te maken en de geheele inrichting aldaar te bezichtigen; maar hierover later.

Den 9den Maart lagen wij wederom voor anker voor Manokwari en werden alle preparatieven gemaakt voor onzen tocht naar de Humboldtbaai.

De controleur de heer P. E. MOOLENBURGH, die ons was toegevoegd tijdens ons verblijf aan de Humboldtbaai, kwam met een zevental oppassers aan boord. Den 13den Maart arriveerden wij op onze plaats van bestemming, zooals ik reeds in mijn eerste hoofdstuk vermeldde.

Thans moet ik een grooten sprong maken naar den 21sten Juli, toen wij op den terugweg van de Mápia-eilanden weder te Doré ten anker kwamen. Wij hadden gaarne nog twee tochten gemaakt: het beklimmen van het Arfakgebergte en een tocht naar een meer, gelegen op ongeveer de helft van de breedte van Nieuw-Guinea, ten zuiden van de Geelvinkbaai om vandaar uit de Zuidkust te bereiken. De tijd ontbrak ons echter en wij dienden dus eene keuze te doen. De beklimming van het Arfakgebergte zou wellicht

zeer veel nieuws opleveren, vooral op zoölogisch gebied. Hier is ook het gebied van de merkwaardige *Proechidna*, maar dit zou ons te veel tijd nemen, daar er een pad moest gehakt worden naar den top, welk werk weken zou duren.

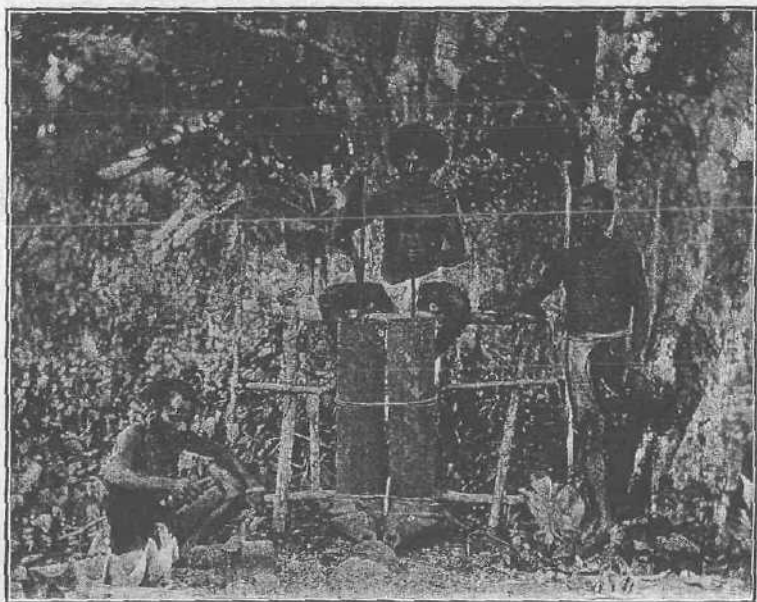
Wij besloten dus een tocht naar het meer te maken en zoo mogelijk de Zuidkust te bereiken.

De dagen voor ons bezoek werden benut met het inpakken en verzenden van het verzamelde materiaal. De „van Goens” arriveerde den 23sten Juli en deze nam vele van onze met moeite vergaarde schatten mee naar het vaderland. Toen dit alles gereed was, gingen wij eenige bezoeken afleggen op de wal o. a. bij den heer VAN OOSTERZEE, op zijn hoog gelegen villa, waarvan men een mooi uitzicht heeft over de baai en het Arfakgebergte en bij den heer MOOLENBURGH, met wien wij zooveel lief en leed hadden gedeeld. Hij was zoo vriendelijk om verschillende clichés ter beschikking van de expeditie te stellen, waarvan ik er dan ook verscheidene in mijn boek heb kunnen opnemen.

Verder bezochten wij den heer J. D. PASTEUR, die hier een huis had opgericht, ongeveer op dezelfde plek, waar eens WALLACE had gewoond. Hij had zich geheel gewijd aan het verzamelen van zoölogica, voornamelijk op het gebied van entomologie. Helaas kregen wij later het bericht, dat hij aan de Humboldtbaai, waarheen hij was vertrokken, overleden was.

Op een van onze tochten langs het strand hadden wij het genoegen de werking te zien van eene smidse met blaasbalg. De Papoea's hier zijn vrij vaardig in het smeden, de daar vervaardigde kapmessen staan goed bekend, onze Tobádiërs kochten er enkele in ruil voor eenige schildpadden oor-

ringen. Deze ringen werden blijkbaar zeer begeerd door de bewoners der Geelvinkbaai. Zooals uit onderstaande photo blijkt, bestaat de blaasbalg in hoofdzaak uit twee groote bamboekokers, waarin de daar achter zittende Papoea twee zuigers, van vederen gemaakt, heen en weer beweegt. De lucht komt

dan door twee pijpen, verbonden met de twee bamboekokers, in het vuur, dat hierdoor feller brandt. Behalve kappessen vervaardigen zij ook zilveren armbandjes en versieringen uit rijksdaalders.

Het zou al te ondankbaar zijn, indien ik niet enkele woorden wijdde aan den vriendelijken zendeling, den heer J. Z. VAN HASSELT. Hij woont op een klein eilandje Mánas-

wari tegenover Manokwari en heeft daar behalve zijn eigen aangenaam ingericht huis, waarop de woorden „Welkom op Mansinam” prijken, een kerkje, waarin tal van Noemfoorsche opschriften langs de wanden hangen en eene kleine school voor de Papoesche jeugd. Behalve dat wij van hem eenig materiaal op spiritus ontvingen, kreeg ik nog een groot aantal Ornithoptera poppen, die mij door de kinderen, die door hem onderwezen werden, gebracht werden. DE BEAUFORT en ik brachten een bezoek aan de school en daar werd ons door een der kleinen met een prachtig gekleurde hansop aan, op de kaart aangewezen, welke tochten wij hadden gemaakt. Hij hield daarbij een verhaal in het Noemfoorsch, de in de Geelvinkbaai algemeen geldende taal, verder werden er nationale liederen in dezelfde taal gezongen, naar ik meen vertaald door Mevr. VAN HASSELT. Onder de vlijtige leerlingen bevond zich een jonge Papoea, die zeker pas was aangekomen, want in tegenstelling met de anderen, bestond zijn kleeding slechts uit een snoertje kralen om den hals.

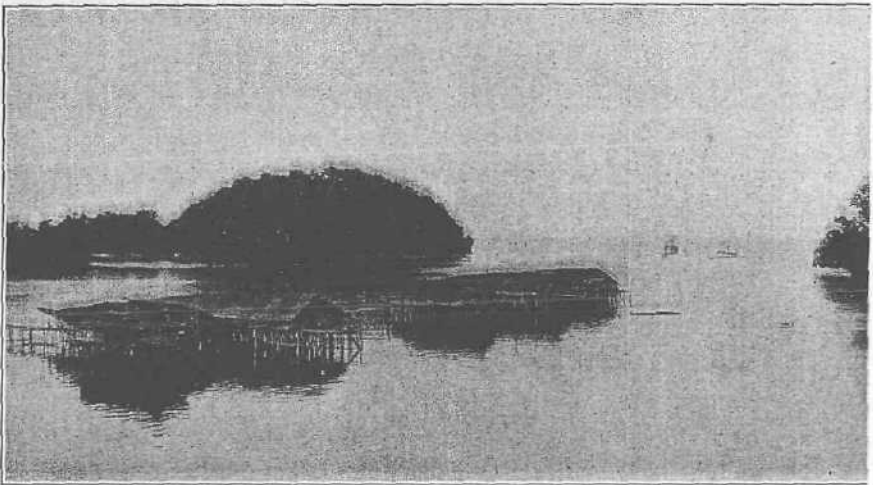
Wij namen hartelijk afscheid van den krassen grijsaard, die ons van de trappen van zijn huis wuivend vaarwel zeide.

Des avonds werd de stilte verbroken door het plassen van riemen, waarop wij een groot vaartuig zagen naderen. Wij herkenden spoedig de leerlingen van den heer VAN HASSELT met hunnen meester, eveneens een inboorling. Zij roeiden langzaam om het schip heen en zongen in hunne taal het Wien Neerlandsch Bloed. Wat klonk dat eenvoudig en mooi over het water.

Aan boord gekomen verrasten zij ons met een mand heerlijke vruchten, o. a. prachtige pompelmoes en papaja en

verder een mandje eieren. Ik behoef nauwelijks te zeggen, dat een en ander met dankbaarheid werd aanvaard.

Toen alles in gereedheid was, gingen wij den 28sten Juli tegen vijf uur onder stoom met bestemming naar Wendesi en arriveerden aldaar den volgenden morgen vroeg. Gelukkig konden wij thans het beloofde bezoek aan den heer VAN BALEN brengen en hem tevens bedanken voor al het

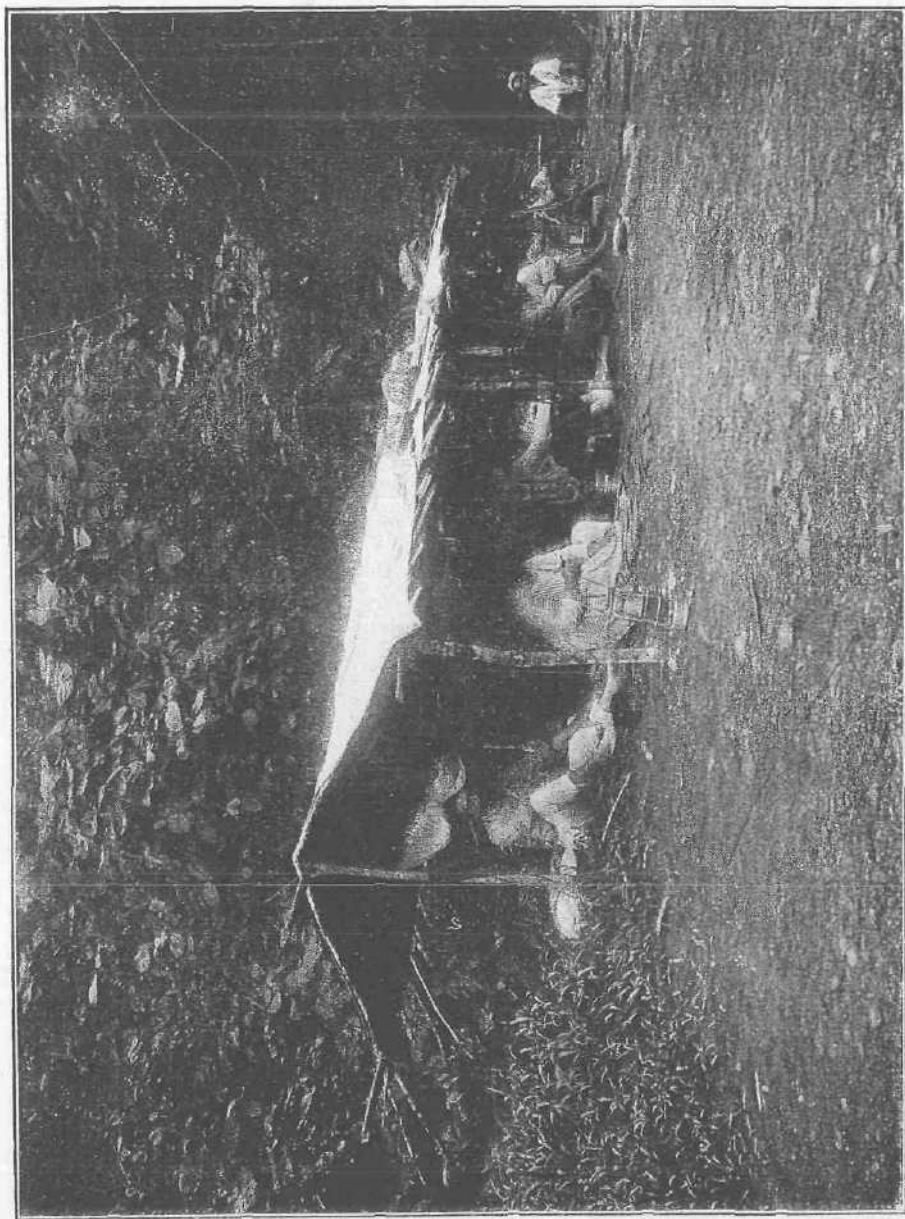

Wendesi.

materiaal, dat hij verzameld had en naar de Humboldtbaai had gezonden. Zoodra het anker was gevallen, was de heer VAN BALEN denkkelijk vast besloten om ons ditmaal niet zoo spoedig te laten vertrekken. Waar de heer VAN HASSELT in een zoogenaamde hervormde wereld huist, waar booten van de Pakketvaart geregeld komen, daar woont de heer VAN BALEN geheel afgezonderd en moet hij zijne brieven

zelf gaan halen te Jendé op het eiland Rōn. Gelukkig heeft hij van een vermogend Nederlander een kleine motorboot gekregen, zoodat hem dit werk zeer veel lichter is gemaakt. Hij schijnt deze boot zeer goed te besturen, trouwens aan handigheid ontbreekt het hem niet, daar hij zijn eigen huis heeft gebouwd. Dit ligt boven op een heuvel en heeft een mooi uitzicht over de baai van Wendési, waarin tal van kleine eilandjes liggen. Mevrouw VAN BALEN was zoo vriendelijk ons haar geheele huis te laten zien, verder de school en de kamers, waar de kleine leergierige Papoeas in gehuisvest waren. Alles zag er eenvoudig en zindelijk uit.

Uit inlichtingen vernam Professor, dat er in een rivier, de Mamāpiri, ammonieten waren gevonden; het besluit was dan ook spoedig genomen, daarheen te zullen gaan. De gewone onbeschrijfelijke wanorde heerschte er na dit besluit aan boord, daar een ieder druk bezig was met het in orde brengen van de mede te nemen bagage. Daar wij thans eenige ondervinding hadden, liep alles vlug van stapel en waren wij spoedig aan wal. Onze Tobádiërs zouden tevens op dezen tocht als proef worden medegenomen. Er heerschte groote vreugde onder hen, toen zij het nieuws vernamen, maar deze werd wel bekoeld, toen hun ook voorwerpen werden gegeven om te dragen. Toch moet ik zeggen, dat zij dit welgemoed en zonder morren deden; alleen een groote vierkante blikken bus met alcohol, die ook zeer onhandig was om te dragen, trachtten zij steeds aan elkaar op te dringen en het einde was meestal, dat een van ons er bij moest komen om een ongelukkige aan te wijzen, die het betrekkelijke genot zou genieten om met dit voorwerp op zijn rug langs de moeilijke paden voort te sukkelen.

Ons kump aan de Manápiri.

Meisje in rouwgewaad te Wendësi.

Op het strand zagen wij een zonderling uitgedost meisje in een lang kleed van boombast met een capuchon over het hoofd. Het geheel was versierd met roode en gele lintjes. De heer VAN BALEN vertelde ons, dat zij in rouwgewaad was.

Hij vertelde ook nog als bijzonderheid, dat indien een Papoesche huisvader verheugd wordt met een tweeling, hij als bezuinigingsmaatregel een der twee zuigelingen ter dood brengt. Gelukkig maar, dat deze vermeerdering van familie tot de zeldzaamheden behoort. Ditzelfde heeft ook plaats, indien het pas geboren kind van een ander geslacht is, dan hij zich gewenscht heeft.

De heer VAN BALEN begeleidde ons op onzen tocht, die eerst stroomopwaarts langs de Magingarói liep, vervolgens door het bosch, om na een klein uur loopens de bijna geheel uitgedroogde Papararó te bereiken. Stukken en grootendeels afgerolde ammonieten werden spoedig gevonden, wij bogen daarna oostwaarts om naar de sterk stroomende Utuwái en bereikten ten slotte diens zijrivier de Mamâpiri, de plaats van onze bestemming. Ook deze bedding is bijna geheel uitgedroogd en lijkt in dit jaargetijde op een smal beekje. Er moest naar een geschikte kampplaats uitgezien worden, die wij spoedig in een droge bedding vonden. Men moet echter voorzichtig zijn met het kampeeren in een droge rivier, daar er 's nachts wel eens een hevige regenbui kan opkomen, die minder aangename gevolgen zou hebben. Wij gingen zoo ver mogelijk de rivier op, die dikwijls versperd was door groote rotsblokken en kleine watervallen. Wij verzamelden zeer veel materiaal o. a. zeer groote ammonieten ter grootte van een Leidsche kaas, die vóórloopig in hoopen aan den oever werden nedergelegd om later door de Papoea's

naar boord gedragen te worden. Zij deden dit al dansende en springende en schenen niet in het minst gehinderd te zijn door zoo'n zware vracht. Voor ons was dit bijzonder aangenaam, daar wij hierin het bewijs zagen, dat zij voortreffelijke dragers op den volgenden tocht zouden zijn.

Bij het opnemen van de zware steenen maakten zij een piepend geluid door de lippen stijf op elkaar te drukken.

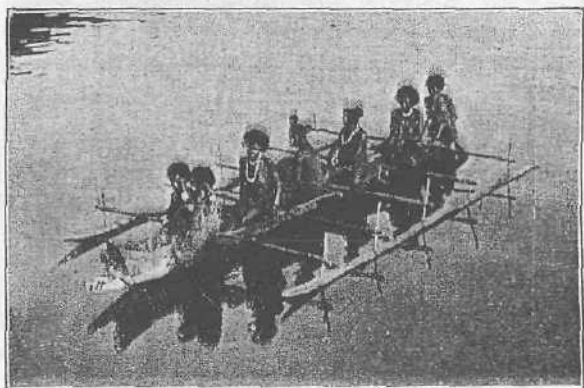
Terwijl wij aan het verzamelen van ammonieten waren, hield DUMAS zich bezig met het visschen met toeba, dat met succes bekroond werd.

Den volgenden morgen gingen wij eerst de rivier weer een eind op en verzamelden, wat wij konden o. a. een groot aantal zoetwatermollusken. Des middags keerden wij terug naar de Zeemeeuw; het pad was niet moeilijk, maar dicht bij de zee werden wij weder getraceerd op een rhizophorënbosch, gelukkig niet zoo groot als dat bij Sarí.

Volgens inlichtingen had deze tocht zeer lang en bezwaarlijk moeten zijn, maar het bleek een van de gemakkelijkste te zijn, die wij tot nog toe gemaakt hadden. Wij brachten des middags nog een bezoek aan de familie VAN BALEN om te bedanken voor een groot aantal vruchten, die zij ons hadden toegezonden.

Tegen den avond van den 31sten Juli kwamen wij ten anker voor Kwatoré. Het is een kleine nederzetting van eenige huizen met den eigenaardigen schildpadvorm. Ook hier ontbreekt de onvermijdelijke Ternataansche jager, met name HANAFLI, niet, die bekend stond een zeer groote schuld bij de Chineezzen te Ternate te hebben. Hij werd met meer eerbied behandeld dan ik tot nu toe bij deze personen gezien had; wellicht wegens de grootte van het bedrag,

dat hij schuldig was. De Singadji of hoofd van de kampong en de djoerabassa of tolk kwamen aan boord, waarna de gewone langdurige onderhandelingen een aanvang namen. De verkregen inlichtingen liepen nogal uiteen, maar het bleek toch, dat er op een afstand van vier of vijf dagen een meer moest zijn, genaamd het Jamürmeer. Dit zou een afwatering naar de Zuidkust hebben; na veel overleggen werd er besloten, dat wij een tocht naar het meer zouden maken, aldaar

Vaarttuig met vrouwen van Kwatoré.

booten trachten te krijgen en zoo naar de zuidkust te komen. Hoe wij verder zouden handelen, zouden wij van de omstandigheden laten afhangen; zooals uit het verdere verhaal zal blijken, bleek de laatste overweging juist te zijn.

Wij gebruikten den volgenden dag om het pad, dat naar het Jamürmeer leidt, te onderzoeken en verder ethnografica in Kwatoré te koopen. Zij, die naar het pad hadden gezocht, brachten het bericht, dit te hebben gevonden en tevens, dat er een goede ankerplaats in de nabijheid was,

zoodat een langdurig debarkeeren vermeden werd. Een en ander lag in de nabijheid van Åbu. Thans moesten wij ons nog voorzien van dragers, daar het bleek, dat wij die niet in voldoende aantal hadden. Er werd een bode gezonden naar een nederzetting om vandaar uit dragers te krijgen, maar hij kwam onverrichter zake terug, meldende, dat het dorp verlaten was. Hij keerde opmerkelijk vroege terug, zoodat wij van meening waren, dat hij niet naar die nederzetting was geweest, maar rustig aan den wal bij een vuurtje bataten en obi had zitten poffen onder het genot van de hem gegeven tabak. Ook een goede gids ontbrak.

De heer VAN OOSTERZEE, die ons zou vergezellen, kwam daarna aan boord; hij had een aantal dragers medegebracht van het naburige Jaur en tevens zorg gedragen voor gidsen. HANAFI verwaardigde zich ook om mede te gaan. Er was bericht gekomen, dat het beruchte hoofd BRAI, in vereeniging met de bewoners van het Jamürmeer, een groote raaktocht naar het zuiden had gehouden, eenige personen vermoord en slaven had gemaakt. Het was begrijpelijk, dat de heer VAN OOSTERZEE ons dezen tocht ontraadde met het oog op de vijandelijkheden, die hadden plaats gehad. Maar niets kon ons van ons plan afbrengen en het gevolg was, dat de heer VAN OOSTERZEE met zijne oppassers ter onzer bescherming medeging.

Wegens het klein aantal beschikbare dragers mocht dus slechts het hoogst noodzakelijke mede en moesten wij een zak met blikjes Californische vruchten tot onzen grooten spijt achterlaten.

Eindelijk was alles gereed en vertrokken wij des morgens vroege van den 3^{den} Augustus. Het gebrek aan dragers werd

eenigszins vergoed, doordat zes matrozen van de Zeemeeuw zich bereid verklaard hadden om den tocht mede te maken. Een van hen, met name JUNUS, bleek reeds vroeger bij het Jamürmeer geweest te zijn, maar zijn geheugen daaromtrent liet hem wel eenigszins in den steek, hetgeen niet te verwonderen is, daar hij daar geweest was om in de buurt paradijsvogels te jagen en hem dus, behalve de speelboomen dezer vogels, weinig anders interesseerde.

De weg was eerst modderig en moerassig, doordat zij door een rhizophorenbosch liep; gelukkig was het eb en konden wij dus over de wortels, die nu droog lagen, naar het hooger gelegen land klauteren. Bij elkaar genomen bestond de geheele trein uit een zeventig personen en had dus een respectabele lengte.

Na een aantal riviertjes en beekjes te zijn overgetrokken, ging het pad steil bergopwaarts. Na langdurig klimmen bereikten wij den top en hadden uitzicht op de zee achter ons. Voor ons lag het land van belofte; op den top van den berg had men een bosch in brand gestoken, waarschijnlijk om er een tuin aan te leggen. De kale stammen en verschroeide bladeren deden ons een oogenblik denken aan een Hollandsch herfstlandschap, maar de heerschende warmte hielp ons spoedig uit den waan. Na de afdaling kwamen wij in het vlakke land; het pad scheen nogal druk belooopen te zijn, hier en daar zag men kleine hutten, waarin de Papoea's overnachten, die op weg zijn naar de noordkust. Ze waren hoogst eenvoudig en gedekt door Pandanusbladeren, die voor een uitstekende afwatering zorgden. Door den vorm der bladeren lijkt de bedekking eenigszins op een rond gebogen dak van gegolfd, gegalvaniseerd ijzer.

Bij een klein beekje gekomen verklaarde de gids, dat wij hier moesten overnachten, daar er verderop geen water meer was. Dat wilde dus zooveel zeggen, dat, indien wij verder trokken, de rijst niet gekookt kon worden. Wij waren zoo vrij dit te betwijfelen, bekend als wij waren met het waterrijke binnenland van Nieuw-Guinea.

Scherp ondervraagd bleek het, dat er verderop veel water was en de verdere tocht heeft dan ook bewezen, dat wij op elk moment van den dag de een of andere beek hadden te doorwaden. Waar wij gebonden waren aan een beperkt aantal levensmiddelen, was het dus van belang zoo snel mogelijk voort te komen. Dat de gids meer op zijn gemak gesteld was, begrijp ik echter ook zeer goed.

Wij maakten nog een flinke marsch en sloegen daarna ons kamp op bij een kristalhelder riviertje, de Krita.

Reeds om zeven uur waren wij den volgenden morgen op weg en de talrijke te doorwaden riviertjes waren in vollen tegenspraak met het verhaal van onzen gids.

Tegen acht uur bereikten wij de nederzetting Nagramádu, die verlaten bleek te zijn. Het verhaal van den man, dien wij hierheen hadden gezonden om dragers te krijgen kon dus wel waar zijn. De raaktocht naar de zuidkust zal wel in verband gestaan hebben met de verlatenheid van dit dorp.

Het bestond slechts uit eenige groote huizen, omgeven door groote tuinen, waarin pisang, papajaboomen en suikerriet groeiden. Verder groote struiken Spaansche peper, die bewezen, dat hier ook Ternataansche jagers geweest waren.

Wij vervolgden onzen weg en belandden spoedig in een moeras, het bleek weldra, dat wij een verkeerden weg waren ingeslagen en wij verloren ongeveer twee uur door deze

dwaling. Na lang zoeken vonden de Papoea's den goeden weg, daarna werd er flink door gemarcheerd.

Dicht bij eene groote rivier, de Méré, vonden wij verscheidene hutten van Papoea's, die op de jacht waren; zij leefden daar onder leiding van den Ternataan SAIGOEN. Het was een persoon met een zeer onaangenaam uiterlijk; hij had een van zijne oogen verloren, wat zijn voorkomen nog ongunstiger deed schijnen. Hij scheen aan de Zuidkust te zijn geweest, wat een reden voor ons was om hem onmiddellijk aan de expeditie te verbinden; trouwens het verzoek om mede te gaan durfde hij door de aanwezigheid van den heer VAN OOSTERZEE waarschijnlijk niet goed weigeren.

Wij kampeerden dien nacht aan de Wagáni, een mooie schilderachtige rivier; Professor vond in de bedding eenige fragmenten van ammonieten. Wij hadden daar groote last van een klein soort bijen, die wel niet staken, maar zich in grooten getale op het gezicht en de handen zetten. Zij verspreidden een onaangename zoete lucht en waren kleverig, zoodat zij verward raakten in de haren van hoofd en baard. Met het ondergaan van de zon verdwenen echter deze kleine kwelgeesten.

Den 5^{den} Augustus waren wij vroeg op weg; na een uur loopens kwam er plotseling stilstand in de voor mij loopende koelies en zij schenen niet verder meer te willen gaan. Ik ging mij overtuigen, wat hiervan de oorzaak was en zag een vrij groote slang, die in een van de boomen, die langs het pad stonden, gekronkeld naar beneden hing. Nadat het dier, dat zooveel consternatie had teweeg gebracht met eenige geveerschoten was afgemaakt en in het groote alcoholblik was

geborgen onder groot protest van den drager, konden wij onzen weg weder vervolgen.

Deze was vrij eentonig en liep door het vochtige oerwoud. Soms maakte het pad een grooten omweg langs een van de woudreuzen, die om de een of andere reden was gevallen. Des middags werden wij nog vergast op een flinke regenbui, waartegen wij ons konden beschutten in eenige kleine hutten, die langs het pad stonden.

Wij overnachtten in de half droge bedding van de rivier de Bu Ama, alwaar vroeger eene nederzetting moet geweest zijn van jagers, daar er eenige cultuurboomen in de nabijheid groeiden. Het oerbosch zelf leverde weinig vruchten op voor de consumptie en dit bepaalt zich tot nangka's, artocarpus en jamboesa's.

Vooraf de nangka's brachten somtijds eenige vlugheid in de zoo langzame koelies. Op dezen tocht ging het echter beter met hen, omdat de zwakken en ongeschikten reeds waren teruggezonden of achtergelaten.

SAIGOEN deelde ons mede, dat wij den volgenden dag aan het Jamūrmeer zouden komen. Daar dergelijke informaties niet altijd te vertrouwen zijn, geloofden wij dan ook niet, dat wij het verlangde meer zoo spoedig zouden bereiken.

Tot twaalf uur was den volgenden dag de weg vrij goed begaanbaar; wij rustten een oogenblik uit in de droge bedding van een rivier om krachten te verzamelen in de hoop dien avond het Jamūrmeer te zullen bereiken.

Wij betraden vervolgens een zeer drassig en modderig terrein; sagoboomen, die in de modder welig tierden, groeiden daar in grooten getale. Als bijzonderheid vermeld ik nog, dat wij een reusachtige leguaan langs den stam van een boom

naar boven zagen kruipen; scherp afgeteekend tegen het helle daglicht gelek hij wel een kleine Fafne. Eenige schoten uit een mauserpistool deden hem naar beneden tuimelen; bij nader onderzoek bleek hij te groot om in zijn geheel mede te nemen, wij vergenoegden ons dus maar met den kop. De Tobádiërs verdeelden het vleesch onder elkaar en roosterden het des avonds bij het vuur. Het vel werd eveneens netjes bewaard en gedroogd, om later over een trom te spannen.

Hoe verder wij kwamen, des te meer last kregen wij van de modder; op de diepe plekken waren er kleine boomstammetjes over heen gelegd en hier moest met de grootste omzichtigheid over heen gebalanceerd worden. Een der Tobádiërs zag ik bij een misstap tot over zijn middel in de dikke bruine modder wegzakken.

Op eens hoorden wij den gids luid roepen, hij scheen menschen gezien of gehoord te hebben, anderen beweerden, dat zij het geluid van sagokloppen gehoord hadden. Op het geroep werd echter geen antwoord gegeven. Ten slotte konden wij niet verder vanwege de modder, die hier en daar doorsneden was door sloten, gevuld met geelachtig vuil water.

Er werd daarop halt gehouden te midden van deze modder, ieder zocht een hoog plekje of een boomstam om daarop uit te rusten. SAIGOEN, die hier goed bekend scheen te zijn, begon daarna seinen te geven aan de bevolking, die op een klein eilandje Angádi midden in het meer woont. Er werd een groote brandstapel van nat hout gemaakt, die spoedig een zware rookkolom naar boven wierp en gemakkelijk door de bewoners van het meer kon gezien worden. Af en toe werden er geweeschoten gelost.

Wij bleven tevergeefs wachten en dachten met angst, hoe wij den nacht in dit drassige terrein zouden moeten doorbrengen. Toen het laat begon te worden, besloten wij toch hier te overnachten en voorloopig eenige tenten op te slaan, voor het geval onze vrienden van het meer niet mochten komen.

Terwijl wij druk bezig waren met het opslaan der tenten, kwam plotseling het bericht, dat de booten van het meer waren aangekomen. Bij nader onderzoek was er slechts één vrij groote boot, die ons allen en de bagage niet kon bevatten, zoodat er besloten werd, dat VAN NOUHUYS, DE BEAUFORT, DUMAS en ik achter zouden blijven en de heer VAN OOSTERZEE met de overige leden der expeditie en een gedeelte der koelies en oppassers naar de nederzetting in het meer zouden gaan. Wij waren druk bezig met het in orde brengen van de tenten en met het braden van een kroonduif, toen het donker begon te worden, wat in de tropen vrij plotseling geschiedt.

Maar met het invallen van de duisternis kwam er tegelijk een heirleger van muskieten opzetten, waarvan wij het bestaan over dag niet hadden kunnen vermoeden. Het werd zoo erg, dat de klamboes gespannen werden en ieder, die geen werkzaamheden buiten de tent had, trok zich terug in zijn bed. Het eten werd door een van de jongens bediend, maar deze maakte de wonderlijkste bewegingen en grimassen, tengevolge van de steken der muskieten. Onze borden werden voorzichtig onder de gordijnen doorgeschoven om toch maar vooral geene muskieten tegelijk mede binnen te krijgen. Deze ellendige dieren weten altijd door een kleine opening binnen te komen of wel zij kruipen onder het gordijn door, wanneer het niet goed onder het bed is ingestopt. De koelies

en onze jongens wikkelden zich in hunne sarongs en hadden zodoende niet veel last van de steken, hoewel de muskieten uitstekend door een strak gespannen witte pantalon weten te steken.

Onze arme Tobádiërs hadden het echter veel moeilijker met hunne luchtige kleeding; zij zaten rondom een groot vuur en zwaaiden met stukken brandend hout om rook te verwekken en daarmede de kwelgeesten te verdrijven. Een van hen klom zelfs in eenen boom, maar ook dit hielp niets, want hij werd overal vervolgd door de muskieten. In Herodotus vond ik later eene beschrijving, die hier geheel van toepassing is en die ik voor de eigenaardigheid vermeld:

„Tegen de muggen, die overvloedig zijn, hebben zij dit „verzonnen. Zij die boven de moerassen wonen, worden door „torens geholpen, waarop zij klimmen om te slapen; want „de muggen kunnen door de winden niet hoog vliegen. „Doch die in de moerassen leven, hebben dit andere ver- „zonnen in plaats van de torens. Iedere man van hen heeft „een net, waarmede hij des daags visschen vangt en des „nachts gebruikt hij het op de volgende wijze: het bed, „waarin hij rust, daarom heen hangt hij het net, en dan „kruipt hij daaronder en slaapt. En de muggen, indien hij „in een mantel gewikkeld slaapt of in een laken, bijten daar- „door heen, doch door het net heen beproeven zij het niet „één maal”¹⁾.

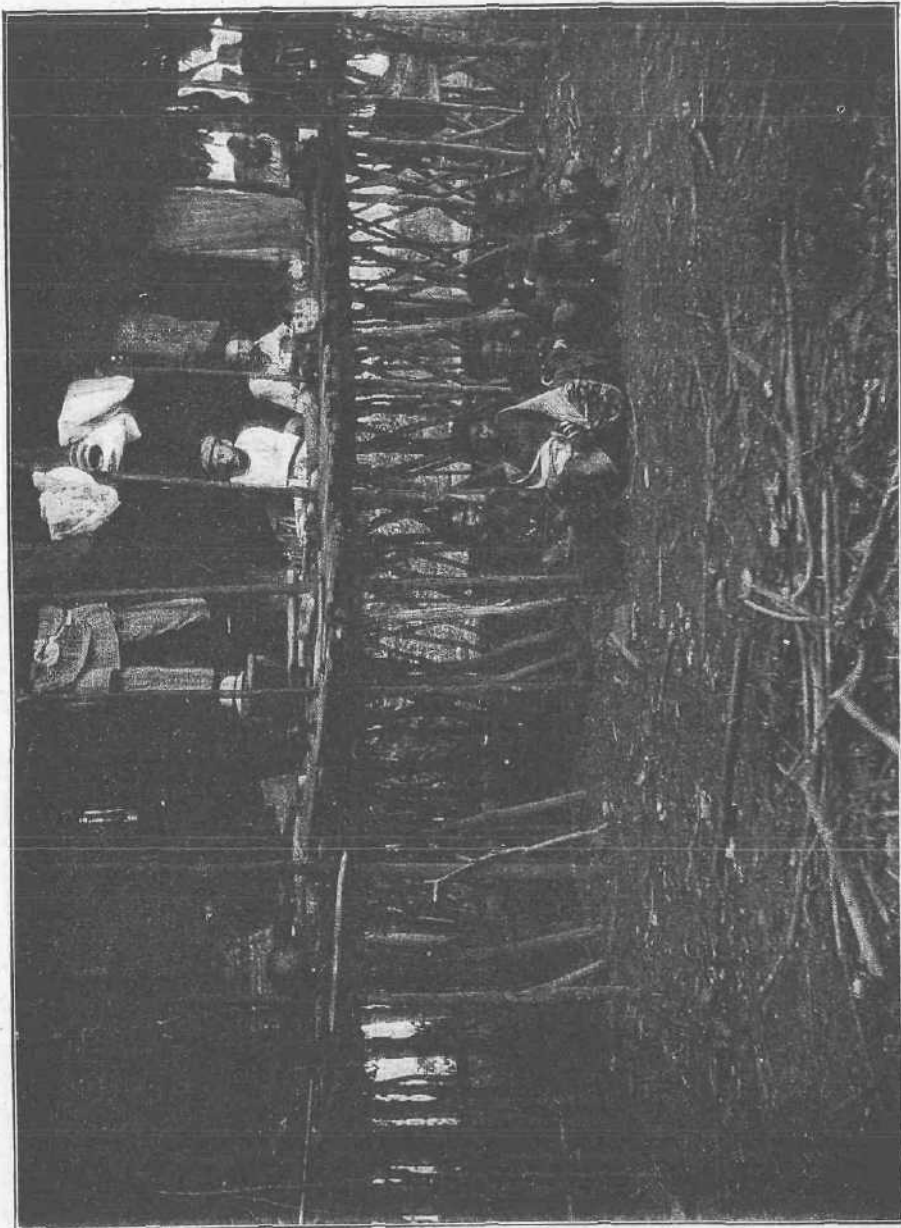
Men ziet, dat deze aanhaling geheel in overeenstemming is met onze situatie; alleen de passage: „hij kruipt daar-

¹⁾ Herodotus, Muzen; uit het Grieksch door CH. M. VAN DEVENTER. Boek II, Euterpe 95.

onder en slaapt" is niet waar, want de muskieten weten toch altijd in het net te komen en men slaapt dan „niet". Het schijnt, dat deze dieren juist het moment afwachten om te steken, als men in slaap valt en zodoende iemand weder doen wakker schrikken.

Het was mij onmogelijk om dien nacht te slapen en ik begon met een kaars de muskieten in mijn klamboe te vangen. Ik zag een aantal muskieten al dansende en gonzende in mijn klamboe rondvliegen en stak uit wanhoop een sigaar op om hen zodoende te verdrijven. DE BEAUFORT, die naast mij lag, zag ik spoedig mijn voorbeeld volgen en wij wachtten al rookende en jacht makende op de ellendingen den morgen af. Alhoewel de muskieten met het zonlicht verdwijnen, was dit in dit sombere bosch geenszins het geval en het was vermakelijk om te zien, hoe wij ons aankleedden. Al dansende en springende moesten sokken en schoenen aangetrokken worden en men liep maar steeds heen en weer om van de dieren bevrijd te raken. Met onze Tobádiërs was het ook treurig gesteld; zij hadden evenmin geslapen en dat nog wel, terwijl zij doodmoe waren van het dragen van de zware vrachten. Ze zullen dien nacht wel eens gedacht hebben aan hunne muskietenvrije huizen aan de Humboldtbaai. Gelukkig kwamen tegen acht uur de booten om ons af te halen en het behoeft nauwelijks vermeld te worden, dat een ieder de handen uit de mouw stak — voor zoover zij mouwen hadden — om de bagage in de booten te helpen laden, om dit ellendige oord zoo spoedig mogelijk te verlaten.

Allereerst volgden wij een nauwe sloot, die door het bosch liep, om vervolgens te midden van riet en waterplanten te komen, waar wij met mocite doorheen kwamen. Wij kregen

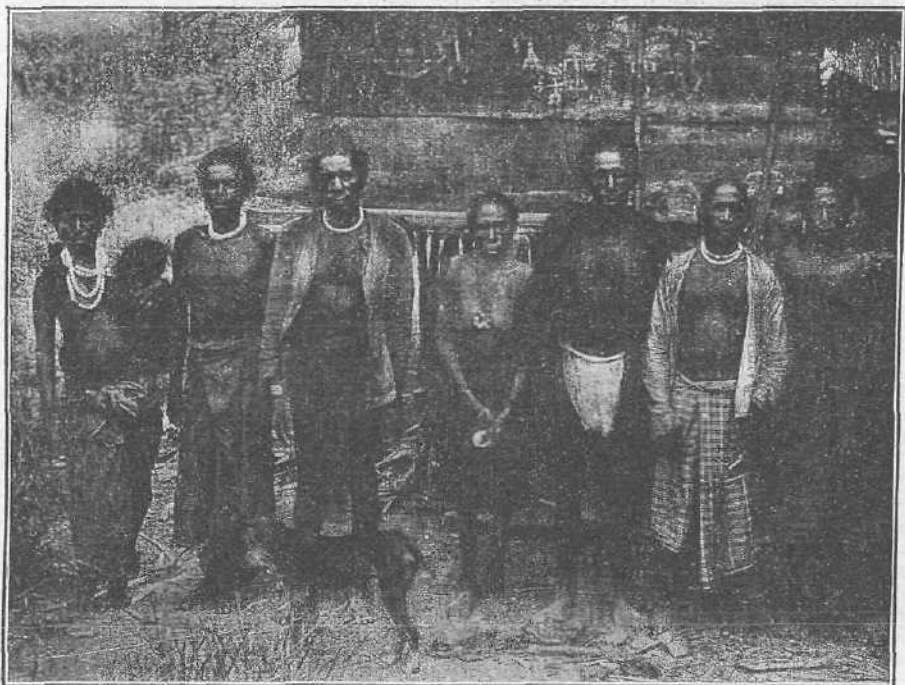

Onze woning te Angádi.

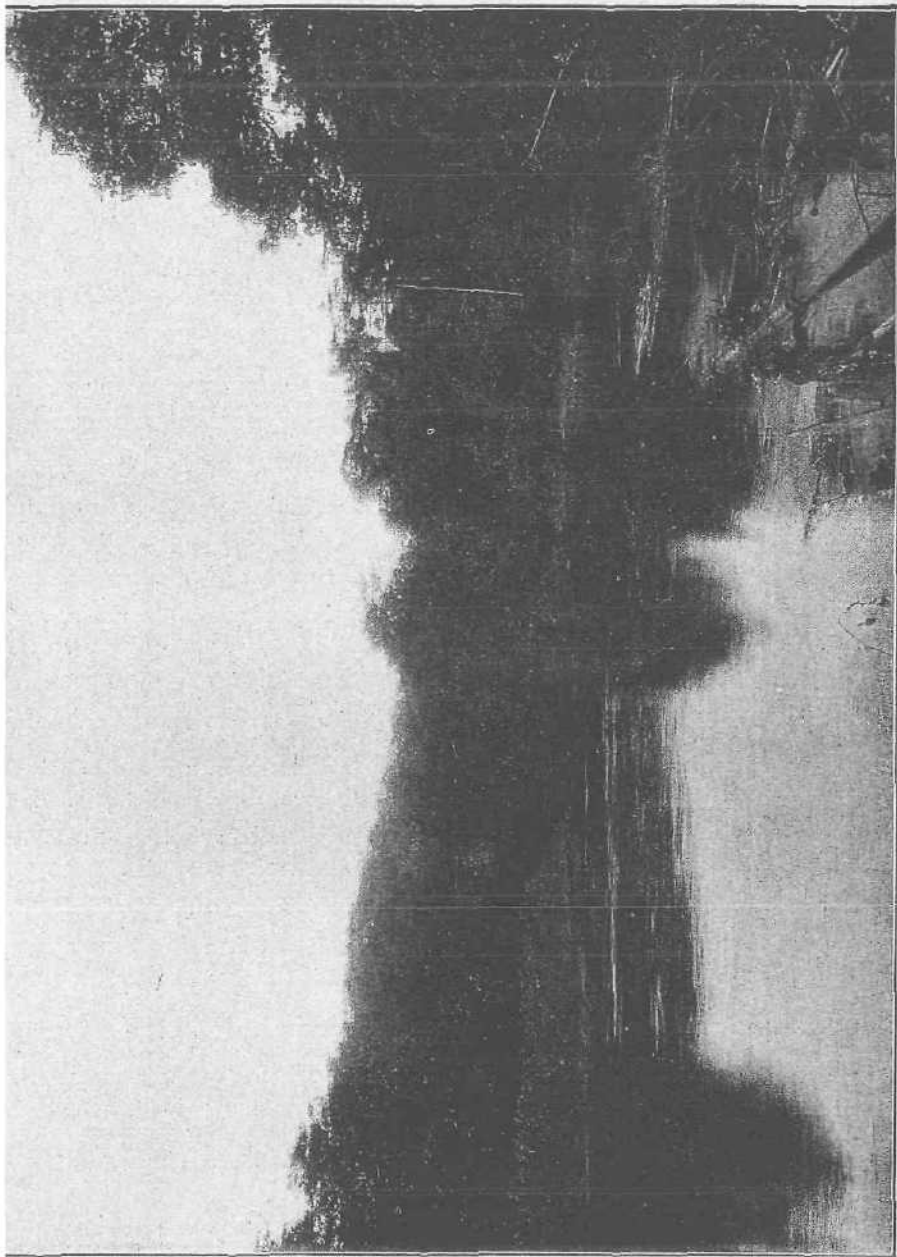
tevens een gezicht over het meer, dat moerassige oevers heeft; daarachter verheft zich het bergland. In het midden zijn twee steile eilandjes, waarvan slechts één bewoond is, namelijk Angádi en dat het doel van onzen tocht was. De Nederlandsche vlag wapperde uit één der huizen.

Tijdens den overtocht zagen wij groote kluchten waterwild; in een boom zaten witte reigers, verder zwommen er meerkoeten en waterhoenders, die niet erg schuw waren. In de lucht zweefden groote koppels eenden en aalscholvers. De overige leden der expeditie troffen wij in een weinig rooskleurigen toestand aan, daar ook zij dien nacht veel last van de muskieten hadden gehad. Zij vertelden ons, dat zij den vorigen dag een moeilijken overtocht hadden gehad door de vrij hooge golven, die op het meer stonden. Een Papoea, die op den voorsteven stond, had getracht met zijn haarkam de woede der golven te bedaren, maar dit, volgens zijn zeggen anders zoo onfeilbare middel, faalde thans. Zij waren echter zonder waterschade op het eiland aangeland en hadden bezit genomen van een groot huis, dat nog niet geheel voltooid scheen. Het huis had den bekenden schildpadvorm, maar alleen het middengedeelte en een rij kamers aan de rechterzijde was voltooid. Een trap van dunne boomstammen, die beter geschikt was voor een kippenhok, gaf toegang tot het huis. Toen zij den vorigen dag het eiland betraden, stak er een prauw met ongeveer twintig personen van wal, die zeker bang waren, dat wij hier gekomen waren om een onderzoek in te stellen naar den raaktocht, dien zij zoo pas naar de zuidkust hadden ondernomen. Slechts een paar Papoea's, waaronder het hoofd, bleven achter; op al onze tochten hebben wij nooit menschen gezien, die een zoo

ongunstig voorkomen hadden als deze personen, trouwens onderstaande foto spreekt genoeg voor zich zelf. Het is jammer, dat deze foto niet in kleuren gedrukt is, daar het hoofd van deze nederzetting, de derde persoon van links, zich getooid had met een soort van roode fez en

verder een vuurrood jasje droeg. Aan zijne linkerzijde staat zijne vrouw, die buitengewoon veel op een orang oetan geleek. Eens zag ik haar aan den ingang van een kamer staan met hare beide armen om een deurpost geslagen en het was opvallend, hoe zij toen op het genoemde dier geleek.

De Urénna.

De geheele nederzetting bestond uit twee huizen, die echter groot genoeg waren om vele personen te bevatten. De huizen waren op palen gebouwd en zagen er zeer vuil en onzindelijk uit; overal hingen wapens, speren, lanssen en pijlen in bamboekokers, bruin gerookt door de vuren, die in de kamers gestookt werden. Wij troffen daar een wapen aan, dat den vorm heeft van een knots, bestaande uit een korte steel door een koraalblok gestoken, dat een geducht wapen vormt.

DUMAS vertelde ons, dat hij deze wapens tot nog toe alleen aan de zuidkust had gezien; wellicht waren deze voorwerpen in den strijd op de bevolking van de zuidkust veroverd.

Groote varkens liepen snuffelend onder de huizen door en ook honden ontbraken niet.

De geheele vestiging zoude men gerust een sterke vesting kunnen noemen, daar zij onbereikbaar is van het binnenland, indien de bewoners hunne medewerking weigeren te verleenen door het verschaffen van booten.

Wij trachtten zooveel mogelijk inlichtingen te verkrijgen omtrent den afstand naar de zuidkust en aangaande den waterweg, die daarheen voert, maar er was weinig uit deze menschen te krijgen, daar zij maar niet wilden gelooven, dat wij hier gekomen waren om onderzoekingen te doen en veeleer dachten zij, dat wij alle mogelijke inlichtingen wenschten te verkrijgen omtrent den onlangs plaats gehad hebbenden raaktocht.

Het bleek, dat er bij dezen strooptocht twintig menschen vermoord en acht slaven waren gemaakt. Een klein meisje, dat vandaar was medegenomen, liep in het huis rond; zij scheen zich hier volkomen gelukkig te gevoelen.

De dag werd geheel doorgebracht met onderhandelen; het eiland leverde voor ons niet veel op, toch werd er hier en daar nogal wat verzameld.

Ten slotte kreeg men na lang vragen de zekerheid, dat het drie dagen zoude vorderen om de rivier, die de afwatering van het meer naar de zuidkust vormt, af te varen en, indien de stroom niet te sterk was, kon deze weder in vijf dagen opgevaren worden.

Ter besparing van levensmiddelen werden alle bedienden en het grootste gedeelte der koelies teruggestuurd, terwijl de Tobádiërs bij ons zouden blijven om dienst te doen als roeiers. Wij kregen drie vaartuigen van de bewoners van Angádi, twee voor de expeditieleden en één voor den heer VAN OOSTERZEE.

Twee gidsen hadden beloofd ons te zullen vergezellen, maar slechts één deed zijn belofte gestand; deze nam plaats in de boot van den heer VAN OOSTERZEE.

Wij hadden onze booten bemand met onze Tobádiërs, die met krachtigen slag ons vaartuig door het water deden schieten. Zij schenen er een eer in te stellen de boot van den heer VAN OOSTERZEE, die door de oppassers geroeid werd, vooruit te blijven.

Wij staken het meer over en volgden daarna de afwatering, ons door de gidsen aangewezen. Deze heet de Wa Údu en later de Uráma, na het ontvangen van eenen zijtak van denzelfden naam.

Het was een geducht waterland, bedekt met riet en waterplanten; groote koppels watervogels vlogen bij onze nadering op. Stroom was er aanvankelijk weinig, maar deze werd gaandeweg sterker; er lagen gelukkig niet veel boom-

stammen in de rivier, die de booten gemakkelijk doen omslaan, zoodra men er op stuit. Er werd echter door den voorman in de boot duchtig uitgekeken, daar de boomen veelal onder water liggen en men alleen door de vreemdsoortige strooming kan zien, dat er een boom in de rivier ligt. De oevers waren aan beide zijden laag en in den beginne begroeid met groote bamboestoelen.

Allengs naderden wij het oerbosch, hooge boomen verhieven zich langs de oevers van de rivier, afgewisseld door groote modderbanken bedekt met hoog riet, waarop men de duidelijke sporen waarnam van krokodillen.

De bekende boschgeluiden lieten zich weder hooren; een buceros vloog over ons heen met zijn eigenaardig geluid; dieper in het bosch hoorden wij het kakelende geluid van een Megapodius. De laagvlakte werd af en toe doorsneden door heuvelruggen van kalksteen. Tegen twaalf uur bereikten wij het vereenigingspunt van de Wa Údu en de Uráma. Veel afwisseling bood het vervolg van den tocht niet; de rivier kronkelde vrij sterk in Zuidwestelijke richting. Tegen drie uur werd er naar een goede kampplaats gezocht, die wij op een open plek aan den linkeroever vonden.

Onze Papoea's drongen het bosch binnen om brandhout en materiaal voor de tenten te verzamelen, zij kwamen echter met den rug vol muskieten terug. Wij keken elkaar veelbetekend aan en DE BEAUFORT en ik dachten aan den nacht in het moeras, rondom het meer doorgebracht.

De tenten werden zoo spoedig mogelijk opgeslagen, de klamboes om de bedden gehangen om gewapend te zijn voor het geval er weder zooveel muskieten mochten komen. Het eten werd met een koortsachtige haast gereed gemaakt.

Toen de schemering inviel, kwam er een aantal muskieten op, waarbij het aantal bij het moeras slechts kinderspel was. Men zou haast kunnen spreken van wolken van deze dieren, die onder het dak van onze tent waren gevlogen. Stootte men tegen een der palen, waarop het dak rustte, dan hoorde men een luid suizend en brommend geluid. Wij zaten vrij veilig achter onze klamboes en vochten nu en dan tegen een onbescheiden indringer. Met onze arme Tobádiërs was het echter slechter gesteld; zij zaten in rijen achter elkaar om de muskieten op de ruggen van degenen, die voor hen zaten, dood te kunnen slaan. Zij zwaaiden met brandende stukken hout om rook te maken. Het geroep van „Aree, Aree” liet zich gedurig hooren en scheen een uitroep van pijn te zijn. Het was ellendig voor ons om dit aan te hooren, maar wij konden er toch niets aan doen, daar het ondoenlijk zou zijn al deze menschen bij ons in de klamboes te nemen.

Er werd van achter de klamboes krijgsraad gehouden; allerlei plannen werden er gevormd; een gedeelte, waaronder VAN NOUHUYS, zou terugkeeren en ons aan de zuidkust bij de uitmonding van de Uráma trachten te vinden. Maar dit plan bleek onuitvoerbaar, daar men op geen stukken na wist, waar de Uráma aan de zuidkust uitmondde.

Het was ook niet mogelijk de Tobádiërs over dag te laten roeien en 's nachts niet te laten slapen. Wat hadden wij niet gegeven, indien wij eenige meters klamboegoed hadden gehad. Een van de gidsen kwam bij ons en vroeg medelijdend in zijn eigenaardig Maleisch „Njamok gigi”? ¹⁾ Ons antwoord was verre van vriendelijk en om ons nog meer te

¹⁾ Bijten de muskieten ook?

ontmoedigen zeide hij met een zoetsappig gezicht „Bissok juga” ¹⁾).

Allerlei mogelijke en onmogelijke plannen werden er geopperd, maar geen een bleek uitvoerbaar te zijn, zoodat er besloten werd terug te keeren, hoezeer ons dat ook onaangenaam was. Om het lot der Tobádiërs eenigszins te verzachten werd hun dit medegedeeld, maar ik geloof niet, dat zij er veel besef van hadden, zoodanig hadden zij het te kwaad met de muskieten. De nacht, die volgde, gaf niet veel slaap, want steeds werd men gewekt door het geroep van „Aree” der Tobádiërs en enkele indringers zorgden er voor, dat wij niet konden slapen. Met vreugde werd het daglicht begroet en met ongekenden spoed werd alles weder in de bootjes geladen; ontmoedigd keerden wij den rug toe aan de zuidkust.

Maar thans begon een eigenaardige kwelling voor ons; eenige der Papoea's hadden des nachts in de bootjes geroeid om hunne plaaggeesten te ontvluchten; dit had echter geen doel getroffen, maar wel hadden zij er voor gezorgd, dat er nu een behoorlijk aantal muskieten in de booten waren, die ons het zitten bijna onmogelijk maakten. Door ieder in de booten werd nu druk jacht gemaakt op deze beesten, die zich tegen het daglicht in allerlei donkere hoekjes van de boot hadden verstopt en die er slechts uitkropen om zich aan ons te goed te doen.

De Tobádiërs roeiden krachtig tegen den stroom op, verheugd, dat zij op den terugweg waren. Wij zochten eerst een muskietenvrije plek aan den oever op; daar werd aan de

¹⁾ Morgen is dat precies hetzelfde.

Tobádiërs volop rijst gegeven en hun tijd gegeven om den slaap van den vorigen nacht weder in te halen. Zij vervaardigden van dunne boomstammen hoofdbankjes en weldra waren zij allen in diepe rust.

Wij genoten van onze thee, het natuurschoon en de afwezigheid van de muskieten. Hoe zal het op deze plaats des nachts zijn? Ook hier zal men wel geen oog dicht kunnen doen. Verkwikt gingen wij weder op weg, met het plan om den]geheelen nacht desnoods door te laten roeien en te kampeeren op Angádi.

De Tobádiërs roeiden voortreffelijk; vóoral op plaatsen, waar de vaart gevaarlijk was door de in het water liggende boomstammen, waren zij in hun element en werkten zij als één man onder bevel van den aanvoerder. De door hem gegeven bevelen volgden zij prachtig op.

Wij kwamen op de rivier nog één vaartuig der inboorlingen tegen, dat de rivier afzakte, beladen met vrouwen en honden. Zij waren zeker gehard tegen de steken der muskieten of wisten een plek, waar deze dieren niet voorkwamen.

Uit angst voor de muskieten werd er maar koud gedineerd in de vaartuigen; ieder had een heilige vrees voor de begroeide oevers.

Met het donker worden bestond echter de kans, dat wij in de booten last zouden krijgen van deze dieren en een ieder pakte zich in, om zodoende beveiligd te zijn tegen de steken. Gelukkig bleven wij hiervan gespaard; tegen den nacht vlogen er caprimulgiden en vleermuizen over het water. Wij werden nog verrast op een buitje regen, maar dit hield weldra op en een prachtige maan bescheen deze grootsche natuur.

Tegen twaalf uur arriveerden wij op het eiland, met een

grooten voorsprong op de boot van den heer VAN OOSTERZEE. Het scheen wel, of alle muskieten elkaar rendez-vous hadden gegeven aan de oevers van Uráma, want dien nacht werd onze slaap niet door deze ellendige dieren verstoord.

Ik meen ergens een aan ons gericht verwijt gelezen te hebben, dat wij ons niet door de muskieten hadden moeten laten terugdrijven, maar ik geloof, dat het de onmenselijkste wensch zoude zijn, indien men den schrijver van dit verwijt een nacht zonder klamboe aan de oevers van de Uráma achter liet en ik ben er van overtuigd, dat hij evenzoo gehandeld zoude hebben als wij en de Tobádiërs, geen tweeden nacht zoude hebben bloot gesteld aan dit heirleger van muskieten, indien hij er zelf bij was geweest.

Er werd besloten nog eenige dagen aan het meer door te brengen om de daar liggende nederzettingen te bezoeken. Trouwens, levensmiddelen hadden wij in voldoende hoeveelheid over en daar hing ons verblijf geheel van af.

Het hoofd van Angádi zag onze terugkomst met genoegen, daar hij nu niet meer bevreesd was voor een voor hem onaangenaam onderzoek aan de zuidkust. Hij werd veel mededeelzamer en gaf alle mogelijke inlichtingen omtrent den tocht naar de zuidkust; het ging zelfs zoover, dat hij met een potlood een teekening gaf van het meer en de uitwatering daarvan. Dit zal wel het eerste product van een Papoea op geographisch gebied geweest zijn. Door deze teekening en door zijne verhalen kan men vrijwel aannemen, dat de Uráma niet, zooals wij vroeger dachten, in de Etnabaai uitmondt, maar meer oostelijker, bij het gebergte Pura of Buru.

Een gedeelte der levensmiddelen hadden wij in het huis achtergelaten onder bewaking van Hanafi en eenige koelies,

maar deze waren bij onze terugkomst niet aanwezig, daar zij in de buurt op jacht waren gegaan; gelukkig was alles nog in orde aanwezig. Bij hun terugkomst zetten zij echter vreemde gezichten, toen zij ons op het eiland aantroffen.

Den volgenden dag stapten wij tegen twaalf uur in een boot en staken over naar een nederzetting, Goréda genaamd, die op een steilen bergrug is gelegen. Den vorigen avond hadden wij er nog een groot vuur gezien, maar thans was op enkele Papoea's na het dorp geheel verlaten. Er moesten daar ook twee Ternatanen wonen, die een werkzaam deel hadden genomen aan den tocht naar de zuidkust, maar zij vonden het blijkbaar voorzichtiger zich niet te vertoonen. Wij vonden in de huizen enkele paradijsvogels en daaronder leege kruibussen. Ook muskieten waren hier in voldoende aantal aanwezig, een langdurig verblijf lokte ons dan ook niet aan.

DUMAS, die ons op dezen tocht vergezelde, meende, dat er in de taal, die zij spraken, eene overeenkomst bestond met die aan de zuidkust. Hij vroeg hun toen eenige algemeen voorkomende woorden in de taal van de zuidkust en het bleek dan ook, dat zij deze woorden zeer goed verstonden. Waar er aan de noordkust zulk een verscheidenheid van talen heerscht, die niets met elkaar te maken hebben, daar vonden wij hier menschen, wier taal overeenkomst scheen te hebben met die der zuidkust, alhoewel zij er verscheidene dagreizen vandaan woonden.

Van uit deze hoog gelegen huizen had men een prachtig uitzicht over het meer en het daar achter gelegen gebergte.

DE BEAUFORT en VAN NOUHUYS hadden zich gedurende dezen tocht onledig gehouden met het visschen op het meer en gelukkig met vrij goed succes.

Op het eiland werd, op aanwijzing van JUNUS, aan den rand van het meer een zoute bron gevonden.

Den 11^{den} Augustus maakten wij in drie bootjes een tocht langs het meer; allereerst werd het dorp Gariáu bezocht, slechts uit vier huizen bestaande en dat dicht bij den lagen oever aan het meer stond. De bevolking had het raadzamer gevonden naar veiliger plaatsen te trekken. Den avond van onze komst werd er op Angádi voortdurend op een trom geslagen om de bevolking in de buurt van onze komst in kennis te stellen en hen voor ons te waarschuwen. Het gevolg daarvan zal wel geweest zijn, dat wij al deze huizen verlaten vonden. Uit een ethnografisch oogpunt was dit natuurlijk zeer te betreuren. Gariáu is zeer vuil en een groot aantal muskieten maakte het ons hier zoo lastig, dat wij maar zoo spoedig mogelijk vertrokken na eenige varkenschedels te hebben medegenomen, die hier op den grond lagen.

Wij roeiden daarna naar den westelijken oever van het meer en vonden daar de monding van de Wagáni, die wij op weg naar het Jamürmeer waren overgetrokken. Het was niet meer dan eene groote geul, die tusschen opgehoopte modder en biezen doorliep en een dorado vormde voor de watervogels, waarvan er eenige door DUMAS werden geschoten. Des avonds vertoonde VAN NOUHUYS zijn kookkunst door het gevogelte boven een houtvuur te braden. De heerlijkste geuren verspreidden zich over het eiland, die een ieder deden verlangen naar het gebraden wild, dat uit eenige meerkoetjes en een paar taaie eendjes bestond. Toch werd alles ten zeerste geapprecieerd.

Na de monding van de Wagáni bezochten wij het tweede

kleine eilandje, Awéri Piáme genaamd, dat onbewoond was, maar dicht bezet met bamboestruiken; de sierlijke bamboe vormde een mooi geheel midden in het meer.

Daarna roeiden wij weer terug naar onze hoog gelegen vesting en maakten een onderzoekingstocht op het kleine eiland met het gelukkige gevolg, dat wij eenige klapperboomen ontdekten. Onmiddellijk werd een van onze Tobádiërs geroepen, die in een ommezien in den boom verdween en de heerlijke vruchten naar beneden wierp.

Des nachts viel er weer veel regen; de muskieten schenen geheel verdwenen te zijn.

Om 7 uur des morgens van den 12den Augustus werd de terugtocht weder ondernomen; de vaartuigjes waren zwaar beladen en zeer wankelig, zoodat de grootste omzichtigheid in acht genomen moest worden om geen water te scheppen. Wij zaten dikwijls aan den grond en raakten verward in de waterplanten, maar na veel tobben kwamen wij ten slotte in de geel gekleurde sloot, die door het moeras loopt. Met genoegen werd dit terrein achter ons gelaten, want wij zouden niet gaarne daar weder een nacht willen doorbrengen.

Langs een anderen weg, niet minder modderig, werd de reis te voet voortgezet; ieder was verheugd, dat hij deze onherbergzame streek voor goed kon verlaten, hoewel het ons ten zeerste speet niet dwars door Nieuw-Guinea te zijn gekomen. De doorkruising van Nieuw-Guinea op zijn smalst vordert slechts zeven uur en werd indertijd ondernomen en beschreven door den heer MOOLENBURGH ¹⁾.

¹⁾ Reis door het smalste gedeelte van Nederlandsch Nieuw-Guinea. Tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Genootsch. (2), XX, 1903, blz. 206—221.

De heer VAN OOSTERZEE had het van de Zuidkust geroofde meisje onder zijne hoede medegenomen; het scheen zich over niets te verwonderen; wij gaven het op een morgen een stuk roggebrood met jam, ook dit liet zij zich goed smaken. Dit kind heeft dus in werkelijkheid een tocht dwars door Nieuw-Guinea gemaakt. Wij ontvingen later bericht dat het per Zeeméeuw naar de Zuidkust aan hare ouders is teruggegeven.

Wij kampeerden dien nacht in ons oud bivak aan de Bu Áma.

De volgende dag kenmerkte zich door veel regen; het geheele terrein was spoedig in een moeras herschapen en bemoeilijkte zeer het loopen. Tengevolge van den regen hadden wij veel last van bloedzuigers, die bij een van ons zelfs van de lippen moest verwijderd worden; de meeste brachten het gelukkig niet verder dan de schoenen, waar zij wanhopige pogingen deden om door het leder heen te komen. Met de koelies en de Papoea's was het echter erger gesteld, telkens zag men hen met een mes of kapmes deze lastige dieren van de beenen schrapen.

VAN NOUHUYS en ik liepen dien dag vooraan en waren langzamerhand de anderen een heel eind vooruit gekomen; door eene vergissing liepen wij de kampplaats aan de Wagáni voorbij en waren bijna tot het huis van Saigoen gekomen. Eene onnoodige wandeling van een paar uur was het loon voor onze voortvarendheid.

Wij hielden echter nog tijd genoeg over om dien avond met toeba te vissen; onze vangst bevatte onder meer drie *Pleuronectidae*.

Door den regen was de Wagáni aanmerkelijk gestegen en

stond de boomstam, die als brug moest dienen, den volgenden morgen gedeeltelijk onder water; met veel omzichtigheid kwam echter ieder behouden aan den overkant. De weg, dien wij thans volgden, was in hoofdzaak dezelfde, als die op den heenweg behalve, dat wij nu niet meer dwaalden in de nabijheid van Nagramádu.

Bij het overtrekken van een vrij diepe, snel stroomende rivier, had er nog een aardig voorval plaats met onze Tobádiërs. De rivier werd het eerst overgestoken door VAN NOUHUYS en mij en wij moesten elkaar flink vast houden om niet door den stroom te worden medegesleurd. Een groot gedeelte der Tobádiërs was met ons de rivier overgestoken; zonder daarvoor het bevel te hebben gekregen, hakte KRUE een klein boompje om en liet dit vasthouden door een rij Papoea's, die in de rivier waren gaan staan. Zij vormden aldus een stevige leuning, waaraan Professor zich kon vasthouden bij het oversteken van de rivier. Mij dunkt, dit was een aardig voorbeeld van oplettendheid.

De kampong Nagramádu bereikten wij ditmaal langs eenen weg, die grootendeels over omgevallen boomen liep, hetgeen veel van onze balanceerkunst vorderde. Voor de Papoea's was dit als het ware een asphaltweg.

Het dorp was nu niet verlaten en wij kochten tijdens de rust, die wij daar hielden, eenige Papajavvruchten, die helaas onrijp waren; maar deze vergoedden eenigszins het gemis, dat wij hadden gevoeld door het achterlaten van de vruchten in blik.

Onze oude kampplaats liepen wij ditmaal voorbij en bivakkeerden bij het riviertje de Krita, waar eenige oude hutten stonden, die bewoond waren door Papoea's, die op weg naar

de noordkust waren. Dit was de laatste nacht, die wij doorbrachten in het oerbosch van Nieuw-Guinea en gelukkig werd deze niet verstoord door bijzondere voorvallen.

Den volgenden dag, den 15^{den} Augustus, was de steile helling aan de kust spoedig bereikt en kondigden wij onze nadering aan door eenige revolverschoten; spoedig daarop ontmoetten wij eenige officieren van de Zeemeeuw, die op jacht waren.

Aan boord gekomen begon weder de groote schoonmaak, het uitpakken en het verzorgen van het materiaal. V. D. SANDE kreeg weer tal van patiënten, die last hadden van malaria en voetwonden. Een matroos, die ernstig ziek was geworden, overleed dien nacht en werd den volgenden dag begraven aan het strand. Gelukkig was dit het eenigste voorval van dien aard, dat gedurende de reis plaats had.

Toen deze treurige plechtigheid was afgelopen, gingen de Zeemeeuw en de Bensbach onder stoom, maar het duurde niet lang, of het bericht kwam, dat de Bensbach vast zat. Gelukkig was zij weldra weder vlót. Op verzoek van den heer VAN OOSTERZEE gingen wij eerst nog naar Kwatisoré, opdat V. NOUHUYS een onderzoek kon instellen naar de schade aan de Bensbach; gelukkig bleek deze niet zeer groot te zijn. DE BEAUFORT en ik maakten van de gelegenheid gebruik om een bezoek te brengen aan het huis van HANAFI, waar een zogenaamde dwergcasuaris zou moeten zijn. Het kwam ons echter voor, dat wij hier te doen hadden met een jeugdig exemplaar van de gewone soort.

Den volgenden morgen vroeg bereikten wij Manokwari, waar ook H. M. S. Java ter reede geankerd lag. De commandant, de Kapitein Luitenant ter zee H. J. T. MICHELHOFF,

was zoo vriendelijk om ons met een glas champagne welkom te heeten en op onze behouden terugkomst te drinken.

Wij bleven nog een dag liggen om de post van de Java mede te nemen en brachten nog een laatste bezoek aan Manokwari om van onze vrienden aldaar afscheid te nemen.

Den 18^{den} Augustus werd het anker gelicht om voor goed Nieuw-Guinea te verlaten; nog lang was het trotsche Arfakgebergte zichtbaar, maar langzaam verdween ook dit aan den horizont.

Wij stoomden langs het nog onbekende gedeelte van de noordkust om den volgenden morgen het eiland Snapan ¹⁾ (Duf) in zicht te krijgen, dat zijn naam ontleent aan zijne gelijkenis op een geweer. Wij voeren daarna door straat Batanta tusschen de eilanden Batanta en Salawatti en zagen thans voor goed Nieuw-Guinea aan den gezichteinder verdwijnen.

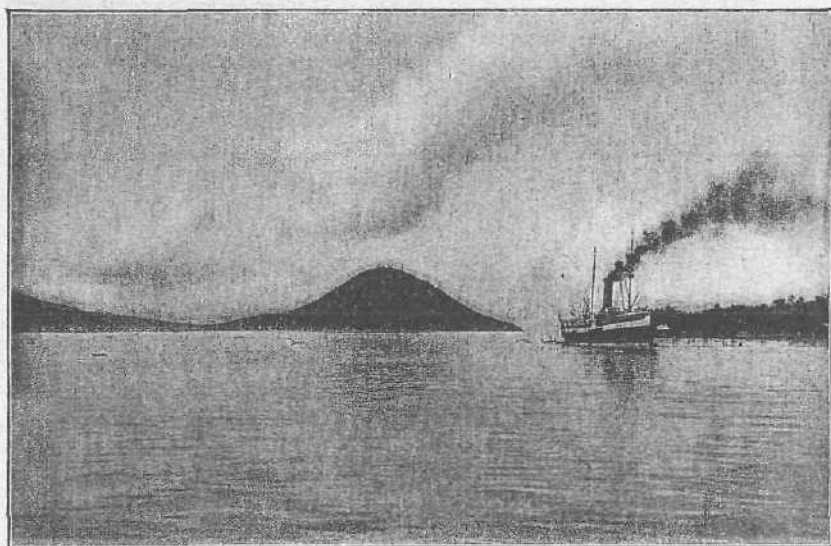
In de volle Oceaan gekomen, hadden wij geen last van de deining, die er gewoonlijk in dezen tijd van het jaar staat.

Bij het ontwaken op den 20sten Augustus bevonden wij ons in straat Patientie tusschen Batjan en Halmåheira. Deze straat draagt haar naam met eere, want er schijnt geen einde aan te komen. Tegen den middag genoten wij van het heerlijke gezicht op de reeks kegelvormige vulkanen, die eenvoudig van vorm maar grootsch boven den oceaan uitsteken. Het zijn Makjan, kenbaar aan een groote scheur in den krater, die wij nog door een foto vereeuwigden, Motir, Tidore, Maitara en ten slotte Ternate.

Op den top van Maitare is een seininrichting geplaatst, die de bewoners van Ternate in kennis stelt van de komst

¹⁾ Verbastering van het woord snaphaan.

van een schip. Wij stoomden dicht langs Tidore en konden van uit het schip de talrijke kampongs met moskeeën zien en de net aangelegde tuinen. Onze Tobádiërs stonden stil-zwijgend geleund tegen de verschansing al deze voor hen nieuwe en wonderlijke zaken te aanschouwen. Geiten, die zij zagen loopen, hielden zij voor honden of varkens.

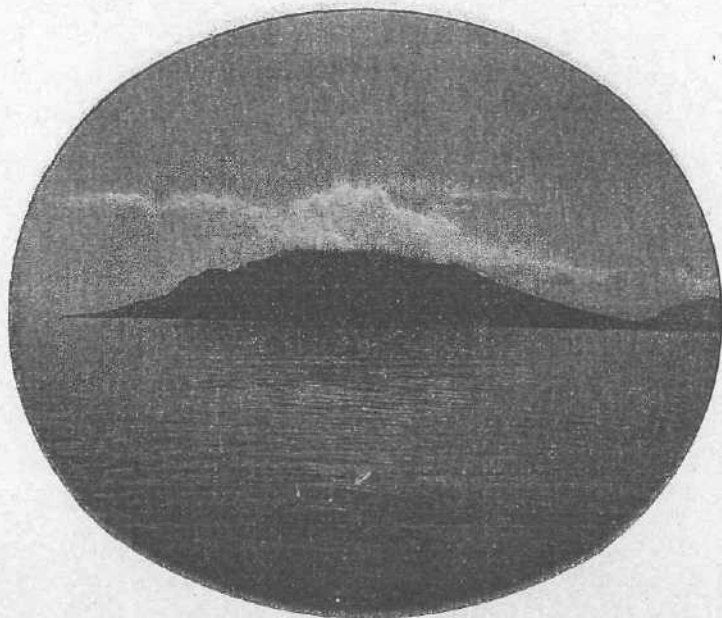

Maitarā.

Ten slotte kwam Ternate met de Prins Hendrikpier in zicht. Er heerschte aan boord onder de matrozen een vreemdsoortige zenuwachtigheid; de meesten van hen woonden te Ternate en waren blij, dat zij hun huisgezin weder terug zouden zien.

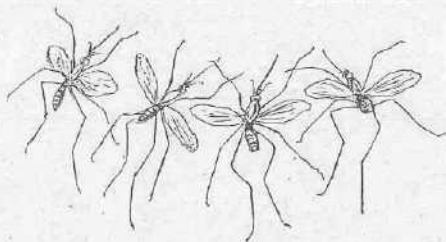
Te half zes liet de Zeemeeuw hare beide ankers vallen en behoorde de eigenlijke Nieuw-Guinea-expeditie tot het verleden.

Met een enkel woord wil ik in een volgend hoofdstuk

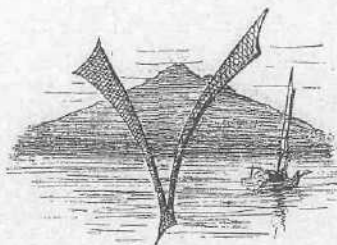
Makjan.

ons verblijf te Ternate en de daarop volgende kleinere tochten schetsen.

HOOFDSTUK VIII.

Ternate.

an de eersten, die ons aan boord kwamen verwelkomen noem ik gaarne den militairen commandant van Ternate, den 1sten luitenant G. J. J. DE JONGH. Hij was tevens zoo vriendelijk, ons een

leegstaande officierswoning in het fort Oranje aan te bieden. Wel hadden wij dan onze eigen menage te doen, maar dit hadden wij toch reeds zoo lang gedaan en dit was verreweg te prefereeren boven het eigenaardige leven in een Indisch Hotel. Wij namen dan ook met graagte zijn aanbod aan.

Wij hernieuwden onze kennismaking met den heer R. DUYVETTER, die ons behulpzaam was geweest in het verschaffen van bouwmaterialen voor ons huis te Metu Débi. Ook later heeft hij steeds geijverd om ons in alles ter wille te zijn.

Onze Papoea's genoten van al het nieuwe, wat zij zagen, een Chinees op een rijwiël, die langs het strand reed; een wagen met paard waren voor hen allerwonderlijkste vertooningen.

Wij gaven hun niet veel tijd om zich hierover te verwonderen, want zij werden onmiddellijk aan het werk gesteld om al de bagage, die uit de Zeemeeuw werd geladen, naar ons huis in het Fort te dragen. Het loopen op de geplaveide straten en het dragen der kisten aan een stok beviel hun maar matig en meestal moest er een van ons mede om hen te vergezellen, ten einde het wegloopen te verhinderen.

De passar was ook al spoedig door hen verkend en indien er een was weggelopen, dan was hij daar steeds te vinden. Aan boord en op onze tochten hadden zij zich steeds met rijst moeten vergenoegen, maar hier vonden zij groote manden met hun lievelingsgerecht, de sago. Ook de door hen begeerde visschen waren hier te koop; er waren toch een aantal visschen, waarvan zij verklaarden dat zij „oerèp” waren of wel verboden, maar waarom dat zoo was en welke visschen daartoe behoorden, hebben wij niet goed kunnen uitmaken.

Den 22sten Augustus kwam de lang verwachte boot van de Pakketvaart, de van Riemsdijk, binnen; deze bracht het bericht, dat ons verzoek, dat de Zeemeeuw ons naar Soerabaya zou brengen, was toegestaan. Dit bespaarde ons veel overpakken van bagage, daar alles in Soerabaya direct in de Wilhelmina van de Maatschappij Nederland, die ons naar Holland zoude brengen, kon overgeladen worden. De overtollige levensmiddelen, ruilartikelen en thans overbodige voorwerpen besloten wij door middel van de in Indië gebruikelijke „vendutie” van de hand te doen.

Het huis, dat wij in het Fort betrokken, was zeer ruim, het bevatte twee groote slaapkamers, een groote voorgalerij met de nergens ontbrekende wipstoelen en verder een kleine achtergalerij, waar wij aten. Achter de woning waren eenige

grootte kamers, die ingericht werden voor onze jongens en de Tobádiërs.

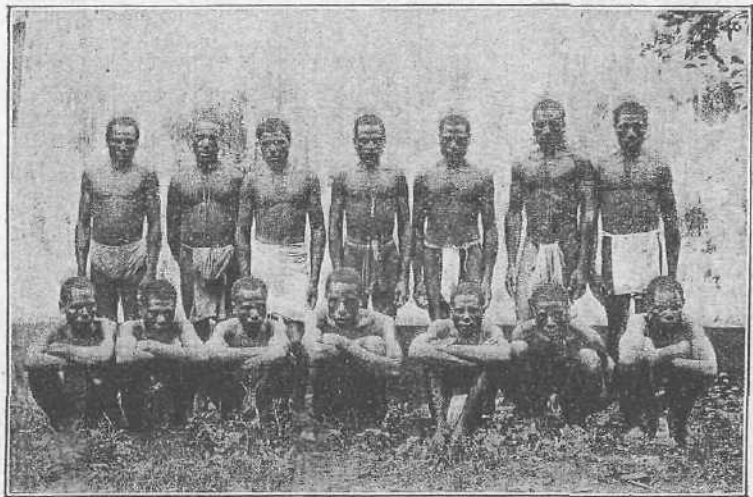
Onze Papoea's schenen het leven in Ternate zeer genoegeijk te vinden, zij lieten het zich aan niets ontbreken en van het oogenblik, dat wij ons huis betrokken, tot dat wij het verlieten, was er steeds een Papoea bezig met eten koken.

DE BEAUFORT en ik gingen dikwijls met onze Tobádiërs wandelen, om hun allerlei merkwaardigheden te wijzen; de grootste attractie was de eerste dagen, wanneer de vrouw van den officier van gezondheid 1^e klasse SIEBURGH in haar wagen uitrijden ging. Allereerst een Europeesch aangekleede vrouw, vervolgens een paard en dit nog wel aangespannen voor een wagen, was dan ook voor hen iets buitengewoons. Toen wij met hen op een morgen bij een paard stonden, vroegen wij hun, wat voor een dier dat nu eigenlijk was. Hun eerste antwoord was hond of varken, dit toch zijn de eenigste bij hen levende viervoeters. Na lang nadenken kwamen zij tot de overtuiging, dat het een rund was, tenminste zij zeiden het woord „sapi”. Maar toen hun op de hoeven van het dier was gewezen, zeiden zij in hun eigenaardig maleisch „sapi sama sepatoe” of wel een rund met schoenen.

Wij waren pas enkele dagen op Ternate, toen hun kasier, de heer DUMAS, reeds werd aangesproken; zij vroegen ieder een rijksdaalder. Toen hun dit gegeven was, zagen wij een oogenblik daarna een lange rij van veertien Papoea's aankomen, ieder met een grootte Singapore-kist op den rug. Alhoewel geen van hen iets had om er in op te bergen, vonden zij het toch noodzakelijk om zoo'n voorwerp

rijk te zijn. Hun grootste genoegen was echter het open en dicht sluiten van deze kisten, want deze sloten hebben een *eigenaardige mechaniek*, waardoor tegelijk met het om-draaien van den sleutel een belletje klinkt. Zij wisten echter spoedig hunne kisten te vullen en gingen daarbij op de volgende wijze te werk. Zoodra de stoomfluit weerklonk van

Atta. Djouw. Pítjār. Trōwār. Ondī. Kruē. Onsa.

Onsa. Kāmérái. Chebón. Jen. Jächo. Sídi. Mätrán.

een aankomende boot, spoedden zij zich naar den aanlegsteiger met boog en pijlen en slechts gekleed in de hoogst noodige kleding, die vereischt was in Ternate. Door ruilhandel en door op hunne ongekleedheid te wijzen, wisten zij dan ook allerlei kledingstukken machtig te worden. Het was een hoogst komische vertoening hen zóo te zien thuis komen, de een met een wit jasje zonder knopen, de ander met

een oude pet of strooien hoed; kortom allerlei voorwerpen, die niet meer gedragen konden worden, maar die voor hen zeer veel waard waren. Onmiddellijk werd alles in de Singapore-kist gestopt, het slot met het belletje omgedraaid en op een draf ging het weder naar het schip om eene tweede uitrusting machtig te worden. De sleutel van hun heiligdom werd, hunne gewoonte getrouw, om den hals gedragen, zooals ook bij enkelen op nevensstaande foto te zien is.

Toen zij geen geld meer op voorschot konden leenen op hun traktement, wisten zij hier ook uitstekend raad op, want zij verhuurden zich eenvoudig aan eenen Chinees om een wagen te trekken of ander licht werk te verrichten, alsof zij niets met ons te maken hadden.

Onze koelies, die hier werden afgedankt en met de eerstvolgende boot zouden vertrekken, schenen te denken, dat er aan het zuur verdiende geld geen opmaken was; wij kwamen hen tegen in allerlei licht gekleurde jasjes met horloge en ketting; een van hen liep zeer coquet met een rose zakdoekje met bloemen geborduurd. Veel van hun loon zal dan ook wel niet in hun huishouden terecht zijn gekomen.

Voor ons was het een vreemde gewaarwording, toen wij onze koffers weder terugkregen, die hier achtergelaten waren onder de hoede van Mevrouw v. NOUHUYS. Het had veel van een St. Nicolaas-vertooning, toen allerlei in het oerbosch overbodige luxe-voorwerpen uit de koffers te voorschijn kwamen.

Wij hadden nog een aardige ontmoeting met den jongen, die Sir ALFRED RUSSEL WALLACE op zijne bekende tochten in Nederlandsch-Indië overal had vergezeld, thans was het

een zeer oude, schrale man met een wit baardje, die zich aldus voorstelde: „Saja ALI WALLACE”.

Ook onze jagers RASSIP en MARINGI ontmoetten wij weder en wij beloofden hun een bezoek te zullen brengen.

Des nachts, ongeveer twaalf uur op den 25sten Augustus, ondernamen wij een voorgenomen tocht naar de piek van Ternate. Als proviand zouden wij voor het gemak brood medenemen en ik had onzen kok ASSANG gezegd, dat hij vijf extra brooden moest koopen, maar hij had ook met het oog op dezen tocht eenige brooden van de vorige dagen bewaard en mij hiervan op typisch Maleische manier, om mij niet te willen tegenspreken, niets gezegd. Eenige families, die van onzen tocht gehoord hadden en ons een dienst wilden bewijzen, zonden ons ook brooden, zoodat er dan ook ten slotte zeventien brooden aanwezig waren. Een groot gedeelte van deze vriendschapsbewijzen moest aan den voet van den berg blijven. Wij werden op onzen tocht vergezeld door een Europeesch sergeant met name VAN SEETERS en twee inlandsche fuseliers, voorzien van groote fakkels, om ons bij te lichten op het eerste gedeelte van den tocht. Overdag zou deze tocht te vermoeiend zijn wegens de groote hitte, terwijl wij nu tegen een uur of negen den top hoopten te bereiken. De weg liep eerst over zacht glooiend terrein en was zeer goed begaanbaar, maar allengs werd deze steiler en steiler. Over groote gedeelten liep men in een soort van goot. Door den regen van den vorigen dag was de weg zeer glad en hoorde men af en toe een persoon met een doffen slag uitglijden en vallen; een gedeelte was zoo steil, dat men zich aan het langs den weg staande gras naar boven moet trekken. Om eenigszins op adem te komen, wordt er halt

gehouden op een soort van plateau, waar nog water te verkrijgen was; eerst vlak bij den top was er weder een bron.

De hier aanwezige bron was nogal eenvoudig, zij bestond uit een holle bamboe, die tegen een pinangstam was gezet en waarin het van den stam afdruipe water liep. Buitengewoon smakelijk was het dan ook niet. Na eene korte rust ging het weder berg op, de helling was op vele plaatsen 30° , zoodat er zeer langzaam werd gelooopen; om het half uur werd er gewoonlijk een kleine rust gehouden; op deze wijze kwamen men het snelst vooruit. Van de omringende natuur was door de duisternis weinig te zien, de temperatuur was gelukkig vrij laag, het water in de veldflesschen werd koud.

Na bij een hutje gerust te hebben, moesten wij door een veld, met hoog riet begroeid, heen kruipen. De Ternatanen noemen dit riet glagah. (*Saccharum spontaneum*). Dit is ook het materiaal, waarvan de Papoea's hunne pijlen vervaardigen. Alhoewel er een weg door heen was gekapt, was toch de weg zwaar, door het natte doode riet, dat er over heen was gevallen. Uitglijden en vallen was hier schering en inslag.

Een gedeelte van onze Papoea's vergezelden ons op dezen tocht, veel animo bestond er echter bij hen niet; zij zaten geloof ik liever bij het altijd te vuur staande potje in het fort.

Tot nog toe liep de weg recht den berg op, maar na het passeeren van het glagahveld, gingen wij door een kleine kloof, waarin zich eene ijskoude bron bevond, op een anderen kam van den berg over. Het begon langzamerhand licht te worden; gelukkig, want het beklimmen van den berg in halve duisternis met een flikkerende flambouw is verre van aangenaam.

Wij daalden daarna in een kloof af en moesten den tegen-

overgestelden steilen wand weder opklauteren; dit was een van de moeilijkste gedeelten van de beklimming, maar tevens een van de mooiste, daar hier een rijke verscheidenheid van prachtige varens groeide. Het fijne groen kwam mooi uit tegen den donkerbruinen stam, terwijl een sierlijke krul de komst van een nieuw blad aanduidde. De atmosfeer was hier uitstekend voor deze boomen; er heerschte een groote warmte en de boomen waren zoo vochtig, dat bij het aanvatten van den stam het water langs de vingers druppelde.

Na het passeeren van deze moeilijke kloof werd er halt gehouden en een vuur aangemaakt om koffie te koken, en hier werd ons eerste ontbijt gebruikt.

De twee inlandsche soldaten, die thans hun plicht hadden vervuld, daar het helder dag was geworden, bleven hier achter, daar zij den tocht niet interessant genoeg vonden om zich nog verder te vermoeien. De sergeant bleef ons tot het laatst toe getrouw.

De weg werd verderop minder begaanbaar, totdat wij ten slotte weder een glagahveld bereikten, waarin een soort van tunnel was gehakt, aan het einde waarvan men den top van den berg en den krater zoude moeten zien, maar helaas verhinderden wolken, die om den top hingen, het uitzicht. Na het passeeren van het glagahveld kwamen wij op een meer open terrein, dat afwisselend op en neer ging. Het was bezaaid met groote blokken van cruptief gesteente met een zeer arme vegetatie. Van de fauna hebben wij zeer weinig gezien, enkele vlinders en eenige vogels; van insecten was weinig te bespeuren.

Wij klommen daarna langs twee oude kraterranden, soms met zeer steile wanden. De sergeant vermaakte zich met een

gevaarlijk spelletje door groote steenen langs de helling naar beneden te laten glijden; dit werkte zeer aanstekelijk op onze Papoea's; het slotstuk was, dat een groote steen van $\pm 1 M^3$, met donderend geraas naar beneden viel. Gelukkig viel deze spoedig in stukken en werden de kleine stukken door de boomen op de helling verhinderd verder te vallen.

De wolken trokken langzaam op en een mooi vergezicht breidde zich voor ons uit: voor ons over de zee het bijna alleen uit een vulkaan bestaande Hiri en den vulkaan Loloda op Halmaheira; Maitara en Tidore waren door de nevels niet zichtbaar. Heel diep onder ons lag Ternate en nauwelijks konden wij het fort Oranje en de Zeemeeuw onderscheiden. Helaas duurde dit schouwspel niet lang, want opkomende wolken huldën alles weder in duisternis.

Ten slotte bereikten wij over den laatsten top den eigenlijken krater; zware zwaveldampen stegen uit den krater op, die door den wind naar ons toe werden gewaaid.

Onze Papoea's waren stom verbaasd en begrepen er niets van, zij namen eenige nog warme steenen mede, om die te kunnen vertoonen in Tobádi. Natuurlijk was hun antwoord „oerèp”, toen wij hun vroegen, wat zij van den krater dachten. Dicht bij den krater stonden kleine hoopjes steenen met bladeren en pisang en andere vruchten, die daar door de Ternatanen waren gebracht bij wijze van offer.

Nadat achterstaande foto op den top was gemaakt en Professor voldoende materiaal had verzameld, werd de terugtocht ondernomen. Tegen half twaalf bereikten wij de plek, waar wij de inlandsche soldaten hadden achtergelaten; deze hadden een groot vuur aangelegd om zich te verwarmen. Hier gebruikten wij ons tweede ontbijt.

De kloof, die wij weder moesten overtrekken, was van deze zijde veel bezwaarlijker; wij bereikten meer kruipende dan loopende ongedeerd de overzijde.

De afdaling viel niet mede, zij was zeer lang en vermoeiend, maar thans konden wij tenminste de omgeving

zien; groote bamboestoelen, zoo dik als ik ze nog nergens gezien had, stonden in groote getale langs den weg.

De eerste huisjes werden weldra bereikt, bewoond door menschen, die zich bezig houden met het bereiden van sagueer. Wij passeerden nog een mooien grooten pompelmoesboom met rijpe vruchten, die overal op den grond verspreid lagen. De beste waren spoedig verzameld en opgegeten.

Langzamerhand werd de streek meer bewoond en kwamen wij langs tuinen, beplant met ananas, waarvan de goudgele vruchten ons deden watertanden, gladdi (*caladium*) en suikerriet. Verder vele arengpalmen, klapper-, pinang- en papaja-boomen, en een enkele notemuskaatboom. Zwaar vermoeid kwamen wij tegen half vijf in het fort aan; het behoeft geen betoog, dat allen dien avond vroeg naar bed gingen, om den volgenden morgen stijf en met pijn in de beenen op te staan.

De vendutie van de voor ons verder overbodige voorwerpen, had met krachtige medewerking van den heer DUYVETTER plaats en bracht een vrij aanzienlijke som op; de Chineezen schenen het vooral voorzien te hebben op onze menu-kistjes, die grif van de hand gingen.

Met DUMAS bracht ik een bezoek aan de vanille-plantage van den heer OLENDORF, die gelegen is aan de oostelijke helling van den piek, op een klein uur loopens van Ternate. De weg liep door vrijwel verwaarloosde notemuskaattuinen, door ziekte aangetaste cacaoplanten, zichtbaar aan de zwart gekleurde vruchten en hier en daar peperboomen, die als klimop langs den stam van een boom naar boven kruipen.

De muskaatboom (*Myristica fragrans*), die hier palla heet, is zeker een van de mooiste vruchtboomen, die ik ken. De boom doet veel denken aan een kleinen perzikboom op stam, terwijl de gesloten vruchten gelijken op onrijpe abrikozen. Wanneer de vruchten rijp zijn, springen deze overlans open en men ziet dan de bruine pit omgeven door de donkerrood gekleurde foelie. Het is een heerlijk gezicht een boompje te zien, beladen met deze open gesprongen vruchten. De oogst geschiedt, evenals bij ons bij de moerbeien, een zakje

aan een stok gebonden houdt men onder de rijpe vrucht, die daar dan invalt. Dagelijks worden de boomen nagekeken en de rijpe vruchten geoogst; de afgevallen vrucht is niet zoo goed, daar de foelie dan meestal licht gekneusd is en veel van hare aromatische sappen verloren heeft. De muskaatnoten worden daarna met kalk en zeewater behandeld, terwijl de foelie in de zon gedroogd wordt ¹⁾.

Wij bereikten weldra de plantage van den heer OLENDORF, die zich in hoofdzaak bezig houdt met de cultuur van notemuskaat en als bijzaak vanille teelt. Helaas kwamen wij niet in den bloeitijd van de vanille en wij zagen de groene vruchten, die veel op snijboonen gelijken aan lange hagen hangen, waar deze plant langs klimt en die tevens als schaduwboom dienst doet. De vanille (*vanilla planifolia*) behoort tot de familie der orchideeën; het eigenaardige van deze cultuur is, dat de bevruchting kunstmatig moet geschieden. Overgebracht van Brazilië, schijnt het insect niet aanwezig te zijn, dat voor de bevruchting zorg draagt, zoodat men zijn toevlucht tot kunstmatige middelen heeft moeten nemen. Dit proces had ik gaarne bijgewoond, maar wij waren daarvoor niet in het goede jaargetijde.

De bevruchting geschiedt hier door middel van een eenvoudig bamboehoutje. De vrucht is na ongeveer zes weken rijp en heeft een lengte van ± 25 cm. Nadat de vruchten geplukt zijn, worden zij naar gelang der grootte gedurende 10 à 25 seconden in kokend water gedoopt, om de schadelijke organismen te doden. Vanaf dat oogenblik komen

¹⁾ Zes pikol (1 pikol is 62 K.G.) muskaatnoten geven 1 pikol foelie ter waarde van $\pm f 180$.

zij onder vrouwelijke behandeling; de leiding daarvan berustte bij Mevrouw OLENDORF. Na de onderdompeling worden zij in groote platte manden in de zon gedroogd; de kleur verandert in twee dagen van groen in zwart. Vervolgens worden zij in flanellen lappen gelegd, totdat zij geheel droog zijn; daarna heeft de sorteering plaats, naar gelang der grootte in pakjes van een half pond. Gedurende het drogingsproces heeft men het meest te kampen met schimmelwoekeringen, die zeer schadelijk zijn voor de geur. De vanille moet dagelijks nagegaan, afgeveegd en verlegd worden. Vanaf het plukken tot 'de verzending, verloopt een tijd van drie en een halve maand.

De cultuur, die hier op zeer bescheiden schaal geschiedde, leverde voldoende resultaten op, hoewel het product in geur niet kan concurreeren met de bekende Bourbon-vanille. De droging geschiedt daar ook kunstmatig met ovens en is dit proces dus veel gelijkmatiger, daar men de regeling van de temperatuur geheel in de hand heeft.

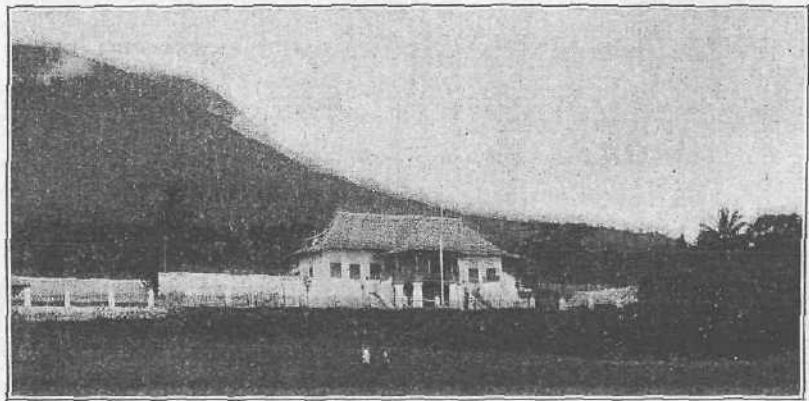
Voor de uitbreiding van de cultuur gebruikt men stekken, uitzaaien zou te veel tijd nemen. Vereischt de vanillecultuur zeer veel arbeid, die van de muskaatnoot is zeer eenvoudig; de boomen behoeven zelfs niet gesnoeid te worden.

De heer OLENDORF was nog zoo vriendelijk mij een hoeveelheid versche muskaatnoten, foelie en kruidnagelen te geven, die een bijzonder heerlijke aroma verspreidden.

Hoogst dankbaar voor al het interessante, dat wij gezien hadden, daalden wij weder af naar Ternate.

Den 29sten Augustus bekeken wij des morgens de bij ons huis liggende kazerne, alles zag er netjes uit en in de slaapvertrekken der inlandsche soldaten was het zeer goed merk-

baar, dat alles in orde gehouden werd door hunne vrouwen. Het scheen een soort van trots voor hen te zijn om zoo-
 veel mogelijk lange ronde kussens aan het hoofdeneinde te hebben. De zijkanten van de kussens waren dikwijls voorzien van goud borduursel en andere dergelijke versierselen. Wij werden op onzen tocht vergezeld door de Tobádiërs, die alles prachtig vonden en met bewondering stonden te luisteren naar het roffelen en eenige fanfares, die ter hun-

Paleis van den Sultan van Ternate.

ner eere geblazen werden. Een van hen kreeg een oude kapotjas cadeau, die echter onmiddellijk in zijn Singaporekist verdween. Een andere Tobádiër kreeg van Mevr. DE JONG een oude blouse; op algemeen verzoek bleef hij er trotsch den geheelen dag mede rond loopen.

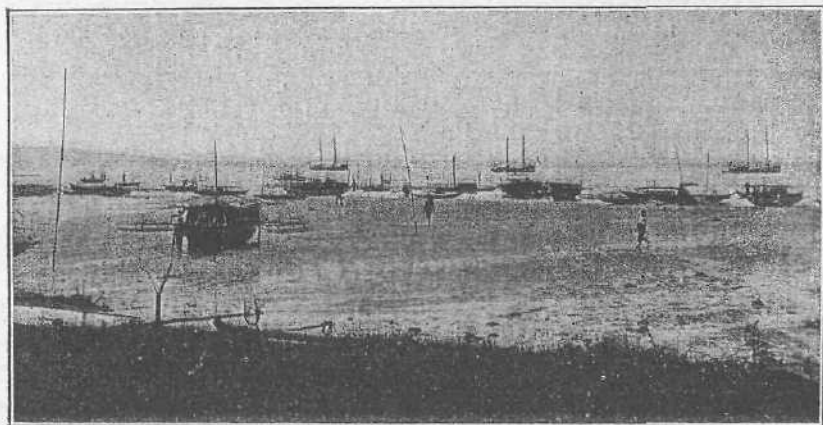
Des middags gingen wij allen naar de Zeemeeuw, om een „slamatan” bij te wonen; dit feest hadden wij aan de matrozen aangeboden als belooning voor de aan ons bewezen

diensten. Het feest bestond uit een uitgebreid maal, waarvoor een geit was aangekocht; een en ander werd bereid door de respectievelijke vrouwen, die voor deze gelegenheid aan boord mochten komen. Zij hadden zich daarvoor prachtig aangekleed in helgekleurde kabajas met groote gouden knopen van Engelsche ponden gemaakt, in het haar staken zilveren en gouden spelden. De kinderen waren ook in grooten getale vertegenwoordigd. Het feest werd door een eerwaardigen ouden priester met langen witten baard geopend, een soort van offer werd gebracht, wierook gebrand en papieren roosjes bevestigd aan den boeg. De beteekenis hiervan heb ik niet te weten kunnen komen. De mannen begonnen met het feestmaal, waarvan de voornaamste schotel „nassi koening”, gele rijst, was en toen zij genoeg gegeten hadden, begonnen de vrouwen en kinderen op hun beurt.

Op den verjaardag van H. M. de Koningin werden wij reeds vroegtijdig gewekt door een militair orkest van de schutterij, dat de vaderlandsche liederen speelde. De Papoea's verdrongen zich natuurlijk om de muziek. Daarna werd om 8 uur een begin gemaakt met afgeven van 101 kanonschoten, aldus over den dag verdeeld: om 8 uur 33, om 12 uur 34 en om 4 uur wederom 34. Wij hadden gezorgd, dat de Tobádiërs bij het afvuren in de nabijheid van het kanon waren, de eerste schoten maakten diep indruk, maar langzamerhand raakten zij er aan gewoon; zij stonden bij de volgende schoten dicht op het kanon. Behalve de Zeemeeuw, die gepavoiseerd was, zag men slechts enkele verkleurde vlaggen in de straten. Op het residentiehuis werd de vlag ingehaald omdat ... het regende!

De heer DE STURLER, gep. kapitein der infanterie, die op

Ternate woont, was zoo vriendelijk voor ons een varkensjacht op Tidore te organiseeren. Den 1sten September des nachts om vier uur gingen wij met een vlet, geroeid door een achttal van onze Tobádiërs op weg. Bij het huis van den heer DE STURLER, dat aan zee ligt, haalden wij zijnen zoon en diens jager af en eenige honden om de varkens

Schepen van parelvischers op het strand van Ternate.

te drijven. Verder werden er tal van potten en pannen ingeladen; later bleek, dat het een uitgebreide rijsttafel was. Daarna staken wij over naar het eiland Tidore, evenals Ternate grootendeels bestaande uit een vulkaan; tegen het licht worden, stapten wij bij een kleine kampong aan wal; Professor en DUMAS gingen verder om eenige onderzoekingen te doen aan de kust. Wij volgden eenen steilen weg tusschen pisangtuinen, slecht afgesloten door horden; in deze tuinen huizen de varkens, die daar veel schade berokkenen. Wij wer-

den hier en daar geposteerd en de jager liet daarna de honden los. DE BEAUFORT en ik voelden ons heelemaal niet op ons gemak; men kon zijn buurman niet zien en wij dachten met gegronde vrees aan al die jagers, die mede waren gegaan met voorlaadgeweren, geladen met den kogel. Een van de jagers ging bergopwaarts met de honden; dit gedeelte werd naar beneden gedreven, maar ondanks de vele duidelijke sporen leverde het geen resultaat op. Het tweede stuk werd met meer succes gedreven; weldra hoorden wij het vroolijk gebas der drijfhonden, gevolgd door een schot en het geschreeuw van een varken. Wij liepen er naar toe en zagen een groote zeug dood op den grond liggen. In het volgende stuk hadden de honden weder direct lucht, merkbaar aan hun vroolijk geblaf, er vielen twee schoten, een van een Ternataan, die een varken miste. Het andere schot had doel getroffen, want op de verzamelplaats lag een babyvarken, dat, zijn grootte in aanmerking genomen, als speenvarken kon worden opgegeten. Het was allengs te warm geworden om door te jagen en er werd besloten naar het strand terug te keeren. De ons vergezellende jagers, die Mohamedanen waren, wenschten deze onreine dieren niet te vervoeren, onze Papoea's echter, die het varkensvleesch niet „oerèp” vonden, belastten zich gaarne met deze bezigheid. Op het strand, waar het snikheet was, vonden wij eenige bamboekokers gevuld met sagueer, die wij ons heerlijk lieten smaken. Onder de hand was DUMAS met Professor teruggekomen, in een oogwenk zaten wij op het strand gehurkt rondom een zeer uitgebreide rijsttafel. Aan het aantal verschillende schotels scheen geen einde te komen; onder het eten gedachten wij den edelen gever, den heer DE STURLER.

Onder een brandende zon, spoedig gevolgd door een tropische bui, roeiden wij terug naar Ternate, na nog even bij den heer DE STURLER te zijn aangegaan om hem te bedanken voor zijn prachtig onthaal. Des avonds was het groot feest in de kamers der Tobádiërs; op verzoek werden eenige karriwarriliederden gezongen, die zeker nog nooit gehoord waren in het fort Oranje.

Langzamerhand werd het tijd om aan inpakken te denken en ieder was druk bezig met het in orde brengen van zijn bagage. Er werd weder een geregelde dienst van Papoea's tusschen het fort en de Zeemeeuw ingericht, die uiterst langzaam ging, indien wij hen zelf niet begeleidden, maar ten slotte arriveerde toch alles veilig aan boord van het schip.

Op verzoek van een inwoner van Ternate, die een collectie Papoesche voorwerpen had verzameld, ging ik naar zijn huis met een van onze Papoea's, om hem de inlandsche namen en het gebruik der voorwerpen uit te leggen. Op het zien van een slaaprekje, geraakte de Tobádiër plotseling in extase, ging lang uit op den grond liggen met het voorwerp onder zijn hoofd; hij vertelde mij, dat hij dit bankje zelf gemaakt had en verheugd was dit weder terug te zien.

Den 4^{den} September des namiddags vijf uur verlieten wij Ternate, uitgeleide gedaan door tal van Europeesche vrienden en door onze Tobádiërs, die hier nog eenige weken moesten blijven en daarna door de van Goens naar de Humboldtbaai zouden gebracht worden. Later kregen wij bericht, dat zij daar allen gezond en wel waren aangekomen, ieder met een groote Singaporekist, die, dank zij hunne handigheid, wel gevuld zal geweest zijn. Zij schenen zich aan boord

uitstekend te hebben gedragen en de bemanning met alles behulpzaam te zijn geweest.

Spoedig waren Tidore en Ternate uit zicht en zetten wij koers naar Celebes, waar wij voornemens waren eenige tochten te doen. Den volgenden dag werden wij in volle zee wakker; tegen den middag werden twee vulkanen van Celebes zichtbaar, de Klabat en de Doea Soedara, de hoogere heet de broeder, de lagere de zuster. Ten slotte zagen wij een geheele rij vulkanen, die in noordoostelijke richting eindigt met de Batoe angoes, de verbrande steen. Deze vulkaan heeft, volgens Professor, in 1821 een nieuwe krater gevormd, de Batoe angoes baroe, de nieuwe verbrande steen, waarheen wij een tocht wilden maken.

Wij kwamen voor Kema ten anker, waar wij tevens het G.S.S. de Raaf en het politievaartuig de Palehleh vonden. Bij nadere beschouwing zagen wij, dat de laatste een zonderling gevormde voorstevan had. Het bleek, dat deze in ongewenschte aanraking was geweest met kaap Flesko en nu door de Raaf naar de werf te Soerabaya moest gesleept worden. Daar wij echter op onzen weg naar Soerabaya waren, vreesden wij, dat de Zeemeeuw met dit werk zoude belast worden. Dit zou natuurlijk een vertragenden invloed hebben op onze vaart en ons eenige dagen op Java kosten.

Wij gingen naar den wal om een bezoek aan Kema te brengen en om een gids te bestellen voor onzen tocht naar de Batoe angoes baroe. De plaats heeft een vervallen voorkomen en schijnt betere dagen gekend te hebben, toen daar nog een controleur gevestigd was. De kampong heeft twee wijken, één voor de aanhangers van den Islam met een missigit en één voor Christenen, alhier Seranis genoemd.

Des avonds vertrok de Raaf met de Palehleh op sleeptouw met bestemming naar Menado, waar wij dit schip van de Raaf zouden overnemen en voor eenige dagen als een geweldige rem achter ons aan over de golven zouden moeten zien dansen. Wij voeren door straat Lembeh, tusschen een eiland van denzelfden naam en het vasteland van Celebes.

Het was een mooie vaart door deze nauwe straat, aan de eene zijde een rij vulkanen, aan de andere het dichtbegroeide eiland Lembeh. Tegen negen uur des morgens gingen wij aan wal op een plaats, waar de lavastroom zich had opgehoopt, in haar gloeiende vaart gestuit door het water van de zee. De gids had zich voor deze gelegenheid netjes uitgedost, een zwart hoedje dekte zijn hoofd; het was een zeer bescheiden, voorkomend mannetje, die eigenlijk nog nooit den top had beklommen, maar wel den weg er heen wist. Deze liep eerst door licht bosch, wat, in vergelijking met onze tochten op Nieuw-Guinea, voor ons een gemakkelijke wandeling was, vervolgens door een vlakke, spaarzaam begroeid met alang-alang. Daarna kwamen wij op een onbegroeid gedeelte, dat doorliep tot aan den top. De grond was zwart van het vulkanische zand. Hier en daar zagen wij de duidelijke sporen van de *Anoa depressicornis*, helaas hebben wij het dier niet gezien. De inlanders noemen het hier „sapi oefan”, „boschrund”.

Ten slotte werden wij gestuit door een zuiveren kegel, waarvan de helling vrij steil was. De beklimming, die nog nooit scheen plaats gehad te hebben, werd nu aangevangen. Ieder trachtte dit op zijne manier te doen; de zigzagswijze bestijging scheen de minst vermoeiende te zijn. Ik trachtte met dit systeem te breken en beklom den kegel in een

rechte lijn. Maar ik geloof, dat ik de vermoeiendste manier had gekozen; op steile gedeelten ging dit dan ook op handen en voeten en ontelbare malen moest ik rust nemen. Als men daarbij in aanmerking neemt, dat de zon flink brandde en de weg over los zand liep, kan men begrijpen, dat wij verheugd waren, toen wij den top bereikt hadden. Het water uit de veldflesschen was dan ook spoedig verdwenen. Na uitgerust te hebben, genoten wij van het mooie uitzicht en keken op den onder ons liggenden krater, die geheel uitgedoofd scheen en begroeid was. De tocht naar beneden was veel gemakkelijker en geschiedde veelal in den looppas.

Tegen één uur waren wij weder aan boord en een algemeene schoonmaak was hoogst noodzakelijk, daar het fijne zwarte zand door alles heen was gedrongen, vooral tijdens onzen snellen loop naar beneden. Wij verstoomden daarna naar het ten noorden van Celebes gelegen eiland Bangka, waar door Professor onderzoekingen werden gedaan.

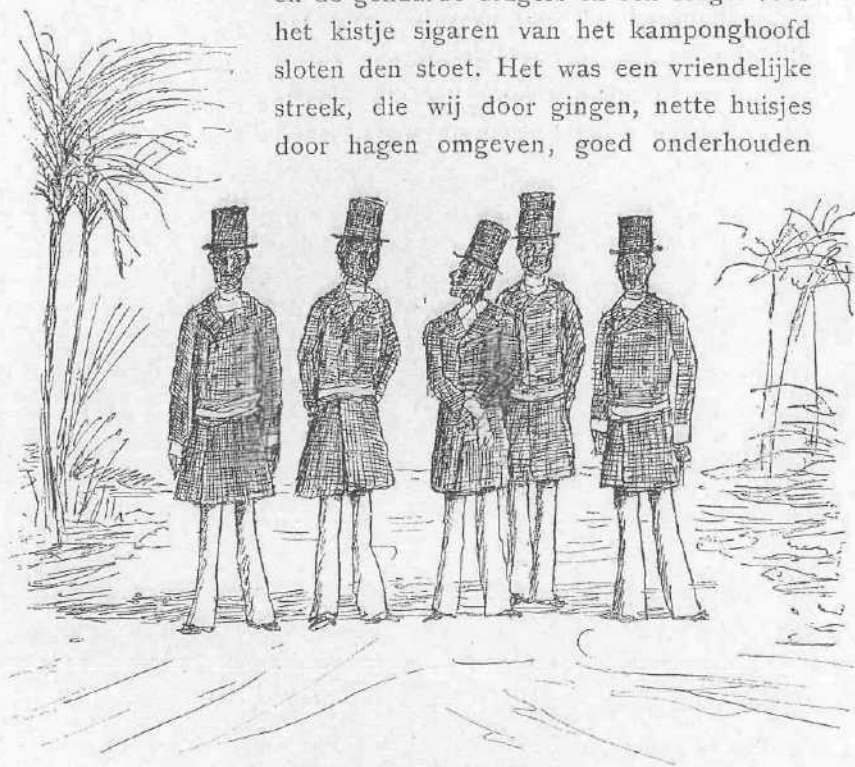
Den volgenden morgen bereikten wij Likoepang, aan de noordkant van Celebes gelegen. Het was ons plan van uit deze plaats te voet naar Menado te gaan. Men loopt dan door de zoogenaamde Minahassa, het gedeelte van onzen archipel, waar het Christendom het meest ingang onder de bevolking heeft gevonden. Waar vroeger woeste horden hebben gewoond, die van roof en plundering leefden, daar aanschouwt men thans een liefelijk landschap met tal van nette huisjes met tuintjes, veelal door een bloeiende rozenhaag omgeven. De bevolking is zeer welwillend en voorkomend en schijnt een groote voorliefde te hebben voor een lange gekleede jas. Bij een feest, dat wij het genoeg

hadden mede te maken, waren allen zonder onderscheid gekleed in witte pantalon met gekleede jas. Het is vreemd, als men hier een christen inlander tegenkomt, het „dag meneer” te hooren, terwijl hij dan tevens zijn hoed afneemt. Wat een tegenstelling met den onderdanigen groet van een inlander op Java.

Door den aspirant-controleur den heer G. L. ULJEE waren de noodige bevelen gegeven, zoodat men geheel op onze komst voorbereid scheen.

Ongeveer te tien uur des morgens kwamen wij voor Likoe-pang ten anker, wij zagen eene prauw naderen met verschillende hoogwaardigheidsbekleeders, netjes gekleed in witte broek met blauwe lange gekleede jassen en met petten met zilveren band; enkelen droegen de decoratie, door de Regeering ingesteld voor inlanders. Wij werden door hen verwelkomd en zij vroegen ons, wat wij noodig hadden voor onzen tocht. Wij hadden alleen dragers noodig, wat hun ten zeerste verwonderde, daar zij verwacht hadden, dat wij paarden zouden gevraagd hebben. Wij gaven er echter de voorkeur aan om te voet Menado te bereiken, wat voor hen een zeer ongewoon verschijnsel was, daar Europeanen hier allen te paard of per wagen reizen. Aan wal gekomen, deed Likoe-pang zich voor als een groot dorp; het grootste gedeelte is gelegen aan het vlakke zanderige strand ten westen van de rivier, die denzelfden naam draagt. Door het dorp gaande komt men aan den grooten, goed onderhouden weg, die naar Menado leidt. Wij werden ontvangen in het huis van het kamponghoofd, waar ons klappers en sigaren werden aangeboden. Uit vele huizen hing de Nederlandsche vlag, maar wij begrepen toen nog niet, dat dit ter onzer eere was.

Na eene korte rust begaven wij ons op weg; het was een geheele stoet; wij liepen voorop, daarna kwam het districts- en het kamponghoofd, allen te paard, verder andere dignitarissen, veelal versierd met een oranjesjerp, onze jongens en de gehuurde dragers en een drager voor het kistje sigaren van het kamponghoofd sloten den stoet. Het was een vriendelijke streek, die wij door gingen, nette huisjes door hagen omgeven, goed onderhouden

Ontvangst in de Minchassa.

tuinen, waarin notemuskaat- en koffieboomen. In sommige kampongs was de weg afgezet door paaltjes met vlaggetjes; het was, of er een feestoptocht door moest trekken.

Aan de grens werden wij opgewacht door een soort van

feestcommissie in gekleede jas en rok, sommigen met een hoogen hoed, waarvan de kleur wel wat geleden had door de tropische zon; om hun middel hadden zij een oranesjerp. Het had veel van een voorstelling, zooals men die wel in de *Fliegende Blätter* ziet, waarin de ontvangst van den eenen of anderen kleinen vorst in een plattelandsgemeente wordt afgebeeld. Wij werden met veel plichtplegingen en handdrukken ontvangen en naar het huis van het kamponghoofd gebracht, om aldaar eenige ververschingen te krijgen, meestal bestaande uit klapperwater. De drager met het kistje sigaren dook dan ook weder op. Zoo werden wij overal vriendelijk en gastvrij ontvangen, meestal met verwonderde gezichten, omdat wij te voet waren. Was de feestcommissie bereden, dan stegen zij gewoonlijk af en volgden uit beleefdheid te voet. Tegen twaalf uur bereikten wij de kampong Koholeh, waar wij in de *passanggrahan* een vrij goede rijsttafel kregen. Dit zijn gouvernementshotels, die over geheel Indië verspreid zijn in plaatsen, waar geen hotel is en waar men tegen een kleine vergoeding kan logeeren en zijn maaltijden gebruiken. Het is een goede instelling, waar men zeer veel nut van heeft.

Toen de groote hitte van den dag voorbij was, gingen wij tegen vier uur weder op weg. Overal werden ons weder dezelfde huldebetuigingen bewezen. Des avonds bereikten wij de kampong Loempias, waar wij den nacht zouden overblijven. Ook hier weder dezelfde ceremoniën en vlaggen uit de huizen. Het hoofd heet hier hoekoem toea en zijn plaatsvervanger hoekoem kedoea. Wij werden zeer beleefd door het hoofd onder zijn veranda ontvangen, en ingekwartierd bij de verschillende dignitarissen, daar er hier geen *passanggrahan* is. Wij kregen in een net huisje, een kraakzindelijk kamertje

met schoone witte gordijntjes voor de ramen, een ongewoon iets voor ons, die al deze netheid langzamerheid ontwend waren. Op onze vraag, waar wij eten konden koopen, vroeg het kamponghoofd ons, of wij hem de eer wilden aandoen mede aan een huwelijksdiner aan te zitten. Hij noemde dit „trouwerasie”. Natuurlijk voldeden wij vol gaarne aan zijn verzoek, alhoewel wij verklaarden, geen galacostuum bij ons te hebben. Dit bleek geen bezwaar te zijn, wij maakten zoo goed mogelijk toilet en begaven ons naar het huis, waar het feest zou plaats hebben.

Het was een vrij groot huis, op de veranda werden wij ontvangen door den vader van de bruid, die ons aan de overige familieleden voorstelde. Natuurlijk algemeen handgedruk. De bruid was netjes in het wit gekleed, in een ouderwetsche japon voorzien van een rij strookjes; op het haar droeg zij een wit kransje. De bruidegom droeg natuurlijk de onafscheidelijke gekleede jas, verder witte garen handschoenen.

Met de beschaving scheen hier ook de jenever te zijn medegekomen, want of men wilde of niet, men was verplicht een glaasje van dezen drank te gebruiken. Daarna gingen wij aan tafel; helaas was de bruid de eenige vrouwelijke persoon, zoodat er niet veel van een bonte rij kwam. Wij kregen als menu een zeer goede rijsttafel met veel wild zwijnevleesch, een bewijs, dat wij hier te doen hadden met een Christenbevolking. Wij prefereerden de sagueer boven den ons aangeboden rooden wijn. VAN NOUHUYS hield in Maleisch een kranige speech op het jonge paar, en dronk op hun voorspoed en die van de Minahassa. Deze redevoering werd met gejuich begroet.

Na afluop van het diner was er bal; langs zij van het huis was een groote schuur, waar eenige muzikanten bestaande uit een viool en een trom hunne onwelluidende tonen lieten hooren. Langzamerhand kwamen de gasten, de heeren in het bekende tenu, de dames in mooie sarongs met een helderwitte kabaja met gouden speldjes en met mooi geborduurde muiltjes aan de voeten. Na hun compliment te hebben afgestoken, gingen de dames aan eene zijde van het gebouw op een lange rij naast elkaar zitten, de heeren zetten zich daar tegenover. Van conversatie was geen sprake; het was een aardig gezicht die lange rij bevallige meisjes in veelkleurige sarongs.

De dans werd in het fransch gedirigeerd door een der gasten, maar wij moesten de commando's eenige malen hooren, voordat wij begrepen, wat zij beteekenden. Er werd overigens heel netjes gedanst, het afhalen van de danseuse geschiedde op een vreemdsoortige wijze. De cavalier knikte van uit de verte de uitverkorene toe, maakte daarop rechtsomkeert en wachtte, totdat het meisje naar hem toe kwam en hem een arm gaf. Ook tijdens het dansen en rondloopen werd er niet gesproken.

De quadrille, eveneens in het Fransch gedirigeerd, liep zeer goed van stapel en werd met de gratie, aan inlandsche vrouwen eigen, gedanst. Na afluop van den dans werd er gekommandeerd: „Doedoek paren, nonja sablas sana”¹⁾.

Wij zagen van de veranda de vroolijke paren dansen, maar opeens kwamen er eenige meisjes ons halen om mede te dansen. Het speet ons zeer, dat de leider der ex-

¹⁾ De paren moeten gaan zitten, de dames aan een kant.

peditie reeds naar zijn slaapvertrek was gegaan. Wij meenden deze vriendelijke uitnoodiging niet te mogen weigeren, maar onze oude pakjes en dikke vetschoenen waren weinig in overeenstemming met onze keurig gekleede danseuses. De door ons medegedanste quadrille ging nu minder vlot, wellicht, omdat wij de commando's niet goed verstonden. Telkens klonk het dan ook: „Encore une fois!”

Wij gingen dien avond laat naar bed, maar den volgenden dag was het vroeg reveille, daar wij des avonds in Menado wenschten te overnachten.

Wij werden op onzen verderen tocht op dezelfde enthousiaste wijze ontvangen, maar naar mate wij Menado naderden, werd dit minder en hadden wij somtijds last om dragers te krijgen.

Tegen 10 uur bereikten wij Paniki di bawa; langs een korteren binnenweg over Kajoewatoe arriveerden wij te Kajoeragi, dat aan den grooten straatweg is gelegen.

Onder een hevige stortbui kwamen wij tegen twee uur te Menado aan, waar onze wandeling door de vriendelijke Minahassa eindigde en waarvan wij de aangenaamste souvenirs behielden.

Wij namen onzen intrek weder aan boord van de Zee-meeuw, die wij ver boven de hotels met hun slecht eten stelden.

Den volgenden dag brachten wij een bezoek aan de passar om vruchten voor onze aan boord zijnde menagerie te koopen; daarbij werd de vischmarkt met al zijne wonderlijke visschen niet vergeten.

Tijdens een hevige regenbui zag ik een inlander op zijn klein paardje gezeten, schuilen onder één reusachtig blad,

dat hij boven zijn hoofd hield; jammer dat het licht niet voldoende was om dit aardige ensemble te vereeuwigen in een foto.

Er was bericht gekomen, dat wij de gehavende Palehleh naar Soerabaya moesten sleepen; natuurlijk was dit voor ieder een tegenvaller; voor ons, omdat wij daardoor eenige dagen minder op Java zouden kunnen zijn; voor de officieren en de bemanning was het sleepen een moeitvolle taak, die de grootste oplettendheid vereischt. Aan boord werden er allerlei preparatieven gemaakt; men zag overal stapels met trossen op het dek, waarmede de Palehleh aan de Zeemeeuw moest verbonden worden.

Den 9^{den} September werd het anker gelicht en koers gezet naar Soerabaya, met de Palehleh achter ons aan. Wij hadden prachtig weer en genoten vooral des avonds van de vaart met mooi maanlicht. Wij zagen van Celebes slechts vaag het land, waar de zoogenaamde goudmijnen moeten liggen, die zooveel ellende en armoede teweeg hebben gebracht op Java.

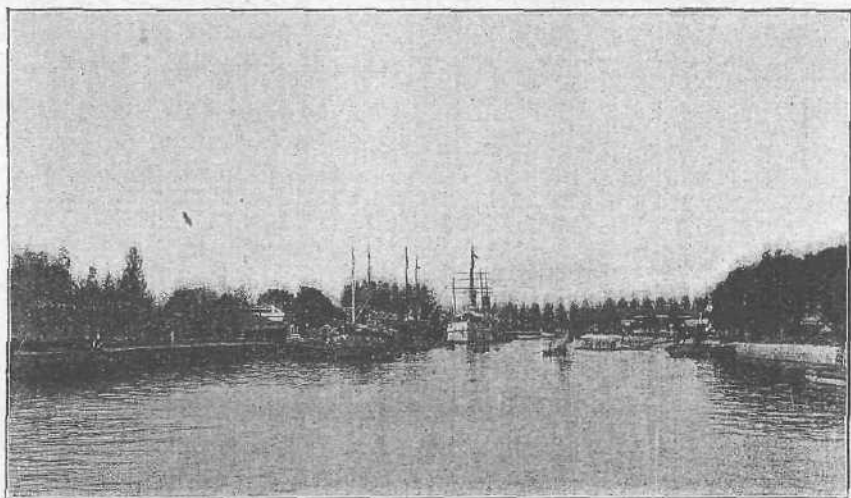
Langzamerhand begon er meer zee te staan en werden wij af en toe op een bui getrakteerd, zoodat wij, met het oog op de Palehleh, halve kracht moesten stoomen.

Wij zagen een flauwe afteekening van het eiland Borneo, maar iets positiefs kregen wij er niet van te zien.

Den 15^{den} September des morgens vroeg kwam Madoera in zicht, het zag er rood verbrand uit door de heerschende oostmoesson; wij passeerden kleine ranke prauwtjes van visschers, die een zeer groot zeil voeren op deze kleine vaartuigjes.

Te negen uur van den 16^{den} September kwamen wij voor

anker te Soerabaya, om een oogenblik later door den loods binnen het Marine-etablissement gebracht te worden.

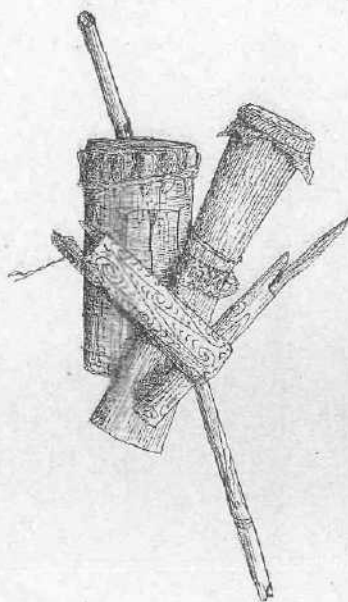
Marinewerf te Soerabaya.

Wij verlieten dien dag voor goed de Zeemeeuw, die voor ons zoo lang „ons huis” was geweest en waarop wij zooveel lief en leed samen hadden doorgebracht.

DE BEAUFORT en ik brachten op onze reis door Java nog een bezoek aan de Bârã Boedoer en de Tjandi Mendoet; helaas hadden wij te veel van het maanlicht genoten met de Palehleh achter ons, zoodat wij dit grootsche monument niet met dit licht hebben kunnen bewonderen.

Op Batavia werden wij vriendelijk ontvangen door onzen landvoogd Zijne Excellentie W. ROOSEBOOM en het Indisch Comité, om den 1sten October per Koningin Wilhelmina naar het vaderland te vertrekken.

Ik eindig mijn verhaal met den wensch, dat deze expeditie naar Nieuw-Guinea nog gevolgd moge worden door meerdere, tot betere kennis van dit zoo interessante land en volk.

Trommen en heilige fluiten.

INHOUD.

	Bladz.
INLEIDING	VII.
HOOFDSTUK I. Metu Débi	1—50.
" II. Het Sentánimeev	51—94.
" III. De Tamirivier	95—119.
" IV. De tocht naar de Chloromelaniet vindplaats	120—137.
" V. De Tawárin en de Moaif	138—183.
" VI. De Zeemeeuw	184—207.
" VII. De Geelvinkbaai	208—280.
" VIII. Ternate	281—309.
